

Ministarstvo za odgoj i
obrazovanje Kantona Sarajevo



Odgoj i obrazovanje — za — društvo vrijednosti



Odgoj i obrazovanje
— za —
društvo vrijednosti

**Ministarstvo za odgoj i
obrazovanje Kantona Sarajevo**



Izdavač

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

Uredile

Merisa Turković

Nermina Usejnovski

Saradnici na projektu

Elma Kico

JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo

Osnovne i srednje škole u Kantonu Sarajevo

Predškolske ustanove u Kantonu Sarajevo

Lektura & korektura

Nermina Usejnovski

DTP

art studio DK

Fotografije

arhiva Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

Služba za protokol i odnose s javnošću Kantona Sarajevo

JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo

Osnovne i srednje škole u Kantonu Sarajevo

Predškolske ustanove u Kantonu Sarajevo

ISBN 978-9926-554-04-0

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu

Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH

pod ID brojem 70425094

Kontakt

Adresa: Reisa Džemaludina Čauševića 1,

71000 Sarajevo

Telefon: +387(0)33 562-128

E-mail: mo@mo.ks.gov.ba

www.mo.ks.gov.ba

Ministarstvo za odgoj i
obrazovanje Kantona Sarajevo



Odgoj i obrazovanje — za — društvo vrijednosti

Sarajevo, 2026.

SADRŽAJ

Predgovor.....	7
Obrazovanje po mjeri svakog djeteta	11

I POGLAVLJE

Kurikularna reforma	17
Reforma u praksi – srednjoškolsko obrazovanje	52

II POGLAVLJE

Programi podrške.....	69
Pregled programa	74
Sigurnost, prevencija i dobrobit učenika.....	97
Inkluzija i podrška učenicima.....	109
Produženi boravak kao dio učeničkog standarda	130
Predškolski segment kao dio učeničkog standarda.....	137
Izvrsnost, liderstvo i afirmacija znanja	148

III POGLAVLJE

Sistem čine i grade ljudi	159
Stručna usavršavanja i edukacije, međunarodne konferencije	163
Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo.....	176
JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo	180

IV POGLAVLJE

Rekonstrukcija i opremanje kabineta hemije, biologije i fizike.....	187
Opremanje kabineta informatike – digitalne učionice i multimedijalna oprema.....	203

Biblioteke i prostori kulture, medijske i informacijske pismenosti	224
Kuhinje i trpezarije – prostori zdravih navika.....	238
Sportske plohe i igrališta	252
Novi objekti i dogradnje.....	260
Projekat energetske efikasnosti/utopljanje škola i vrtića	268
Opremanje učionica namještajem.....	283
Mali efektivni projekti	285

V POGLAVLJE

Digitalizacija i transparentnost.....	291
Međunarodni programi u Kantonu Sarajevo	298
Učenički standard	303

VI POGLAVLJE

Obrazovanje odraslih.....	309
Saobraćajna edukacija - saobraćajna patrola.....	316

VII POGLAVLJE

Drugi o nama	327
--------------------	-----

VIII POGLAVLJE – Dodaci

Ključne međunarodne posjete i njihov značaj	345
---	-----

IX POGLAVLJE

Pregled podzakonskih akata.....	351
 Završna riječ	355
Zahvala	357



Naida Hota-Muminović,
ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo
od 5. januara 2021. godine

Predgovor

U proteklih nešto više od pet godina uspostavljali smo sisteme i infrastrukturu u kojima će dobre prilike biti dostupne za svako dijete i svaku porodicu: da imaju nove računare, da nauče plivati i skijati, da proputuju kroz svoju domovinu Bosnu i Hercegovinu i uče o njoj, da imaju lijepe škole i igrališta, da smo za njih tu kada naiđu oluje i neprilike, da imaju nastavnike koji znaju da ih cijenimo i da smo im zahvalni, da na jasnim kriterijima upisuju vrtiće i škole, da uče po savremenim programima i po najaktuelnijim metodama.

Iza nas je pet godina odlučnog prekidanja praksi koje nisu služile interesima djece i obrazovanja, već pojedinačnim interesima, dok je sistem godinama trpio posljedice neefikasnosti, korupcije i zanemarivanja.

Nismo pristajali na kompromise koji su štetili kvalitetu obrazovanja, već smo posvećeno i precizno donosili nove nastavne planove i programe, stipendirali učenike, slali ih na takmičenja u svjetsku arenu znanja da idu po medalje za Bosnu i Hercegovinu, ukinuli listu čekanja za vrtiće - nema je više, jer sufinansiramo boravak djece i u privatnim vrtićima. Utrostručili smo broj produženih boravaka u osnovnim školama, povećali plaću nastavnika za više od 70%, čime je to postala jedna od tri najplaćenije profesije u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo, a i šire. Zaposlili smo 107 psihologa da pružaju podršku našoj djeci (prije ih je bilo samo 7 u 106 škola), zaposlili 400 asistenata za djecu kojoj je potrebna dodatna podrška, čime smo uspostavili do sada najveći obim podrške inkluzivnom obrazovanju u Kantonu Sarajevo.

U protekle četiri godine u školske objekte, vrtiće, opremu i infrastrukturu uložili smo više od 90 miliona KM. Poređenja radi, ulaganja ove vrste u ranijem periodu mjerila su se iznosima od oko 200.000 KM godišnje.

Razlika nije samo u brojkama, već u pristupu i ambiciji da obrazovanje postane jedan od razvojnih prioriteta Kantona Sarajevo.

Mi smo uvijek znali i uvijek znamo šta radimo, *kako* radimo i što je najvažnije *zašto* radimo. Ovo je jedini način da nam djeca ostanu ovdje, da ne idu u svijet tražiti sisteme i društva u kojima će ih se procjenjivati prema njihovim vrijednostima, radu i znanju. Mi to možemo napraviti ovdje.

Izabrali smo teži put, jer je on jedini ispravan. Naš patriotizam mjeri se rezultatima, a ne riječima. Naš patriotizam su nove školske laboratorije, besplatni udžbenici, dostupni vrtići i nastavnici koji se osjećaju cijenjenim. Svaka nova učionica je naša pobjeda protiv korupcije. Svaki novi sistem i podsistem je cigla u državi koju niko više neće moći srušiti.

Hvala radnicima u obrazovanju kojima nije svejedno, kojima je njihov posao odmah ispod srca.

Imamo još posla, jer gradimo društvo u kojem se cijeni ono što znaš, a ne koga znaš. Idemo dalje s vjerom i znanjem da obrazovanje ima odlučujuću transformacijsku moć da izgradi bolji, ljepši i pravedniji svijet.

Naida Hota-Muminović
ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

OBRAZOVANJE PO MJERI SVAKOG DJETETA

“ Jasna vizija, sistemske mjere i mjerljivi rezultati

Obrazovni sistem Kantona Sarajevo u periodu od 2021. do 2026. godine prošao je kroz najobuhvatniju i najsistematičniju transformaciju u posljednje dvije decenije. Riječ je o promjenama koje nisu nastajale parcijalno niti stihijski, već kao rezultat jasne vizije, planskih odluka i kontinuirane podrške Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo.

Umjesto kratkoročnih i fragmentiranih mjera, obrazovanje je postavljeno kao strateški prioritet i djelatnost od posebnog interesa za Kanton. Reformama i ulaganjima obuhvaćeni su svi nivoi sistema, od ranog i predškolskog odgoja, preko osnovnog i srednjeg obrazovanja, do podrške nastavnicima, učenicima i roditeljima. Paralelno su unapređivani infrastrukturni uslovi, modernizirani nastavni sadržaji, jačani mehanizmi inkluzije i uspostavljeni jasni standardi i zakonski okviri koji osiguravaju jednak, kvalitetan i obavezan pristup obrazovanju za svako dijete i mladu osobu.

Usvajanjem Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi Kantona Sarajevo 2024. godine dodatno je učvršćen ovakav pristup. Zakon jasno definiše obrazovanje kao javni interes i temelj društvenog razvoja, te u središte sistema stavlja dijete, njegovo pravo na jednakost, kvalitet, sigurnost, podršku i mogućnost da u skladu s vlastitim sposobnostima, interesima i potrebama ostvari puni potencijal.

Vrijednosnu osnovu svih mjera i programa predstavljenih u ovoj publikaciji čine načela Zakona kao što su: inkluzija, visoki standardi kvaliteta, demokratske vrijednosti, njegovanje patriotizma, kulture sjećanja i osjećaja pripadnosti Bosni i Hercegovini, zaštita ljudskih prava, prevencija nasilja, psihofizičko zdravlje učenika, cjeloživotno učenje i kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika.

U navedenom periodu izgrađeni su i dograđeni novi školski i predškolski objekti, rekonstruisane postojeće škole, opremljeni savremeni kabineti i unaprijeđena digitalna i mrežna infrastruktura.

Nastavljena je realizacija obaveznih programa plivanja, skijanja i planinarenja, a programi su obuhvaćeni i predmetnim kurikulumom



za Tjelesni i zdravstveni odgoj kroz koji su definisani ishodi učenja. Također, razvijeni su programi boravka u prirodi, a posjete muzejima, pozorištima, galerijama, koncertima su uvedene u sve školske programe i provode se kroz specifične oblike nastave. Osigurani su besplatni udžbenici za sve učenike osnovnih škola, unaprijeđen produženi boravak i besplatan prevoz. Posebna pažnja posvećena je djeci s teškoćama u razvoju kroz angažman asistenata u nastavi, mobilnih stručnih timova i osiguranje psihološke podrške u svakoj školi.

Istovremeno je unaprijeđen položaj prosvjetnih radnika kroz povećanje plaća, sistemsko stručno usavršavanje i jačanje profesionalnih standarda, uz afirmaciju autonomije i odgovornosti škola u planiranju i organizaciji rada. Posebne mjere usmjerene su i na podršku porodicama, razvoj izvrsnosti, njegovanje kulture sjećanja, jačanje građanske svijesti i odgoj učenika u skladu s univerzalnim civilizacijskim vrijednostima, demokratskim principima i odgovornim odnosom prema domovini, zajednici i prirodi.

Ova publikacija donosi pregled ključnih oblasti, ulaganja i rezultata ostvarenih u tom periodu. Prikazani podaci i primjeri ne predstavljaju zbir pojedinačnih projekata, već sliku obrazovnog sistema koji se razvija planski, odgovorno i dugoročno, u skladu sa zakonskim ciljevima i potrebama društva. Obrazovanje je ovdje jasno pozicionirano kao najveća investicija u budućnost Kantona Sarajevo – investicija čiji se efekti vide u školama, učionicama i svakodnevnom životu djece, nastavnika i porodica.



Prvi dan škole

Odgojno-obrazovni sistem Kantona Sarajevo kroz brojeve

Ovi podaci prikazuju obim i strukturu odgojno-obrazovnog sistema Kantona Sarajevo, koji je bio osnova za planiranje reformi, ulaganja i sistemskih mjera u periodu 2021–2026. godine.

Obrazovni sistem Kantona Sarajevo obuhvata i tri međunarodne privatne osnovne škole koje, u skladu sa Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi Kantona Sarajevo, rade po nastavnim planovima i programima drugih država, a koje trenutno pohađa ukupno **474 učenika**.

Predškolski odgoj

- Javne predškolske ustanove:
- JU „Djeca Sarajeva“ – 41 vrtić **3.550**
 - Privatne predškolske ustanove – 70 ustanova **6.997**

Ukupan broj djece u predškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo:

10 527

Osnovne škole u Kantonu Sarajevo

- Ukupan broj osnovnih škola (72 javne + 7 privatnih) **79**
- Ukupan broj učenika u osnovnim školama **37.979**

Srednje škole u Kantonu Sarajevo

- Ukupan broj srednjih škola (36 javnih + 7 privatnih) **43**
- Ukupan broj učenika u srednjim školama **15.929**

UKUPNO: 53.908 učenika

Prikaz promjena u odgojno – obrazovnom sistemu Kantona Sarajevo (2018–2026.)
Uporedni pregled mjera, programa i investicija Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS

U proteklih nekoliko godina, obrazovanje u Kantonu Sarajevo prošlo je put od parcijalnih mjera do jasno uređenog, zakonski utemeljenog sistema. Sljedeći prikaz pokazuje ključne promjene po oblastima.

MJERA / OBLAST	2018. – stanje	2026. – ostvareno
Besplatni udžbenici (OŠ)	Roditelji kupovali udžbenike za djecu.	Besplatni udžbenici za sve učenike javnih osnovnih škola. Uvedeno 2022. godine. Godišnja izdvajanja: 4.000.000 KM.
Produženi boravak – standardi	Mali broj škola pružao mogućnost produženog boravka.	Uvedeni standardi i normativi. Boravak se formira uz minimalno četiri zainteresovana učenika.
Produženi boravak – finansiranje	Roditelji plaćali punu cijenu boravka.	Uvedeno sufinansiranje produženog boravka u osnovnim školama. Ukinute liste čekanja.
Predškolski kapaciteti JU „Djeca Sarajeva“	Nedovoljni kapaciteti u javnim predškolskim ustanovama i liste čekanja za upis djece.	Predškolski sistem trenutno čini 41 vrtić JU „Djeca Sarajeva“ i 70 privatnih predškolskih ustanova Kantona Sarajevo
Privatne predškolske ustanove	Roditelji plaćali puni iznos boravka djece.	Sufinansiranje boravka za 6.700 djece. Godišnja izdvajanja veća od 17 miliona KM.
Psiholozi u školama	7 psihologa u 106 osnovnih i srednjih škola.	107 psihologa u 107 škola. Godišnja izdvajanja: 4.211.520 KM.
Asistenti u nastavi/grupi	Nisu postojali kao sistemsko rješenje.	Više od 400 asistenata u školama i JU „Djeca Sarajeva“. Godišnja izdvajanja: 14.760.000 KM.
Mobilni stručni timovi	Nisu postojali mobilni timovi za inkluziju.	Formirano 26 mobilnih stručnih timova (78 članova: logopedi, psiholozi i edukatori/rehabilitatori). Godišnja izdvajanja: 3.070.080 KM.
Istraživanje dobrobiti djece	Nisu vršena sistemska istraživanja psihofizičkog zdravlja.	Godišnja istraživanja za period 2021–2025. Obuhvatila 72.926 ispitanika.
Obavezno srednje obrazovanje	Obavezno trajalo dvije godine.	Zakonom uvedeno obavezno srednje obrazovanje za sve učenike do sticanja diplome.
Mrežna infrastruktura u osnovnim školama	Zastarjela i neadekvatna mrežna infrastruktura.	Sve osnovne škole imaju savremenu i funkcionalnu mrežnu infrastrukturu.
Računari u školama	Zastarjela računarska oprema. Godina nabavke 2004.	Nabavljeno 2.100 novih i nadograđeno 1.700 postojećih računara. U potpunosti opremljeni svi kabineti informatike.
Kabineti prirodnih nauka	Nisu postojali kabineti za eksperimente.	Svi kabineti javnih osnovnih škola biologije, hemije i fizike završeni do kraja 2026. godine. Investicija cca 11.000.000 KM.
Školske kantine i trpezarije	Nisu rekonstruisane. Stanje nije ispunjavalo standarde sigurnosti hrane. Često bez trpezarija.	Rekonstrukcija i opremanje kantina u većini osnovnih škola. U 10 osnovnih škola uspostavljene trpezarije/školski restorani.
Ishrana i HACCP standardi	Nije postojala sistemski uređena ishrana u školama.	Donesen Pravilnik o ishrani. Uveden HACCP sistem. Jelovnici se donose svake školske godine.

Podrška deficitarnim zanimanjima i talentovanim učenicima	Za stipendiranje izdvajano ukupno 150.000 KM.	U 2024. godini izdvojeno 550.300 KM za deficitarna zanimanja i talentovane učenike.
Ukupna infrastrukturna ulaganja	U četverogodišnjem periodu uloženo 5.071.000 KM.	Uloženo više od 90.000.000 KM (2021–2025).
OŠ „Šip“ i predškolska ustanova	Višedecenijska potreba i obećanja.	Izgrađena i otvorena škola i predškolska ustanova.
Novi objekti i vrtići	Dugogodišnje potrebe bez realizacije.	Početak izgradnje škole Stup (cca 25.000.000 KM) i rekonstrukcije vrtića: Bulbuli, Umihana Čuvidina, Vjeverica, Ljiljani, Ljubičića, Agan Bostandžić, Vučko, Lužani i Kolibri.
Nagrade za medalje učenika	Nije postojala sistemsko podrška.	Izdvojeno 150.000 KM za nagrađivanje učenika dobitnika medalja.
Međunarodna takmičenja i olimpijade znanja	Nije postojala sistemsko podrška za međunarodna takmičenja niti domaćinstvo međunarodnih olimpijada znanja.	U periodu 2021-2025. godine za međunarodna takmičenja i olimpijade znanja izdvojeno je približno 480.000 KM. Kanton Sarajevo bio je domaćin Juniorske balkanske matematičke olimpijade (JBMO) 2022. godine i Balkanske matematičke olimpijade (BMO) 2025. godine.
Obavezni programi (plivanje, skijanje, planinarenje, škola u prirodi)	Programi postojali, ali bez budžetskog finansiranja.	Budžetski finansirani obavezni programi za oko 17.000 učenika godišnje.
Plaća prosvjetnih radnika	Neto plaća početnika 1.147 KM.	Neto plaća početnika u 2026. iznosi 2031.16 BAM.
Međunarodne konferencije za nastavnike	Ovakvi programi nisu postojali.	Prvi put finansirani 2024. godine. Izdvojeno 50.000 KM.
Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja (IRPO)	Prosvjetno-pedagoški zavod nefunkcionalan i marginaliziran.	Institut formiran 2021, aktivno radi od 2022. godine.
Javni pozivi (inkluzija, mladi, bezbjednost u saobraćaju)	Izdvajano 290.000 KM.	Podržani projekti ukupne vrijednosti 500.000 KM.
OŠ „Pofalići“	Višedecenijska potreba i obećanja o izgradnji.	Početak izgradnje planiran u 2026. godini.
JU Srednja građevinsko-geodetska škola Sarajevo	Dugotrajan problem fasade i stolarije nije rješavan.	Zamjena vanjska stolarije u dijelu škole na adresi Franca Lehara.
JU Srednjoškolski centar Vogošća	Problemi grijanja nisu rješavani.	Započet projekt rekonstrukcije kotlovnice.
JU OŠ „Mehmedalija Mak Dizdar“ – igralište	Sigurnost djece na igralištu nije bila riješena.	Pokrenuta procedura za rekonstrukciju i obnovu školskog igrališta i dvorišta sa zamjenom ograde.
JU OŠ “Zahid Baručija”	Problem nedovoljnog prostornog kapaciteta	Dograđen i opremljen dio škole čime su uspostavljeni adekvatni prostorni kapaciteti
JU “Prva gimnazija”	Objekat u starom dijelu grada, historijski spomenik koji nije obnavljan.	Zamijenjena vanjska stolarija i rekonstruisana kotlovnica, fiskulturna sala i mokri čvorovi. Urađena projektna dokumentacija za obnovu fasade i sanaciju krova.
JU Srednja škola poljoprivrede, preh-rane, veterine i uslužnih djelatnosti	Objekat u starom dijelu grada, historijski spomenik koji nije obnavljan.	Zamijenjena vanjska stolarija i obnovljena fasada.



I poglavlje

KURIKULARNA REFORMA

Savremeni obrazovni sistemi suočeni su s potrebom stalnog prilagođavanja društvenim, tehnološkim i razvojnim promjenama. Nastavni planovi i programi koji su bili zasnovani pretežno na reprodukciji sadržaja više nisu mogli u potpunosti odgovoriti na zahtjeve savremenog učenja, razvoja kompetencija i pripreme učenika za stvarne životne i profesionalne izazove. U tom kontekstu prepoznata je potreba za sveobuhvatnom kurikularnom reformom u Kantonu Sarajevo.



U širem smislu kurikuluma, odgojno-obrazovni rad ostvaruje se na osnovu šireg dokumenta kojim se mapira obrazovna reforma, koji će dovesti do postizanja optimalnog i cjelovitog razvoja učenika.



U užem smislu kurikuluma, odgojno-obrazovni rad ostvaruje se na osnovu nastavnog plana i programa/predmetnih kurikuluma zasnovanog na ishodima učenja, koji će dovesti do jačanja učenikovih znanja, vještina i kompetencija.

Početak reforme

Kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo razvijala se kroz višegodišnjoj proces pripreme, stručnog rada i postepenog uvođenja u odgojno-obrazovni sistem. Početne aktivnosti započele su krajem 2016. godine formiranjem Ekspertne radne grupe, nakon čega su do 2018. godine pripremani strateški i stručni dokumenti koji su predstavljali osnov za formiranje predmetnih radnih grupa. Rad na izradi predmetnih kurikuluma trajao je do 2020. godine, dok su tokom 2021. godine provedene javne rasprave i stručne recenzije. Finalni predmetni kurikulumi objavljeni su 1. septembra 2022. godine.

Cilj reforme obrazovanja u Kantonu Sarajevo bio je prelazak sa sadržajno orijentirane nastave na nastavu zasnovanu na jasno definiranim ishodima učenja, s posebnim fokusom na razvoj funkcionalnih znanja, vještina, stavova i kompetencija učenika, kako bi se unaprijedio kvalitet odgojno-obrazovnog procesa i osposobili učenici za aktivno i uspješno djelovanje u savremenom društvu.

Reforma je u praksu počela uzlaziti od školske 2021/2022. godine u okviru projekta “Tabla”, dok se od školske 2022/2023. godine sistemski implementira u osnovnom i srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo.

Kurikularna reforma u KS – od pripreme do prakse



Sušтина reforme

U središtu kurikularne reforme nalazi se novi pristup procesu podučavanja i vrednovanja, u kojem se fokus pomjera sa pukog usvajanja nastavnog gradiva na mjerljive pokazatelje znanja, vještina i kompetencija koje učenik razvija tokom nastavnog procesa. Nastava se planira i realizira tako da učenici znanje razumiju, povezuju i primjenjuju u različitim kontekstima, uključujući autentične situacije učenja koje reflektiraju stvarne životne izazove.

Kurikulum u školama Kantona Sarajevo predstavlja moderniziran i integriran sistem učenja zasnovan na jasno definiranim ishodima učenja. Umjesto nastavnih planova i programa usmjerenih pretežno na sadržaje, novi pristup stavlja fokus na razvoj funkcionalnih znanja, vještina, stavova i kompetencija koje učenici razvijaju i primjenjuju u različitim obrazovnim i životnim situacijama.



Predmetni kurikulumi osmišljeni su tako da potiču međupredmetno povezivanje i interdisciplinarni pristup, uz jasno definirane ciljeve učenja, ishode učenja, oblasti učenja, načine podučavanja i savremene metode vrednovanja. Time je osiguran jedinstven, pregledan i primjenjiv okvir za planiranje i realizaciju nastave u svim školama Kantona Sarajevo.

Kurikulum u užem smislu – ključne odrednice

U užem smislu Kurikuluma, odgojno-obrazovni rad ostvaruje se na osnovu nastavnog plana i programa/predmetnih kurikulumu zasnovanog na ishodima učenja, koji će dovesti do jačanja učeničkih znanja, vještina i kompetencija.

Kurikulum u užem smislu – ključne odrednice

učenje zasnovano na ishodima učenja

međupredmetno povezivanje i interdisciplinarnost

digitalna dostupnost kurikularnih dokumenata

savremeni pristupi učenju i vrednovanju

Postepena implementacija kurikularne reforme i njen obuhvat

Kurikularna reforma započela je postepenom implementacijom nastavnih planova i programa, odnosno predmetnih kurikulumu, u skladu s razvojnim potrebama učenika i planiranom dinamikom uvođenja predmetnih kurikulumu zasnovanih na ishodima učenja. Takav pristup označio je početak sistemske reforme odgoja i obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Danas se nastavni planovi i programi, odnosno predmetni kurikulumi, primjenjuju u predškolskom odgoju i obrazovanju, u svim razredima osnovne škole i gimnazije, kao i u općeobrazovnim predmetima srednjeg stručnog obrazovanja te u pojedinim stručnim zanimanjima.

Obuhvat reforme – ovako je počelo

Rani predškolski odgoj i obrazovanje

Implementacija Kurikuluma od školske 2023/2024. godine

Osnovno obrazovanje

I i V razred svi nastavni predmeti
VI – predmeti koji se pojavljuju prvi put: Biologija, Historija, Geografija, Tehnička kultura
VII – Fizika i Građansko obrazovanje
VIII – Hemija

Gimnazijsko obrazovanje

I razred gimnazijskih programa

Srednje stručno obrazovanje

I razred – općeobrazovni predmeti
I razred – 2023/2024. općeobrazovni u EUVET

Podrška nastavnicima – zašto reforma nije ostala na papiru?

Za razliku od ranijih reformskih pokušaja, kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo nije posmatrana kao promjena nastavnih dokumenata, već kao proces koji zahtijeva snažnu i kontinuiranu podršku nastavnicima. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, u saradnji s JU Institutom za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, uspostavilo je sistem stručne podrške koji nastavnicima pruža sigurnost, jasne smjernice i operativnu pomoć u primjeni novih predmetnih kurikuluma.



U okviru ovog sistema, 2022/2023. godine, formirano je 29 stručnih timova za stalnu podršku nastavnicima koji izvode nastavu prema predmetnim kurikulumima zasnovanim na ishodima učenja. Podrška se realizira planski i kontinuirano, kroz terenske posjete školama, savjetodavni rad, anketiranja nastavnika i analizu izazova s kojima se susreću u svakodnevnoj nastavnoj praksi. Dobijeni nalazi koriste se za prilagođavanje intenziteta i oblika podrške, čime se osigurava fleksibilan, odgovoran i održiv pristup implementaciji reforme.

Tokom školske 2023/2024. godine poseban naglasak stavljen je na podršku nastavnicima u razvoju ključnih kompetencija učenika, kroz planiranje nastave prema ishodima učenja i primjenu autentičnih situacija učenja koje povezuju znanje sa stvarnim životnim kontekstima. Stručni

timovi za osnovno obrazovanje organizirani su kao heterogene, međupredmetne grupe nastavnika, dok su u srednjem obrazovanju formirani po obrazovnim područjima, čime se dodatno potiču međupredmetno povezivanje, timski rad i razmjena iskustava.

U okviru implementacije reforme kontinuirano se provode ogledno-ugledne aktivnosti usmjerene na razvoj kompetencija učenika na svim nivoima preduniverzitetskog odgoja i obrazovanja, čime novi pristupi podučavanju i učenju dobijaju jasnu i vidljivu praktičnu potvrdu.

Od septembra 2023. godine započela je i implementacija Kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uz stručnu podršku Instituta i formiranih timova, čime je osigurana dosljedna primjena istih principa kurikularne reforme od najranijeg uzrasta i vertikalna povezanost obrazovnog sistema.

U aprilu 2026. godine Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja KS, u saradnji s Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini, bili su domaćini stručnog susreta nastavnika i predstavnika ministarstava obrazovanja iz više kantona Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta pod nazivom „Naše male i velike reforme u učionici“. Skup je okupio nastavnike, učenike, stručne saradnike i predstavnike obrazovnih institucija s ciljem razmjene iskustava i predstavljanja konkretnih primjera primjene predmetnih kurikuluma u nastavnoj praksi. Kroz prezentacije nastavničkih i učeničkih timova predstavljeni su primjeri nastave zasnovane na ishodima učenja, funkcionalnom znanju, interdisciplinarnom pristupu i aktivnom učešću učenika u procesu učenja. Poseban fokus bio je na povezivanju nastavnih sadržaja sa stvarnim životnim situacijama, razvoju kompetencija učenika i jačanju saradnje među obrazovnim zajednicama. Susret je dodatno potvrdio značaj kontinuirane stručne podrške nastavnicima, razmjene dobrih praksi i međuinstitucionalne saradnje u daljnjem razvoju kurikularne reforme i unapređenju kvaliteta obrazovanja.

Podrška nastavnicima – ključni pokazatelji 2022/2023.



Stručna usavršavanja u okviru kurikularne reforme usmjerena su na konkretne promjene u nastavnoj praksi – planiranje nastave prema ishodima učenja, međupredmetno povezivanje, razvoj projektne i istraživačke nastave te savremene metode vrednovanja učeničkih postignuća. Fokus nije na teorijskom upoznavanju s dokumentima, već na osnaživanju nastavnika za kvalitetan, siguran i smislen rad u učionici.

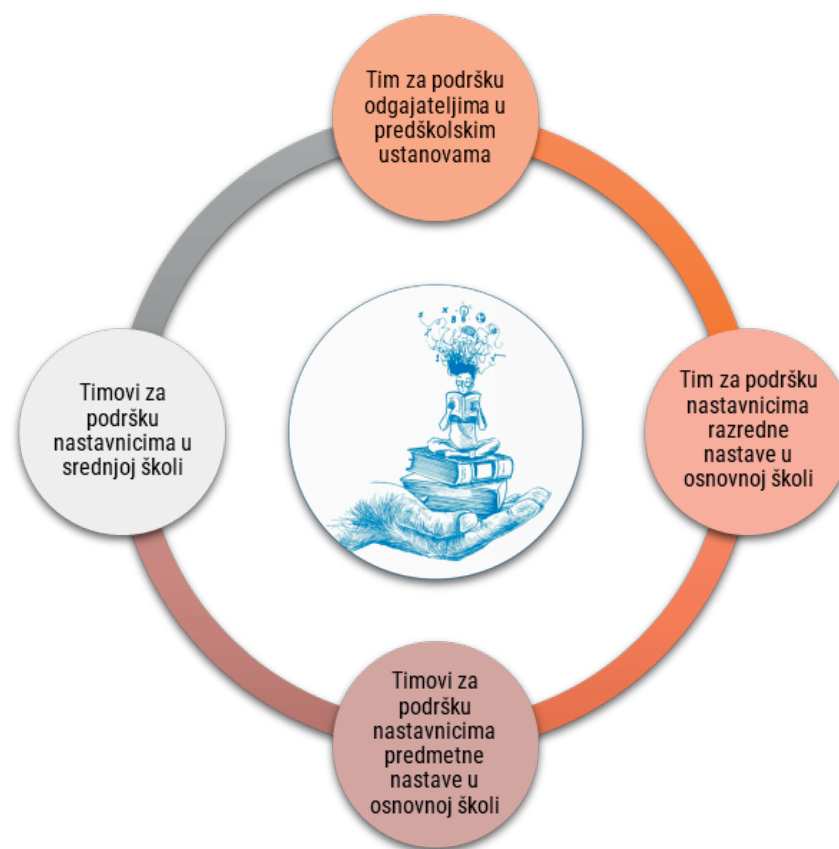
Poseban naglasak stavljen je na izgradnju profesionalnih zajednica koje uče, odnosno škola u kojima se nastavnici međusobno povezuju, planiraju nastavu timski, razmjenjuju iskustva i zajednički unapređuju nastavnu praksu. Ovakav pristup osigurava održivost reforme i njenu stvarnu primjenu u nastavnom procesu.

Na ovaj način, kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo jasno se pozicionira kao proces koji se gradi zajedno s nastavnicima, uz kontinuiranu institucionalnu podršku, a ne kao reforma koja ostaje na nivou propisa i dokumenata. Upravo iz tog razloga, posebna pažnja posvećena je razvoju konkretnih operativnih alata koji nastavnicima omogućavaju da nove pristupe dosljedno i kvalitetno primijene u učionici.

Timovi za podršku formirani su u augustu 2022. godine u svrhu nastavka pružanja podrške implementaciji Nastavnih planova i programa sa definisanim ishodi-
ma učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja koje je učenik usvojio i provođenju kurikularne reforme u Kantonu Sarajevo.

Na osnovu analize rada timova za podršku tokom 2022/2023. godine napravljen je novi model prema kojem se radi u novoj školskoj godini. U augustu 2023. formirani su novi timovi u koje smo pozvali, pored prošlogodišnjih članova, i nove nastavnike i odgajatelje.

Cilj ovog načina je da članovi Timova postanu i nastavnici koji su bili implementatori u prvoj godini uvođenja novih nastavnih programa sa definisanim ishodi-
ma učenja.



12 heterogenih timova za 2023/24

Zajednica koja uči

Primjeri dobre odgojno-obrazovne prakse dostupni online

Kurikularna reforma nije podrazumijevala samo izradu novih predmetnih kurikulumu, već i kontinuiranu stručnu podršku nastavnicima kroz razmjenu iskustava, profesionalni dijalog i promociju primjera kvalitetne odgojno-obrazovne prakse. Upravo s tim ciljem Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo razvija koncept *Zajednice koja uči*, u okviru kojeg se prikupljaju, dijele i promovišu primjeri dobre nastavne prakse te jača profesionalna saradnja među nastavnicima.

Da bismo gradili zajednicu koja uči, potrebno je razvijati kulturu saradnje, zajedničke odgovornosti i profesionalnog dijaloga među nastavnicima. Ukoliko je napredovanje i postignuće svakog učenika zajednički cilj, tada svaki nastavnik može dati doprinos iz svoje perspektive, kroz predmet koji podučava, kao i kroz različite nastavne metode, strategije i pristupe učenju i poučavanju.

Zajednica koja uči gradi se kako bi se nastavnici podstakli na aktivno, demokratsko i odgovorno učešće, te na dijeljenje relevantnih znanja, iskustava i stručnosti radi unapređenja kvaliteta nastave i podrške učenju svakog učenika.

S ciljem pružanja stalne stručne podrške nastavnicima i odgajateljima, JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo uspostavio je platformu „Zajednica koja uči“. Platforma je usmjerena na jačanje profesionalne saradnje, razmjenu iskustava i zajedničko promišljanje nastavne prakse. Takav pristup podrazumijeva kontinuiran zajednički rad, analizu i unapređivanje odgojno-obrazovnog procesa, kao i donošenje zajedničkih odluka s ciljem poboljšanja profesionalnih, pedagoških i didaktičkih kompetencija nastavnika.



Primjeri dobre prakse – reforma koja živi u učionici

Kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo svoju punu vrijednost pokazuje tek onda kada se sagleda kroz svakodnevni rad u učionicama. Promjene u načinu planiranja nastave, uloge učenika i nastavnika, metodama učenja i vrednovanja najjasnije su vidljive upravo u školama koje su nove kurikularne pristupe pretvorile u dio svoje pedagoške kulture.

Primjeri iz nastavne prakse pokazuju da reforma nije ostala na nivou dokumenata i obuka, već da se realizira kroz časove u kojima učenici istražuju, povezuju znanja, postavljaju pitanja i aktivno učestvuju u procesu učenja. Nastavnici, s druge strane, preuzimaju ulogu mentora i vodiča, stvarajući okruženje u kojem se znanje gradi kroz iskustvo, dijalog i saradnju.

Reforma koja živi u učionici

Škola koja živi reformu

Kurikularna reforma u *Prvoj osnovnoj školi* Ilidža nije pojam iz dokumenata, nego dio svakodnevnog školskog života. U kabinetu biologije i hemije promjena je vidljiva odmah: prije početka časa učenici sami odlažu mobitele u drvenu kutiju na stolu, kao nepisano pravilo koje svi poštuju. Na stolovima ostaju bilježnice, mikroskopi i preparati jer pažnja pripada učenju, a ne ekranu.

Ta jednostavna gesta govori o suštinskoj promjeni kurikularnog pristupa: o kulturi učenja koja se gradi povjerenjem, odgovornošću i aktivnom ulogom učenika. Učenici istražuju, raspravljaju i zaključuju, dok nastavnici vode kroz proces, ali ostavljaju prostor za otkriće i samostalno promišljanje. Kabineti, nekada klasične učionice, danas su mjesta istraživanja i praktičnog rada. Uz mikroskope, eksperimentalne setove i didaktičke materijale, učenici aktivno učestvuju u izvođenju oglada i uče kroz iskustvo, upravo onako kako kurikularna reforma i zahtijeva.

Direktorica škole Adisa Šuvalija ističe da istinska promjena dolazi iznutra, iz spremnosti školskog kolektiva da mijenja ustaljene obrasce rada i odnosa.

„Reforma je u nama. Ako se ne želimo mijenjati i prilagođavati, ništa ne vrijedi. Naš kolektiv živi promjenu u načinu rada, u odnosima i u pristupu svakom djetetu.“

Upravo ta unutrašnja promjena čini razliku između reforme na papiru i reforme koja se vidi u učionici. U *Prvoj osnovnoj školi* Ilidža kurikulum nije dodatna obaveza, nego okvir koji omogućava da znanje postane iskustvo, a učenik aktivan učesnik vlastitog učenja.



Kurikulum kao snaga međupredmetne povezanosti

Primjer dobre prakse iz razredne nastave

Primjena kurikularnog pristupa u razrednoj nastavi pokazuje kako međupredmetna povezanost postaje prirodan dio učenja i snažan alat za razvoj dugoročnih obrazovnih kompetencija učenika. Umjesto učenja po izoliranim predmetima, nastavni sadržaji, vještine i ishodi učenja planiraju se kao povezane cjeline koje učenicima pomažu da razumiju svijet oko sebe.

Takav pristup posebno dolazi do izražaja u prvoj trijadi osnovne škole, gdje se nastava organizuje kroz odgojno-obrazovna područja definirana Odlukom o donošenju Nastavnog plana i programa za osnovnu školu u Kantonu Sarajevo, i to: „Priroda i nauka oko nas“, „Izražavanje i stvaralaštvo“ i „Aktivnost i stvaralaštvo“. Na taj način učenicima se omogućava cjelovitije, smislenije i funkcionalnije povezivanje znanja i iskustava iz različitih nastavnih oblasti. U središtu ovog pristupa nalazi se učenik i njegovo aktivno učešće u procesu učenja, što, kako ističe nastavnica razredne nastave u JU OŠ „Ćamil Sijarić“ Amela Grubišić, značajno mijenja dinamiku rada u učionici:

Kao učiteljica sa višegodišnjim radom u obrazovanju, a trenutno učiteljica učenika II-1 JU OŠ „Ćamil Sijarić“, fokus mog profesionalnog rada i djelovanja kroz značajke kurikuluma i međupredmetne povezanosti u mnogome mi pomažu da svoj rad učinim interesantnijim, a učenje djece obogatim njihovom većom željom da postignu, istraže, stvore, kreiraju i budu aktivni članovi zajednice.

U praksi se međupredmetna povezanost ostvaruje kroz integrisanje sadržaja i ishoda učenja iz odgojno-obrazovnih područja „Priroda i nauka oko nas“, „Izražavanje i stvaralaštvo“ te „Aktivnost i stvaralaštvo“.

Na taj način se sadržaji Bosanskog jezika i književnosti, Hrvatskog jezika i književnosti, Srpskog jezika i književnosti povezuju s ostalim odgojno-obrazovnim područjima, posebno kroz istraživanje i obradu tema iz svakodnevnog života, lokalne zajednice, prirode, zdravlja i društvenog okruženja. Učenici stečeno znanje primjenjuju u realnim situacijama, čime se učenje osmišljava kao funkcionalno, cjelovito i životno relevantno iskustvo. Likovno izražavanje dodatno produbljuje razumijevanje pročitanih tekstova i obrađenih tema. Kroz crtanje, oblikovanje i kreativne tehnike učenici vizualiziraju sadržaje, razvijaju maštu i lakše postižu ishode učenja. Književni tekstovi postaju razumljiviji i bliži dječijem iskustvu, dok se usvojeno znanje povezuje sa stvarnim životnim situacijama i svakodnevnim kontekstima. Književni tekstovi postaju opipljivi

i bliski dječijem iskustvu, a znanje se povezuje sa stvarnim životnim kontekstima.

Ovakav kurikularni pristup omogućava učenicima da znanje doživljavaju kao međusobno povezano i primjenjivo u različitim situacijama. Umjesto memorisanja činjenica, naglasak se stavlja na razvoj vještina, dublje razumijevanje sadržaja, trajno usvajanje znanja te jačanje unutrašnje motivacije za učenje. U tom procesu učenik ima aktivnu ulogu, a škola postaje okruženje u kojem se znanje razvija kroz istraživanje, povezivanje sadržaja i neposredno iskustvo.



Formativno praćenje, samoprocjena i jasni kriteriji

Primjer kurikularne reforme u punoj primjeni

Jedna od ključnih promjena koje je donijela kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo odnosi se na način praćenja i vrednovanja učeničkog napretka. U JU OŠ *Musa Ćazim Ćatić* ova promjena jasno je vidljiva u svakodnevnoj nastavnoj praksi, gdje se fokus pomjera sa isključivog vrednovanja završnog rezultata na proces učenja, razumijevanje sadržaja i razvoj odgovornosti učenika prema vlastitom znanju.

Učenici aktivno učestvuju u vrednovanju vlastitog napretka kroz kartice samoprocjene, pomoću kojih procjenjuju u kojoj mjeri razumiju obrađene pojmove, mogu li ih objasniti vlastitim riječima i primijeniti u novim situacijama. Samoprocjena je povezana s temama savremene biologije i biotehnologije, kroz istraživačke i praktične zadatke koji obuhvataju izdvajanje DNK iz biljnih materijala, razumijevanje genetičkog inženjeringa te razmatranje etičkih pitanja vezanih za GMO i kloniranje.



Ovakav pristup razvija realan uvid učenika u vlastito znanje i predstavlja temelj formativnog praćenja. Učenici uče da prepoznaju šta znaju, gdje imaju poteškoće i na čemu trebaju dodatno raditi, čime se jačaju njihova samostalnost, odgovornost i unutrašnja motivacija za učenje.

Istraživački rad koji slijedi nakon časa strukturiran je u skladu s jasno definiranim kurikularnim ishodima. Učenici koriste pouzdane izvore informacija, analiziraju podatke i argumentuju svoje stavove, uz jasno unaprijed definisane kriterije vrednovanja koji su učenicima poznati i razumljivi.

Na ovaj način nastava prestaje biti jednokratni događaj usmjeren na ocjenu, a postaje kontinuiran proces učenja, refleksije i napretka. Formativno praćenje omogućava nastavnicima da pravovremeno prilagođavaju nastavu potrebama učenika, dok učenici razvijaju vještine samoprocjene, kritičkog mišljenja i argumentovanog zaključivanja.

Primjer JU OŠ *Musa Ćazim Ćatić* pokazuje kako kurikularna reforma u praksi mijenja kulturu vrednovanja u školi – od pitanja „koju ocjenu imam“ prema pitanju „šta sam naučio i kako to mogu primijeniti“, čime se učenje jasno postavlja u središte obrazovnog procesa.

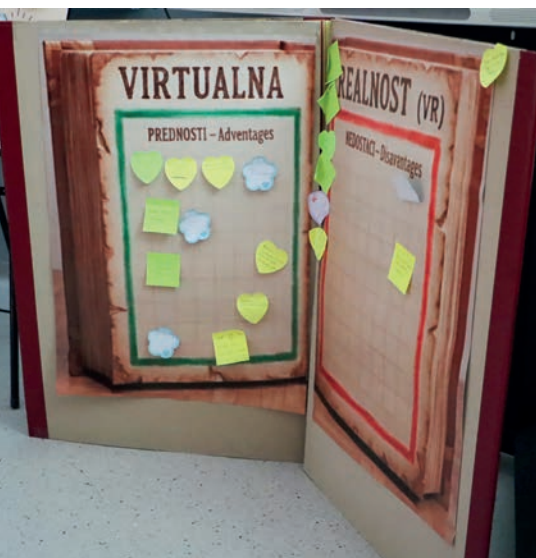


Interdisciplinarni ogledni čas

Virtualna realnost – most između stvarnog i digitalnog svijeta

Interdisciplinarni ogledni čas realiziran je kao primjer savremene nastavne prakse zasnovane na kurikularnom pristupu, međupredmetnoj povezanosti i funkcionalnoj primjeni digitalnih tehnologija u nastavi. Čas je realiziran s učenicima IX razreda JU OŠ „Malta” i povezao je sadržaje nastavnih predmeta Islamska vjeronauka, Engleski jezik, Matematika i Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost, s ciljem unapređenja kvaliteta učenja i razvoja ključnih kompetencija učenika.

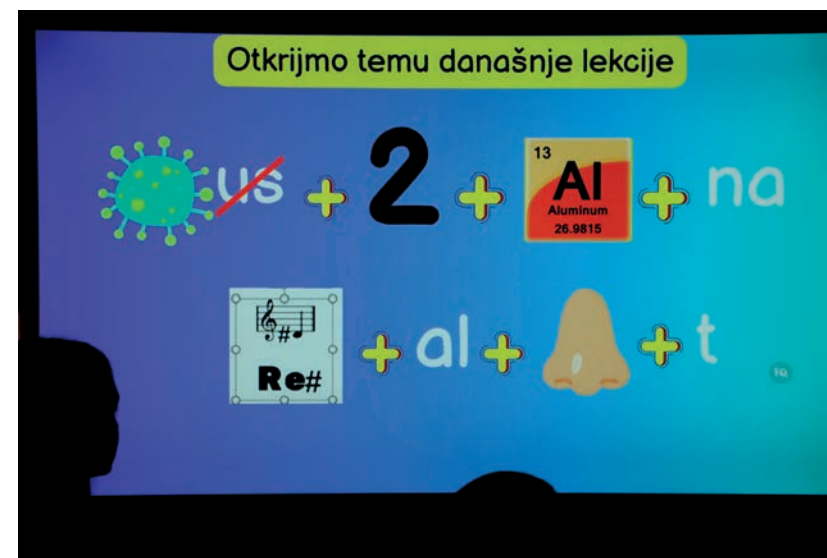
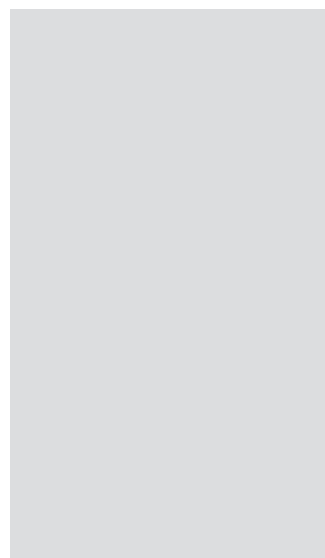
Nastava je organizirana kroz problemski i istraživački pristup. Učenici su, radeći u rotirajućim grupama, aktivno učestvovali u svim fazama časa, čime je osigurana dinamika rada i ravnomjerna uključenost svih učenika. Uvodne aktivnosti bile su usmjerene na aktiviranje predznanja i zajedničko razumijevanje pojma virtualne realnosti, uz korištenje digitalnih alata prilagođenih uzrastu učenika.



Posebna vrijednost časa ogleda se u iskustvenom učenju. Korištenjem VR naočala učenici su virtualno „posjetili” Mekku i Kabu, piramide u Gizi, Kongresnu biblioteku, kao i matematičke sadržaje u digitalnom okruženju, povezujući nastavne sadržaje s realnim, historijskim i globalnim kontekstima. Svaka tematska cjelina bila je jasno povezana s ishodima učenja iz uključenih nastavnih predmeta.

Kroz zajedničku analizu prednosti i ograničenja primjene virtualne realnosti u obrazovanju, učenici su razvijali kritičko mišljenje i odgovoran odnos prema tehnologiji. U aktivnosti u kojoj su nastavnice osmislile avatara koji je umjesto njih davao upute učenicima, zapažen je različit odnos učenika prema avataru i prema nastavnici, kao i raznolik spektar njihovih osjećanja – od znatiželje i motivacije do povremene nesigurnosti i potrebe za dodatnim pojašnjenjem, što je dodatno otvorilo prostor za razgovor o ulozi nastavnika i tehnologije u procesu učenja. Formativna evaluacija realizirana je putem digitalnog kviza, dok je završna aktivnost – izrada ličnog avatara, omogućila učenicima da reflektiraju vlastita saznanja i iskustva stečena tokom časa.

„Ovaj ogledni čas potvrđuje da se kurikularna reforma u praksi može uspješno realizirati i u završnim razredima osnovne škole, kroz timski rad nastavnika, međupredmetnu saradnju i smisleno korištenje digitalnih tehnologija, uz jasno postavljen fokus na učenika kao aktivnog učesnika nastavnog procesa“, istakla je nastavnica Adisa Milić.



Ovaj primjer potvrđuje da se kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo ne zaustavlja na ranijim razredima, već se dosljedno i smisleno primjenjuje i u završnim razredima osnovne škole, kroz savremene nastavne metode, saradnju nastavnika i učenje koje povezuje znanje, tehnologiju i stvarni svijet.



Sretna učionica

Učenje koje polazi od djeteta

Metodologija Sretnog učenja u JU OŠ *Porodice ef. Ramić* primjenjuje se kao dio svakodnevne nastavne prakse u razrednoj nastavi, s jasnim fokusom na dijete, njegovo emocionalno stanje, sigurnost i radost učenja. Polazište ove metodologije je uvjerenje da dijete najbolje uči kada se osjeća prihvaćeno, motivirano i slobodno da istražuje, izražava se i griješi.

Nastava se planira integrativno, kroz tematski pristup koji povezuje nastavne sadržaje iz više predmeta u smislene i životno bliske cjeline. Učenik je aktivni istraživač, a učenje se odvija kroz igru, iskustvo, pokret, priču i kreativno izražavanje, uz poseban naglasak na razvoj emocionalne pismenosti, vrlina i unutarnje motivacije.

Primjer takve prakse vidljiv je u realizaciji teme „Prvi snijeg“, kroz koju su učenici povezivali sadržaje Likovne kulture, Bosanskog jezika i književnosti, Hrvatskog jezika i književnosti, Srpskog jezika i književnosti i Muzičke kulture. Kroz optičko miješanje boja i likovno izražavanje, učenici su istraživali vizuelne efekte snijega, dok su u pozadini slušali muziku i povezivali doživljaj s književnim tekstom i pjesmom. Nastavni sadržaji nisu ostali apstraktni – postali su doživljaj, iskustvo i lični izraz svakog učenika.

Posebna vrijednost ove prakse ogleda se u inkluzivnom pristupu. Metodologija Sretnog učenja pokazala se posebno učinkovitom za učenike s teškoćama, kojima ovakav način rada omogućava ravnopravno učešće, osjećaj sigurnosti i vidljivo uključivanje u nastavne aktivnosti. Učenici su na kraju časa kroz samoprocjenu izražavali svoje utiske,

osjećaje i doživljaje, čime se dodatno jača njihova refleksija i svijest o vlastitom učenju.

Primjer „Sretne učionice“ u JU OŠ „Porodice ef. Ramić“ pokazuje kako kurikularni pristup, kada se dosljedno primjenjuje, može stvoriti učionicu u kojoj se znanje gradi zajedno s emocionalnim razvojem, a škola postaje prostor u kojem se djeca osjećaju sigurno, viđeno i motivirano za učenje. Primjena kurikuluma pritom pruža široke mogućnosti za korištenje različitih metoda, tehnika i strategija u nastavi, čime se omogućava fleksibilnije planiranje i izvođenje nastave prilagođene potrebama, interesima i mogućnostima učenika



Pismenosti kao kompetencije 21. stoljeća

Međupredmetna povezanost

Primjena kurikularne reforme u Kantonu Sarajevo jasno je vidljiva u nastavnim praksama koje znanje povezuju s realnim životnim kontekstom i aktivnom ulogom učenika u procesu učenja. Jedan od takvih primjera realiziran je u JU OŠ „Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković“, kroz niz nastavnih aktivnosti usmjerenih na razvoj funkcionalne, medijske i digitalne pismenosti.

U okviru tematski povezanih časova i radionica, učenici su kroz kvizove, asocijacije, istraživačke i debatne aktivnosti razvijali vještine čitanja s razumijevanjem, argumentovanog izražavanja i kritičkog promišljanja. Nastava je bila organizirana tako da učenici ne usvajaju sadržaje pa-



sivno, već da istražuju, analiziraju i povezuju znanja iz više nastavnih oblasti.

Posebno se istakla radionica realizirana prema metodi paralelnog mišljenja „Šest šešira“, u okviru koje su učenici razmatrali aktuelne društvene teme iz različitih perspektiva. Ovakav pristup omogućio je razvoj timskog rada, uvažavanje različitih stavova i donošenje zaključaka na osnovu argumenata, što predstavlja jedan od ključnih ciljeva kurikularnog pristupa.

Kroz međupredmetnu povezanost jezika, historije, građanskog obrazovanja i informatike, učenici su se bavili i historijskim kontekstom pismenosti u Bosni i Hercegovini, analizirali medijske sadržaje i promjene koje donosi digitalno doba, te provodili mini-istraživanja o savremenim oblicima komunikacije i pisanja. Na taj način pismenost je sagledana kao široka kompetencija, a ne samo kao tehnička vještina čitanja i pisanja.



Ovakav način rada direktno je usklađen s kurikularnim ishodima učenja koji naglašavaju razvoj funkcionalne pismenosti, međupredmetnu povezanost i aktivnu ulogu učenika. Nastavnik u ovom procesu ima ulogu usmjerivača i facilitatora, dok učenik preuzima odgovornost za vlastito učenje.

Interdisciplinarni čas kao primjer funkcionalnog učenja

“Gazi Husrev-beg i njegovo naslijeđe”

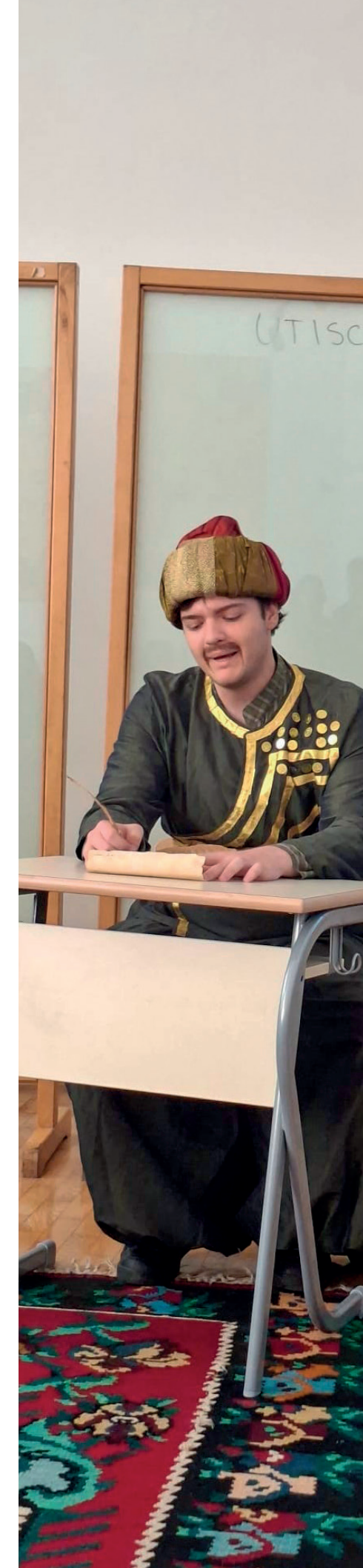
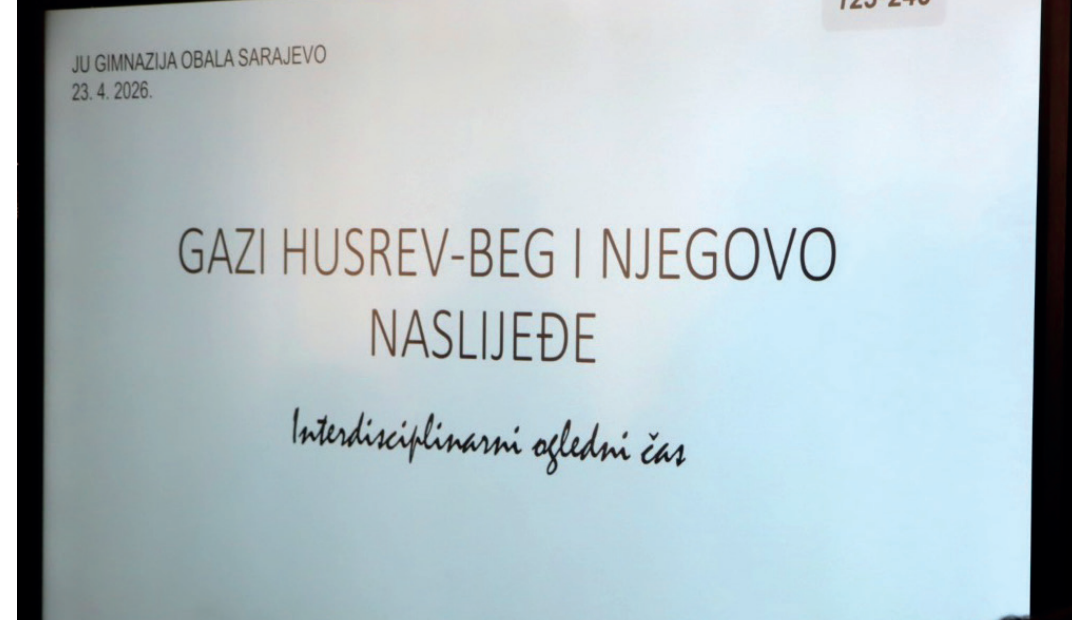
Primjena kurikularne reforme u gimnazijskom obrazovanju posebno je vidljiva kroz interdisciplinarne časove koji učenicima omogućavaju da nastavne sadržaje razumiju povezano, kontekstualno i kroz aktivno učešće u procesu učenja. Takav primjer realiziran je u JU „Gimnazija Obala Sarajevo” kroz interdisciplinarni čas na temu „Gazi Husrev-beg i njegovo naslijeđe”, koji je povezoao sadržaje Historije i Bosanskog jezika i književnosti, Hrvatskog jezika i književnosti, Srpskog jezika i književnosti.

Čas je osmišljen kao savremeni model nastave zasnovane na ishodi-ma učenja, u kojem učenici nisu imali ulogu pasivnih slušalaca, već aktivnih učesnika koji analiziraju, povezuju i interpretiraju sadržaje kroz historijski, kulturni i društveni kontekst. Kroz zajednički rad, diskusiju i interpretaciju izvora učenici su razvijali kritičko mišljenje, komunikacijske vještine i sposobnost interdisciplinarnog povezivanja znanja.

Posebna vrijednost časa ogleda se u povezivanju kulturno-historijskog naslijeđa Bosne i Hercegovine sa savremenim pristupima učenju i podučavanju. Nastavni sadržaji nisu posmatrani izolirano po predmetima, već kao povezane cjeline koje učenicima omogućavaju dublje razumijevanje vremena, društva i identiteta.

Interdisciplinarni čas okupio je i širu obrazovnu zajednicu. Pored nastavnika škole, času su prisustvovali nastavnici Historije i Bosanskog jezika i književnosti, Hrvatskog jezika i književnosti, Srpskog jezika i književnosti iz drugih škola, predstavnici Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, JU Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, kao i predstavnici Ureda za muftijstvo, čime je dodatno potvrđen značaj razmjene iskustava i saradnje među obrazovnim institucijama.

Ovakvi primjeri nastavne prakse pokazuju da kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo doprinosi razvoju funkcionalnog znanja, međupredmetnog povezivanja i aktivne uloge učenika u učenju, te da učionica postaje prostor istraživanja, dijaloga i razumijevanja, a ne samo reprodukcije činjenica.



Priručnici koji prate reformu: metodološka podrška savremenoj nastavi prirodnih nauka

Kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo nije se zaustavila na promjenama nastavnih planova i opremanju školskih prostora. Paralelno s ulaganjima u rekonstrukciju i savremeno opremanje kabineta biologije, hemije i fizike, sistemski je razvijana i metodološka podrška nastavnicima kako bi se osiguralo da nova oprema zaista zaživi u svakodnevnoj nastavnoj praksi.

U tom kontekstu, JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, uz podršku Ministarstva završio je izradu prvih priručnika za školske eksperimente iz biologije, hemije i fizike, namijenjenih nastavnicima osnovnih škola. Priručnici su osmišljeni kao praktični alati koji nastavnicima pomažu u planiranju i realizaciji redovne, ogledne i istraživačke nastave, u skladu s ishodima učenja i savremenim kurikularnim pristupom.

Ovi materijali predstavljaju odgovor na konkretne potrebe nastavne prakse, ali i logičan nastavak investicionog ciklusa koji je provelo Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo. U protekle tri godine, iz Budžeta Kantona Sarajevo izdvojeno je oko **11 miliona KM** za rekonstrukciju i savremeno opremanje kabineta biologije, hemije i fizike u svim javnim osnovnim školama, čime su stvoreni uslovi za kvalitetniju, sigurniju i funkcionalniju nastavu prirodnih nauka.



Priručnici nastali iz prakse i za praksu

Priručnik za školske eksperimente iz hemije rezultat je rada autorica mr. Jasmine Pezo, prof. Nermine Sabljica i prof. Elvire Huskić-Hadžić, pod uredničkim vodstvom mr. Merime Mrdić, asistentice na Prirodno-matematičkom fakultetu. Recenzentski doprinos dale su prof. dr. Alisa Selović i prof. dr. Nevzeta Ljubijankić.

Na priručniku iz fizike radile su autorice dr. Jasmina Baluković, prof. Meliha Feta, mr. Merjem Popara i prof. Lejla Ramić, uz uredničko vodstvo dr. Dževdeta Dervić, dok su stručnu recenziju dale prof. dr. Maja Đekić i prof. dr. Amra Salčinović Fetić.

Priručnik iz biologije izradile su autorice mr. Elvedina Arnaut, mr. Maida Čerimagić i prof. biologije Sabina Karović, uz urednički doprinos prof. Zumre Topuz-Agić. Recenzentski tim činili su prof. dr. Mahir Gajević i prof. dr. Muhamed Fočak.

Priručnici su zvanično predstavljeni na promociji pod nazivom „Aktiviraj nauku“ u organizaciji Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo.



Događaj je okupio nastavnike biologije, hemije i fizike, direktore osnovnih škola, autore i recenzente priručnika, kao i predstavnike drugih odgojno-obrazovnih institucija i partnerskih organizacija.

Ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo Naida Hota-Muminović istakla je da savremeni kabineti i kvalitetni nastavni materijali predstavljaju osnov za razvoj istraživačkog, kritičkog i analitičkog mišljenja kod učenika.

Ulaganje u opremu bez metodološke podrške nema smisla i zato smo paralelno radili na obnovi kabineta i na priručnicima koji nastavnicima pomažu da tu opremu stvarno koriste. Ulaganje u STEM oblasti ima dugoročan značaj, ne samo za obrazovni sistem, već i za ukupni društveni i razvojni potencijal Kantona Sarajevo, poručila je ministrica.

Direktorica Instituta Senada Salihović naglasila je da su priručnici rezultat sistemskog pristupa unapređenju nastave, te da nastavnicima nude jasnu, praktičnu i metodološki utemeljenu podršku u realizaciji savremene, eksperimentalne i učenicima prilagođene nastave.



Priručnici kao alat reforme u učionici

Priručnici za školske eksperimente iz fizike, hemije i biologije do-
dijeljeni su svim javnim osnovnim školama Kantona Sarajevo i na-
mijenjeni su nastavnicima kao svakodnevni radni alat u savremeno
opremljenim kabinetima biologije, hemije i fizike. Njihova primjena
omogućava da infrastrukturna ulaganja dobiju puni pedagoški smi-
sao kroz časove u kojima učenici uče kroz ogledе, istraživanje i ak-
tivno promišljanje.

Na ovaj način, kurikularna reforma u Kantonu Sarajevo dobija svoju
potpunu formu: obnovljeni prostori, osnaženi nastavnici i nastava koja
znanje pretvara u iskustvo.

Priručnici u praksi

Nastava hemije u JU OŠ 6. mart Hadžići

Primjena priručnika u nastavi hemije u JU OŠ 6. mart Hadžići poka-
zuje kako se kurikularna reforma konkretno realizira u učionici. U IX
razredu, nastavnica hemije Segmedina Selimović koristi priručnik kao
svakodnevni radni alat za planiranje i izvođenje ogledne nastave koja
povezuje teorijska znanja s praktičnim iskustvom učenika.

Eksperiment je postavljen kao centralni element učenja. Kroz ogledе
prilagođene uzrastu i ishodima učenja, učenici razvijaju logičko raz-
mišljanje, uče povezivati makro i mikro nivoe hemijskih procesa te ak-
tivno učestvuju u nastavnom procesu.

U okviru nastave realizirani su ogledi poput „Slonove paste“, reakcije
kalij-permanganata i glicerola te „Lava lampe“. Kroz ove primjere uče-
nici su razumijevali ulogu katalizatora, brzinu i energetiku hemijskih
reakcija, oksido-redukcijske procese, kao i pojmove gustine te polar-
nih i nepolarnih supstanci. Ogledi su služili kao polazna osnova za dis-
kusiju, zaključivanje i povezivanje sa teorijskim sadržajima.

Nastavnica Segmedina Selimović ističe da eksperimentalni rad ima
ključnu ulogu u savremenoj nastavi hemije.

„Kroz praktičan rad učenici lakše povezuju teoriju s realnim primjeri-
ma, razvijaju istraživački način razmišljanja i pokazuju veću motivaci-
ju za učenje.“

Ovakav pristup nastavu čini dinamičnom i vizuelno jasnom, a učenici-
ma omogućava da znanje grade kroz iskustvo, uz razvoj naučne rado-
znalosti i sigurnosti u vlastito razumijevanje nastavnih sadržaja.

„Slonova pasta“

Ogled učenicima na vizuelno atraktivan način objašnjava ulogu kata-
lizatora i brzinu hemijske reakcije. Kroz burnu reakciju učenici jasno
uočavaju kako se teorijski pojmovi manifestuju u praksi, što olakšava
razumijevanje i dugoročno pamćenje gradiva.

Reakcija kalij-permanganata i glicerola

Eksperiment omogućava učenicima da neposredno uoče oksido-reduk-
cione procese i oslobađanje energije u egzotermnoj reakciji. Dinamičan
i upečatljiv ogled razvija interes za hemiju i razumijevanje osnovnih he-
mijskih procesa.

„Lava lampa“

Kroz jednostavan i zanimljiv ogled učenici usvajaju pojmove gustine,
polarnih i nepolarnih supstanci te nastajanja gasa u hemijskoj reakciji.
Vizuelni efekat pomaže povezivanju hemijskih pojmova s pojavama iz
svakodnevnog života.



Priručnici u savremenoj učionici

Eksperimentalni rad

U JU OŠ „Srednje” priručnici za školske eksperimente iz fizike, hemije i biologije koriste se kao sastavni dio savremene nastave fizike i hemije u moderno opremljenim kabinetima. Njihova primjena pokazuje kako se kurikularna reforma konkretno realizira u učionici kroz jasno strukturane časove, eksperimentalni rad i aktivno uključivanje učenika.

U kombinaciji s interaktivnom tablom, laboratorijskom opremom i digitalnim sadržajima, priručnici nastavnicima služe kao praktična metodološka podrška u planiranju i izvođenju nastave. Kroz oglede, vizuelne prikaze i vođeno zaključivanje, učenici povezuju teorijske pojmove sa stvarnim primjerima i lakše razumiju apstraktne sadržaje iz oblasti fizike i hemije.

Ovakav način rada stvara dinamično učioničko okruženje u kojem se znanje gradi kroz objašnjenje, demonstraciju i zajedničku analizu, a ne isključivo kroz frontalno predavanje. Priručnici se u tom procesu prirodno uklapaju u savremenu učionicu, dajući puni smisao ulaganjima u opremu i unapređenje kabinetske nastave.

Primjer JU OŠ „Srednje” pokazuje kako priručnici, zajedno sa savremenom nastavnom infrastrukturom, postaju funkcionalan alat kurikularne reforme, alat koji osnažuje nastavnika i omogućava učenicima učenje kroz razumijevanje, iskustvo i aktivno učešće.



Poveznica nastavnih sadržaja, nastavnih materijala i pedagoške prakse

Kanton Sarajevo ima zakonom predviđenu obavezu da, kroz sadržaje nastavnog predmeta historije, izučava tematske cjeline koje se odnose na agresiju na Bosnu i Hercegovinu, genocid i opsadu Sarajeva. Ovi sadržaji se u obrazovnom sistemu Kantona Sarajevo sistemski realiziraju od 2018. godine, a 2025. godine dodatno su unaprijeđeni kroz izmije-



njeno i dopunjeno izdanje nastavnih materijala, integrirano u nastavni plan i program osnovnih i srednjih škola.

Izmijenjeno i dopunjeno izdanje nastavnih materijala „Rat u Bosni i Hercegovini 1992–1995, opsada Sarajeva i zločin genocida počinjen u Bosni i Hercegovini“ objavilo je Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, dok je reviziju i dopunu realizirala posebno formirana Komisija. Na čelu Komisije bila je profesorica Azerina Muminović, viša saradnica u Institutu za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, uz učešće istaknutih stručnjaka iz oblasti historije, istraživanja ratnih zločina, međunarodnog humanitarnog prava i nastavne prakse.

Nastavni materijali dopunjeni su novim činjenicama proisteklim iz presuda međunarodnih i domaćih sudova, uključujući presude Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, čime se



osigurava da se kultura sjećanja u školama Kantona Sarajevo gradi na istini i pravosudno potvrđenim činjenicama.

Materijali su dostupni u dvije verzije za učenike i za nastavnike. Uz nastavne materijale izrađene su i metodološke smjernice za nastavnike, koje omogućavaju pažljiv, odgovoran i razvojno primjeren pristup obradi osjetljivih tema u učionicama.

Ovi materijali predstavljaju važan korak u očuvanju kulture sjećanja u odgojno-obrazovnom sistemu. To je sadržaj po kojem će se na standardizovan način izučavati opsada Sarajeva i genocid u Srebrenici. Veoma je važno da nove generacije budu svjesne prošlosti i uče o njoj na osnovu sudski utvrđenih činjenica i da izrastu u zagovornike mira, otporne na krize i podjele.

Naida Hota-Muminović, ministrica za odgoj i obrazovanje KS

Revizija udžbenika je bila nužna i predstavlja značajan iskorak u standardizaciji izučavanja savremene historije. Ovo je veliki pomak u izradi udžbenika i obradi historijskih sadržaja. Nadam se da će ovi materijali postati mjerodavna i obavezna literatura o periodu 1992–1995. godine.

prof. dr. Zijad Šehić, recenzent nastavnih materijala



Izmjene i dopune nastavnih materijala imale su jasan pedagoški i društveni cilj. Jedan od ključnih ciljeva je njegovanje kulture sjećanja, uz naglašavanje mira, suživota i tolerancije nasuprot podjelama i mržnji.

prof. Azerina Muminović

Važno je učiti o historiji našeg naroda i države, da znamo kroz šta su prolazili naši preci i kako je Bosna i Hercegovina napredovala kroz različite periode.

Abdulah Džuvic,
učenik devetog razreda JU OŠ "Safvet beg Bašagić"

Za mene je značajno učiti o iskustvima roditelja i starijih kroz ratne godine. Nadam se da nijedno dijete više nikada neće prolaziti kroz takve strahote i da možemo širiti mir i spokoj koliko god je to moguće.

Ajša Krivić,
učenica devetog razreda JU OŠ "Safvet beg Bašagić"

Stručno usavršavanje i savremene pedagoške prakse

Učenje jezika kroz autentičnu komunikaciju i međunarodnu razmjenu

Savremeni obrazovni sistem ne podrazumijeva samo nove programe i opremu, već i kontinuirani razvoj nastavničkih kompetencija i primjenu savremenih pedagoških pristupa koji učenike stavljaju u aktivnu ulogu u procesu učenja. U tom kontekstu, *Četvrta gimnazija* Ilidža njeguje dugogodišnji, promišljeni i sistemski pristup učenju stranih jezika, u kojem se strateške odluke povezuju s konkretnom nastavnom praksom u učionici.

Isti pionirski pristup vidljiv je i u oblasti stranih jezika. *Četvrta gimnazija* Ilidža među prvim je školama koje su pokrenule DSD program, u saradnji s Goethe institutom i Vladom Savezne Republike Njemačke. Program se realizuje u pet gimnazija, a u njemu učestvuju učenici kojima su, pored redovne nastave, omogućeni dodatni časovi njemačkog jezika. Polaganje ispita organizuje se dva puta tokom školske godine, a program je dobrovoljan i besplatan. Učenici koji ga uspješno završe stiču međunarodno priznate diplome koje im otvaraju mogućnosti nastavka školovanja i akademske mobilnosti.

Na toj osnovi razvijaju se i drugi oblici međunarodne saradnje i razmjene, koji dodatno obogaćuju nastavni proces. *Četvrta gimnazija* Ilidža već godinama realizuje programe razmjene učenika s partnerskim školama iz Hamburga, kroz uzvratne posjete koje se organizuju dva puta godišnje, kao i saradnju sa obrazovnim institucijama iz Republike Turske. Ovi programi učenicima omogućavaju neposredno iskustvo učenja u međunarodnom okruženju, razvoj jezičkih i socijalnih kompetencija te upoznavanje različitih obrazovnih i kulturnih konteksta.

English Tea with native speakers

Jedan od primjera kako međunarodna saradnja doprinosi kvalitetu nastave jeste radionica „English Tea with native speakers“, održana 15. decembra 2025. godine s učenicima drugog razreda. Posebnu vrijednost radionici dala je činjenica da su u njenoj realizaciji učestvovala dvije učenice iz Sjedinjenih Američkih Država, koje su u tom periodu boravile u školi u okviru programa razmjene. Time je učenicima omogućena komunikacija na engleskom jeziku u autentičnom okruženju, sa vršnjacima – izvornim govornicima.

Kroz pažljivo osmišljene aktivnosti učenici su razgovarali o kulturnim sličnostima i razlikama između Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih Država, učestvovali u jezičkim igrama usmjerenim na proširivanje vokabulara i opisivanje pojmova bez oslanjanja na prevođenje te realizovali kratke prezentacije koje su potaknule aktivno slušanje, postavljanje pitanja i argumentovanu diskusiju. Ovakav pristup doprinio je razvoju samopouzdanja učenika i njihove spremnosti da koriste engleski jezik u stvarnim komunikacijskim situacijama.

Profesorica Nejra Mulaosmanović ističe da ovakav oblik rada ima snažan pedagoški efekat:

Radionica je pokazala da učenici u opuštenoj i podsticajnoj atmosferi lakše ostvaruju komunikaciju na engleskom jeziku, pokazuju veću motivaciju i samopouzdanje te aktivno učestvuju u razgovoru. Planirani ishodi učenja su u potpunosti ostvareni.

Ovaj primjer potvrđuje da povezivanje međunarodne saradnje i savremenih pedagoških praksi doprinosi kvalitetu nastavnog procesa, ostvarivanju kurikularnih ciljeva i stvaranju autentičnih prilika za učenje stranih jezika.



REFORMA U PRAKSI – SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Od zakonskog okvira do promjena u učionici i radionici

Reforma srednjoškolskog obrazovanja u Kantonu Sarajevo pokrenuta je kao odgovor na izazove koji su godinama bili vidljivi u praksi: neujednačene obrazovne ishode, slabu povezanost škole i tržišta rada, zastarjele nastavne planove i programe, te izražen rizik ranog napuštanja obrazovanja. Analize međunarodnih izvještaja, preporuke OECD-a, kao i iskustva iz škola, jasno su ukazali da je srednje obrazovanje tačka na kojoj se odlučuje hoće li mladi ljudi nastaviti obrazovanje, uspješno se zaposliti ili ostati izvan sistema. U tom smislu, srednja škola nije samo obrazovna etapa, već i važan društveni i ekonomski mehanizam koji direktno utiče na zapošljivost, socijalnu sigurnost i dugoročni razvoj zajednice.

Polazeći od tih činjenica, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo započelo je reformski proces koji srednje obrazovanje posmatra kao strateški segment razvoja društva i ekonomije. Reforma nije vođena parcijalnim intervencijama, već jasnom vizijom: osigurati da svako dijete ima pristup kvalitetnom, relevantnom i primjenjivom obrazovanju, koje otvara mogućnosti daljeg školovanja, zapošljavanja i cjeloživotnog učenja.

Proces reforme odvijao se planski i paralelno na više nivoa. Pokrenute su zakonodavne promjene, kao i kurikularna reforma srednjeg stručnog obrazovanja, redefinisana upisna politika, ojačana saradnja s privrednim sektorom te unapređeni uslovi za izvođenje praktične nastave. Poseban fokus stavljen je na stručno obrazovanje, školske radionice i učenje kroz rad, kako bi znanja stečena u školi bila utemeljena na stvarnim potrebama savremenog tržišta rada.

Jedna od ključnih novina u ovom procesu jeste uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja, čime je dodatno osnažena uloga srednje škole kao mjesta u kojem se, pored znanja, razvijaju radne, socijalne i životne vještine. Ova mjera dio je šireg reformskog okvira koji obuhvata nove nastavne planove i programe, modernizaciju obrazovnih profila, razvoj praktične nastave i snažnije povezivanje škola s poslodavcima.

Reforma spuštена u učionice i radionice

Uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja postavilo je jasan normativni okvir, ali je stvarna vrijednost reforme vidljiva tek kroz promjene u školama. Zato se reforma srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo nije zadržala samo na zakonskim rješenjima, već je istovremeno spuštена u praksu – u učionice, radionice i školske programe.

Poseban fokus stavljen je na srednje stručno obrazovanje, gdje je potreba za promjenom bila najizraženija. Kurikularna reforma pomjerila je težište sa teorijski preopterećenih planova i programa na ishode učenja, praktične vještine i primjenjivo znanje. U saradnji s privredom, stručnim institucijama, komorama, sindikatima i JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, razvijani su novi i unapređivani postojeći nastavni planovi i programi, kako bi škole pratile savremene tehnologije i realne potrebe tržišta rada.

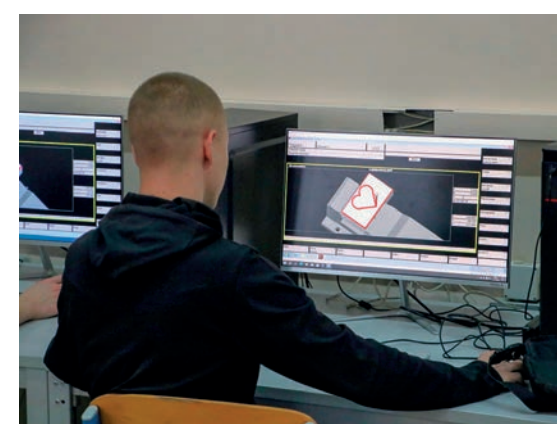
Ove promjene nisu ostale apstraktne. One su vidljive u moderniziranim radionicama i kabinetima, uvođenju digitalnih alata u svakodnevnu nastavu, te u načinu na koji učenici danas uče kroz projekte, zadatke i radne procese koji simuliraju stvarno radno okruženje.

Jedan od ključnih iskoraka u reformi jeste digitalizacija stručne nastave. Ulaganja u računarsku opremu i specijalizirane softvere omogućila su prelazak sa pasivnog praćenja na aktivno učenje. Digitalni alati postali su standard u nastavi, a učenici kroz 2D i 3D programe projektuju dijelove, izrađuju tehničku dokumentaciju, simuliraju procese i testiraju rješenja u skladu sa savremenom industrijskom praksom.

Na ovu promjenu nadovezuje se i praktična nastava, koja puni smisao dobija tek kada je povezana s realnim radnim zadacima i savremenom opremom u školskim radionicama. Reforma ide i korak dalje ka uvođenju industrijskog standarda u školu. Specijalizirani kabineti, savremena CNC oprema i unaprijeđena organizacija nastave omogućavaju da učenici već u školskom okruženju rade po principima koji ih čekaju kod poslodavca.

Nova oprema omogućava učenicima da znanja stečena na teorijskoj nastavi primijene u praksi kroz projektovanje i izradu tehničkih modela, te da razvijaju vještine koje su potrebne u savremenoj industriji. Profesorima ova tehnologija olakšava rad, jer omogućava jasnije prikazivanje procesa, jednostavnije objašnjavanje i preciznije praćenje napretka učenika. Zahvaljujemo se Ministarstvu za odgoj i obrazovanje KS i upravi škole na podršci u unapređenju kvaliteta nastave i stvaranju savremenih uslova za obrazovanje budućih tehničara.

Muris Musić, nastavnik praktične nastave,
JU Srednja mašinska tehnička škola



„Kupljena kombinovana mašina glodalica i bušilica predstavlja značajan doprinos unapređenju praktične nastave u našoj školi. Ova oprema omogućava učenicima smjerova Konstruktor na računaru i CNC programer da povežu teorijska znanja sa realnim industrijskim procesima, razvijajući vještine koje su direktno primjenjive u savremenoj proizvodnji. Zahvaljujući mašini, učenici kroz praktičan rad bolje razumiju konstruktorska rješenja, tehnološke procese obrade i pripremu parametara za CNC programiranje, što uveliko podiže kvalitet njihove stručne osposobljenosti.“

Kenan Rajkić, nastavnik praktične nastave u
JU Srednja mašinska tehnička škola

Važan dio reforme čini i razvoj inovativnih i održivih praksi, u kojima se tehnologija ne koristi samo kao alat, već kao sadržaj koji se razumije „iznutra“, kroz proces učenja koji razvija analitičko i inženjersko razmišljanje.

Naš cilj nije samo da učenici koriste tehnologiju, već da razumiju njen srž. Zbog toga smo, umjesto kupovine jednog gotovog uređaja, za isti iznos nabavili dva 3D printera u dijelovima. Učenici ih, uz moju asistenciju, samostalno sklapaju, čime stiču neprocjenjivo inženjersko iskustvo i uče principe rada mašine ‘iznutra’. Posebno smo ponosni na naš pristup održivosti. Razvili smo sistem reciklaže. Ovakav praktičan i inovativan pristup budi ogromno interesovanje kod učenika, što direktno rezultira njihovim angažmanom na brojnim projektima i osvajanjem zavidnih i značajnih rezultata na takmičenjima tehničkog stvaralaštva.

Haris Burić, nastavnik praktične nastave,
JU Srednja mašinska tehnička škola



Odgovor na tržište rada: novi obrazovni profili i upisna politika

Promjene u načinu učenja, uvođenje savremene opreme i primjena industrijskih standarda u nastavi otvorile su pitanje prilagođavanja obrazovnih profila stvarnim potrebama tržišta rada. Kurikularna reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo upravo je iz tog razloga usmjerena na uvođenje novih i inoviranje postojećih zanimanja, u skladu s razvojem tehnologije i promjenama u strukturi privrede.



Cilj reforme nije bio proširivanje ponude radi forme, već uspostavljanje zapošljivih, održivih i savremenih obrazovnih profila, jasno povezanih s daljim obrazovanjem i svijetom rada. Novi profili podrazumijevaju veći udio praktične nastave, učenje kroz rad, savremenu opremu i digitalne alate, te snažniju povezanost škola s realnim sektorom.

Ključnu ulogu u ovom procesu ima Radna grupa za kreiranje upisne politike u srednjim školama Kantona Sarajevo, kao operativna tačka



povezivanja obrazovnog sistema i tržišta rada. Na osnovu analiza nastavnih planova i programa, statističkih podataka Federalnog zavoda za statistiku i JU „Služba za zapošljavanje“ Kantona Sarajevo, Radna grupa predlaže uvođenje novih i inoviranje postojećih zanimanja.

Radnu grupu, pored Ministarstva, čine predstavnici Privredne komore Kantona Sarajevo, Udruženja poslodavaca Kantona Sarajevo, Obrtničke komore Kantona Sarajevo, Ministarstva privrede Kantona Sarajevo, Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, JU „Služba za zapošljavanje“ Kantona Sarajevo, JU Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo i Sindikata srednjeg obrazovanja. Ovakav partnerski sastav osigurava da odluke o obrazovnim profilima budu rezultat zajedničkih analiza i stvarnih potreba privrede i društva.

Na osnovu prijedloga Radne grupe, od školske 2024/2025. godine primjenjuju se novi nastavni planovi i programi za zanimanja stolar CNC operater i projektant odjeće na računaru, dok se od školske 2025/2026. godine primjenjuju novi ili inovirani nastavni planovi i programi za niz savremenih zanimanja, među kojima su tehničari multimedije i web dizajna, grafički i prehrambeni tehničari, instalateri grijanja, klima-uređaja i vode, kao i druga deficitarna i tražena zanimanja.

Stipendije – podrška talentima i deficitarnim zanimanjima

Na reformu srednjeg stručnog obrazovanja i razvoj novih obrazovnih profila nadovezuju se i programi direktne finansijske podrške učenicima, usmjereni na jačanje interesa za deficitarna zanimanja i podršku izvrsnosti.



Programi stipendija predstavljaju važan instrument podrške učenicima, usmjeren na zadržavanje mladih u odgojno-obrazovnom sistemu, afirmaciju znanja i usmjeravanje prema deficitarnim zanimanjima od značaja za razvoj Kantona Sarajevo.

Kroz ove programe Ministarstvo pruža finansijsku podršku učenicima koji postižu izuzetne rezultate, ali i onima koji se školuju za deficitarna zanimanja, čime se istovremeno jačaju individualni potencijali i odgovara na potrebe tržišta rada. Programi stipendija doprinose smanjenju socijalnih nejednakosti i stvaranju uslova da obrazovni izbor učenika ne zavisi od materijalnog statusa porodice.

U periodu od 2021-2025. godine dodijeljene su stipendije za deficitarna zanimanja za ukupno 1.311 učenika, u iznosu od 1.654.400 KM, čime je snažno podržano obrazovanje kadrova u oblastima od strateškog značaja za razvoj Kantona. Stipendije talentovanim učenicima dodijeljene su za ukupno 30 učenika, u iznosu od 52.500 KM, s ciljem prepoznavanja i afirmacije učenika s izuzetnim obrazovnim postignućima. Kroz sistem nagrada za ostvarene rezultate na takmičenjima, nagrađeno je ukupno 734 učenika, uz izdvojena sredstva u iznosu od 521.370,24 KM, kao priznanje za uspjehe ostvarene na federalnom, državnom i međunarodnom nivou.

Podrška učenicima – stipendije i nagrade (2021–2025)



Prikaz daje objedinjeni pregled broja učenika i ukupnih sredstava po svakoj od ove tri kategorije, te jasno prikazuje obim i strukturu ulaganja Ministarstva u direktnu finansijsku podršku učenicima u posmatranom periodu.



Primjer reforme u praksi
Zanimanje automehatroničar

Jedan od konkretnih primjera ovakvog pristupa je zanimanje automehatroničar u *Srednjoj školi za saobraćaj i komunikacije*, koje se realizira prema principima kurikularne reforme. Riječ je o profilu koji objedinjuje znanja iz mehanike, elektronike i savremenih dijagnostičkih sistema, a čija realizacija zahtijeva savremeno opremljen prostor za praktičnu nastavu.

U skladu s tim, škola je pristupila rekonstrukciji i adaptaciji prostorija namijenjenih praktičnoj nastavi, uz saradnju s GIZ-om, koji će opremiti radionice kako bi izvođenje nastave bilo u potpunosti usklađeno s novim nastavnim planom i programom.



Sajam srednjih škola – informisana odluka kao dio reforme

Kako bi učenici završnih razreda osnovnih škola i njihovi roditelji mogli prepoznati promjene koje se provode u srednjem obrazovanju i donijeti informisanu odluku o daljem školovanju, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo kontinuirano organizira Sajam srednjih škola Kantona Sarajevo. Riječ je o tradicionalnoj manifestaciji koja se iz godine u godinu razvija kao sastavni dio reforme srednjeg obrazovanja i politike informisanog upisa.



Sajam se realizira u partnerskoj saradnji sa Zajednicom srednjih škola Kantona Sarajevo, uz aktivno učešće srednjih škola, predstavnika privrede, poslodavaca i relevantnih institucija. Upravo kroz ovakav partnerski model Sajam prerasta u prostor u kojem se obrazovne politike, školska praksa i potrebe tržišta rada susreću na jednom mjestu.

Na Sajmu se učenicima i roditeljima ne predstavljaju samo nazivi škola i zanimanja, već konkretne promjene koje su rezultat reforme: novi i inovirani obrazovni profili, unaprijeđena praktična nastava, modernizirane radionice i kabineti, dualno obrazovanje, te mogućnosti zapošljavanja i nastavka školovanja. Time Sajam postaje važan mehanizam transparentnosti sistema i alat kojim se reforma srednjeg obrazovanja čini vidljivom i razumljivom građanima.

Kontinuitet organizacije Sajma potvrđuje opredjeljenost Ministarstva da proces reforme ne ostane zatvoren u zakonima i dokumentima, već da se jasno komunicira učenicima i roditeljima – onima koji reformu direktno žive i kroz nju donose odluke o svojoj budućnosti.

Naida Hota-Muminović, ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

„Odabir srednje škole nije jednostavna odluka. To je izbor jedne životne faze u kojoj se stiču znanja, prijateljstva i životne vrijednosti. Sajam srednjih škola prilika je da učenici i roditelji dobiju jasne informacije, postave pitanja i upoznaju promjene koje provodimo u srednjem obrazovanju. Važno je da svoj put biraju promišljeno i s vjerom u sebe.“

Senad Alić, predsjednik Zajednice srednjih škola Kantona Sarajevo

„Ponosni smo što se na Sajmu okupljaju gotovo sve srednje škole Kantona Sarajevo. Ovakvi susreti učenicima pomažu da donesu informisanu i sigurnu odluku o svom daljem obrazovanju. Srednja škola je važan temelj, a trud i marljivost u tom periodu najpouzdaniji su put ka uspjehu.“



Dualno obrazovanje – zakon koji sistematizira reformu u praksi

Paralelno s provođenjem reforme srednjeg obrazovanja, odvijao se i sistemski rad na uspostavi zakonskog okvira za dualno obrazovanje. Zakon nije nastajao izdvojeno, već kao odgovor na promjene koje su već bile vidljive u školama i na tržištu rada.

Proces izrade Nacrta zakona o dualnom obrazovanju temeljio se na analizama srednjeg stručnog obrazovanja i kontinuiranom dijalogu sa školama, nastavnicima, roditeljima, sindikatima, poslodavcima, privrednim i obrtničkim komorama, te relevantnim institucijama. Zakon uvodi postepen i jasan model učenja kroz rad kod poslodavaca, uz definisane uloge škola, mentora i koordinatora praktične nastave, sistem licenciranja mentora i nagrađivanje učenika za vrijeme učenja kroz rad, uz zadržavanje mogućnosti nastavka obrazovanja.

Vlada Kantona Sarajevo utvrdila je Nacrt zakona o dualnom obrazovanju i uputila ga u skupštinsku proceduru, čime je ovaj zakon pozicioniran kao kruna reforme srednjeg stručnog obrazovanja.

Idemo u susret promjenama koje će mladim ljudima omogućiti više sati praktične nastave, učenje kod poslodavca, primanje naknade za učenje kod poslodavca, veću zapošljivost i konačno, želimo da nam djeca ostaju tu – u svojoj domovini Bosni i Hercegovini – da grade svoju domovinu i budu blizu svojih porodica.

Naida Hota-Muminović,
ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

Kvalitetno obrazovanje je temelj održivog razvoja. Učenje kroz rad direktno kod poslodavca omogućava bržu integraciju mladih na tržište rada i osigurava poslodavcima kvalificiranu radnu snagu.

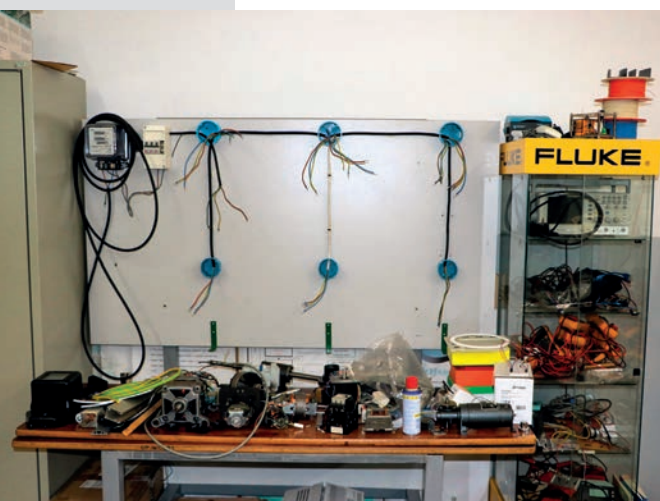
Muamer Mahmutović,
predsjednik Privredne komore Kantona Sarajevo

Mašinski sektor kao primjer uspješne primjene dualnog obrazovanja

Mašinski sektor u *Srednjoškolskom centru* Hadžići predstavlja primjer uspješne i kontinuirane primjene principa dualnog obrazovanja, u kojem se teorijska znanja sistematski povezuju sa praktičnim radom u školskim radionicama i realnom sektoru. Kroz savremeno opremljene radionice i saradnju s privrednim subjektima, učenicima se omogućava da već tokom školovanja stiču konkretna, primjenjiva znanja i vještine usklađene s potrebama tržišta rada.

Praktična nastava realizira se kroz kombinaciju rada u školskim radionicama i učenja kod poslodavaca, što učenicima omogućava neposredan kontakt s realnim radnim procesima. Na taj način učenici razvijaju radne navike, odgovornost, preciznost i profesionalni odnos prema poslu, te se osposobljavaju za samostalno i sigurno uključivanje u svijet rada po završetku školovanja.

Posebna vrijednost ovog modela ogleda se u kontinuiranoj saradnji škole s privrednim subjektima, koji aktivno učestvuju u obrazovanju učenika i prepoznaju školu kao pouzdanog partnera u pripremi buduće radne snage. Ovakav pristup istovremeno doprinosi zapošljivosti mladih i jača povezanost obrazovnog sistema s potrebama realnog sektora.



Kako ističe Zahid Lihovac, nastavnik praktične nastave i koordinator praktične nastave:

„Naš cilj je da učenicima, pored formalnog obrazovanja, omogućimo sticanje znanja i vještina koje odgovaraju stvarnim zahtjevima tržišta rada. Kroz snažnu praktičnu nastavu i rad u realnim uslovima, učenici već tokom školovanja razvijaju kompetencije koje im omogućavaju da po završetku obrazovanja budu spremni za tržište rada.“

Mašinski sektor i njegove radionice potvrđuju da je moguće kvalitetno i održivo povezati obrazovni sistem i potrebe tržišta rada, te da se kroz dobro osmišljenu praktičnu nastavu dualni model obrazovanja uspješno provodi u praksi. Ova iskustva predstavljaju prenosiv i primjenjiv model koji može poslužiti kao primjer i drugim srednjim stručnim školama u Kantonu Sarajevo.



Partnerstva kao temelj reforme

Domaća i međunarodna saradnja

Reforma se od početka razvijala kroz dijalog i zajednički rad obrazovnog sistema, privrede, institucija i međunarodnih partnera, s ciljem da promjene budu utemeljene na realnim potrebama i primjenjive u praksi. Domaća partnerstva obuhvataju poslodavce, privredne i obrtničke komore, sindikate, škole, lokalne zajednice i institucije, koji kroz radne grupe, sporazume i memorandumu učestvuju u kreiranju obrazovnih profila, nastavnih planova i programa, upisne politike i modela praktične nastave.

Međunarodna saradnja ima razvojnu i korektivnu ulogu u reformi srednjeg stručnog obrazovanja. Kroz razmjenu dobrih praksi, metodologija i standarda, posebno u oblasti dualnog obrazovanja, Ministarstvo aktivno prati i prilagođava modele zemalja s dugom tradicijom stručnog obrazovanja, poput Austrije i Švicarske. Saradnja s međunarodnim partnerima, uključujući Ambasadu Austrije, OeAD, Privrednu komoru Austrije i druge aktere, doprinosi jačanju kvaliteta praktične nastave, standardizaciji mentorske uloge i povezivanju škole i privrede.

Stvaranje prilika za mlade kroz stručno obrazovanje i obuku je jedna od najpraktičnijih i najodrživijih investicija u našu zajedničku budućnost. To je izvrstan alat za rješavanje problema odliva mozgova.

Georg Diwald
ambasador Austrije u BiH

Osiguranje kvaliteta kroz dualno orijentisane pristupe i inovativne modele učenja ključno je za stvaranje sistema koji odgovara dinamičnim promjenama u privredi i društvu. Naša saradnja konkretan je izraz zajedničkog nastojanja da se izgradi relevantan i kvalitetan sistem stručnog obrazovanja, usklađen s potrebama savremenog tržišta rada.

Efka Heder
voditeljica projekta GOPA Worldwide Consultants

Paralelno s razvojem domaćeg zakonodavnog i kurikularnog okvira, međunarodna saradnja omogućava da se reforma srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo razvija postepeno, kvalitetno i u skladu s evropskim standardima stručnog obrazovanja i obuke, uz jasno uvažavanje lokalnog konteksta i potreba učenika i škola.

Učenici kao autori idejnih rješenja

U okviru projekta utopljanja zgrade JU *Srednje građevinsko-geodetske škole* u ulici Franca Lehara 5, za koji je sredstva obezbijedilo Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, učenici četvrtog razreda – arhitektonski tehničari imali su priliku da, kroz redovnu nastavu iz predmeta Projektovanje, aktivno učestvuju u oblikovanju izgleda fasade svoje škole.



Učenici su izrađivali idejna rješenja fasade, promišljajući školu ne samo kao građevinski objekat, već kao prostor identiteta, struke i pripadnosti. Njihovi prijedlozi pokazali su visok nivo kreativnosti, razumijevanja arhitektonskih principa i sposobnost povezivanja teorijskog znanja sa konkretnim, stvarnim zadatkom.

Jedna od učenica, Vedrana, istakla je kako je rješenje razvijala oslanjajući se na lični interes za arhitekturu i znanja stečena tokom školovanja:

Ideju sam razvijala kroz vlastiti interes za arhitekturu, pri čemu sam primijenila znanje o zlatnom rezu. Istraživala sam različite načine uklapanja elemenata na fasadu dok nisam došla do konačnog rješenja.

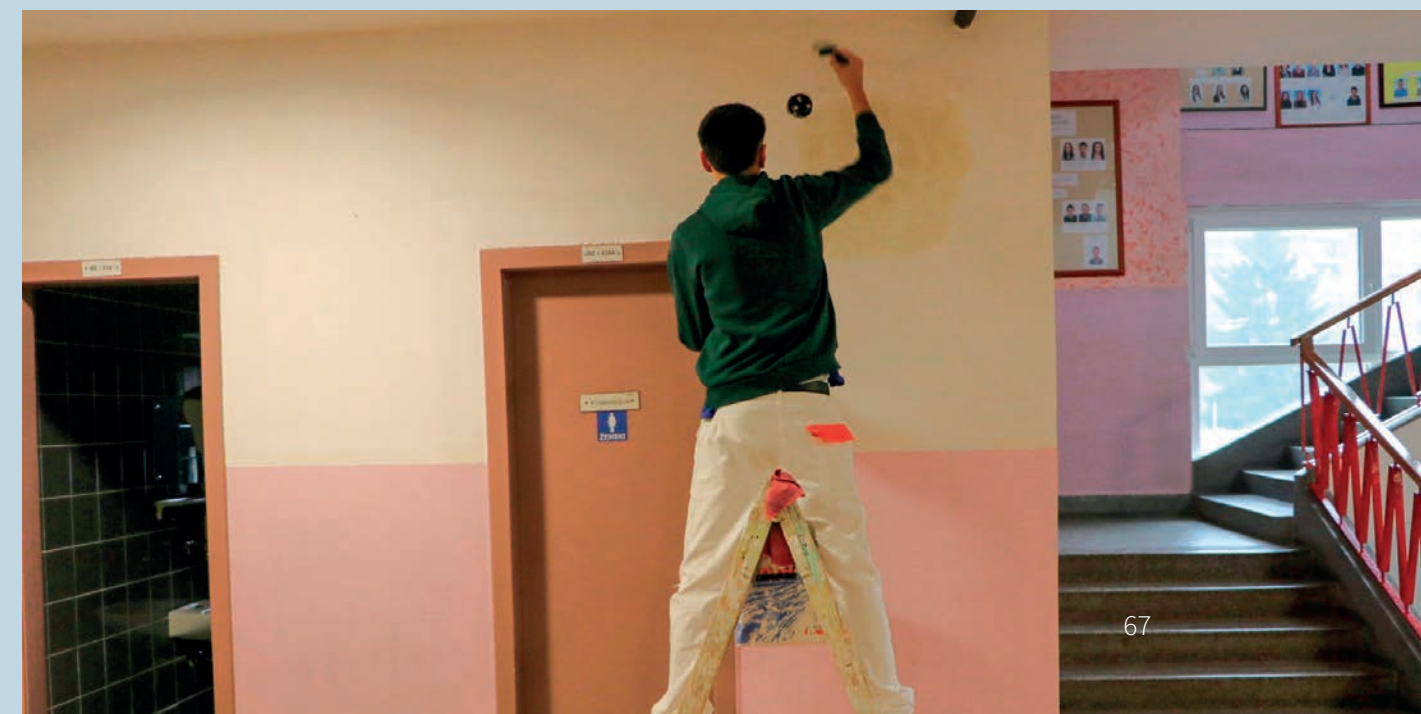
Inspiraciju u simbolici same škole pronašao je i učenik Muhamed, naglašavajući važnost prepoznatljivosti i povezanosti objekta s obrazovnom misijom škole:

Ideju sam dobio kad sam gledao logo škole. Na njemu je most, pa sam pomislio da bi bilo dobro da taj motiv prenesem i na fasadu. Htio sam da bude prepoznatljivo i da se odmah poveže s Građevinskom školom.

Finalni prijedlog izgleda fasade nastao je kao kombinacija više učeničkih ideja koje su se istakle maštovitosti, razumijevanjem prostora i spremnošću da preuzmu odgovornost za vlastita rješenja. Učenici su posebno naglasili važnost mentorski vođenog procesa i podrške nastavnika tokom rada na projektu.

Finalni izgled fasade koji smo predali jeste sklop par ideja od učenika koji su se istakli svojom maštom. Ovo bi bilo neuspješno bez naših profesora i mentora, zato veliko hvala njima na ovakvoj prilici, poručio je direktor škole Asmir Demir.

Ovaj projekat predstavlja snažan primjer učenja kroz rad, u kojem učenici ne izrađuju hipotetičke zadatke, već učestvuju u projektima koji imaju stvarnu primjenu i dugoročnu vrijednost. Istovremeno, on pokazuje kako škola, uz podršku Ministarstva, razvija model obrazovanja u kojem su učenici aktivni kreatori procesa učenja, a profesionalni identitet se gradi već tokom školovanja.





II poglavlje

PROGRAMI PODRŠKE

“ Ne uči se samo u učionici. Škola je i više od toga

Sistemske programe za zdrav razvoj djece i iskustveno učenje

Obavezni i vannastavni programi odgojno-obrazovnog rada izvan učionice

U savremenom obrazovnom sistemu znanje se ne stiče isključivo u učionici. Zdrav razvoj djece podrazumijeva kretanje, boravak u prirodi, sticanje životnih i socijalnih vještina, jačanje samopouzdanja te razvijanje zdravih navika i vrijednosti od najranije dobi. Polazeći od tog razumijevanja, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, putem Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, u protekle četiri godine sistemski je razvijalo i unapređivalo programe za učenike koji obrazovanje proširuju izvan učionice i čine sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa.

Ovi programi nisu dodatna ili fakultativna ponuda. Njihova realizacija jasno je utemeljena u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi Kantona Sarajevo, pedagoškim standardima i normativima, nastavnim planovima i predmetnim kurikulumima, kao i Pravilniku o realizaciji škole u prirodi, izleta, studijskih posjeta, ekskurzija, kampovanja/logorovanja, društveno-korisnog učenja i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada. Takav normativni okvir osigurava obaveznost programa i jednak pristup svim učenicima, bez obzira na socijalni ili porodični kontekst. Paralelno s razvojem obaveznih programa odgojno-obrazovnog rada izvan učionice, u Kantonu Sarajevo

sistemi su uspostavljeni vannastavni i posebni programi. Ova reforma povezuje dva komplementarna pristupa: nastavne planove i programe usmjerene na znanja i kompetencije, te kurikulum u širem smislu, koji dodatno jača emocionalni, socijalni i vrijednosni razvoj učenika. Osnivanjem JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo dodatno je učvršćena veza između učeničkih postignuća i njihove ukupne dobrobiti, potvrđujući opredijeljenost Kantona Sarajevo da obrazovanje razvija kao temelj zdravog, odgovornog i svjesnog društva.

Paralelno s jačanjem učeničkih znanja i kompetencija, posebna pažnja posvećena je razvoju karakternih snaga djece i mladih. Kroz vannastavne i posebne programe učenici razvijaju odgovornost, empatiju, saradnju, istrajnost, samoregulaciju i zdrave životne navike, ali i sposobnost da razumiju sebe i druge, donose odgovorne odluke, upravljaju emocijama i aktivno učestvuju u zajednici. Takav pristup predstavlja jednu od ključnih razvojnih osnova Kataloga registriranih programa koji donosi Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, na prijedlog Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo.



Katalog registriranih programa – jedinstven okvir podrške razvoju djece i mladih

Katalog registriranih programa predstavlja temeljni mehanizam kojim se vannastavne i posebne aktivnosti u Kantonu Sarajevo uvode u jedinstven, pedagoški utemeljen i siguran okvir. Njegovom uspostavom prvi put je sistemski uređeno područje programa koji proširuju prostor učenja, prepoznaju različite interese djece i mladih te doprinose njihovom cjelovitom razvoju.

Programi se provode u skladu s Općom metodologijom za registraciju vannastavnih i posebnih programa, uz jasne kriterije kvaliteta, sigurnosti, razvojne primjerenosti i mjerljivih ishoda. Time je osigurano da aktivnosti koje ulaze u škole nisu ad hoc ili pojedinačne inicijative, već dio planski građenog obrazovnog sistema. Katalog obuhvata ukupno 84 programske aktivnosti, namijenjene za više od 53.000 učenika osnovnih i srednjih škola te više od 11.000 djece u predškolskim ustanovama Kantona Sarajevo. Aktivnosti su prilagođene uzrastima od ranog i predškolskog odgoja do završnih razreda srednje škole i strukturirane unutar šest tematskih programa. U školskoj 2025/2026. godini u odgojno-obrazovni sistem uključena je 51 programska aktivnost, koje se provode kao sastavni dio rada odgojno-obrazovnih ustanova.



Prevenција ovisnosti

Program je usmjeren na razvoj zdravih stilova života i jačanje zaštitnih faktora kod djece i mladih kroz naučno utemeljene preventivne aktivnosti, uz snažnu ulogu porodice, škole i zajednice.

Prevenција nasilja

Program obuhvata aktivnosti koje doprinose stvaranju sigurnog i podržavajućeg školskog okruženja, kroz razvoj komunikacijskih vještina, empatije i konstruktivnog rješavanja konflikata.

Kultura sjećanja

Program razvija svijest o kolektivnoj historiji Bosne i Hercegovine, utemeljenu na poštivanju ljudskih prava, dostojanstva i istine, kao osnovi za izgradnju trajnog mira i suživota.



Ekologija

Program razvija ekološku svijest i odgovoran odnos prema prirodi kroz istraživački i praktični rad, s fokusom na održivi razvoj i klimatske izazove.

Poduzetništvo i finansijska pismenost

Program osnažuje djecu i mlade za razumijevanje ekonomskih i finansijskih principa, razvoj inicijative, kreativnosti i odgovornog donošenja odluka.

Ostani smiren

Program priprema učenike za pravilno i sigurno postupanje u kriznim situacijama, jačajući praktične vještine, saradnju i psihološku otpornost.

Pored registriranih programa i aktivnosti unutar programa, svaka škola kreira vlastite aktivnosti prema potrebama svojih učenika i aktuelnim razvojnim ciljevima škole. Na taj način podstičemo kreativnost i autonomiju škola u prepoznavanju područja za unapređenje školske klime i jačanje zaštitnih faktora za učenike i učenice.

PREGLED PROGRAMA

DJECA I UČENICI	AKTIVNOSTI													
	PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
RAZRED / PROGRAM	PU	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
PREVENCIJA OVISNOSTI	MODULI	POSJETA	POSJETA	RADIONICA	PROJEKT	POSJETA	IZLET	POHOD	POSJETA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	PROJEKT	RADIONICA
	MI RASTEMO I RAZVIJAMO SE	KAD MI POSTANEMO VELIKI	INFORMACIJA JE MOĆ	UČENIČKI KAPITAL	ŠKOLA PLIVANJA	MALA DJELA I VELIKA SRCA	OKUPACIO-NO-RADNA TERAPIJA	ŠKOLA PLANINARSTVA	VIDIM, ČUJEM, UČIM	FILM KAO INSPIRACIJA I MOTIVACIJA	KO ZAPRAVO POBJEĐUJE?	JACHANJE SOCIO-EMOCIO-NALNIH VJEŠTINA I KARIJERNA ORIJENTACIJA	OVISNOSTI ZAJEDNO RECIMO NE!	BUDI DOMAĆIN /DOMAĆICA
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	Umjerenost pravednost mudrost i znanje odvažnost humanost	Mudrost i znanje humanost odvažnost pravednost	Pravednost odvažnost mudrost i znanje humanost	Pravednost odvažnost mudrost i znanje umjerenost	Umjerenost transcendentnost mudrost i znanje	Humanost pravednost transcendentnost odvažnost	Transcendentnost mudrost i znanje umjerenost odvažnost	Odvažnost transcendentnost mudrost i znanje	Mudrost i znanje umjerenost pravednost odvažnost	Mudrost i znanje umjerenost pravednost odvažnost humanost	Umjerenost pravednost odvažnost	Umjerenost pravednost mudrost i znanje humanost	Pravednost humanost umjerenost mudrost i znanje	Mudrost i znanje odvažnost pravednost
PREVENCIJA NASILJA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	PROJEKT	PROJEKT	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	METODA PRAĆENJA	METODA PRAĆENJA	RADIONICA
	ZAJEDNO DO POVJERENJA	EMOCIONALNA PISMENOST/ RULER I DINOSAUR	ANGER MANAGEMENT Upravljanje ljutnjom	DRUŠTVO BEZ PRAVILA JE DRUŠTVO BEZ VRIJEDNOSTI	UČIM DA RAZUMI-JEM MOJE PONA-ŠANJE	RAZVOJ EMOCIONALNOG RJEČNIKA	ŠKOLA SKIJANJA	PROGRAM PRE-VENCije NASILJA	BLUEPRINT (SKICA)	TERAPEUTSKE PRIČE	TEHNIKE RJEŠAVANJA PROBLEMA	MOOD METER	CHARTER (GRAFIKON)	NEVERBALNA KOMUNIKACIJA
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	Humanost odvažnost pravednost	Humanost mudrost i znanje umjerenost	Humanost odvažnost umjerenost pravednost	Pravednost mudrost i znanje odvažnost	Pravednost odvažnost umjerenost	Humanost umjerenost pravednost	Transcendentnost odvažnost umjerenost mudrost i znanje humanost	Humanost umjerenost pravednost	Mudrost i znanje pravednost odvažnost	Odvažnost umjerenost humanost	Mudrost i znanje odvažnost pravednost umjerenost	Umjerenost	Odvažnost umjerenost pravednost	Odvažnost humanost
KULTURA SJEĆANJA	POSJETA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	POSJETA	OBILAZAK	POHOD	OBILAZAK	POSJETA	STUDIJSKA POSJETA	STUDIJSKA POSJETA	STUDIJSKA POSJETA	RADIONICA
	MUZEJSKA PRIČAONICA	STVARAMO RIJEČI	STVARAMO SLIKE	KO SMO KROZ SPOMENIKE	KAD MUZEJI PROGOVORE	NAŠE KUĆE	PAMTIMO PROŠLOST ZA SVJETLIJU BUDUĆNOST	KAD PLANINE PROGOVORE	NAŠI UMRILI	NAŠE HEROJSTVO	OD RATA DO MIRA I	OD RATA DO MIRA II	OD RATA DO MIRA III	NAŠE KULTURNO-HISTORIJSKO NASLIJEĐE
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	HUMANOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST MUDROST I ZNANJE	TRANSCEN-DENTNOST MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST HUMANOST	UMJERENOST PRAVEDNOST TRANSCEDENT-NOST	TRANSCEN-DENTNOST UMJERENOST	UMJERENOST TRANSCEN-DENTNOST HUMANOST	UMJERENOST TRANSCEN-DENTNOST ODVAŽNOST	UMJERENOST TRANSCEN-DENTNOST MUDROST I ZNANJE	UMJERENOST TRANSCEN-DENTNOST	UMJERENOST TRANSCEN-DENTNOST ODVAŽNOST PRAVEDNOST HUMANOST	UMJERENOST TRANSCEN-DENTNOST ODVAŽNOST	MUDROST I ZNANJE TRANSCEN-DENTNOST	TRANSCEN-DENTNOST ODVAŽNOST PRAVEDNOST

EKOLOGIJA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	PROJEKT	IZLET	OBILAZAK	PROJEKT	AKCIJA	VOLONTIRANJE	STUDIJSKA POSJETA	AKCIJA	PROJEKT	RADIONICA
	ČAROLIJA VUNE	ZLATO LIVADE	IZRADA DIDAKTIČKIH MATERIJALA OD OTPADA	ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	ŠKOLA U PRIRODI	ZAŠTIĆENA PODRUČJA KS	ISKUSTVENO UČENJE	EKO DATUMI	RECIKLIRAJ ME - PODRŽI ŽIVOT	OSNAŽENI VOLONTERI ZA OSNAŽENU ZAJEDNICU	PLANINSKA HRANA	DRUŠTVENO KORISNO UČENJE	EKOLOŠKI OSVIJEŠTENI – BUDITE PROMJENA KOJU ŽELITE VIDJETI	MOJ EKOLOŠKI OTISAK
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	Mudrost i znanje transcendentnost pravednost	Mudrost i znanje transcendentnost pravednost	Mudrost i znanje pravednost odvažnost	Umjerenost pravednost mudrost i znanje	Mudrost i znanje pravednost transcendentnost humanost	Umjerenost pravednost mudrost i znanje transcendentnost	Transcendentnost mudrost i znanje	Pravednost	Mudrost i znanje pravednost umjerenost humanost	Humanost pravednost odvažnost	Transcendentnost mudrost i znanje	Mudrost i znanje transcendentnost pravednost	Mudrost i znanje pravednost odvažnost	Mudrost i znanje pravednost
PODUZETNIŠTVO I FINANSIJSKA PISMENOST	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	OBILAZAK	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	PROJEKTNASTAVA	PROJEKT	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA I EDUKACIJA
	EKONOMIJA ŽETONA	FONDOVI BUDUĆNOSTI	KREATIVNO MODELIRANJE	SLATKI PROGRAM MALIH PROIZVOĐAČA	JA INVESTIRAM U ZAJEDNICU	INOVIRANJE JE COOL	KAKVE SAVJETE MOŽEMO DOBITI U BANCİ	KAD PLANINAR POSTANE PODUZETNIK	PIJACA	NAŠ ŠKOLSKI PLASTENIK	IZRADA MINI BIZNIS PLANA	BUDI PODUZETNIK	ŽIVIMO PO MJERI	JEZİK TRŽIŠTA
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	Odvažnost pravednost umjerenost mudrost i znanje	Humanost umjerenost pravednost	Mudrost i znanje pravednost odvažnost	Mudrost i znanje pravednost odvažnost	Pravednost odvažnost mudrost i znanje	Mudrost i znanje pravednost odvažnost	Pravednost odvažnost	Mudrost i znanje pravednost transcendentnost	Mudrost i znanje pravednost	Mudrost i znanje pravednost	Odvažnost pravednost mudrost i znanje	Mudrost i znanje pravednost transcendentnost	Umjerenost pravednost odvažnost	Pravednost mudrost i znanje umjerenost
OSTANI SMIREN	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	POSJETA	POSJETA	SIMULACIJA VJEŽBE	SIMULACIJA VJEŽBE	KAMPOVANJE	SIMULACIJA VJEŽBE	RADIONICA	EDUKACIJA	PROJEKTNİ ZADATAK	RADIONICA
	HITNA STANJA KOD BEBA I DJECE	POMAGANJE I HRABROST	ZANIMANJA U SLUŽBI GRAĐANA	ŽIVOT MOŽE BITI SPAŠEN	PORUŠENO MOŽE BITI OBNOVLJENO	POŽAR MOŽE BITI UGAŠEN	PRVA POMOĆ	KODEKS PLANINSKE ETİKE	SCOUTING (IZVIĐAČI)	SLIJED KORAKA I DONOŠENJE ODLUKA U KRIZNIM SITUACIJAMA	PSIHOLOŠKA PODRŠKA U KRIZNIM SITUACIJAMA	MREŽA LJUDI U KRIZNIM SITUACIJAMA	IZRADA BROŠURE "OSTANI SMIREN"	UPRAVLJAM SVOJIM ŽIVOTOM
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	Mudrost i znanje humanost	Odvažnost pravednost	Mudrost i znanje pravednost humanost odvažnost	Odvažnost pravednost humanost umjerenost	Odvažnost pravednost humanost umjerenost	Odvažnost pravednost humanost umjerenost	Odvažnost pravednost humanost umjerenost	Odvažnost pravednost humanost umjerenost	Odvažnost pravednost umjerenost	Mudrost i znanje umjerenost pravednost humanost	Umjerenost humanost pravednost odvažnost	Mudrost i znanje humanost	Mudrost i znanje umjerenost pravednost odvažnost humanost transcendentnost	Odvažnost umjerenost pravednost humanost
VODEĆI KONCEPT	ODRASTANJE	RIJEČI	SLIKE	DRUŠTVO	PRAVILA PONAŠANJA	PORODICA I KUĆA	ŽIVOTNO ISKUSTVO	UPORNOST	SUOČAVANJE	ISCJELJENJE	SVIJEST	PRIMJENA	STRATEGIJA	IZGRADNJA

**OBAVEZNI PROGRAMI
ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA
IZVAN UČIONICE**

U okviru ovako postavljenog sistema, posebnu ulogu imaju obavezni programi odgojno-obrazovnog rada izvan učionice koji se provode u osnovnim školama Kantona Sarajevo. Ovi programi su standardizirani, stručno vođeni i jednako dostupni svim učenicima.

Škola plivanja, Škola skijanja, Škola planinarstva i Škola u prirodi realiziraju se u jasno definisanim razredima i zajedno čine zaokružen sistem podrške zdravom razvoju djece. Njihov cilj nije samo fizička aktivnost, već cjelovit razvoj učenika: jačanje zdravlja i sigurnosti, razvoj samopouzdanja, socijalnih i životnih vještina te odgovornog odnosa prema sebi, drugima i prirodnom okruženju. Ovim programima obuhvaćeno je oko 17.000 učenika osnovnih škola, uz jasnu institucionalnu koordinaciju Ministarstva i Instituta.

**Obaveznim programima obuhvaćeno
oko 17.000 učenika osnovnih škola**



Škola plivanja

Plivanje je jedna od rijetkih životnih vještina koja istovremeno gradi sigurnost, zdravlje i samopouzdanje djeteta. Kroz Školu plivanja učenici četvrtog razreda osnovne škole sistemski uče osnove sigurnog kretanja u vodi u kontroliranim i sigurnim uslovima te razvijaju pozitivan odnos prema fizičkoj aktivnosti. Program se realizira u kontroliranim i sigurnim uslovima, uz stalni stručni nadzor, čime škola postaje prostor u kojem se znanje direktno pretvara u životnu vještinu.



Razred	IV razred osnovne škole
Broj učenika	više od 4.000 godišnje
Godišnje izdvajanje	oko 180.000 KM
Lokacije	zatvoreni bazeni u Kantonu Sarajevo (Vogošća, FASTO UNSA i drugi)
Partneri	Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, općine, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja UNSA, Olimpijski bazen Otoka, nastavnici i instruktori plivanja

Škola skijanja

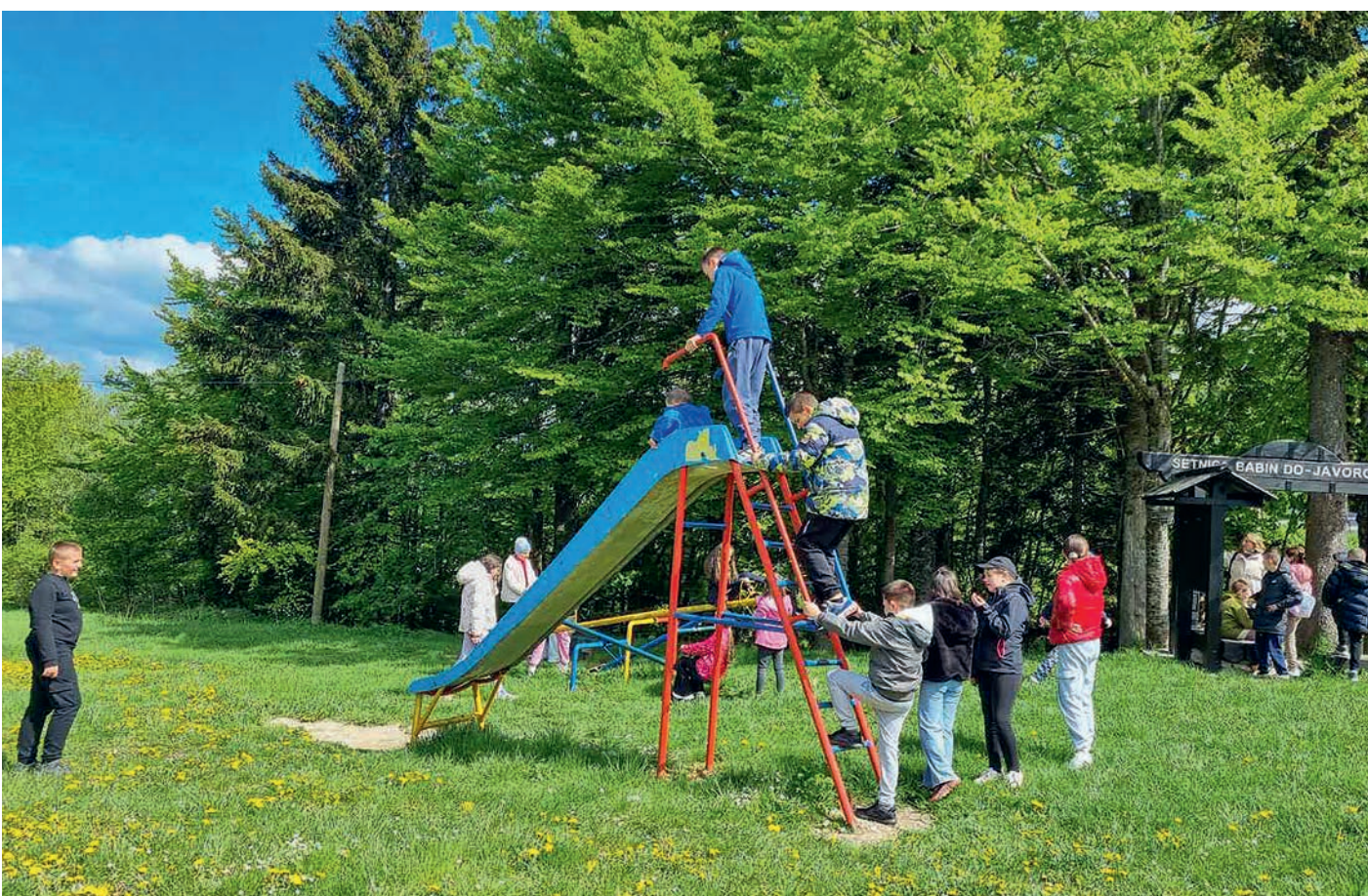
Boravak na planini i učenje skijanja za mnoge učenike predstavlja prvo ozbiljno iskustvo savladavanja ličnog izazova. Škola skijanja učenicima šestog razreda osnovne škole omogućava razvoj koordinacije, upornosti i samopouzdanja, ali i učenje kroz kretanje i zajedništvo. Program se realizira u zimskim mjesecima, uz osiguranu opremu, prevoz, ski-lift i stručne instruktore, čime se zahtjevan zimski sport čini dostupnim svakom djetetu.



Razred	VI razred osnovne škole
Broj učenika	oko 4.100 godišnje
Godišnje izdvajanje	oko 250.000 KM
Lokacije	Bjelašnica i Igman
Partneri	Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, ski-centri, instruktori skijanja, nastavnici tjelesnog i zdravstvenog odgoja

Škola u prirodi

Škola u prirodi omogućava učenicima da nastavne sadržaje povezuju s realnim okruženjem, kroz zajednički boravak, svakodnevne aktivnosti i učenje izvan učionice. Program ima poseban značaj za emocionalni i socijalni razvoj djece, jačanje međusobnih odnosa i osjećaja pripadnosti školskoj zajednici. Realizira se u skladu s važećim pravilnicima i jasno definiranim pedagoškim ciljevima.



Razred	osnovna škola (u skladu s planom i programom)
Broj učenika	više od 4 000 godišnje
Godišnje izdvajanje	oko 2 miliona KM
Lokacije	centri za školu u prirodi i odobrene destinacije u Bosni i Hercegovini
Partneri	Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, škole, licencirani centri, nastavnici i pratioci

Škola planinarstva

Kroz Školu planinarstva učenici uče sigurno kretanje u prirodi, razvijaju odgovornost prema sebi i drugima te jačaju timski duh. Program u sedmom razredu donosi iskustvo planinskih pohoda, orijentacije u prostoru i savladavanja izazova u prirodnom okruženju. Realizira se kroz više planiranih aktivnosti tokom jeseni, uz snažan odgojni i edukativni karakter.



Razred	VII razred osnovne škole
Broj učenika	4.067 godišnje
Godišnje izdvajanje	oko 200.000 KM
Lokacije	Bjelašnica, Igman i Trebević
Partneri	Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, Planinarski savez FBiH, Gorska služba spašavanja Kantona Sarajevo, Zavod za hitnu medicinsku pomoć Kantona Sarajevo, nastavnici i planinarski vodiči

POSEBNI OBLICI NASTAVE – KULTURA KAO DIO ODGOJA I OBRAZOVANJA

Pored obaveznih programa odgojno-obrazovnog rada izvan učionice koji su usmjereni na zdrav razvoj, sigurnost i boravak u prirodi, obrazovni sistem Kantona Sarajevo sistemski razvija i posebne oblike nastave koji učenicima omogućavaju neposredan susret s umjetnošću, kulturnom baštinom i savremenim stvaralaštvom. Ovi oblici nastave predstavljaju važan segment savremenog kurikularnog pristupa jer obrazovanje ne posmatraju isključivo kao usvajanje činjenica i nastavnih



sadržaja, nego i kao proces razvoja estetske osjetljivosti, kritičkog mišljenja, kreativnosti i kulturne svijesti djece i mladih. Kroz periodičnu i etapnu organizaciju nastave učenicima se omogućava da uče kroz iskustvo, direktan susret s umjetničkim djelima, kulturnim institucijama i kreativnim procesima, čime škola postaje prostor živog odnosa prema kulturi, umjetnosti i naslijeđu. Na ovaj način Kanton Sarajevo sistemski gradi odnos djece prema kulturi kao važnom dijelu njihovog odrastanja, identiteta i obrazovanja.

Muzička / Glazbena kultura – učenje kroz susret s muzikom

Za učenike osmog razreda osnovne škole koncertne aktivnosti i muzičke radionice predstavljaju specifičan obavezujući oblik nastave iz predmeta Muzička / Glazbena kultura.

Ove aktivnosti organiziraju se sukcesivno, kroz periodične i etapne sadržaje, s ciljem da učenici muziku ne upoznaju samo kroz učionicu i teorijski sadržaj, nego kroz neposredno iskustvo slušanja, izvođenja i susreta sa umjetnicima i izvođačkim praksama.

Program obuhvata: posjete koncertnim izvođenjima, susrete s izvođačima i muzičarima, prezentacije instrumenata, kreativne radionice muziciranja, improvizacije i ritma, aktivnosti koje razvijaju aktivno slušanje i kritičko promišljanje muzičkih sadržaja.

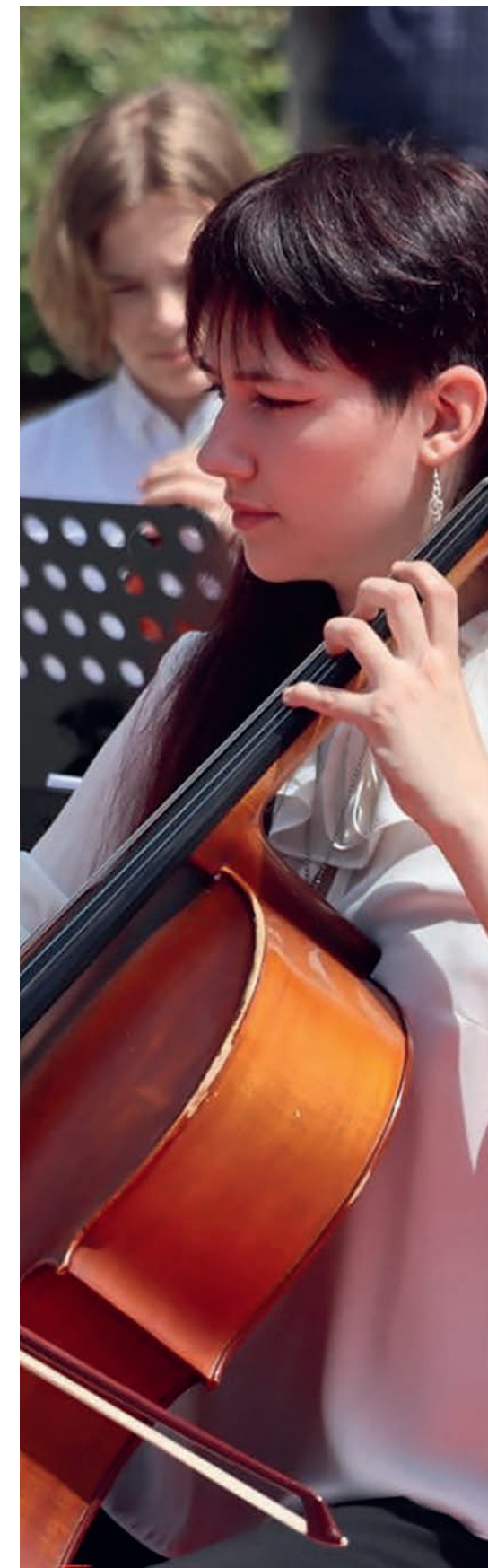
Na taj način nastava muzike dobija iskustvenu i interaktivnu dimenziju, a učenici razvijaju muzikalnost, osjećaj za umjetnički izraz i otvorenost prema različitim muzičkim stilovima i kulturama.

Likovna kultura – razvijanje odnosa prema umjetnosti i baštini

Za učenike devetog razreda realiziraju se posebni oblici nastave iz predmeta Likovna kultura kroz izložbene aktivnosti, škole očuvanja kulturne baštine i tradicije te kreativne radionice. Ove aktivnosti omogućavaju učenicima da umjetnost upoznaju neposredno – kroz susret s izložbenim prostorima, umjetničkim djelima, kulturnim institucijama i vlastitim stvaralačkim procesom.

Program uključuje: posjete galerijama, muzejima i izložbama, aktivnosti posvećene očuvanju kulturne baštine i tradicijskih tehnika, kreativne radionice iz oblasti slikarstva, grafike, dizajna i interdisciplinarne umjetnosti, upoznavanje s procesima pripreme i prezentacije izložbenih projekata.

Njihov cilj je razvijanje vizualne pismenosti i kreativnosti, ali i izgradnja odnosa prema kulturnom naslijeđu, umjetnosti i javnom prostoru kulture. Kroz ovakve sadržaje učenici razvijaju sposobnost razumijevanja, doživljavanja i vrednovanja umjetnosti, ali i osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturnoj tradiciji i zajednici. Na ovaj način odgojno-obrazovni sistem Kantona Sarajevo kulturu ne posmatra kao izdvojenu aktivnost, nego kao sastavni dio odgoja, razvoja identiteta i cjelovitog obrazovanja djece i mladih.



KULTURA SJEĆANJA – SISTEMSKI OKVIR

U okviru reforme vannastavnih i posebnih programa, kultura sjećanja prepoznata je kao obrazovna potreba od javnog interesa i sastavni dio odgojno-obrazovnog sistema. Program „Kultura sjećanja“ osigurava planski i odgovoran pristup učenju o savremenoj historiji, zasnovan na sudski utvrđenim činjenicama i jasno definiranim ishodima učenja.

Program se provodi kroz 14 programskih aktivnosti koje povezuju nastavu u učionici s iskustvenim učenjem u prostoru, muzeju, prirodi i mjestima kolektivnog pamćenja. Poseban značaj ima učenje kroz neposredno iskustvo, koje učenicima omogućava sagledavanje historijskih činjenica u njihovom društvenom i etičkom kontekstu.

Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih naroda o Međunarodnom danu sjećanja na genocid u Srebrenici dodatno potvrđuje međunarodnu obavezu obrazovnih sistema da aktivno doprinose očuvanju istine i sjećanja.



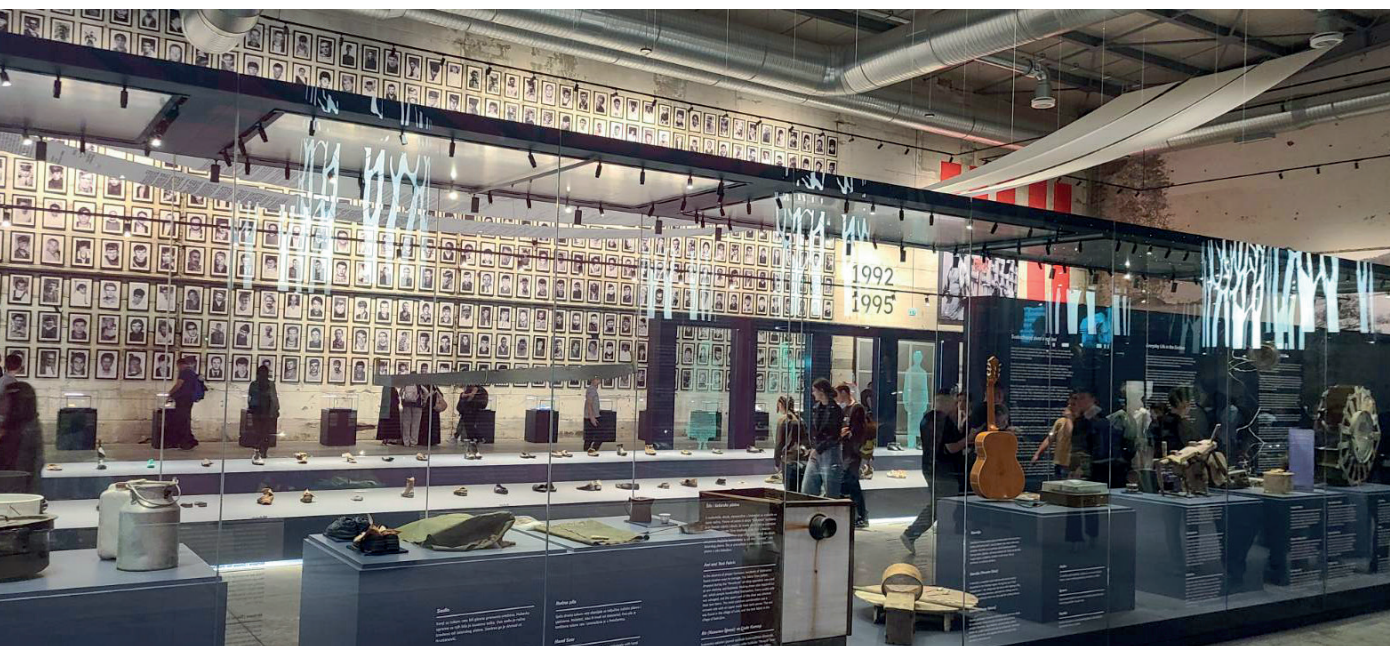
Posjeta Memorijalnom centru Srebrenica – Potočari

Centralno mjesto programa „Kultura sjećanja“ zauzima organizirana posjeta učenika drugog razreda svih javnih i privatnih srednjih škola Kantona Sarajevo Memorijalnom centru Srebrenica – Potočari. Posjeta se realizira svake školske godine u prvom polugodištu i predstavlja ključni segment obrazovanja o savremenoj historiji, istini i odgovornosti.

Program posjete utemeljen je na važećem zakonskom okviru Kantona Sarajevo, nastavnim planovima i predmetnim kurikulumima, uz poseban naglasak na učenje zasnovano na presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i domaćih sudova u Bosni i Hercegovini, kojima je utvrđeno da su snage Vojske Republike Srpske u julu 1995. godine počinile genocid nad Bošnjacima u zaštićenoj enklavi Srebrenica.

Tokom posjete učenici prisustvuju historijskom času u Memorijalnom centru, obilaze šehidsko mezarje i stalne muzejske postavke te gledaju dokumentarni film „Jedna sedmica u julu“. Kroz stručno vođene sadržaje i rad nastavnika historije, učenicima se omogućava da razumiju uzroke, tok i posljedice genocida, kao i značaj očuvanja istine i ljudskog dostojanstva.

Na godišnjem nivou program obuhvata više od 4.200 učenika iz 43 srednje škole, a realizira se kroz 12 do 14 organiziranih odlazaka, uz potpunu logističku, sigurnosnu i medicinsku podršku. Ovim pristupom osigurava se plansko, dostojanstveno i pedagoški utemeljeno učenje o jednom od najtežih poglavlja savremene historije Bosne i Hercegovine.



Marš mira Nezuk – Memorijalni centar Srebrenica – Potočari

Na znanja i razumijevanje stečeno kroz nastavu i organizirane posjete Memorijalnom centru Srebrenica – Potočari nadovezuje se i učešće učenika srednjih škola Kantona Sarajevo u Maršu mira Nezuk – Potočari, kao snažan oblik iskustvenog učenja i ličnog suočavanja s prošlošću. U okviru programa kulture sjećanja, organizirano učešće učenika predstavlja jedno od najdubljih obrazovnih iskustava izvan učionice.

Učenici srednjih škola Kantona Sarajevo prvi put su organizirano učestvovali u Maršu mira 2024. godine, na inicijativu Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uz pripremu i realizaciju aktivnosti putem JU Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo. Te godine učešće je imalo poseban značaj jer je realizirano povodom 20. godišnjice Marša mira i u godini usvajanja Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih naroda o Međunarodnom danu sjećanja na genocid u Srebrenici. U prvom organiziranom odlasku učestvovalo je 55 učenika, nastavnika i predstavnika škola iz Kantona Sarajevo.

Već naredne, 2025. godine, učešće učenika značajno je prošireno. Povodom 30. godišnjice genocida u Srebrenici, više od 200 učenika i njihovih pratilaca iz Kantona Sarajevo učestvovalo je u Maršu mira, čineći najveću organiziranu grupu učesnika. Time je potvrđeno da kultura sjećanja u obrazovnom sistemu Kantona Sarajevo nije pojedinačna aktivnost, nego kontinuitet institucionalnog i obrazovnog djelovanja.



Učešće učenika u Maršu mira sistemski organiziraju Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, s ciljem da kultura sjećanja bude sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa i razvoja odgovornih, empatičnih i društveno svjesnih generacija.

Učenici prolaze trasom kojom su se u julu 1995. godine preživjeli Bošnjaci iz Srebrenice probijali prema slobodnoj teritoriji, u pokušaju da spase vlastite živote. Višednevno pješaćenje, zahtjevne dionice duge i do 30 kilometara te snažan fizički i emocionalni napor omogućavaju učenicima da historijske činjenice razumiju kroz prostor, ljudske sudbine i dostojanstveno suočavanje s prošlošću.

Tokom Marša mira učenici učestvuju u edukativnim razgovorima, historijskim sadržajima i aktivnostima koje ih pripremaju za razumijevanje konteksta genocida u Srebrenici, značaja istine, kulture pamćenja i odgovornosti prema budućim generacijama. Učešće u Maršu mira tako postaje dio obrazovanja koje ne podrazumijeva samo učenje činjenica, nego i izgradnju vrijednosti, empatije, solidarnosti i kulture mira.

Posebnu vrijednost ovom programu daje činjenica da su škole, nastavnici, učenici i roditelji Marš mira prepoznali kao važan dio obrazovanja zasnovanog na istini, kulturi sjećanja i poštovanju ljudskog dostojanstva.

Posebno naglašavamo da smo prvi, a do sada i jedini obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini koji organizira učešće učenika i učenica u Maršu mira.

Dokumentarni film „Heroji istine i sjećanja“

Kao rezultat prvog institucionalno organiziranog učešća srednjoškolaca Kantona Sarajevo u Maršu mira, 2024. godine nastao je dokumentarni film „Heroji istine i sjećanja“. Film donosi svjedočanstva učenika i nastavnika o iskustvu Marša mira i predstavlja vrijedan edukativni i dokumentarni zapis o ulozi odgojno-obrazovnog sistema Kantona Sarajevo u njegovanju kulture sjećanja, istine i mira.

Autor filma je Almedin Karić, a film je realiziran u produkciji Goldenscreen studija iz Sarajeva.

Studijske posjete „Od rata do mira I, II i III“

Kao dio sistemskog pristupa programu Kultura sjećanja, u Kantonu Sarajevo kontinuirano se realiziraju višednevne studijske posjete pod nazivom „Od rata do mira“. Program predstavlja oblik iskustvenog učenja kroz koji učenici srednjih škola povezuju nastavne sadržaje s prostorom, historijskim lokalitetima i prirodnim naslijeđem Bosne i Hercegovine.

Studijske posjete provode se kontinuirano od 2023. godine. Do sada je kroz cikluse „Od rata do mira I“ i „Od rata do mira II“ prošlo oko 12.500 učenika srednjih škola Kantona Sarajevo. U 2026. godini program je nastavljen i kroz novi ciklus „Od rata do mira III“, namijenjen učenicima trećeg razreda srednjih škola, obuhvata južni i jugozapadni dio Bosne i Hercegovine, čime se program zaokružuje kao dugoročna i sistemsko obrazovna cjelina. Program je osmišljen kao višednevno putovanje uz stručno vođene sadržaje, s jasno definisanim obrazovnim ciljevima i tematskim fokusom. Program se realizira kao besplatna obrazovna aktivnost, uz punu finansijsku i institucionalnu podršku Ministarstva, dok je nosilac realizacije Institut u saradnji sa školama i nastavnicima.



OD RATA DO MIRA I

Učenici prvog razreda srednje škole



Studijska posjeta realizira se kroz centralni, sjeverni i zapadni dio Bosne i Hercegovine na ruti: Sarajevo – Fojnica – Vitez – Jajce – Bihać – Cazin – Velika Kladuša – Bužim – Bihać – Prijedor – Vlačić – Travnik – Sarajevo.

Fokus programa je na upoznavanju kulturno-historijskog naslijeđa, antifašističke borbe i ključnih historijskih procesa koji su oblikovali savremenu Bosnu i Hercegovinu.



OD RATA DO MIRA II

Učenici drugog razreda srednje škole



Studijska posjeta realizira se kroz centralni, sjeverni i sjeveroistočni dio zemlje, na ruti: Sarajevo – Vranduk – Maglaj – Tešanj – Gračanica – Lukavac – Tuzla – Srebrenik – Gradačac – Brčko – Čelić – Tuzla – Bijeljina – Janja – Teočak – Sapna – Zvornik – Kladanj – Olovo – Sarajevo.

Poseban naglasak stavljen je na period agresije na Bosnu i Hercegovinu, kulturu sjećanja i razumijevanje savremenih historijskih tokova kroz prostor i neposredno iskustvo.



OD RATA DO MIRA III

Učenici trećeg razreda srednje škole



Studijska posjeta realizira se kroz južni i jugozapadni dio Bosne i Hercegovine: Sarajevo – Konjic – Jablanica – Mostar – Blagaj – Stolac – Ravno – Čapljina – Počitelj – Mostar – Blidinje – Livno – Gornji Vakuf – Bugojno – Sarajevo.



Naše herojstvo

Program „Naše herojstvo“ realizira se kroz organizirane studijske posjete učenika Memorijalnom centru Sarajevo, s ciljem upoznavanja s herojskim otporom građana Sarajeva tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i očuvanja kulture sjećanja.

U okviru programa učenici posjećuju Edukativni centar na Dobrinji i Spomenički kompleks Tunel „D-B“ (Tunel spasa), a po mogućnosti i Muzej heroja odbrambeno-oslobodilačkog rata na Kovačima, spomen-obilježje „Krila slobode“ na brdu Žuč te Muzej prvog predsjednika Predsjedništva RBiH Alije Izetbegovića. Navedeni lokaliteti simboliziraju hrabrost, otpor i odlučnost građana Sarajeva u najtežim okolnostima opsade.

Program uključuje stručno vođen historijski čas, edukativne sadržaje i obilazak muzejsko-memorijalnih postavki, kroz koje učenici stiču znanja o agresiji na Bosnu i Hercegovinu, opsadi Sarajeva, svakodnevnom životu pod opsadom te o značaju Tunela spasa kao ključne veze grada sa slobodnom teritorijom.

Program je prilagođen učenicima devetog razreda osnovnih škola i realizira se u skladu s važećim nastavnim planovima, zakonima i ciljevima odgojno-obrazovnog sistema Kantona Sarajevo. Tokom školske 2024/2025. godine, više od 4.000 učenika devetog razreda osnovnih škola Kantona Sarajevo učestvovalo je u ovom programu, učeći kroz neposredno iskustvo o jednom od najtežih, ali i najsnažnijih perioda savremene historije Bosne i Hercegovine.



Organizirane posjete mjestima masovnih ubistava ratnih zločina protiv civilnog stanovništva (1992–1995)

Kroz vannastavne i posebne programe, učenici Kantona Sarajevo kontinuirano učestvuju u organiziranim i protokolarnim posjetama mjestima masovnih ubistava građana Sarajeva iz perioda agresije na Bosnu i Hercegovinu. Ove aktivnosti obuhvataju desetine hiljada učenika i predstavljaju važan dio planskog obrazovanja o savremenoj historiji, s ciljem očuvanja kulture sjećanja i prevencije ponavljanja zločina.



Obilježavanje značajnih datuma i angažman učenika

Učenicima se redovno pruža prilika da učestvuju u manifestacijama i programima povodom Dana nezavisnosti i Dana državnosti Bosne i Hercegovine, Dana Armije RBiH, Dana grada Sarajeva, Dana Kantona Sarajevo i drugih važnih datuma. Aktivnim uključivanjem mladih jača se osjećaj pripadnosti zajednici, odgovornost prema prošlosti i razumijevanje vrijednosti slobode, mira i zajedničkog života.

Istovremeno realizira se i više od 60 dodatnih projektnih aktivnosti prilagođenih svim uzrastima djece i učenika. Programi se provode kroz raznovrsne oblike rada: radionice, posjete, pohode, projekte, izlete, projekcije, vježbe, simulacije, volontiranje i druge oblike društveno-korisnog i iskustvenog učenja.



Studijska posjeta kroz oči nastavnika i učenika

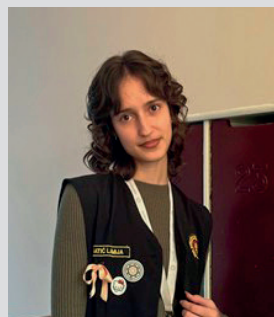
Ovakav vid odgojno-obrazovnog procesa predstavlja osvježenje u našem obrazovanju, kako za učenike, tako i za nastavnike i mnogo sam sretna što sam bila dio jedne lijepe priče, koja nudi niz mogućnosti za stjecanje novih poznanstava, ali i učvršćivanje već postojećih. Naša domovina zaslužuje da se o njoj uči i razmišlja, da se njeguje kultura sjećanja na sve žrtve našeg naroda, a ovakve studijske posjete nam pružaju i mnogo više od toga.

Amela Jalmanović-Muhić, JU Srednja mašinska tehnička škola



Studijska posjeta "Od rata do mira" s učenicima prvih razreda na mene kao jednog od pratioca putovanja ostavila je dubok trag. Pored svih kulturno-historijskih znamenitosti koje smo posjetili, uspjeli smo i ojačati, ali i proširiti prijateljstva između naših učenika, pri tome razvijajući osjećaj empatije koji je adolescentima od velikog značaja u procesu formiranja identiteta. Prije svega, jedno edukativno i korisno putovanje i projekat koji će zasigurno doprinijeti izgradnji budućnosti o kakvoj svi sanjamo, ispunjenom mirom i harmonijom.

Azra Halilović, JU Gimnazija Dobrinja



Nekada se čovjek zaista nedovoljno osvrće. Okom ne traži ljepotu i smisao u prostoru i pojavi koji su toliko bliski. Luta daleko, ne shvatajući kako su one stvari najvrednije pogleda zapravo najbliže. Kada je na tih nekoliko dana turbulentan i užurban život usporio, shvatila sam kako čovjek vidi mnogo dalje od granica koje je sam sebi hotimice postavio. I ove godine otvorili smo prozor kroz koji vidim gordu tešanjsku tvrđavu i Janju u cvijetu života; vidim riječi "hrabrost" i "odlučnost" kako stoje na vratima Gradačca. Kao da još uvijek spuštam pogled sa Srebrenika. Čujem rijeku Tinju, čujem i druge, negdje daleko, a rijeke pamte bolje od ljudi. Ne želim zatvarati prozor jer, zapravo, vidim kraljeve i bitke, vidim heroje i nebo koje poprima boju života nad mojom Bosnom. Niti je nebo uvijek plavo, a niti su one kule i utvrde samo oronule zidine. Nijedan grad više nije samo jedan grad u mojim očima. Tada sam vidjela koliko toga, historijskog i geografskog, krije zemlja u kojoj sam rođena, i o kojoj sam mislila da znam one stvari čije je fragmente moje znanje jedva i zahvatalo. Tek kada čovjek pusti pogled na horizontu, u potpunosti sežući da sazna više, onda shvati suvislost svake riječi u kamenu, otiska baš na tom mjestu i u određeno vrijeme. Ovo putovanje mi je pomoglo da bolje shvatim taj otisak i da on postane još veći dio mene.

Lamija Hatić, JU Prva bošnjačka gimnazija

SIGURNOST, PREVENCIJA I DOBROBIT UČENIKA

Dobrobit – sigurna i podržavajuća škola

Dobrobit djece i mladih postaje jedno od ključnih pitanja savremenog obrazovanja. Škola više nije samo mjesto usvajanja znanja, već prostor u kojem se oblikuju emocionalna sigurnost, osjećaj pripadnosti i mentalno zdravlje učenika.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo sistemski pristupa pitanju dobrobiti kroz jačanje psihološko-pedagoške podrške, unapređenje školskih politika zaštite djece, prevenciju nasilja i stvaranje sigurnog i podsticajnog školskog okruženja.

Dobrobit u školama obuhvata: brigu o mentalnom i emocionalnom zdravlju učenika i prosvjetnih radnika, dostupnost pedagoga, psihologa i stručnih saradnika, preventivne programe i istraživanja o psihofizičkom zdravlju, izgradnju kulture dijaloga, poštovanja i nenasilja, podršku nastavnicima i roditeljima u odgojnom procesu.

"Dobrobit učenika nije dodatna vrijednost obrazovanja, već njegov neizostavan preduslov"



Preventivni programi i dobrobit učenika

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u periodu 2021–2025. sistemski je jačalo mehanizme zaštite, sigurnosti i dobrobiti učenika, s ciljem da škole budu prostor učenja, ali i prostor sigurnosti, podrške i zdravog razvoja djeteta. Fokus je bio na prevenciji neprihvatljivih oblika ponašanja, osiguranju stručne podrške učenicima i prosvjetnim radnicima, te uspostavi procedura za postupanje u situacijama u kojim je ugrožen najbolji interes učenika i u kriznim situacijama.

Današnje društvo suočava se s brojnim izazovima koji posebno pogađaju djecu i mlade. U vremenu ubrzanog tehnološkog razvoja, internet i društvene mreže postali su neizostavan dio svakodnevnog života, donoseći istovremeno mnoge mogućnosti, ali i ozbiljne rizike. Djeca i mladi danas odrastaju u okruženju u kojem su izloženi velikoj količini informacija, različitim oblicima nasilja, pritiscima vršnjaka, kao i sadržajima koji mogu negativno uticati na njihov emocionalni, psihološki i socijalni razvoj.

Posebno je potrebno u današnje vrijeme osvrnuti se na različite oblike nasilja nad i među djecom, govor mržnje, cyberbullying, teškoće sa mentalnim zdravljem, jer u slučaju da kao društvo ne poduzimamo proaktivne mjere usmjerene na podršku i zaštitu djece i mladih ostat će dugoročne posljedice na mentalno zdravlje i osjećaj sigurnosti kod mladih osoba. Pored toga, prekomjerno korištenje interneta i društvenih mreža može dovesti do izolacije, smanjene komunikacije unutar porodice, problema sa samopouzdanjem i razvoja različitih oblika ovisnosti.

Uloga odgojno-obrazovnih ustanova, porodice, ali i društva u cjelini danas, posebno naslanjajućih resora, kao što su resor socijalne i zdravstvene zaštite, su važniji nego ikada. Potrebno je zajednički djelovati na jačanju svijesti, promovisanju zdravih vrijednosti, razvijanju digitalne pismenosti i stvaranju sigurnog okruženja za odrastanje.

Odgojno-obrazovne ustanove imaju obavezu osigurati optimalne standarde mentalnog zdravlja i dobrobiti, biti inkluzivne, uvažavajući potrebe djece/učenika, te posebnu pažnju posvećivati ranjivim skupinama učenika, izbjegavajući stigmatu i diskriminaciju.

Američki sociolog Talcott Parsons je kazao „Škola je most između porodice i društva u cjelini“ ova izjava jasno prikazuje značaj škole, odgoja i zadataka odgojno-obrazovnog procesa u životu učenika, ali i u oblikovanju društvenih vrijednosti i pravila. Naime, škola odgaja, obrazuje dijete/učenika i na taj način priprema dijete za njegovu ulogu, odnosno škola je neizostavan agens u formiranju identiteta pojedinca.

Nakon usvajanja novog Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u Kantonu Sarajevo u julu 2024. godine, Ministarstvo je donijelo ključne podzakonske akte koji uređuju sigurnost, zaštitu i dobrobit učenika:

- ♦ Pravilnik o vođenju evidencije o neprihvatljivim oblicima ponašanja i/ili drugim faktorima koji mogu ugroziti najbolji interes učenika i zaštitu učenika;
- ♦ Pravilnik o provođenju mjera odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana učenika;
- ♦ Pravilnik o izricanju odgojno-disciplinskih mjera u osnovnim i srednjim školama;
- ♦ Pravilnik o prepoznavanju, prevenciji i zaštiti od diskriminacije u osnovnim i srednjim školama.

Ovim pravilnicima jača se zaštita učenika i školskih zajednica, uz jasno opredjeljenje da svako dijete/učenik ima jednako pravo i pristup obrazovanju, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. U radu sa učenicima prednost se daje mjerama odgojno-obrazovne podrške i stručnom tretmanu, posebno kod internaliziranih poteškoća i neprihvatljivih oblika ponašanja.

Kada mjere podrške ne daju očekivane rezultate ili kada učenik učini teže povrede učeničke dužnosti, izriču se odgojno-disciplinske mjere koje imaju odgojnu svrhu: formiranje prosocijalnih obrazaca ponašanja, korekciju neprihvatljivih ponašanja, jačanje odgovornosti i razumijevanje posljedica vlastitih postupaka. I u tim situacijama za učenika se izrađuje individualni plan podrške ili brige.

Savremeni pedagoški pristupi sve više naglašavaju važnost preventivnog djelovanja, ranog prepoznavanja rizika i pružanja adekvatne podrške učenicima, umjesto isključivog fokusiranja na kažnjavanje i sankcionisanje nepoželjnog ponašanja. Savremena škola ne posmatra učenika samo kroz prizmu neprihvatljivog ponašanja ili problema, već nastoji razumjeti uzroke ponašanja, okolnosti u kojima dijete/učenik odrasta, kao i emocionalne i socijalne izazove sa kojima se suočava.

U tom kontekstu, posebna pažnja posvećuje se jačanju saradnje između škole, porodice i stručnih službi zajednice, s ciljem pravovremenog prepoznavanja poteškoća i pružanja podrške učenicima kojima je potrebna pomoć. Pedagoški rad danas podrazumijeva razvoj empatije, međusobnog poštovanja, osjećaja pripadnosti i sigurnosti u školskom okruženju, jer upravo takav pristup doprinosi prevenciji nasilja, rizičnih ponašanja i socijalne isključenosti.

Umjesto represivnog djelovanja, savremeni obrazovni sistemi sve više promovišu preventivne programe, savjetodavni rad, razvoj socio-emocionalnih kompetencija i osnaživanje učenika da odgovorno donose odluke i razvijaju zdrave obrasce ponašanja. Cilj nije samo sankcionirati problem, već pomoći učeniku da ga razumije, prevaziđe i razvije pozitivne životne vrijednosti i vještine.

Poseban značaj ima Lista indikatora u okviru *Pravilnika o vođenju evidencije o neprihvatljivim oblicima ponašanja i drugim faktorima koji mogu ugroziti najbolji interes učenika i zaštititi učenika* koja omogućava rano prepoznavanje situacija u kojima učeniku treba podrška. U indikatore su uključeni i pokazatelji koji mogu upućivati na nasilje u digitalnom prostoru, trgovinu ljudima, nasilje u porodici i druge rizike, kojim mogu biti izloženi učenici.

U cilju jačanja dobrobiti, sigurnosti i zaštite učenika, u okviru Uputstva za organizaciju školske godine školama se dostavlja lista obaveznih tema koje se obavezno planiraju i realiziraju tokom nastavne godine.

Teme se realiziraju kroz nastavu, vannastavne aktivnosti, radionice, projekte, rad odjeljenjskih zajednica i saradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom.

Obavezne teme obuhvataju:

- ♦ prevenciju nasilja i neprihvatljivih oblika ponašanja
- ♦ sigurnost učenika u digitalnom okruženju
- ♦ prevenciju trgovine ljudima
- ♦ prevenciju upotrebe psihoaktivnih supstanci
- ♦ jačanje emocionalne inteligencije, empatije i socijalnih vještina
- ♦ razvoj karakternih snaga, vrijednosti i vrlina
- ♦ zaštitu psihofizičkog zdravlja učenika
- ♦ razvoj rezilijentnosti i pozitivne slike o sebi

♦
Od 2021. godine mjesec februar posvećen je prevenciji nasilja, uz obilježavanje 6. februara – Dana borbe protiv vršnjačkog nasilja i Dana ružičastih majica.

♦
Od 2024. godine škole izrađuju vlastite programe zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja, uz brošure i smjernice koje je osiguralo Ministarstvo.

Postupanje u kriznim situacijama i jačanje spremnosti škola

♦
Na prijedlog Ministarstva, Vlada Kantona Sarajevo je 2023. godine usvojila Smjernice multisektorskog postupanja u kriznim situacijama, a Ministarstvo je donijelo Uputstvo za izradu plana evakuacije.

♦
Od 2024. godine svaka osnovna i srednja škola ima vlastiti plan evakuacije, obavezne godišnje vježbe i formirane Timove za upravljanje kriznim događajima.

♦
Na nivou Kantona Sarajevo, od 2022. godine djeluje Mobilni tim za krizne intervencije, koji okuplja stručnjake iz oblasti obrazovanja, sigurnosti, socijalne i zdravstvene zaštite.



Prevenција trgovine ljudima (kontinuirani program) (2021–2025)

Prevenција trgovine ljudima u odgojno-obrazovnim ustanovama Kantona Sarajevo provodi se kontinuirano kroz sistemski osmišljene edukacije, programe podrške i normativne mjere, s ciljem ranog prepoznavanja rizika i jačanja kapaciteta škola za pravovremeno i odgovorno postupanje u zaštiti djece i mladih.

- ♦ **2022. godina** - započela je edukacija za stručne saradnike, nastavničke kolektive, roditelje i učenike o prepoznavanju i prevenciji trgovine ljudima; pripremljeni i škola distribuirani promotivni i edukativni materijali.
- ♦ **2022–2023. godina** – realizirano pet stručnih savjetovanja za direktorice i direktore osnovnih i srednjih škola na temu prepoznavanja trgovine ljudima i postupanja škole u rizičnim situacijama.
- ♦ **2023. godina** – razvijen i implementiran program vršnjačke podrške, uz obaveznu realizaciju dva časa edukacije za učenike sedmog razreda u svim osnovnim školama Kantona Sarajevo; provedena izrada kratkih edukativnih filmova u školama, uz izbor pobjedničkog filma koji je prikazan učenicima svih osnovnih i srednjih škola.
- ♦ **Normativna mjera** – u listu indikatora-faktora koji mogu ugroziti najbolji interes učenika, u okviru važećeg Pravilnika, integrirani su indikatori za rano prepoznavanje potencijalnih žrtava trgovine ljudima.
- ♦ **2025. godina** – kampanja „Prepoznaj, reaguj i zaštiti“ realizirana u 11 osnovnih i srednjih škola, kroz radionice koje su zajednički provodili policijski službenici i stručni saradnici škola, s fokusom na prevenciju, sigurnost i zaštitu učenika.

Prevenција upotrebe psihoaktivnih supstanci (kontinuirani program)

Prevenција upotrebe psihoaktivnih supstanci u školama Kantona Sarajevo provodi se kao kontinuiran program usmjeren na jačanje zaštitnih faktora djece i mladih, razvoj socijalnih i životnih vještina te osnaživanje škola za sistemski preventivni rad.

- ♦ **2024–2025. godina** – u saradnji Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Kancelarije Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal realiziran međunarodni program „Vještine za adolescenciju“ u 16 osnovnih škola, s učenicima VII razreda, s fokusom na razvoj socijalnih i emocionalnih vještina kao ključnih faktora prevencije upotrebe psihoaktivnih supstanci.
- ♦ **2024. godina** – inicirana i realizirana izrada edukativnih i preventivnih filmova u tri osnovne i tri srednje škole; filmove su, uz podršku stručnih saradnika, pripremili učenici, a materijali su dostavljeni svim osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo i koriste se u realizaciji nastavnih i preventivnih aktivnosti.

*“Prevenција nije reakcija
na problem, već trajno
ulaganje u dobrobit
svakog djeteta.”*

Prevenција nasilja u porodici (kontinuirani program)

Prevenција nasilja u porodici u školama Kantona Sarajevo provodi se kroz kontinuirane informativne, edukativne i preventivne aktivnosti, s ciljem jačanja svijesti, ranog prepoznavanja nasilja i osnaživanja stručnih kapaciteta škola za zaštitu djece i mladih.

- ♦ **2023. godina** – u saradnji s Fondacijom lokalne demokratije postavljeni informativni plakati u osnovnim i srednjim školama, s osnovnim informacijama o prepoznavanju nasilja, načinima zaštite i dostupnim oblicima podrške.
- ♦ **2024. godina** – realizirano stručno savjetovanje za stručne saradnike osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo na temu „Psihologija žrtve i nasilnika“, s fokusom na razumijevanje obrazaca nasilja i adekvatno postupanje škole.
- ♦ **2025. godina** – u okviru 16 dana aktivizma realizirani preventivni programi u šest osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo, usmjereni na podizanje svijesti o nasilju u porodici i jačanje kulture nenasilja.

Sigurnost u digitalnom okruženju (kontinuirani program)

Sigurnost djece i mladih u digitalnom okruženju jedna je od ključnih oblasti preventivnog djelovanja u školama Kantona Sarajevo. U saradnji Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Federalne uprave policije, od 2021. godine provode se kontinuirane edukacije i aktivnosti usmjerene na zaštitu učenika, jačanje kapaciteta škola i informisanje roditelja o rizicima digitalnog prostora.

- ♦ **2023. godina** – realiziran sveobuhvatan ciklus edukacija za stručne saradnike osnovnih i srednjih škola u saradnji s Federalnom upravom policije, koji je obuhvatio teme zaštite djece i mladih od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe putem informacionih i komunikacijskih tehnologija, primjenu Lanzarote konvencije, sigurnost u digitalnom okruženju, postupanje u radu sa žrtvama te praktične primjere iz rada policijskih inspektora; paralelno je provedena i online edukacija roditelja o sigurnosti djece i mladih na internetu.
- ♦ **2024. godina** – realizirane dodatne edukativne aktivnosti na temu sigurnosti i zaštite učenika u digitalnom prostoru, s fokusom na savremene digitalne rizike i preventivno djelovanje škole.
- ♦ **2025. godina** – nastavak edukacija roditelja učenika u saradnji Federalne uprave policije i Ministarstva, s ciljem jačanja partnerske uloge porodice i škole u zaštiti djece i mladih u digitalnom okruženju.

Istraživanja psihofizičkog zdravlja (2021–2025.)

Podaci kao osnova za politike dobrobiti

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo već petu godinu zaredom provodi sistematsko istraživanje usmjereno na praćenje i unapređenje psihofizičkog zdravlja djece/učenika, prosvjetnih radnika i roditelja/staratelja. Kontinuitet istraživanja omogućava da se preventivni programi, mjere podrške i školske politike dobrobiti planiraju na osnovu stvarnih potreba i mjerljivih pokazatelja.

Cilj istraživanja je rano prepoznavanje najčešćih teškoća u psihofizičkom funkcionisanju, kako bi se osigurao pravovremen i ciljano osmišljen odgovor škole i sistema kroz programe prevencije, podrške i jačanja rezilijentnosti učenika, ali i kroz jačanje kapaciteta školskih stručnih službi i saradnju s porodicom.

Obuhvat istraživanja po godinama



Ovi podaci predstavljaju jedan od najrelevantnijih izvora uvida u mentalnu i fizičku dobrobit školskih zajednica u Kantonu Sarajevo, te služe kao oslonac za razvoj mjera zasnovanih na dokazima.



Konferencija: „Psihofizičko zdravlje – između izazova i podrške“

Od rezultata do preporuka i mjera

Nalazi petogodišnjeg istraživanja predstavljeni su na konferenciji „Psihofizičko zdravlje – između izazova i podrške“, koju je organiziralo Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uz partnerstvo UNICEF-a u Bosni i Hercegovini.

U okviru konferencije predstavljeni su i nalazi o fizičkom zdravlju djece i mladih, uz naglasak na povezanost fizičkog, mentalnog i socijalnog zdravlja, te uticaj savremenih životnih navika. Zaključeno je da se izazovi psihofizičkog zdravlja ne mogu rješavati unutar jednog sistema, već kroz koordinisano djelovanje institucija i zajednice, uz mjere koje su zasnovane na podacima i usmjerene na školu kao siguran i podržavajući prostor.

Konferencija je okupila predstavnike obrazovnog, zdravstvenog, socijalnog i sigurnosnog sektora, stručnjake iz akademske zajednice, pedagoge, psihologe i druge stručne saradnike, kao i predstavnike Vijeća roditelja Kantona Sarajevo, koji svakodnevno učestvuju u odgojno-obrazovnom procesu i podršci djeci i mladima.



Program “Škola roditeljstva – Blagodati roditeljstva”



Program „Škola roditeljstva“ predstavlja sistemsku i dugoročnu podršku porodici kao primarnoj zajednici odgoja, razvijenu kroz međuresornu saradnju institucija Kantona Sarajevo. Na prijedlog Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, tokom 2023. godine pripremljen je zajednički program ministarstava obrazovanja, zdravstva te rada, socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica, uz stručnu podršku Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo.

Program je započet 2023. godine i od tada se kontinuirano razvija kao stabilan model podrške roditeljima i porodici. U periodu od decembra 2023. do aprila 2024. realiziran je prvi ciklus edukativnih radionica za sadašnje i buduće roditelje, zasnovan na posebno razvijenom edukativnom materijalu koji prati razvoj djeteta od trudnoće do punoljetstva. Fokus programa je jačanje roditeljskih kompetencija, unapređenje porodične komunikacije, postavljanje granica te pravovremeno prepoznavanje potreba za stručnom podrškom.

Edukativni materijal razvijen je kroz tri međusobno povezana aspekta: pedagoško-psihološki, zdravstveni i socijalni i koristi se kao trajna podrška roditeljima, ali i školskim stručnim službama. Paralelno s radionicama za roditelje, provode se i stručna usavršavanja pedagoga, psihologa i odgajatelja u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo, čime je osigurana primjena programa u svakodnevnoj praksi.

Program se realizira uz snažnu podršku zdravstvenog sektora, a edukativni materijal se kontinuirano štampa i distribuira kroz mrežu domova zdravlja Kantona Sarajevo, uključujući i izdanje iz 2025. godine, te je dostupan i u digitalnoj formi. Time je osigurana njegova trajna dostupnost roditeljima, uz aktivno učešće Vijeća roditelja Kantona Sarajevo i jačanje partnerskog odnosa između obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih institucija.

“Škola roditeljstva“ danas predstavlja stabilan i razvojni model podrške porodici u okviru sistema obrazovanja Kantona Sarajevo, s jasnim ciljem: jačanje dobrobiti djece i stvaranje sigurnog, podržavajućeg okruženja za njihov rast i razvoj.

Stručni osvrt na program

Program „Škola roditeljstva / Blagodati roditeljstva“ utemeljen je na uvjerenju da roditeljstvo nije skup strogih pravila, već je dinamičan proces podrške djetetovoj jedinstvenosti. Umjesto statičnih pravila, kroz program smo kreirali mapu za navigaciju kroz dječji razvoj, gdje se stručno znanje pretapa s roditeljskom intuicijom. Priznavanjem djeteta kao subjekta, a ne objekta odgoja, smanjujemo anksioznost i gradimo odnos zasnovan na međusobnom uvažavanju. Priznavanjem djeteta kao subjekta, a ne objekta odgoja, smanjuje se anksioznost roditelja i gradimo odnos zasnovan na međusobnom uvažavanju.

Ključni stub našeg pristupa je razvojna pismenost. Faza razumijevanja kroz koje dijete prolazi, poput prirodnih strahova ili perioda egocentrične igre, omogućava da normalizira razvojnu krizu i spriječi nepotreban stres u porodici. Kada roditelj zna šta je prirodan proces, on prestaje da reaguje iz straha i počinje da reaguje iz razumijevanja.

Posebna pažnja posvećena je adolescentnoj tranziciji. To je osjetljiv period u kojem se roditeljska uloga suštinski transformiše: fokus se pomjera sa direktne kontrole na izgradnju povjerenja uz zadržavanje jasnih granica. Na taj način program direktno podržava proces separacije i formiranja identiteta, pomaže adolescentu da postane samostalna osoba.

Kroz edukaciju i emocionalno osnaživanje, program ne mijenja samo jednu porodicu, već preventivno djelujemo na rizična ponašanja i ulažemo u zdravu zajednicu. Konačni cilj programa je stvaranje „sigurne baze“. Dobrobit djeteta ne ogleda se u odsustvu problema, već u prisustvu roditelja koji zna pružiti ruku pri padu, ali i pustiti krila kada je vrijeme za let. Na taj način, kroz spoj znanja i ljubavi, stvaramo funkcionalnu i autonomnu osobu spremnu da dosegne sopstvene zvijezde.

Samela Alagić
predsjednica Radne grupe za izradu programa
„Škola roditeljstva / Blagodati roditeljstva“



Škola u bolnici – primjer dobrobiti i kontinuirane podrške djeci tokom liječenja

„Škola u bolnici“ predstavlja jedan od najupečatljivijih primjera kako se koncept dobrobiti učenika u Kantonu Sarajevo provodi u praksi i onda kada je djetetu najteže. JU Osnovna škola *Vrhbosna* jedina je škola u Bosni i Hercegovini koja provodi organiziranu nastavu za učenike hospitalizirane na Pedijatrijskoj klinici Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu. Kroz Područno odjeljenje „Škola u bolnici“, ova odgojno-obrazovna ustanova svakodnevno osigurava kontinuitet obrazovanja djeci koja se nalaze na liječenju, pružajući im podršku koja nadilazi uobičajene školske okvire.



Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo finansira rad tri asistenta, koji rade s učenicima razredne i predmetne nastave iz Kantona Sarajevo, ali i s djecom iz cijele Bosne i Hercegovine smještenom na duže bolničko liječenje. Cilj je jednostavan i jasan: da nijedno dijete ne izgubi pravo na obrazovanje zbog zdravstvenog stanja.

Kako bi se nastava mogla realizirati u uslovima bolničkog liječenja, budžetskim sredstvima su nabavljeni laptopi, tableti i oprema za e-učionicu. Zahvaljujući tome, učenici prate nastavne sadržaje, rade zadatke, komuniciraju sa školom i održavaju kontinuitet učenja i onda kada im je najteže.

Rad u „Školi u bolnici“ ima i snažnu emocionalnu dimenziju. Dok se u redovnoj nastavi učenici ponekad raduju danu bez škole, djeca u bolnici raduju se dolasku asistenata. Susreti s njima donose osjećaj normalnosti, rutine i pažnje. Često traže da čas traje duže od vremena koje mogu provesti van bolničke sobe, jer je učenje u tim okolnostima i podrška, i razgovor, i motivacija.

„Škola u bolnici“ predstavlja jedno od najhumanijih lica obrazovnog sistema Kantona Sarajevo – mjesto gdje se pedagogija, briga i stručnost spajaju u najosjetljivijem trenutku djetinjstva.

INKLUZIJA I PODRŠKA UČENICIMA

Inkluzivno obrazovanje – škola koja pripada svima

Inkluzija u odgojno-obrazovnom sistemu Kantona Sarajevo predstavlja jasno opredjeljenje ka obrazovanju koje prepoznaje i odgovara na potrebe svakog djeteta. Ona se ne svodi na formalno pravo na obrazovanje, već na stvaranje uslova u kojima svako dijete može učiti, napredovati i osjećati se sigurno i prihvaćeno u školskoj zajednici. Inkluzivno obrazovanje se zato posmatra kao dio ukupnog kvaliteta škole: kroz podršku učeniku, osnaživanje nastavnika i stručnih službi, partnersku saradnju s roditeljima i razvoj sistema koji potrebe djeteta prepoznaje pravovremeno.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo od 2021. godine sistemski razvija i unapređuje mehanizme podrške inkluzivnom obrazovanju, uz podršku Skupštine Kantona Sarajevo i Vlade Kantona Sarajevo. U tom periodu inkluzija je postavljena kao jasno strateško opredjeljenje i dio javne politike usmjerene na jačanje jednakih obrazovnih prilika.



Institucionalni okvir za unapređenje inkluzije uspostavljen je nakon sjednice Skupštine Kantona Sarajevo održane u februaru 2022. godine, kada je Vlada Kantona Sarajevo donijela Posebni program za unapređenje inkluzije, a Ministarstvo za odgoj i obrazovanje preuzelo koordinaciju njegove provedbe. Time je inkluzija jasno postavljena kao prioritet javne politike, koji se provodi kroz normativne, kadrovske i organizacijske mjere, uz saradnju obrazovnog, zdravstvenog i socijalnog sektora, kao i partnera iz civilnog društva.

U proteklom periodu provedene su mjere koje su značajno unaprijedile kapacitete škola da pruže podršku učenicima s teškoćama, ali i da razvijaju inkluzivnu školsku klimu. Te mjere obuhvataju angažman asistenata u odjeljenju/grupi, uspostavu i razvoj mobilnih stručnih timova za podršku inkluzivnom obrazovanju, jačanje stručnih službi u školama, razvoj sistema rane intervencije i podršku porodicama, kao i unapređenje pedagoških standarda, normativa, pravilnika i protokola.



- Od 2024. godine svaka škola ima angažovanog školskog psihologa – ukupno 107 psihologa u 107 škola, za koje potrebe je izdvojeno 4,2 miliona KM godišnje.
- Angažovano preko 400 asistenata u nastavi/grupi u školama i JU „Djeca Sarajeva“, za šta su izdvojena sredstva u iznosu od 14,7 miliona KM.
- Angažovano 78 članova podijeljenih u 26 timova za podršku inkluzivnom obrazovanju i za ove potrebe izdvaja se na godišnjem nivou 3 miliona KM.

Propisi i standardi – inkluzija kao sistemsko rješenje

Normativni okvir inkluzije dodatno je unaprijeđen donošenjem novih pedagoških standarda i normativa za osnovni i srednji odgoj i obrazovanje, kojima su po prvi put jasno definisani poslovi asistenata u odjeljenju/grupi i članova mobilnih stručnih timova. U 2025. godini donesen je i novi Pravilnik o inkluzivnom obrazovanju, čime je inkluzija dodatno učvršćena kao standard rada škole, a ne izuzetak u sistemu.

Ovakav pristup osigurava da inkluzija ne ostaje na nivou deklarativne politike, već se dosljedno provodi kroz propise, kadrovska rješenja i organizovanu podršku školama, nastavnicima i učenicima.

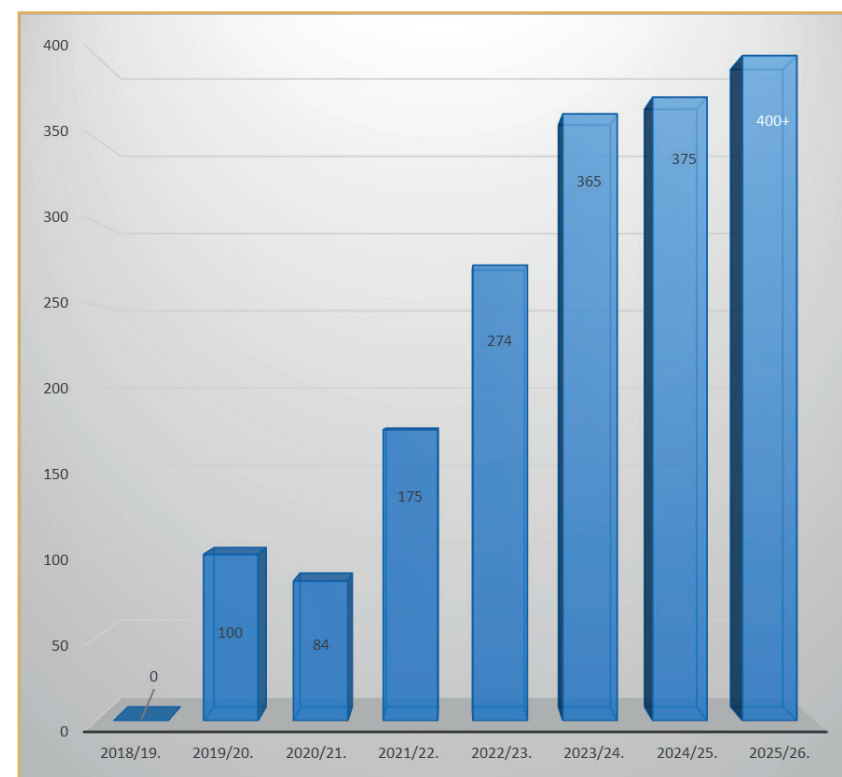
Kako funkcioniše inkluzivni sistem u Kantonu Sarajevo



Asistenti u odjeljenju – podrška učeniku i nastavniku u svakodnevnoj nastavi

Angažman asistenata u odjeljenju/grupi predstavlja jedan od najvidljivijih i najznačajnijih iskoraka u razvoju inkluzije u Kantonu Sarajevo. Dok 2018. godine nije bilo asistenata financiranih iz Budžeta Kantona Sarajevo, već 2019. godine angažovano ih je 100, a danas ih je više od 400 u osnovnim i srednjim školama, te u JU „Djeca Sarajeva“. Ovim iskorakom uspostavljen je stabilan sistem podrške učenicima koji nastavu pohađaju prema individualno prilagođenim programima.

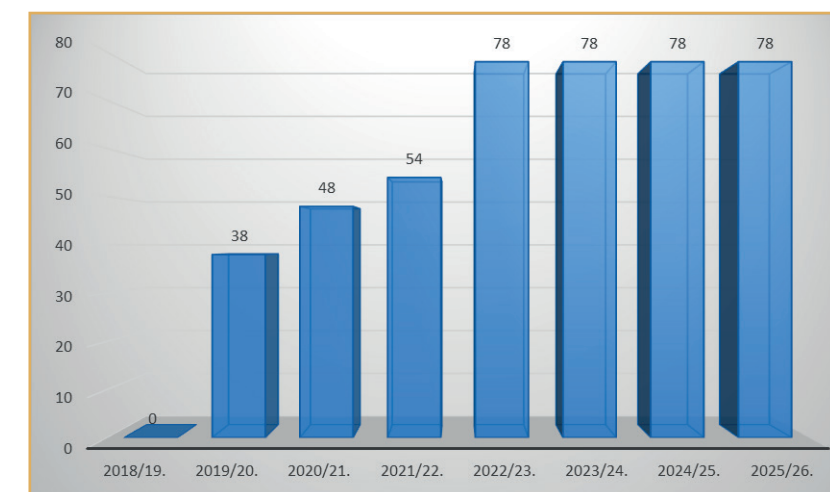
Uloga asistenta u odjeljenju jasno je definisana i razlikuje se od uloge ličnog asistenta. Nastavnik je nosilac nastavnog procesa, planiranja i evaluacije individualno prilagođenih programa, dok asistent pruža neposrednu podršku učeniku u okviru nastave, prati realizaciju prilagodbi i djeluje u saradnji s nastavnikom, roditeljima, stručnom službom škole i članovima Mobilnog stručnog tima. Prisustvo asistenata doprinosi stvaranju sigurnog i motivirajućeg okruženja u kojem učenici ravnopravno učestvuju u radu odjeljenja i razvijaju osjećaj pripadnosti školskoj zajednici.



Rast broja asistenata u odjeljenju/grupi po školskim godinama

Mobilni stručni timovi – stručnost koja dolazi u školu

Važnu ulogu u razvoju inkluzije ima Mobilni stručni tim za podršku inkluzivnom obrazovanju. Od 2022. godine omogućeno je zapošljavanje 78 stručnih saradnika – logopeda, edukatora-rehabilitatora i psihologa – raspoređenih u 26 mobilnih timova koji pružaju kontinuiranu terensku podršku školama širom Kantona Sarajevo.



Broj članova/članica mobilnog stručnog tima za pružanje podrške inkluzivnom obrazovanju

Mobilni stručni timovi djeluju kroz multidisciplinarni pristup, koji omogućava cjelovitu procjenu potreba učenika iz akademskog, socio-emocionalnog, komunikacijskog, motoričkog i bihevioralnog aspekta. Na osnovu takvih procjena timovi daju preporuke za prilagodbu nastave, jačanje kompetencija nastavnika, podršku učeniku i unapređenje školskog okruženja. Posebna vrijednost rada mobilnih timova ogleda se u osnaživanju roditelja i izgradnji partnerskog odnosa roditelj–škola, čime se osigurava stabilnost i kontinuitet podrške djetetu. Tokom posjeta školama, evidentirano je da su mnoge ustanove, uz podršku Ministarstva, osigurale adekvatne prostorne uslove za rad mobilnih timova: prilagođene prostore koji omogućavaju kvalitetan individualni i timski rad sa učenicima, roditeljima i nastavnicima. Time je dodatno osnažena funkcionalnost ovog modela podrške u praksi.

Rad mobilnih stručnih timova koordinira Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, koji osigurava stručnu i savjetodavnu podršku, praćenje rada i ujednačen kvalitet podrške na nivou cijelog Kantona Sarajevo.

Jačanje stručnih službi – škola kao zajednica podrške

Razvoj inkluzije zahtijeva stabilne i dostupne stručne kapacitete u školama. Ministarstvo je prvi put sistemski kapacitiralo stručne službe osnovnih i srednjih škola, uključujući zapošljavanje školskih psihologa, socijalnih radnika, logopeda, edukatora-rehabilitatora i defektologa.

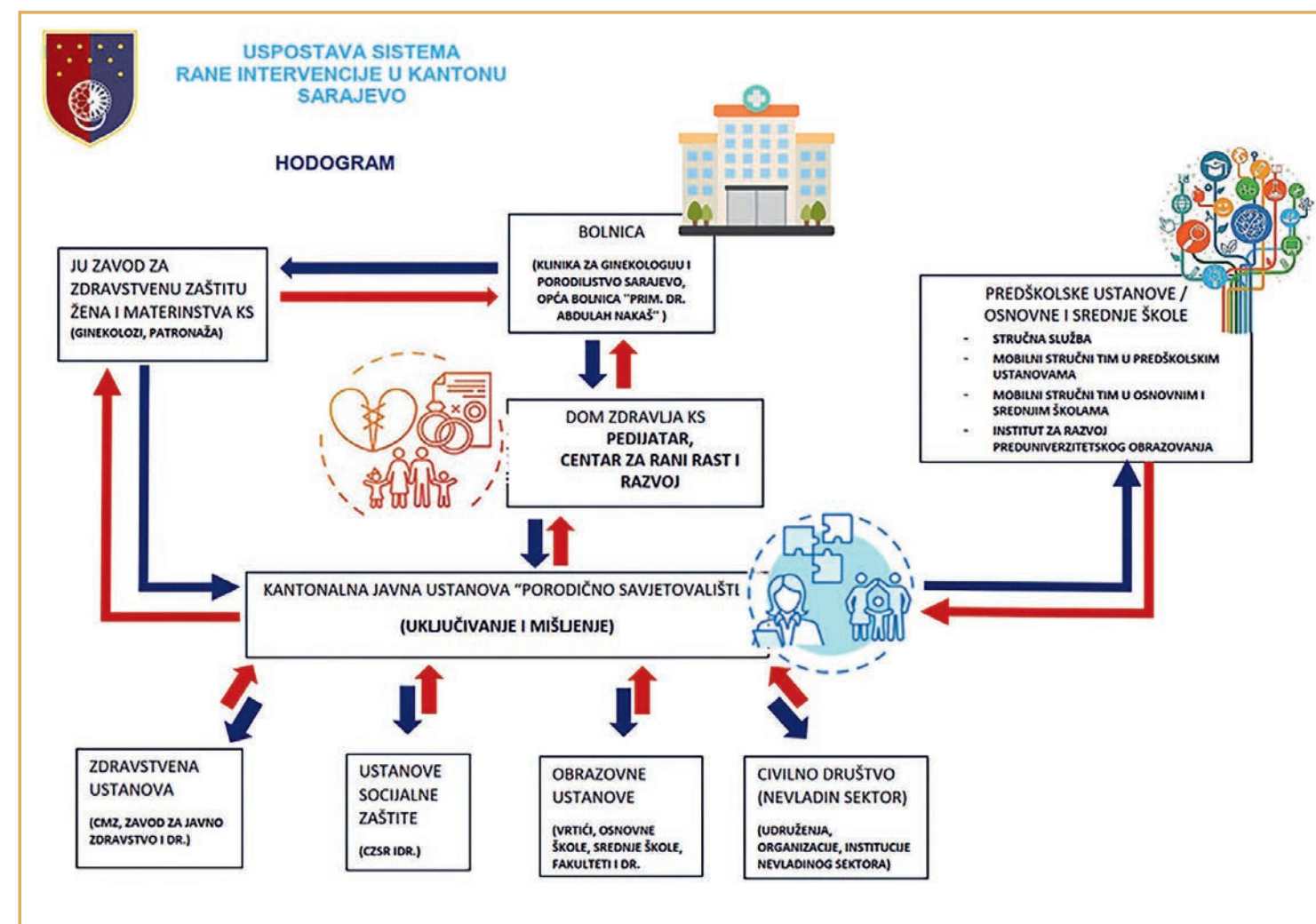
Od 2024. godine svaka škola u Kantonu Sarajevo ima angažovanog školskog psihologa – ukupno 107 psihologa u 107 škola, za šta se godišnje izdvaja 4,2 miliona KM. Uz to, angažovano je i 18 socijalnih radnika, čime su dodatno osnažene stručne službe i podrška učenicima, nastavnicima i roditeljima.



Sistem rane intervencije – podrška od najranijeg uzrasta

Inkluzija se ne gradi polaskom u školu. U tom smislu, uspostava sistema rane intervencije predstavlja jednu od ključnih mjera Posebnog programa Vlade Kantona Sarajevo za unapređenje inkluzije. Vlada Kantona Sarajevo, na inicijativu Ministarstva, usvojila je hodogram uspostave sistema rane intervencije, kojim je definisan jasan međuresorni okvir saradnje obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite.

U januaru 2024. godine u okviru JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo otvorena su dva Centra za rani rast i razvoj: „Rosulje“ i „Saraj Polje“, dok je u JU „Porodično savjetovalište“ sistematizovan poseban odjel za psihosocijalnu i informativnu podršku porodicama djece s teškoćama. Uspostavu ovih kapaciteta podržali su UNICEF Bosne i Hercegovine i Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini.



Hodogram uspostave sistema rane intervencije u Kantonu Sarajevo

Stručno usavršavanje i partnerski rad – znanje koje održava sistem

Kontinuiran razvoj inkluzije zahtijeva stalno jačanje kompetencija prosvjetnih radnika i stručnih saradnika. U tom okviru realizirani su programi stručnog usavršavanja i konferencije koje su služile kao platforma za razmjenu iskustava, širenje znanja i jačanje kapaciteta škola. Poseban fokus stavljen je na teme inkluzije i dobrobiti djece, učenika i prosvjetnih radnika, uz aktivno učešće obrazovnog, zdravstvenog sektora i socijalne zaštite, čime je dodatno potvrđen međuresorni karakter inkluzivnih politika.



Ključne konferencije u oblasti inkluzije i dobrobiti školske zajednice:

- „**Inkluzija je dječije pravo**“ – decembar 2022. godine (više od 600 učesnika)
- „**Dobrobit djece/učenika i prosvjetnih radnika – predstavljanje rezultata istraživanja o psihofizičkom zdravlju sa preporukama**“ – august 2023. godine (namijenjena direktorima, pedagozima, psiholozima i socijalnim radnicima predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola, te profesionalcima iz oblasti zdravstva i socijalne zaštite)
- „**Psihofizičko zdravlje – između izazova i podrške**“ – decembar 2025. godine (organizacija Ministarstva uz podršku UNICEF-a, oko 500 učesnika)

Inkluzija i djeca u pokretu – pravo na obrazovanje u svim okolnostima

Inkluzivne politike Kantona Sarajevo obuhvataju i djecu u pokretu – migrante, prepoznajući obrazovanje kao temeljno pravo koje mora biti osigurano bez obzira na životne okolnosti djeteta. Od 2021. godine Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo omogućava uključivanje djece u pokretu u odgojno-obrazovni sistem Kantona Sarajevo, uz izdavanje saglasnosti za realizaciju nastavnog procesa tokom njihovog boravka na području Kantona.

Odgojno-obrazovni proces za djecu u pokretu realizira se u osnovnim školama *Prva osnovna škola i 9. maj Pazarić*, kao i u *Srednjoškolskom centru Hadžići*. S ciljem olakšavanja prilagodbe i jačanja osjećaja sigurnosti i pripadnosti školskoj zajednici, Ministarstvo je pripremilo Plan podrške i pripremne nastave, koji uključuje psihosocijalnu podršku, učenje jezika, te muzičke, likovne, tjelesne i druge integrativne aktivnosti.

Kao dodatna podrška školama i nastavnicima, izrađen je i Priručnik s primjerima dobre prakse za uključivanje djece u pokretu u obrazovni sistem Kantona Sarajevo. Ovim mjerama osigurava se kontinuitet obrazovanja, očuvanje prava djeteta na školovanje i stvaranje uslova za postupnu integraciju u školsko okruženje, u skladu s principima inkluzije, jednakosti i nediskriminacije.

Uvažavanje različitosti i interkulturalnost – obrazovanje bez diskriminacije

Inkluzivne politike Kantona Sarajevo obuhvataju i mjere usmjerene na uvažavanje različitosti i razvoj interkulturalnog dijaloga u školama, s ciljem jačanja kulture poštovanja, pripadnosti i jednakih obrazovnih šansi za svu djecu.

Pregled ključnih aktivnosti:

- realizacija aktivnosti u oblasti interkulturalnosti i uvažavanja različitosti;
- promocija romske kulture, jezika i tradicije kroz obrazovne i kulturne sadržaje;
- saradnja s relevantnim institucijama i organizacijama civilnog društva u oblasti interkulturalnog obrazovanja;
- priprema i realizacija putujuće izložbe „Sreća je u različitostima“, kao alata za senzibilizaciju školske zajednice i afirmaciju različitosti kao vrijednosti.

Analiza i unapređenje rada centara za djecu s teškoćama

U cilju dugoročnog unapređenja kvaliteta rada centara u kojima se odgajaju i obrazuju učenici s teškoćama, Ministarstvo je imenovalo Radnu grupu sa zadatkom da izvrši analizu njihovog rada. Izvještaj Radne grupe, koji sadrži preporuke u vezi kadrovske, prostorne i materijalne racionalizacije, dostavljen je krajem aprila 2024. godine i predstavlja osnov za daljnje plansko unapređenje ove oblasti.

Podrška inkluziji u muzičkim školama – jednake šanse u svim oblicima obrazovanja. U cilju unapređenja jednakih prava za sve učenike, od 2022. godine učenici s teškoćama imaju mogućnost pohađanja osnovnih i srednjih muzičkih škola, uz podršku asistenata koju osigurava Ministarstvo. Time je inkluzija dodatno proširena i na specifične obrazovne programe, potvrđujući da pravo na podršku ne zavisi od vrste škole i nastavnog programa.

Produženi boravak – inkluzija kroz svakodnevnu podršku

Vlada Kantona Sarajevo usvojila je Program sufinansiranja troškova produženog boravka za učenike od prvog do četvrtog razreda osnovnih škola. U okviru ovog programa, djeca koja nastavu pohađaju prema individualiziranom programu, kao i učenici uključeni u centre za djecu s

teškoćama, u potpunosti su oslobođeni troškova produženog boravka, čime je dodatno osigurana svakodnevna podrška učenicima i rasterećenje porodica.

Inkluzija kao školska klima i društvena odgovornost

Sve provedene mjere, od asistenata i mobilnih timova, preko jačanja stručnih službi i rane intervencije, do normativnih rješenja i podrške porodicama, potvrđuju da se inkluzija u Kantonu Sarajevo razvija kao sistem koji prepoznaje potrebe djeteta i gradi podršku kroz različite nivoe. Inkluzija je danas vidljiva u svakodnevnom životu škole: kroz individualno prilagođene programe, uklanjanje arhitektonskih i organizacijskih barijera, senzibilizaciju školskih kolektiva i razvoj kulture uvažavanja.



Na taj način škola postaje prostor u kojem se različitosti ne tolerišu, nego razumiju i uvažavaju kao dio zajedničkog školskog života. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo ostaje posvećeno daljem razvoju inkluzivnog sistema, uz jasnu poruku da škola pripada svima i da svako dijete u njoj mora imati podršku i prostor za rast.

Inkluzija u JU OŠ *Hasan Kikić* Kontinuitet podrške u redovnoj i online nastavi

Inkluzivna praksa u OŠ Hasan Kikić razvijana je postupno i sistemski, u skladu sa stvarnim potrebama učenika i kapacitetima škole. Danas škola pruža podršku za 16 učenika koji rade prema individualno prilagođenom programu, uz angažman 8 asistenata u nastavi koji su uključeni u svakodnevni rad u učionici i druge oblike nastavnog procesa.



Ovaj nivo podrške predstavlja značajan iskorak u odnosu na raniji period, kada je škola raspolagala sa svega dva asistenta u nastavi, što je ograničavalo mogućnosti individualizacije i kontinuiteta podrške. Povećanjem broja asistenata omogućena je ravnomjernija raspodjela podrške, veća dostupnost učenicima tokom cijelog nastavnog dana i stabilniji rad u inkluzivnim odjeljenjima.

Stefan Ivanović, defektolog u JU OŠ Hasan Kikić

Posebna vrijednost ovako postavljenog sistema došla je do izražaja u periodu online nastave, kada su se brojni učenici s teškoćama suočili s dodatnim izazovima u praćenju nastavnog procesa. OŠ *Hasan Kikić* odgovorila je na ove okolnosti organizacijom rada koja je osigurala kontinuitet učenja i svakodnevnu podršku učenicima u inkluziji. Umjesto isključivog oslanjanja na kućne uslove i digitalne kapacitete porodica, škola je omogućila da učenici koji rade prema individualno prilagođenom programu nastavu prate iz školskog prostora, uz stalno prisustvo asistenata u nastavi. U tom okruženju učenici su pratili online časove, dobijali pravovremena pojašnjenja i prilagodbe nastavnih sadržaja, te zadržali dnevnu rutinu i osjećaj sigurnosti.



Asistenti u nastavi imali su ključnu ulogu u ovom modelu rada. Pružali su podršku u praćenju digitalnih sadržaja, organizaciji školskih obaveza i komunikaciji s nastavnicima, čime je spriječeno zaostajanje u gradivu i smanjen stres kod učenika. Roditeljima je istovremeno pružena sigurnost da se nastavni proces odvija u strukturiranom, poznatom i stručno vođenom okruženju.



Primjer OŠ *Hasan Kikić* pokazuje da inkluzija ne prestaje u vanrednim okolnostima, već se prilagođava kako bi pravo na obrazovanje i podršku ostalo jednako dostupno. Kontinuitet rada u redovnoj i online nastavi potvrđuje da je inkluzija u ovoj školi dio sistema i školske kulture, a ne privremeno rješenje.

JU OŠ *Safvet-beg Bašagić*

Asistenti u nastavi kao stub svakodnevne inkluzije

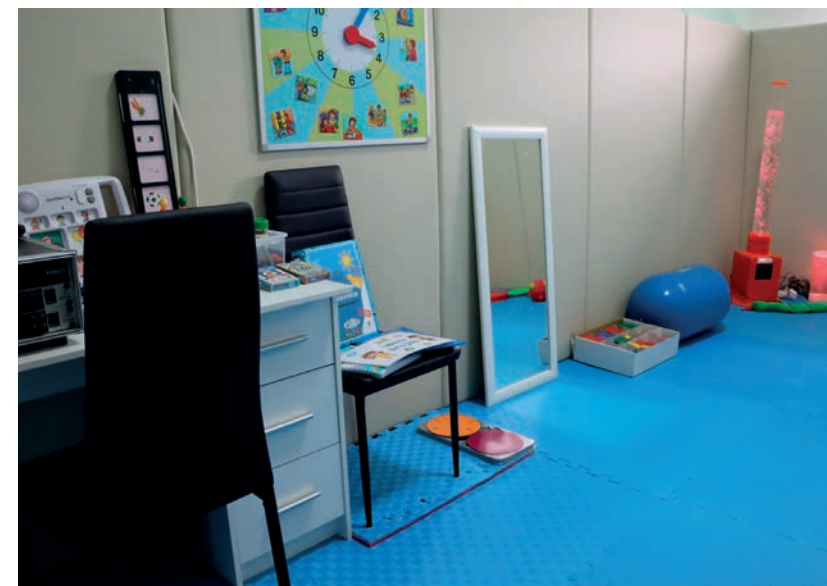
JU Osnovna škola *Safvet-beg Bašagić* kontinuirano razvija i primjenjuje inkluziju u svakodnevnom radu, s ciljem da svakom učeniku, bez obzira na individualne razlike i potrebe, osigura pristup kvalitetnom obrazovanju, adekvatnu podršku i osjećaj pripadnosti školskoj zajednici. Školu pohađa ukupno 490 učenika, od kojih je 13 učenika s individualnim obrazovnim potrebama kojima je, zbog izazova u procesu obrazovanja i razvoja, potrebna dodatna i prilagođena podrška kako bi ostvarili svoj puni potencijal. U školi djeluje Mobilni stručni tim za pružanje podrške inkluzivnom odgoju, obrazovanju i rehabilitaciji, koji čine defektolog Emina Kurtović, logoped Selma Popaja i psiholog Ajla Duharkić. Mobilni stručni tim pruža podršku kroz stručnu procjenu, opservaciju i praćenje rada učenika s teškoćama, s ciljem poticanja rasta, razvoja, učenja, socijalne prilagodbe i aktivnog učešća u nastavi.



Tokom perioda online nastave, određeni broj učenika s teškoćama viših razreda boravio je u školskom prostoru, gdje su zajedno s asistentima pratili nastavu i aktivno učestvovali u radu, čime je osiguran kontinuitet u učenju i dodatna stabilnost u procesu obrazovanja.



Posebnu vrijednost predstavlja uspostava senzorne sobe, opremljene savremenom didaktičkom i terapijskom opremom, uključujući logopedске setove, talk komunikator, bubble tube, svjetlosne elemente za relaksaciju i senzornu integraciju, ABC Maestro program i dodatne didaktičke materijale. Senzorna soba koristi se u okviru individualnih tretmana Mobilnog stručnog tima i značajno doprinosi razvoju inkluzivne atmosfere škole.



OŠ *Safvet-beg Bašagić* svojim primjerom potvrđuje da inkluzija nije samo zakonska obaveza, već vrijednost koja se svakodnevno živi kroz saradnju, stručni rad i vjeru u potencijal svakog učenika.

Primjer dobre prakse

„Učenje za život“ – kada škola priprema učenike za stvarni svijet

Srednjoškolski centar Hadžići razvio je inovativan model inkluzivne prakse kroz program „Učenje za život“, koji učenike, posebno one s teškoćama u razvoju, osnažuje za samostalno funkcionisanje u svakodnevnim životnim situacijama. Ovaj program pomjera fokus inkluzije iz okvira prilagođavanja nastave ka razvoju funkcionalnih, socijalnih i životnih vještina, uz puno uvažavanje individualnih mogućnosti svakog učenika.

Kroz pažljivo osmišljene praktične i kreativne radionice učenici stiču osnovne životne vještine od peglanja i slaganja odjeće, pripreme jednostavne i zdrave užine, do snalaženja u svakodnevnim obavezama. Posebnu vrijednost imaju edukativne posjete institucijama poput pošte i općine, gdje učenici kroz iskustveno učenje upoznaju funkcionisanje javnih službi i razvijaju komunikacijske i socijalne kompetencije.

Program se temelji na uvjerenju da je uloga škole da prepozna i razvija potencijale svakog učenika, a ne da ga ograničava dijagnozama ili preprekama. Učenje se odvija kroz praksu, u realnim i životno relevantnim situacijama, čime se jača samopouzdanje, osjećaj lične vrijednosti i pripadnosti zajednici.

Kroz ovaj oblik rada željeli smo pokazati da svaki učenik ima svoje snage i sposobnosti. Kada mu damo priliku da ih razvija kroz praktične, životne, aktivnosti gradimo njegovo samopouzdanje, osjećaj pripadnosti i vjeru u vlastite mogućnosti.

Jasmina Pezo, pomoćnica direktora Srednjoškolskog centra Hadžići

Model „Učenja za život“ ima poseban značaj za učenike s teškoćama u razvoju jer omogućava učenje u skladu s njihovim mogućnostima, primjenjujući principe inkluzije i univerzalnog dizajna za učenje. Istovremeno, ovaj program pokazuje da inkluzivne prakse mogu biti korisne i za širi krug učenika, doprinoseći razvoju funkcionalnog znanja, empatije i socijalne odgovornosti.

Zahvaljujući svojoj jasnoći, održivosti i primjenjivosti, ovaj model predstavlja prenosivu praksu koja se, uz minimalna prilagođavanja, može implementirati i u drugim školama. Time Srednjoškolski centar Hadžići potvrđuje da inkluzija nije dodatna aktivnost, već sastavni dio kvalitativnog, humanog i savremenog obrazovanja.



Stručna služba kao oslonac inkluzivne i sigurne škole

JU OŠ Hadžići i JU Srednja škola za saobraćaj i komunikacije

Razvoj inkluzivnog i sigurnog školskog okruženja u Kantonu Sarajevo sve se jasnije oslanja na jačanje stručnih službi kao ključnih nosilaca podrške učenicima, nastavnicima i roditeljima. Primjeri JU Osnovne škole Hadžići i JU Srednja škola za saobraćaj i komunikacije pokazuju kako plansko, sistemsko i profesionalno organizirana stručna služba direktno doprinosi kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa i dobrobiti školske zajednice.

U JU OŠ Hadžići stručnu službu čine pedagogica i psihologinja koje zajednički i koordinirano djeluju u oblasti inkluzivnog obrazovanja, prevencije neprihvatljivih oblika ponašanja, jačanja socioemocionalne klime škole te saradnje s porodicom i lokalnom zajednicom. Rad stručne službe zasniva se na planskom, sistematskom i kontinuiranom djelovanju, u skladu s važećim propisima i savremenim pedagoško-psihološkim pristupima.

Psihologinja škole svoj rad usmjerava na promociju i zaštitu mentalnog zdravlja učenika i nastavnika, prevenciju problema u ponašanju te unapređenje pozitivne socioemocionalne klime u odjeljenjima i kolektivu. Kroz preventivne programe, savjetodavni rad i stručnu podršku nastavnicima, psihologinja doprinosi jačanju stabilnog, sigurnog i podržavajućeg školskog okruženja.

Stručna služba planski, sistematski i kontinuirano djeluje s ciljem jačanja inkluzivne školske sredine, razvoja prosocijalnih odnosa i osiguravanja pravovremene podrške učenicima, roditeljima i nastavnicima.

Merima Turajlić, pedagogica u JU OŠ „Hadžići“

Pedagogica škole ima ključnu ulogu u koordinaciji inkluzivnih procesa, povezivanju svih aktera uključenih u podršku učenicima te razvoju programa koji jačaju osjećaj pripadnosti, empatije i prosocijalnih odnosa među učenicima. Poseban fokus stavljen je na saradnju s roditeljima, nastavnicima i Mobilnim stručnim timom, kao i na preventivno djelovanje škole u širem društvenom kontekstu.

Kroz preventivne programe i stručni savjetodavni rad fokus stavljamo na očuvanje mentalnog zdravlja, jačanje socioemocionalne klime škole i podršku svim učesnicima odgojno-obrazovnog procesa.

Ajla Nuhić, psihologinja u JU OŠ „Hadžići“



Prostor i tim kao preduslov kvalitetne podrške

U Srednjoj školi za saobraćaj i komunikacije unapređenje inkluzivne prakse dodatno je osnaženo kroz preseljenje pedagoško-psihološke službe u nove, funkcionalne prostorije. Time su stvoreni bolji uslovi za savjetodavni, preventivni i individualni rad, kao i za zajedničko djelovanje sa Mobilnim stručnim timom za podršku inkluziji. Blizina nastavnog osoblja i jačanje stručnih kapaciteta (angažman psihologa na puno radno vrijeme i socijalnog radnika) omogućili su bržu komunikaciju, efikasnije planiranje i dostupniju podršku učenicima i roditeljima. Digitalizacija dijela administrativnih procesa dodatno je unaprijedila efikasnost rada stručne službe.

Iskustva škola u Kantonu Sarajevo s osnaženim stručnim službama jasno pokazuju da stručna podrška nije pomoćna, već temeljna komponenta savremene i inkluzivne škole. Kada škole imaju kompetentan stručni kadar, adekvatne prostorne uslove, jasne procedure i razvijenu međuresornu saradnju, potrebe učenika se prepoznaju pravovremeno, podrška se planira sistemski, a prevencija postaje jednako važna kao i intervencija.

Primjeri JU OŠ Hadžići i Srednje škole za saobraćaj i komunikacije potvrđuju da ulaganje u stručne službe direktno doprinosi izgradnji škole kao sigurne, inkluzivne i mentalno zdrave zajednice. U takvom okruženju prava, potrebe i potencijali svakog djeteta ne ostaju na nivou propisa, već se dosljedno prepoznaju i podržavaju u svakodnevnoj školskoj praksi.



JU OŠ *Malta*

Asistent u nastavi kao ključna karika inkluzivnog sistema

Iskustvo JU OŠ *Malta* pokazuje kako inkluzija postaje stvarna i održiva onda kada se sistemska rješenja povežu s ljudima koji svakodnevno rade s djecom. Uloga asistenta u nastavi u ovoj školi prevazilazi tehniku podršku i postaje sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa, zasnovanog na kontinuitetu, saradnji i stručnosti.

Asistentica u nastavi Belma Bradić, s više od deset godina iskustva u radu s djecom s teškoćama u razvoju, naglašava da su promjene u sistemu inkluzije posljednjih godina bile presudne za kvalitet podrške učenicima. Posebno važnim ističe zapošljavanje asistenata na neodređeno vrijeme, koje omogućava stabilnost, kontinuitet rada i dublje razumijevanje potreba djeteta.



Posebno sam zahvalna Ministarstvu za odgoj i obrazovanje zbog zapošljavanja asistenata u nastavi na neodređeno vrijeme. To je izuzetno važan korak ka kvalitetnoj podršci djeci, ali i osiguravanju egzistencije asistenata.

Naš poziv je izuzetno human. Nekada radimo u teškim uslovima, ali oni trenuci kada je vidan napredak kod djeteta potvrđuju koliko je ova podrška važna i smisleno uložena.

Belma Bradić, asistentica u nastavi, JU OŠ Malta



Prostor u kojem asistenti, stručna služba i mobilni stručni tim realiziraju svoj rad dodatno osnažuje ovu praksu. Funkcionalno opremljene prostorije, didaktički i senzorno-motorički materijali, te jasno strukturirano radno okruženje omogućavaju individualni i grupni rad, prilagođen potrebama svakog učenika. Ovakav prostor ne služi samo intervenciji, već i prevenciji, razvoju socioemocionalnih vještina i jačanju osjećaja sigurnosti kod djece.

Iskustvo OŠ *Malta* potvrđuje i važnost međusobne saradnje – između asistenata, nastavnika, roditelja, pedagoško-psihološke službe, mobilnih timova i Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo. Upravo ta povezanost omogućava da se podrška ne svodi na pojedinca, već da postane dio škole kao sistema.

Ovaj primjer jasno pokazuje da inkluzija nije samo pitanje dobre volje, već rezultat planskog ulaganja u ljude, prostor i znanje.



PRODUŽENI BORAVAK KAO DIO UČENIČKOG STANDARDA

Od potrebe roditelja do sistemske podrške

Savremeni ritam života promijenio je način na koji porodice organizuju svoje dane. Sve veći broj roditelja radi u vrijeme kada škola završava redovnu nastavu, zbog čega se javila potreba za sigurnim, organizovanim i pedagoški osmišljenim boravkom djece. Produženi boravak, koji je nekada bio dopunska mjera, danas je postao sastavni dio odgojno-obrazovnog i socijalnog sistema Kantona Sarajevo. On povezuje školu i porodicu, pružajući djeci prostor za učenje, igru i razvoj u sigurnom i podržavajućem okruženju, dok roditeljima omogućava stabilnost i sigurnost u organizaciji svakodnevnog života.

U posljednjih nekoliko godina ovaj oblik rada prerastao je u sistemsku društvenu vrijednost. Dok je 2021. godine bio organizovan u 33 škole, danas se realizira u 52 osnovne škole – 46 javnih i šest privatnih. U skladu s tim rastom, kontinuirano se povećava i obuhvat djece.

To je priča o obrazovanju koje izlazi izvan učionice, priča o školi koja postaje drugi dom.

Danas produženi boravak u Kantonu Sarajevo pohađa više od 2.000 učenika, čime ovaj oblik rada postaje jedan od ključnih segmenata podrške porodicama i organizacije školskog života. Ovaj rast nije slučajan. Rezultat je kontinuirane politike Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, podrške Vlade Kantona Sarajevo i jasno izraženih potreba roditelja. Škole su, uz podršku Ministarstva, adaptirale i opremile prostore, unaprijedile uslove rada i osnažile timove koji rade s djecom u ranim razredima. Prioritet pri upisu imaju najmlađi učenici, a u školama s većim interesom omogućeno je formiranje dodatnih grupa i angažman dodatnog kadra.



Zakon i promjena pristupa – od roditeljske obaveze do društvene odgovornosti

Usvajanjem novog Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi Kantona Sarajevo stvoreni su uslovi za pravedniji i održiviji model finansiranja produženog boravka. Produženi boravak u Zakonu je prepoznat kao poseban oblik odgojno-obrazovnog rada sa jasnom pedagoškom, socijalnom i razvojnom funkcijom, čime je prvi put sistemski definisan kao dio učeničkog standarda i podrške porodicama.

Prije donošenja Zakona roditelji su snosili gotovo sve troškove produženog boravka – od ishrane i režija do plaća zaposlenih. Novi model donio je značajno finansijsko rasterećenje porodicama i uspostavio kontinuiranu budžetsku podršku Kantona Sarajevo.

Danas se za realizaciju produženog boravka izdvaja oko 500.000 KM na mjesečnom nivou, čime se finansiraju plaće zaposlenih, režijski i materijalni troškovi te dio ishrane u školama u kojima je organizovan produženi boravak. Roditelji učestvuju sa fiksnim iznosom od 140 KM mjesečno po djetetu, dok preostali dio stvarnih troškova finansira Kanton Sarajevo.



Sistemska podrška Kantona Sarajevo kroz novi model sufinansiranja i širenje obuhvata djece

RAST SISTEMA

52
škole

46 javnih +
6 privatnih

2000+
učenika

u produženom
boravku

500.000
KM mjesečno

izdavaća Kanton
Sarajevo

NOVI MODEL
FINANSIRANJA

420 KM

stvarna
cijena

Kanton Sarajevo finansira
približno 2/3 troškova

- ♦ plaće zaposlenih ♦
- ♦ režijske troškove ♦
- ♦ materijalne troškove ♦
- ♦ dio ishrane ♦

140 KM

plaćaju
roditelji

Za učenike po individualno prilagođenom programu boravak i ishrana su u potpunosti besplatni

Analizom stvarnih troškova utvrđeno je da ukupni iznos po učeniku iznosi oko 420 KM, što znači da roditelji danas plaćaju tek trećinu stvarne cijene. Za učenike koji nastavu pohađaju prema individualno prilagođenom programu boravak i ishrana su u potpunosti besplatni.

Program sufinansiranja produženog boravka nastavlja se i u školskoj 2026/2027. godini.

Istovremeno, unaprijeđeni su i uslovi za organizaciju produženog boravka. Izmjenama Pedagoških standarda i normativa smanjen je minimalni broj učenika potreban za formiranje grupe na četiri, što je posebno značajno za manje škole i škole koje rade u dvije smjene. Ministarstvo kontinuirano podržava škole kroz adaptaciju prostora, nabavku opreme i didaktičkih sredstava, uz redovan monitoring i praćenje kvaliteta programa.

Odgoj, profesionalnost i uloga nastavnika

Kvalitet produženog boravka zasniva se na radu nastavnika. Oni planiraju dnevne aktivnosti, pružaju podršku u učenju, razvijaju socijalne i emocionalne vještine učenika i grade partnerski odnos s roditeljima. Ministarstvo sistemski podržava njihov rad kroz kontinuirana stručna usavršavanja, s fokusom na: individualizirani pristup učenju, inkluzivno obrazovanje, planiranje i evaluaciju rada, sigurnosne i higijenske standarde. Na taj način produženi boravak jasno se pozicionira kao dio odgojno-obrazovnog procesa, a ne kao prostor isključivo za čuvanje djece.

Produženi boravak danas je prostor u kojem djeca razvijaju radne navike, uče kroz igru i jačaju osjećaj pripadnosti.

U okviru svakodnevnih aktivnosti učenici: rade domaće zadatke, učestvuju u kreativnim, muzičkim i sportskim aktivnostima, borave na svježem zraku, razvijaju socijalne vještine kroz saradnju i zajednički rad.

Sve aktivnosti realiziraju se prema pedagoškom planu i pod nadzorom stručnog osoblja, čime se osigurava sigurno, stabilno i podsticajno okruženje za razvoj svakog djeteta.



Produženi boravak je dio šireg investicionog ciklusa u obrazovanje: zajedno s kuhinjama, trpezarijama i digitalnim učionicama gradi se mreža sigurnih i funkcionalnih prostora u kojima djeca provode veći dio dana.

Škola po mjeri djeteta

OŠ Osman Nakaš

Filozofija podrške i ulaganja jasno se vidi na primjeru JU OŠ *Osman Nakaš* u Sarajevu. U periodu 2020-2025. godine škola je transformisala program produženog boravka: od tri učionice i 60 učenika do modernog prostora od 200 m², u kojem danas boravi 104 učenika u četiri grupe (u planu je peta). Prostor je u prizemlju, uz dječije toalete, u skladu s pedagoškim standardima; realizovana su opremanja, multimedija i didaktička sredstva, unaprijeđena kuhinja, trpezarija i organizacija planskih obroka.

Program uključuje pomoć u učenju, likovne, muzičke i sportske radionice, boravak na otvorenom i aktivnosti koje razvijaju socijalne i emocionalne vještine. Sve se odvija pod stručnim nadzorom nastavnika, pedagoga i psihologa, u periodu 7:00–17:00 sati.



Ulaganje u produženi boravak promijenilo je ritam života zajednice, roditelji su rasterećeniji, a djeca provode dane u sigurnom i toplom okruženju, uz jasno strukturane aktivnosti i brigu nastavnog osoblja, ističe rukovodstvo škole.

Iskustvo OŠ *Osman Nakaš* pokazuje kako se sistemske mjere pretaču u konkretnu korist za porodice. Produženi boravak više nije privilegija urbanih škola, nego standard kojem Kanton Sarajevo teži u svakoj lokalnoj zajednici.

Produženi boravak je društveni prioritet Kantona Sarajevo: smanjuje nejednakosti, jača zajedništvo, pomaže zaposlenim roditeljima i unapređuje kvalitet života u zajednici. Ministarstvo i Vlada Kantona Sarajevo nastavljaju ulagati u širenje kapaciteta, obuku kadrova i standardizaciju programa, s ciljem da svako dijete ima pristup kvalitetnom, sigurnom i inkluzivnom produženom boravku.

Škola koja je ostvarila dugogodišnji san o produženom boravku JU OŠ *Vrhbosna*

U JU OŠ *Vrhbosna* produženi boravak nije samo nova aktivnost. Rezultat je to dvadesetogodišnjih pokušaja, ideja i inicijativa koje su dugo ostajale neostvarene zbog malog broja zainteresiranih roditelja i visoke cijene usluge. Tek izmjenama Pedagoških standarda i mjerama sufinansiranja koje je uvela Vlada Kantona Sarajevo stvoreni su uslovi da se ovaj oblik rada konačno realizira. U 2025. godini otvoren je prvi produženi boravak, a škola je odmah formirala dvije grupe učenika razredne nastave.

Za potrebe boravka rekonstruisana je i opremljena kuhinja i trpezarija, čime je škola dobila potpuno novi funkcionalni prostor. Trpezarija je opremljena novim stolovima i stolicama, prilagođenim uzrastu djece u produženom boravku, a svakodnevno se poslužuje pet obroka.

Ishrana u školi ima i poseban odgojno-obrazovni značaj: doprinosi formiranju zdravih životnih navika, uči djecu kulturi i higijeni ishrane, te razvija pozitivan odnos prema hrani. Hrana koju djeca ponekad izbjegavaju kod kuće, u društvu vršnjaka i učiteljice postaje prihvatljivija i ukusnija jer se u zajedničkom obroku uči i o zdravlju, i o druženju, i o odnosu prema sebi i drugima.

Danas, 34 učenika boravi u produženom boravku prije ili poslije nastave, u sigurnom, toplom i profesionalno organizovanom okruženju. Uče, pišu zadaće, učestvuju u kreativnim i sportskim radionicama, razvijaju socijalne vještine i grade osjećaj pripadnosti.

Rukovodstvo škole ističe da je produženi boravak donio ogroman pomak i za djecu i za roditelje:

Roditelji su rasterećeniji, a djeca provode dane u sigurnom okruženju, uz pažnju učiteljica, jasno planirane aktivnosti i ritam koji povezuje boravak, učenje i igru.

Iskustvo OŠ *Vrhbosna* potvrđuje da su reformske mjere i podrška Kantona Sarajevo pokrenule proces koji mijenja kvalitet školskog života. Produženi boravak postaje standard, a škole mjesta učenja, igre, razvoja i zajedništva.



PREDŠKOLSKI SEGMENT KAO DIO UČENIČKOG STANDARDA

Siguran početak, sretno djetinjstvo

Prije nekoliko godina predškolski odgoj u Kantonu Sarajevo bio je sistem ograničenih mogućnosti. Kapaciteti javnih vrtića/predškolskih ustanova nisu mogli odgovoriti potrebama porodica, privatne ustanove još nisu bile u potpunosti integrisane u sistem, a troškovi boravka u vrtiću za mnoge roditelje predstavljali su ozbiljno opterećenje. Liste čekanja određivale su svakodnevnicu, a dostupnost vrtića zavisila je od mjesta stanovanja i finansijskih mogućnosti porodice.

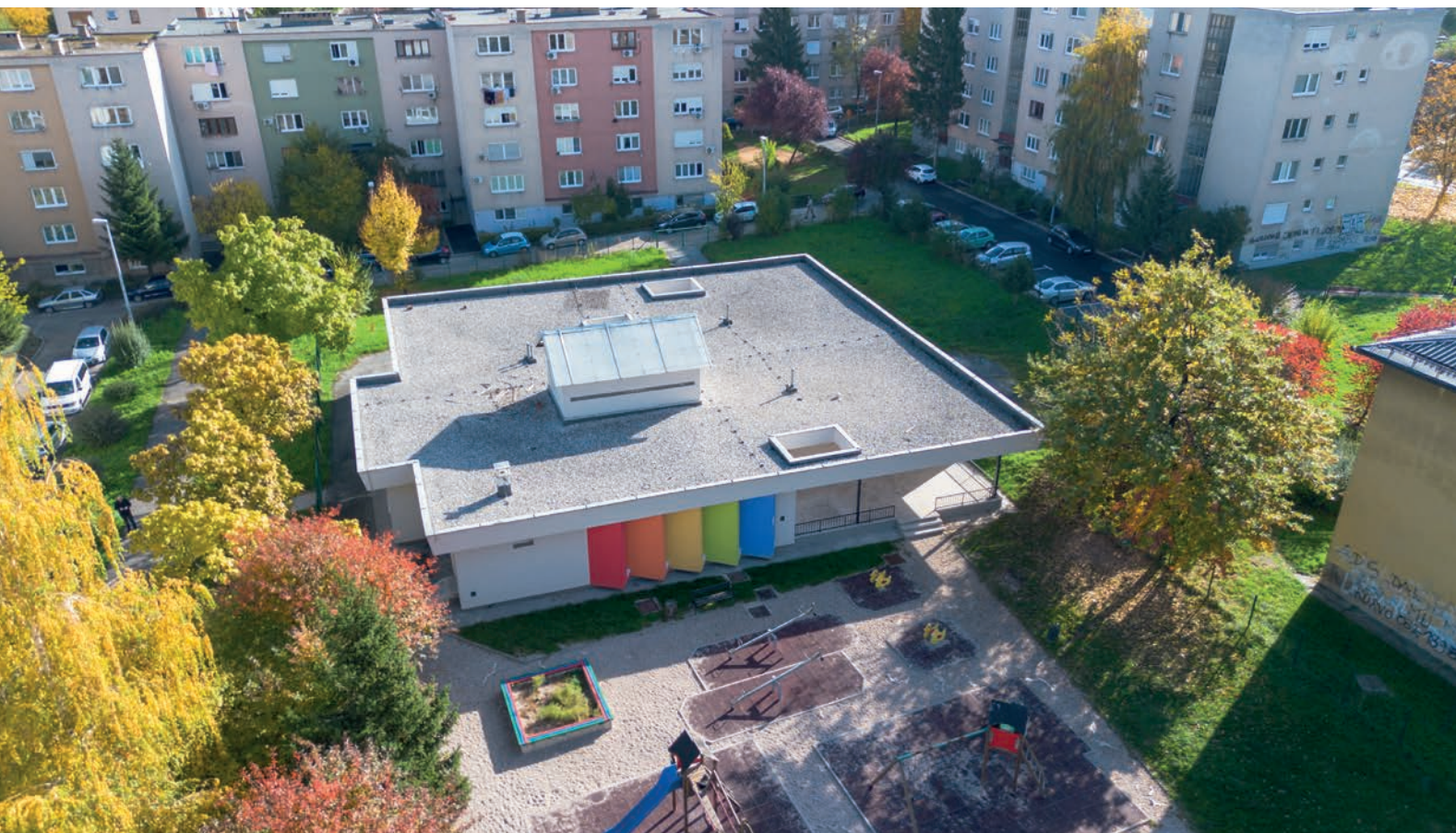


Danas je slika potpuno drugačija. Zahvaljujući strateškom opredjeljenju i ulaganjima i programima Vlade Kantona Sarajevo i Ministarstva za odgoj i obrazovanje, predškolski odgoj postao je jedan od najstabilnijih i najdostupnijih segmenata odgojno-obrazovnog sistema. Predškolske ustanove danas pohađa više od 10 500 djece, liste čekanja su eliminisane, a svako dijete ima pravo na mjesto u sigurnom, poticajnom i kvalitetnom okruženju. Obuhvat djece u vrtićima povećan je za više od 50%, a porodice su dobile najvažniju mjeru podrške – Program sufinansiranja boravka djece, jedinstven u Bosni i Hercegovini i regiji.

Ovaj zaokret pokazuje šta znači kada se reformske politike pretoče u svakodnevni život. Porodicama je olakšano, roditelji imaju više izbora, a djeca imaju jednaka prava na početku života/tokom ranog odrastanja. Kanton Sarajevo je postavio jasnu poruku: siguran početak obrazovanja nije privilegija, nego pravo svakog djeteta.

Mreža predškolskih ustanova – širenje mogućnosti i jednak pristup

Javna ustanova *Djeca Sarajeva* dugi niz godina bila je temelj predškolskog sistema u Kantonu Sarajevo. Sa ograničenim kapacitetima i rastućim brojem zahtjeva, bilo je jasno da sistem treba strateško jačanje kako bi odgovorio na potrebe porodica i osigurao jednak pristup za svako dijete. U proteklom periodu Vlada Kantona Sarajevo i Ministarstvo za odgoj i obrazovanje napravili su ključne iskorake koji su u kratkom roku stabilizirali i ojačali sektor: rekonstruisani su objekti i povećani kapaciteti, proširen je broj odgojnih grupa uz striktno poštivanje pedagoških standarda, uvedeno sufinansiranje koje direktno olakšava troškove roditeljima, osnažena je administrativna i stručna podrška ustanovi.



Danas JU *Djeca Sarajeva* djeluje kroz 41 vrtić, sa obnovljenim, toplijim i sigurnijim prostorima, modernom opremom i stabilnim digitaliziranim sistemom upisa koji roditeljima pruža veću preglednost, jednostavniji pristup i sigurnost tokom procesa prijema djece. Kao najveća



javna predškolska ustanova u Kantonu Sarajevo, JU *Djeca Sarajeva* ima ključnu ulogu u implementaciji kurikulumu, standarda kvaliteta i javnih politika u oblasti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Važno je naglasiti da roditelji čija djeca pohađaju javne vrtiće koriste pravo na sufinansiranje dijela cijene boravka, koju direktno utvrđuje Vlada Kantona Sarajevo. Dodatno, primjenjuje se umanjeње cijene za drugo i svako naredno dijete iz iste porodice, što je jedna od najznačajnijih mjera podrške višočlanim porodicama.



Otvoreni novi vrtići i širenje kapaciteta – mreža koja raste zajedno s djecom

Paralelno s jačanjem kvaliteta, Kanton Sarajevo je radio i na snažnom širenju ukupnih kapaciteta predškolskog odgoja. Zahvaljujući investicijama i sistemskoj koordinaciji, u okviru JU *Djeca Sarajeva* otvoreni su sljedeći novi vrtići: Bulbuli, Umihana Čuvidina, Vjeverica, Ljiljani, Ljubičica, Agan Bostandžić, Vučko. Istovremeno, kapaciteti nekoliko postojećih vrtića značajno su prošireni: Ilijaš, Bajka.

Ovi projekti direktno su doprinijeli povećanju obuhvata djece i omogućili eliminisanje listi čekanja za upis u javne predškolske ustanove već od školske 2021/2022. godine.

Završeni radovi na vrtiću Lužani na Ilidži, u toku je nabavka opreme. Trenutno su u toku radovi na rekonstrukciji vrtića Kolibri (Novo Sarajevo).

Uz to, u saradnji s jedinicama lokalne samouprave planira se otvaranje dodatnih objekata širom Kantona, što će omogućiti nastavak širenja kapaciteta prema realnim potrebama porodica.



Privatni vrtići kao ravnopravni partneri – ureden i pravedan sektor

Prije uvođenja Programa sufinansiranja boravka djece u privatnim predškolskim ustanovama, roditelji koji su, zbog ograničenih kapaciteta javnih vrtića, djecu upisivali u privatne ustanove snosili su pune troškove boravka. Privatni vrtići tada nisu bili dio jedinstvenog modela javne podrške porodicama niti integrisani u sistem planiranja, upisa i praćenja predškolskog odgoja i obrazovanja. Jačanjem Programa Vlade Kantona Sarajevo o sufinansiranju napravljen je jedan od najznačajnijih iskoraka u razvoju predškolskog odgoja i obrazovanja. Privatne predškolske ustanove sistemski su uključene u mrežu podrške porodicama kroz EMIS sistem upisa, jasno definisana pravila, ugovorni odnos s Ministarstvom za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, kao i uspostavljene mehanizme stručnog nadzora i kontrole kvaliteta rada. Na taj način uspostavljen je uređen, transparentan i održiv sistem u kojem javni i privatni vrtići zajednički osiguravaju dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu širom Kantona Sarajevo. Danas u Kantonu Sarajevo djeluje 70 registriranih privatnih predškolskih ustanova uključenih u sistem sufinansiranja i usklađenih s pedagoškim standardima i normativima. Razvoj javnog i privatnog sektora omogućio je stvaranje jedinstvene mreže predškolskog odgoja i obrazovanja koja danas odgovara na stvarne potrebe porodica.

Program sufinansiranja razvijao se i unapređivao paralelno s razvojem cijelog sistema. Od početka implementacije cilj je bio jasan – omogućiti da što veći broj djece ima dostupno mjesto u vrtiću, rasteretiti porodične budžete i izgraditi sistem koji istovremeno podržava djecu, roditelje i razvoj društva u cjelini.

Rezultati Programa jasno su vidljivi i mjerljivi. Od početnih nekoliko stotina djece u prvim godinama implementacije, Programom je danas obuhvaćeno 6.700 djece u privatnim predškolskim ustanovama.

Upravo zahvaljujući takvom pristupu, Program sufinansiranja danas se prepoznaje kao jedinstven model podrške porodicama ne samo u Bosni i Hercegovini nego i u regiji. Njegova vrijednost ne ogleda se samo u finansijskoj pomoći roditeljima, nego i u tome što istovremeno doprinosi razvoju predškolskog odgoja i obrazovanja, jačanju pronatalitetnih mjera, ekonomskoj stabilnosti porodica i većoj uključenosti roditelja, posebno majki, na tržištu rada.

Program se kontinuirano unapređuje u skladu sa stvarnim potrebama porodica i razvojem sistema. Novi Program sufinansiranja za školsku 2026/2027. godinu dodatno je precizirao pravila realizacije, ojačao

mehanizme kontrole, unaprijedio zaštitu roditelja i osigurao transparentnije korištenje javnih sredstava. Poseban fokus stavljen je i na zaštitu roditelja kroz jasna pravila o kontroli cijena boravka djece u privatnim predškolskim ustanovama. Ministarstvo procjenjuje opravdanost zahtjeva za povećanje cijena i na osnovu toga daje ili ne daje saglasnost.

Programom su definisane maksimalno dozvoljene stope povećanja cijena



Na ovaj način uspostavljen je balans između razvoja privatnog sektora, zaštite roditelja i odgovornog korištenja javnih sredstava.

Za realizaciju Programa iz Budžeta Kantona Sarajevo godišnje se izdvaja više od 17 miliona KM, čime se potvrđuje kontinuitet ulaganja i jasno opredjeljenje da predškolski odgoj i obrazovanje bude dostupna i održiva javna usluga, a podrška porodicama dugoročna razvojna politika Kantona Sarajevo.

Standardni iznosi sufinansiranja obuhvataju



Kroz ovaj model hiljadama porodica omogućeno je lakše usklađivanje porodičnih i profesionalnih obaveza, sigurnije planiranje svakodnevnog života i dostupniji boravak djece u vrtićima. Program istovremeno doprinosi većoj uključenosti roditelja, posebno majki, na tržištu rada, zbog čega njegova vrijednost prevazilazi okvir obrazovne politike i postaje važna društvena i ekonomska mjera.

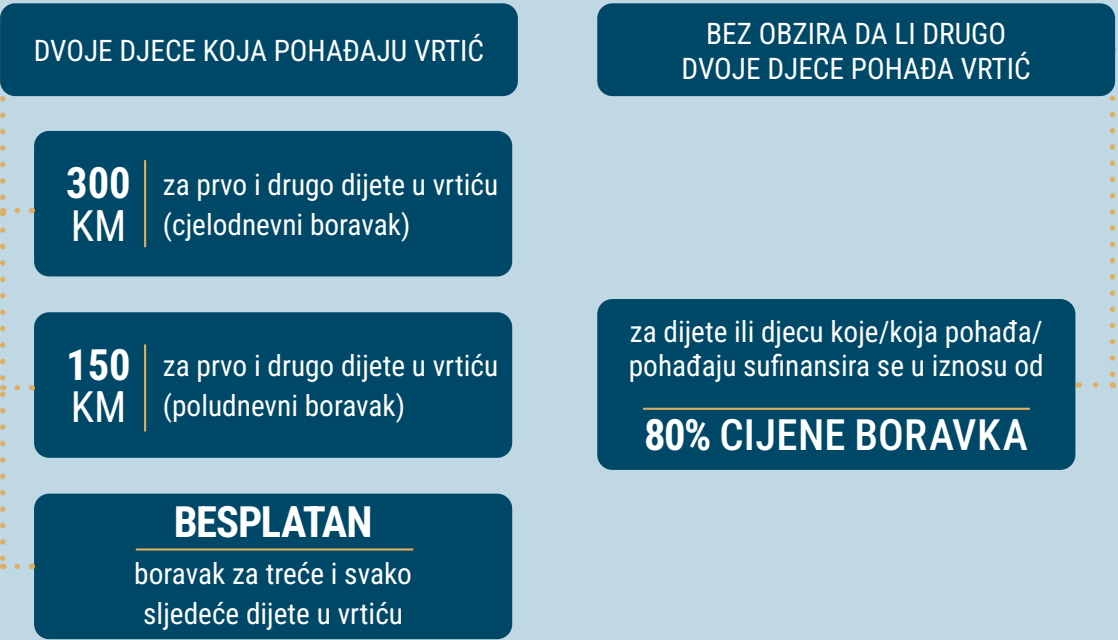
Dodatna podrška porodicama sa troje i više djece

Posebno značajno unapređenje Programa odnosi se na dodatne olakšice za porodice sa troje i više djece, čime Program dobija snažniju pronatalitetnu i socijalnu dimenziju. Novi model podrške razvijan je s ciljem da sistem bude pravedniji, dostupniji i usmjeren na stvarne potrebe porodica, uz jasno opredjeljenje da podrška porodicama sa više djece bude dugoročna, stabilna i sistemska.

Program danas predviđa dva modela podrške porodicama sa troje i više djece. Prvi model odnosi se na porodice u kojima dvoje djece već pohađa vrtić. U tom slučaju: za treće i svako naredno dijete boravak u vrtiću je besplatan, za prvo i drugo dijete osigurano je povećano sufinansiranje: 300 KM za cjelodnevni boravak, 150 KM za poludnevni boravak.

To znači da porodice sa troje i više djece ostvaruju dodatno povećano sufinansiranje od 65 KM po djetetu u odnosu na standardni model podrške. Drugi model podrške odnosi se na porodice sa troje i više djece bez obzira na uzrast ostale djece i bez obzira na to da li druga djeca pohađaju vrtić. U tom slučaju za dijete koje pohađa vrtić sufinansira se 80% cijene boravka koju utvrdi privatna predškolska ustanova. Na ovaj način Program prepoznaje različite životne okolnosti porodica i pruža fleksibilniji i pravedniji model podrške.

Dodatna podrška za porodice sa troje i više djece



Digitalizacija upisa

EMIS – jednaka pravila za svako dijete

Uvođenjem elektronskog sistema upisa putem EMIS platforme 2022. godine, Kanton Sarajevo je uspostavio jedinstven, transparentan i pravedan sistem upisa djece u javne i privatne predškolske ustanove. Digitalizirani proces omogućava jednak pristup svim porodicama, jasan uvid u kapacitete i efikasno planiranje mreže vrtića, što je bio ključni preduslov za eliminaciju lista čekanja.

EMIS sistem donosi

Jednakost

Sva djeca imaju ista pravila upisa u javne i privatne vrtiće.

Transparentnost

Roditelji imaju uvid u rokove, rang-liste i kapacitete.

Planiranje

Ministarstvo ima podatke za razvoj mreže vrtića i ukidanje lista čekanja.



„Predškolski dani“ – zajednički prostor djetinjstva, odgoja i zajednice

Manifestacija „Predškolski dani“ predstavlja godišnji, sistemski događaj Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i JU Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, posvećen afirmaciji vrijednosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Kroz igru, kretanje, kreativno izražavanje i saradnju s porodicom, „Predškolski dani“ svake godine okupljaju djecu, odgajatelje, roditelje i širu zajednicu oko zajedničkog cilja: sretnog, sigurnog i poticajnog djetinjstva za svako dijete.

Ova manifestacija ima jasnu svrhu: pokazati kako se kurikulum ranog i predškolskog odgoja živi u praksi, naglasiti važnost tjelesne aktivnosti,



igre i socijalnog razvoja, ojačati partnerski odnos između vrtića, porodice i zajednice, potvrditi predškolski odgoj kao temelj cjelokupnog obrazovnog sistema.

„Predškolski dani“ nisu samo revija dječijih aktivnosti. Oni su poruka javnosti da Kanton Sarajevo predškolski odgoj posmatra kao prioritetnu javnu politiku, u kojoj se dijete prepoznaje kao aktivno, sposobno i vrijedno pažnje od najranijeg uzrasta.

Kroz kontinuitet održavanja i sve veći obuhvat ustanova i djece, manifestacija potvrđuje stabilnost, otvorenost i razvojnu snagu predškolskog sistema Kantona Sarajevo – sistema koji ulaže u djecu, podržava porodicu i gradi društvo jednakih prilika.

Kurikulum u praksi: dijete u fokusu

JU Djeca Sarajeva – vrtić Rosica

Vrtić *Rosica*, u okviru Javne ustanove *Djeca Sarajeva*, predstavlja jasan i prepoznatljiv primjer savremene primjene Kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u svakodnevnoj praksi. Kroz pažljivo planirane aktivnosti, razvojno poticajno okruženje i inkluzivan pristup, ovaj vrtić pokazuje kako se reformski ciljevi predškolskog odgoja pretvaraju u konkretno iskustvo djeteta.



Za razliku od ranijih pristupa u kojima je odgojno-obrazovni rad bio dominantno usmjeren na unaprijed zadane sadržaje i aktivnosti koje vodi odrasla osoba, savremeni kurikularni okvir u Kantonu Sarajevo stavlja dijete u središte procesa. U vrtiću *Rosica* taj zaokret je jasno vidljiv: dijete nije pasivni posmatrač, već aktivni učesnik u učenju, istraživanju i donošenju izbora, u skladu sa svojim razvojnim potrebama, interesovanjima i mogućnostima.

Odgojno-obrazovni rad u vrtiću *Rosica* temelji se na integrisanom kurikulumu, u kojem se različita razvojna područja povezuju kroz zajedničku temu, igru i iskustveno učenje. Aktivnosti se planiraju na osnovu kontinuirane opservacije djece i jasno definisanih ishoda učenja, a okruženje je osmišljeno tako da podstiče radoznalost, komunikaciju, kretanje i samostalnost.

Prostor vrtića bogat je didaktičkim materijalima, prirodnim i umjetničkim sadržajima, dječijim radovima i tematskim panoima koji prate

interesovanja djece. Takvo okruženje omogućava djeci da uče kroz igru, istraživanje i međusobnu interakciju, uz stalnu podršku odgajatelja.

Posebnu vrijednost ovog primjera čini inkluzivni pristup, koji se u vrtiću *Rosica* ne posmatra kao izdvojena aktivnost, već kao sastavni dio svakodnevnog rada. Tokom realizacije aktivnosti, dijete s poteškoćama u razvoju aktivno učestvuje u radu grupe uz podršku asistenta, u skladu s individualnim planom podrške i razvojnim mogućnostima djeteta.

Uloga asistenta ogleda se u pružanju neposredne podrške djetetu, olakšavanju učešća u zajedničkim aktivnostima i jačanju osjećaja pri-



padnosti grupi. Ovakav pristup potvrđuje da inkluzija u predškolskom odgoju znači prilagođavanje okruženja djetetu, a ne djeteta sistemu.

Rad u vrtiću *Rosica* oslanja se na blisku saradnju odgajatelja, stručnih saradnika i roditelja. Primjena Razvojne mape djeteta omogućava praćenje individualnog napretka djece u kognitivnom, socio-emocionalnom, motoričkom i govorno-jezičkom razvoju, te služi kao osnova za planiranje daljnjih aktivnosti i jačanje partnerskog odnosa s porodicom.

Ovakav pristup dodatno potvrđuje značaj systemske podrške koju Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo pružaju predškolskim ustanovama kroz edukacije, stručnu podršku i unapređenje normativnog okvira.

IZVRSNOST, LIDERSTVO I AFIRMACIJA ZNANJA

Podrška učenicima

Podrška učenicima u razvoju znanja, talenata i izvrsnosti predstavlja jedan od strateških pravaca djelovanja Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo. Kroz sistemsku podršku takmičenjima, olimpijadama znanja, međunarodnim nastupima i programima stipendija, Ministarstvo gradi ambijent u kojem se znanje planski razvija, prepoznaje, vrednuje i nagrađuje.

Ovaj segment obrazovne politike usmjeren je na učenike koji postižu izuzetne rezultate u znanju, nauci, istraživačkom radu i stručnim vještinama, ali i na stvaranje jednakih uslova kako bi svaki učenik imao priliku da razvije svoj potencijal. Kontinuitet mjera, stabilna finansijska podrška i vidljivost postignutih rezultata potvrđuju opredijeljenost Kantona Sarajevo da izvrsnost razvija kao javnu vrijednost, a ne kao izuzetak.



Sarajevo domaćin matematičke izvrsnosti

Olimpijade znanja predstavljaju najviši domet obrazovne izvrsnosti i najzahtjevniji oblik rada s darovitim i talentovanim učenicima. Učešće na ovim takmičenjima rezultat je dugotrajnog, planskog i sistemskog rada učenika i mentora, uz kontinuiranu institucionalnu i finansijsku podršku Ministarstva. Olimpijade okupljaju najuspješnije učenike iz cijelog svijeta i zahtijevaju izuzetno visok nivo znanja, discipline, mentalne izdržljivosti i posvećenosti, te predstavljaju vrh piramide obrazovne izvrsnosti i pouzdan pokazatelj kvaliteta obrazovnog sistema koji takve rezultate proizvodi, podržava i dugoročno razvija.

U tom kontekstu, Kanton Sarajevo olimpijade znanja posmatra kao strateški segment obrazovne politike, što je rezultiralo kontinuiranim učešćem učenika na najvišim međunarodnim takmičenjima i povjerenjem da Sarajevo bude domaćin olimpijada najvišeg ranga. U periodu 2022-2025. godine, Sarajevo se afirmiralo kao regionalni centar matematičke izvrsnosti kroz domaćinstvo Juniorske balkanske matematičke olimpijade (JBMO 2022) i 42. Balkanske matematičke olimpijade (BMO 2025), čime su potvrđeni organizacijski i stručni kapaciteti obrazovnog sistema, kao i opredijeljenost za sistemsko ulaganje u znanje i mlade talente.

Juniorska balkanska matematička olimpijada 2022.

Juniorska balkanska matematička olimpijada predstavlja jedno od najznačajnijih regionalnih takmičenja iz matematike za učenike osnovnih škola, namijenjeno najuspješnijim mladim matematičarima Balkana.

Sarajevo je od 28. juna do 3. jula 2022. godine bilo domaćin ovog prestižnog takmičenja znanja, čime je Bosna i Hercegovina po prvi put ugostila Juniorsku balkansku matematičku olimpijadu. Ovim događajem ostvaren je važan iskorak u međunarodnoj afirmaciji znanja i mladih talenata, te potvrđen kapacitet obrazovnog sistema Kantona Sarajevo da organizira takmičenja najvišeg stručnog i organizacijskog nivoa.

Domaćinstvo JBMO 2022 rezultat je inicijative i partnerske saradnje Ministarstva i Udruženja matematičara Kantona Sarajevo, uz snažnu institucionalnu podršku Skupštine i Vlade Kantona Sarajevo. Posebnu težinu ovom događaju daje činjenica da su pojedine zemlje regiona, zbog Sarajeva kao domaćina, prilagodile ranije planirana domaćinstva, što predstavlja jasan pokazatelj povjerenja međunarodne matematičke zajednice. Na Olimpijadi su učestvovali timovi iz 11 balkanskih zemalja, uz mogućnost učešća gostujućih ekipa izvan regiona.



Balkanska matematička olimpijada 2025.

Tri godine nakon uspješne organizacije Juniorske balkanske matematičke olimpijade, Sarajevo je od 25. do 30. aprila 2025. godine bilo domaćin 42. Balkanske matematičke olimpijade (BMO 2025), jednog od najznačajnijih međunarodnih takmičenja znanja i izvrsnosti za srednjoškolce iz oblasti matematike, koje se kontinuirano organizuje još od 1984. godine.

BMO 2025 predstavlja krunu ranije započetog procesa i jasnu potvrdu da Sarajevo, ali i obrazovni sistem Kantona, posjeduju znanje, iskustvo i organizacijske kapacitete potrebne za domaćinstvo takmičenja najvišeg međunarodnog ranga.

Na Olimpijadi su učestvovala 24 tima iz 23 zemlje. Dodijeljeno je ukupno 108 medalja: 11 zlatnih, 41 srebrna i 56 bronzanih medalja. Najuspješniji tim bila je ekipa iz Rumunije. Bosna i Hercegovina, kao domaćin, nastupila je s dva tima i osvojila jednu srebrnu i četiri bronzane medalje, čime je ostvaren zapažen rezultat u izuzetno snažnoj međunarodnoj konkurenciji.

Organizatori Olimpijade bili su Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Udruženje matematičara Kantona Sarajevo, dok je Ministarstvo ujedno bilo i pokrovitelj događaja. Za organizaciju BMO 2025 Ministarstvo je izdvojilo 327.372,44 KM, čime je još jednom potvrđena jasna opredijeljenost za sistemsku i dugoročnu podršku izvrsnosti, znanju i međunarodnoj obrazovnoj saradnji.



Učenci Kantona Sarajevo kao ambasadori znanja i izvrsnosti

Posebno ilustrativan primjer rezultata sistemske podrške razvoju znanja i izvrsnosti zabilježen je u školskoj 2024/2025. godini, kada su učenici Kantona Sarajevo predstavljali Bosnu i Hercegovinu na međunarodnim olimpijadama i takmičenjima znanja širom Evrope, Azije i Australije. Nastupi učenika realizirani su u državama poput Sjeverne Makedonije, Kosova, Njemačke, Francuske, Italije, Litvanije, Tajlanda, Australije, Bolivije, Bugarske i Kipra, čime je potvrđena međunarodna prepoznatljivost rezultata obrazovnog sistema Kantona Sarajevo.

Ukupno 25 učenika iz 13 osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo izborilo je učešće na 13 međunarodnih olimpijada iz matematike, informatike, geografije i fizike, pri čemu je osvojeno 18 medalja: dvije zlatne, četiri srebrene i dvanaest bronzanih. Na četiri matematičke olimpijade: Juniorskoj balkanskoj matematičkoj olimpijadi (JBMO), Balkanskoj matematičkoj olimpijadi (BMO), Evropskoj matematičkoj olimpijadi za djevojke (EGMO) i Međunarodnoj matematičkoj olimpijadi (IMO) – Bosnu i Hercegovinu predstavljalo je ukupno 28 takmičara, od kojih je 17 bilo iz Kantona Sarajevo. Od ukupno 20 medalja osvojenih na nivou Bosne i Hercegovine na ovim takmičenjima, 11 medalja pripalo je učenicima iz Kantona Sarajevo.

Međunarodna takmičenja

Pored olimpijada znanja kao najvišeg nivoa takmičarskog rada, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u kontinuitetu pruža institucionalnu i finansijsku podršku učenicima koji učestvuju na međunarodnim, evropskim i balkanskim takmičenjima znanja iz oblasti matematike, informatike, fizike, STEM-a, robotike, geografije, muzičkih i drugih disciplina. Ministarstvo osigurava sredstva za putovanja, kotizacije, pripreme i mentorski rad, čime se učenicima omogućava ravnopravan pristup međunarodnim nastupima.

U periodu od 2021. do 2025. godine za međunarodna takmičenja i olimpijade znanja izdvojeno je ukupno 478.116,49 KM. U tom periodu učenici Kantona Sarajevo predstavljali su Bosnu i Hercegovinu na međunarodnim takmičenjima u brojnim evropskim i svjetskim državama.

Podaci JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo potvrđuju mjerljive rezultate ove podrške. U školskoj 2023/2024. godini, 228 učenika učestvovalo je na višim nivoima takmičenja, ostvarivši 109 pojedinačnih i 17 ekipnih nagrada, dok je u školskoj 2024/2025. godini zapažene rezultate ostvarilo 250 učenika, od kojih je



10 učenika imalo uspjeh na tri ili više takmičenja u istoj školskoj godini. Institucionalna i finansijska podrška učenicima nastavljena je i u 2026. godini, čime Ministarstvo potvrđuje opredjeljenje da ovaj vid podrške kontinuirano osigurava i u narednom periodu.

Ulaganja u međunarodna takmičenja i olimpijade znanja



Ukupno ulaganje u periodu 2021-2025. godine iznosi 478.116,49 KM.

Takmičenja kao sistem podrške izvrsnosti u Kantonu Sarajevo

Takmičenja učenika u Kantonu Sarajevo predstavljaju dugogodišnji, planski razvijan i institucionalno utemeljen segment podrške izvrsnosti, realiziran kroz kontinuiranu saradnju Ministarstva i Instituta.

Sistem takmičenja obuhvata 25 nastavnih predmeta i oblasti, uključujući jezike, prirodne i društvene nauke, tehničko-informatičke discipline, umjetnost, sport, debatne vještine i muzičke discipline. U posljednjem periodu zabilježen je značajan kvalitativni i kvantitativni iskorak u organizaciji i realizaciji takmičenja, naročito na kantonalnom nivou. U posljednje tri godine uvedena su nova takmičenja iz Historije Bosne i Hercegovine, Robotike i Šaha, dok su postojeći formati unaprijeđeni kroz jasnije organizacijske procedure, standardizirane kriterije i unaprijeđenu strukturu realizacije.

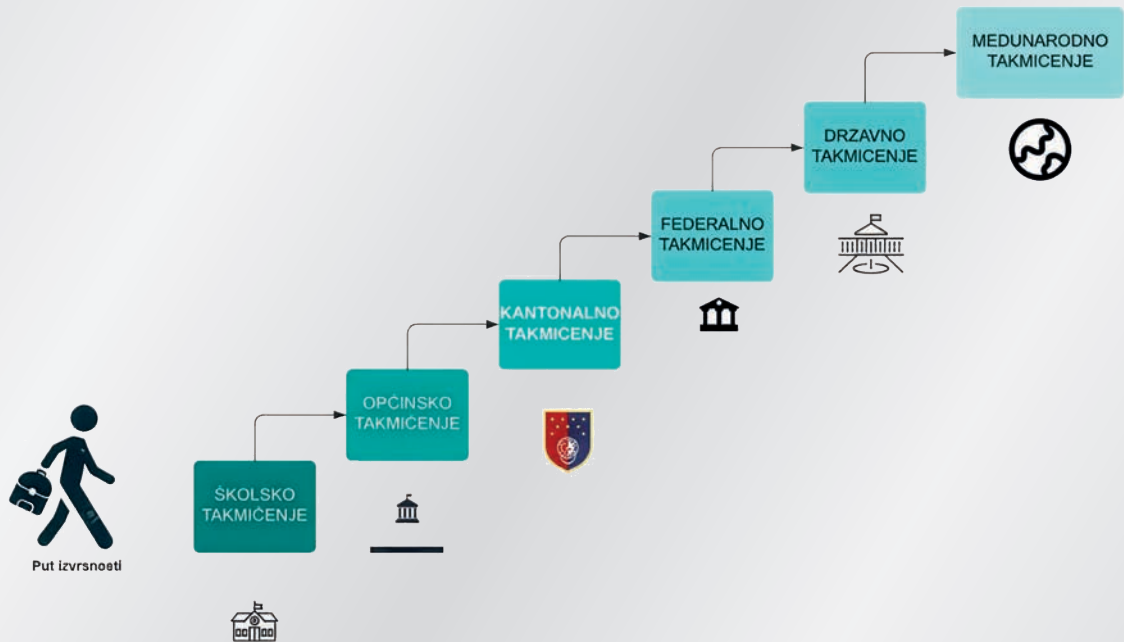
Takmičenja su strukturirana kroz jasno definisane nivoe: školski, općinski, kantonalni, federalni, državni i međunarodni, čime se omogućava



Takmičenja KS



postepeni razvoj učenika, kontinuirano mentorsko praćenje i pravovremena identifikacija potencijala za učešće na višim nivoima.



Grafički prikaz 2 - Takmičenja Kantona Sarajevo

Grafički prikaz vertikalne prohodnosti nastavnih predmeta dodatno ilustrira jasno strukturiran put učenika od školskog do međunarodnog nivoa, uz vidljivu institucionalnu podršku na svakoj etapi razvoja izvrsnosti. Posebno je značajno da Matematika, Fizika i Informatika imaju potpunu vertikalnu prohodnost do međunarodnog nivoa. Ovakva vertikalna povezanost omogućava dugoročan i planski razvoj darovitih učenika, uz kontinuitet mentorski vođenog rada i jasno definisane prelaze između nivoa takmičenja.

Sa pedagoškog aspekta, takmičenja doprinose razvoju viših kognitivnih sposobnosti, kritičkog i kreativnog mišljenja, upornosti i radnih navika. Kroz mentorski rad nastavnika, takmičenja su snažno povezana s nastavnim procesom i kurikularnim ishodima učenja, te predstavljaju sastavni dio šireg sistema podrške učenicima. Ovakva raznolikost jasno potvrđuje strateško opredjeljenje odgojno-obrazovnog sistema Kantona Sarajevo da prepozna i podrži različite oblike izvrsnosti, interesa i darovitosti učenika.

„Naše nebo izvrsnosti“ – javno priznanje i kultura znanja

Manifestacijom „Naše nebo izvrsnosti“ sistem takmičenja, institucionalne podrške i razvoja izvrsnosti u Kantonu Sarajevo dobija svoju završnicu i javno prepoznatljiv okvir. Ova manifestacija predstavlja simboličku i sadržajnu krunu višegodišnjeg, planski građenog procesa u kojem se znanje prepoznaje, vrednuje i afirmiše kao javna vrijednost.

Kroz „Naše nebo izvrsnosti“, postignuća učenika i nastavnika dobijaju vidljivo, dostojanstveno i društveno priznato mjesto, dok se kultura znanja i uspjeha sistemski uvodi u javni prostor. Poseban značaj manifestacije ogleda se i u činjenici da ona okuplja učenike, nastavnike i roditelje u zajedničkom prostoru priznanja i ponosa, čime se uspjeh djece potvrđuje ne samo kao individualni rezultat, već kao zajedničko postignuće porodice, škole i sistema.

Podaci iz prethodnih školskih godina ukazuju na kontinuirani rast obima i značaja ove manifestacije. Samo u školskoj 2024/2025. godini, na kantonalnim takmičenjima učestvovala su 3.982 učenika, kroz desetine takmičenja i oblasti znanja. Hiljade učenika imale su priliku da pokažu svoja znanja i talente, a stotine njih da budu javno prepoznate kroz manifestaciju „Naše nebo izvrsnosti“.

Kada sistem vjeruje u znanje, izvrsnost postaje njegova prirodna posljedica.

Manifestacija predstavlja završnu tačku sistemski vođenog procesa, od školskog takmičenja i mentorski usmjerenog razvoja, preko kantonalnih i međunarodnih nastupa, do javnog priznanja i afirmacije izvrsnosti. „Naše nebo izvrsnosti“ ostaje trajni podsjetnik da je ulaganje u znanje ulaganje u budućnost, te da je svako dijete vrijedan dio društva zasnovanog na znanju, odgovornosti i dugoročnoj viziji razvoja.





III poglavlje

SISTEM ČINE I GRADE LJUDI

Standard prosvjetnih radnika: ulaganje u ljude koji nose obrazovni sistem

Nastavnici su temelj odgojno-obrazovnog sistema i ključni nosioci svih promjena koje se provode u školama. Ulaganja u infrastrukturu, opremu i reforme imaju puni smisao tek kroz njihov rad u učionici, u neposrednom odnosu s učenicima.

Zbog toga unapređenje njihovog položaja u Kantonu Sarajevo nije vođeno kao pojedinačna mjera, već kao promišljen i kontinuiran proces koji je obuhvatio uređenje sistema, jačanje standarda i unapređenje profesionalnog okvira u kojem nastavnici rade.

Polazna tačka bila je jasna: bez uređenog sistema nema ni kvalitetnog nastavnog kadra. Upravo zato poseban fokus stavljen je na unapređenje procesa zapošljavanja. Umjesto složenih i često neujednačenih procedura, razvijen je model koji počiva na transparentnosti, jednakim pravilima i jasno definisanim kriterijima, u potpunosti usklađen sa smjernicama i preporukama Ureda za borbu protiv korupcije Kantona Sarajevo.

Kroz izradu novih pravilnika i njihovu doradu na temelju višegodišnje prakse, inspekcijskih nalaza i preporuka nadzornih institucija, te kroz digitalizaciju procesa putem EMIS sistema, zapošljavanje u obrazovanju je standardizirano i pojednostavljeno. Time je smanjen prostor za administrativne prepreke, različitu praksu i diskreciono odlučivanje, a povećana pravna sigurnost i povjerenje u sistem.

Ono što ovaj proces čini posebno važnim jeste način na koji je proveden upravo kroz uključivanje svih relevantnih aktera. Sindikati, nadležne institucije i odgojno-obrazovne ustanove aktivno su učestvovali u kreiranju rješenja, čime je osiguran balans između stručnosti, pravičnosti i primjenjivosti u praksi.



Sistem zapošljavanja



Rezultat je sistem koji danas omogućava jasnije, efikasnije i pravednije zapošljavanje, zasnovano na mjerljivim kriterijima i usmjereno na kvalitet kadra i potrebe škola. Paralelno s uređenjem sistema, poseban fokus stavljen je na unapređenje materijalnog statusa nastavnika. U segmentu plaća ostvaren je jedan od najuočljivijih pomaka. U periodu od 2014. do 2024. godine plaće nastavnika povećane su za 69,89%.

Analiza kretanja plaća pokazuje jasan obrazac promjene. U periodu od 2014. do 2021. godine rast iznosi 14,13%, što ukazuje na fazu stabilizacije sistema. Nasuprot tome, u periodu od 2021. do 2024. godine plaće rastu za gotovo 70%, čime dolazi do suštinskog iskoraka u unapređenju standarda nastavnika.

Rast plaća prosvjetnih radnika u Kantonu Sarajevo



Drugim riječima, najveći dio povećanja plaća ostvaren je u posljednjih nekoliko godina, kroz jasno usmjerenu i kontinuiranu politiku ulaganja u obrazovanje.

Istovremeno, ovaj trend prati i rast sistema u cjelini. Broj zaposlenih u odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo povećan je sa oko 6.300 na više od 7.400, što potvrđuje da je sistem paralelno širio kapacitete i jačao kadrovske resurse.

Upravo kombinacija ova dva procesa – značajnog rasta plaća i povećanja broja zaposlenih – jasno pokazuje da unapređenje nije bilo parcijalno, već sistemsko i dugoročno usmjereno.

Povećanje plaća i ukupno unapređenje standarda zaposlenih pratilo je i unapređenje kolektivnih prava, kroz kontinuiran i konstruktivan socijalni dijalog između Vlade Kantona Sarajevo i sindikata. Kroz ovaj proces, kolektivni ugovori nisu bili samo formalni okvir, već instrument stvarnog unapređenja položaja zaposlenih. Uspostavljen je mehanizam koji omogućava dalji rast primanja, čime se osigurava dugoročna stabilnost i predvidivost sistema.

Istovremeno su unaprijeđena i konkretna prava radnika, povećan je broj dana godišnjeg odmora, proširene su mogućnosti za uvećanja plaća, uređene naknade i pojednostavljene procedure ostvarivanja prava iz radnog odnosa. Posebnu vrijednost ovog procesa daje činjenica da su dodatno prepoznati rezultati rada nastavnika kroz uspjehe

Od neujednačene prakse do standardiziranog i transparentnog sistema.

učenika, čime se profesionalni angažman direktno povezuje sa njegovim vrednovanjem.

Uz materijalni i pravni okvir, kontinuirano se ulagalo i u profesionalni razvoj nastavnika kroz programe stručnog usavršavanja, edukacije i razvojne projekte, čime se dodatno jača kvalitet nastavnog procesa. Time je unapređenje položaja nastavnika dobilo punu dimenziju, od materijalnog statusa, preko pravne sigurnosti, do profesionalnog razvoja i priznanja. Danas je jasno vidljivo šta ovaj proces znači u praksi: uređeniji sistem zapošljavanja, stabilniji radni odnosi, veći standard zaposlenih i jasniji okvir prava i obaveza. To nije rezultat jedne mjere, već niza povezanih odluka koje su zajedno oblikovale savremeniji i funkcionalniji obrazovni sistem.

U konačnici, ulaganje u nastavnike pokazuje se kao temelj održivog i kvalitetnog odgojno-obrazovnog sistema. Upravo oni svakodnevno nose njegovu suštinu, pretvaraju politike u praksu, a ulaganja u konkretne rezultate.



STRUČNA USAVRŠAVANJA I EDUKACIJE, MEĐUNARODNE KONFERENCIJE

Podrška nastavnicima, odgajateljima i stručnim saradnicima

Savremena učionica odavno nije prostor u kojem se od prosvjetnih radnika očekuje isključivo prenošenje nastavnih sadržaja. Odgajatelji, nastavnici, stručni saradnici i rukovodioci odgojno-obrazovnih ustanova danas rade u okolnostima koje podrazumijevaju stalne promjene, visoka očekivanja i složene profesionalne izazove od primjene novih kurikula i savremenih nastavnih metoda, do rada u inkluzivnim razredima, korištenja digitalnih alata i pružanja podrške dobrobiti svakog djeteta. U takvom kontekstu, stručno usavršavanje predstavlja jednu od ključnih sistemskih mjera za očuvanje kvaliteta i stabilnosti obrazovnog sistema Kantona Sarajevo. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo stručno usavršavanje razvija kao kontinuiran i planski proces, usmjeren na jačanje profesionalnih kompetencija zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama i njihovu sposobnost da odgovore na



savremene zahtjeve prakse. JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo (IRPO), kao stručna i razvojna ustanova Ministarstva, nosilac je organizacije i realizacije stručnih usavršavanja. Programi se provode u kontinuitetu tokom cijele školske godine, u skladu s prioritetima obrazovnih politika, zakonskim okvirom i realnim potrebama ustanova na terenu. Stručna usavršavanja dio su dugoročnog pristupa u kojem se profesionalni razvoj gradi sistemski i postepeno.

Poseban značaj stručnih usavršavanja ogleda se u njihovoj povezanosti s reformskim procesima u obrazovanju. U oblasti prirodnih nauka, usavršavanja su direktno vezana za opremanje savremenih kabineta i primjenu novih priručnika, čime se eksperimentalna i istraživačka nastava uvodi u svakodnevnu školsku praksu. Istovremeno, kroz edukacije iz oblasti inkluzivnog obrazovanja jačaju se kompetencije nastavnika i stručnih saradnika za pružanje adekvatne podrške učenicima sa teškoćama, u skladu sa važećim propisima i savremenim pedagoškim standardima.

STRUČNA USAVRŠAVANJA U BROJKAMA



sati stručnih usavršavanja realiziranih u posljednje tri godine



prosvjetnih radnika obuhvaćenih programima stručnih usavršavanja

Povezivanjem kurikuluma, infrastrukturnih ulaganja, modernizacije nastavnih prostora i kontinuiranog stručnog usavršavanja, u školama Kantona Sarajevo postavljen je novi standard rada. Pored savremene opreme i novih nastavnih materijala, nastavnici kroz kontinuirano stručno usavršavanje stiču znanja i vještine potrebne za njihovu smislenost i kvalitetnu primjenu u učionici.

U protekle tri i pol godine realizirano je više od 1.300 sati stručnih usavršavanja, dok je od osnivanja do danas u ovim programima učestvovalo više od 23.330 prosvjetnih radnika.

Rezultati jasno ukazuju na dinamičan razvoj sistema stručnog usavršavanja, sa izraženim rastom obuhvata u pojedinim godinama, stabilizacijom programa te postupnim fokusiranjem na ciljne, sadržajno strukturirane i kvalitetne edukacije. Ovakav pristup omogućava da se stručno usavršavanje razvija ne samo kvantitativno, već i kvalitativno, u skladu s realnim potrebama škola i predškolskih ustanova.

Stručna usavršavanja danas predstavljaju jednu od temeljnih poluga unapređenja kvaliteta obrazovanja u Kantonu Sarajevo, podršku prosvjetnim radnicima u složenom i odgovornom poslu koji obavljaju i istovremeno snažan oslonac reformama koje se provode u učionicama, školama i cijelom obrazovnom sistemu.



Kome su namijenjena stručna usavršavanja?

Stručna usavršavanja u Kantonu Sarajevo osmišljena su kao podrška širokom spektru zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama, s ciljem unapređenja profesionalnih kompetencija, znanja i vještina u skladu sa savremenim zahtjevima obrazovanja i procesima kurikularne reforme.

Na osnovu Okvirnog kataloga tema stručnog usavršavanja u sektoru odgoja i obrazovanja Kantona Sarajevo, koji je izradio JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, jasno je definiran obuhvat profila kojima su programi namijenjeni. Stručna usavršavanja obuhvataju:

- ♦ *odgajatelje u predškolskim ustanovama,*
- ♦ *nastavnike razredne i predmetne nastave u osnovnim školama*
- ♦ *nastavnike u srednjim školama,*
- ♦ *stručne saradnike (pedagoge, psihologe, socijalne radnike, bibliotekare i druge)*
- ♦ *direktore i pomoćnike direktora škola i predškolskih ustanova*
- ♦ *administrativno-finansijsko osoblje ustanova, kao i druge zaposlene uključene u organizaciju i podršku odgojno-obrazovnog procesa.*

Programi stručnog usavršavanja realiziraju se kroz različite oblike rada: individualna, kolektivna i radionička usavršavanja s ciljem unapređenja kvaliteta nastave, jačanja podrške učenicima, unapređenja upravljanja i menadžmenta u odgojno-obrazovnim ustanovama te razvoja saradnje i profesionalne kulture unutar školske zajednice.

Na ovaj način stručno usavršavanje obuhvata cjelokupan sistem preduniverzitetskog obrazovanja, jačajući profesionalne kapacitete na svim nivoima od neposredne nastavne prakse do strateškog planiranja i upravljanja obrazovnim ustanovama u Kantonu Sarajevo.

Struktura stručnih usavršavanja po oblastima

Stručna usavršavanja u Kantonu Sarajevo planirana su i organizirana kroz jasno definisane tematske oblasti, u skladu s Okvirnim katalogom tema stručnog usavršavanja u sektoru odgoja i obrazovanja Kantona Sarajevo koji izrađuje Institut, uz podršku i saglasnost Ministarstva. Ovakva struktura omogućava sistematičan i uravnotežen profesionalni razvoj, koji odgovara različitim ulogama, odgovornostima i potrebama zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Podjela na tematske oblasti osigurava da stručna usavršavanja obuhvate sve ključne aspekte savremenog obrazovanja od općih i globalnih pitanja, preko unapređenja nastavne prakse, do razvoja rukovodnih, organizacijskih i strateških kompetencija. Svaka oblast ima jasno definisanu svrhu i doprinos ukupnom kvalitetu obrazovnog sistema.

Oblast A – Opće globalne teme



Sastanak i stručno usavršavanje direktora osnovnih i srednjih škola

Ova oblast obuhvata teme koje se odnose na širi savremeni odgojno-obrazovni kontekst, uključujući razvoj kritičkog mišljenja, profesionalne etike, komunikacijskih i interpersonalnih vještina. Njihova svrha je jačanje profesionalnog identiteta prosvjetnih radnika i izgradnja pozitivne, saradničke kulture unutar škola, uz pripremu učenika za kompleksne izazove savremenog društva.

Oblast B – Metodičke i stručne teme

Metodičke i stručne teme usmjerene su na unapređenje pedagoških i didaktičkih kompetencija kroz savremene nastavne metode, inkluzivne prakse i primjenu digitalnih alata u nastavi. Ova oblast direktno podržava svakodnevni rad nastavnika i stručnih saradnika, s ciljem unapređenja kvaliteta nastave, većeg uključivanja učenika i postizanja boljih obrazovnih ishoda.

Oblast C – Stručna usavršavanja radioničkog tipa



Stručna usavršavanja nastavnika prirodnih nauka, posvećena primjeni priručnika „Aktiviraj nauku”

Ova oblast fokusirana je na praktična, interaktivna stručna usavršavanja u formi radionica, koje omogućavaju razvoj konkretnih vještina kroz aktivno učešće, simulacije i primjenu naučenog. Radionički pristup olakšava neposredan prijenos znanja u praksu i pokazao se kao jedan od najefikasnijih oblika profesionalnog razvoja.

Oblast D – Individualna stručna usavršavanja

Individualna stručna usavršavanja prilagođena su profesionalnim interesima i potrebama pojedinaca. Ova oblast omogućava ciljani razvoj specifičnih kompetencija, uz fleksibilnost u izboru sadržaja i oblika usavršavanja.

Oblast E – Kolektivna stručna usavršavanja

Kolektivna stručna usavršavanja realiziraju se u okviru nastavničkih i stručnih vijeća te podstiču timski rad, razmjenu iskustava i razvoj zajedničkih rješenja unutar škole. Ova oblast jača profesionalnu saradnju i kulturu učenja na nivou ustanove.

Oblast F – Konferencije o obrazovanju u svijetu



Nastavnici iz Kantona Sarajevo na 10. međunarodnoj konferenciji u Beču ICTLE

Ova oblast obuhvata učešće na domaćim i međunarodnim konferencijama, s ciljem praćenja savremenih globalnih trendova u obrazovanju i njihovog povezivanja s lokalnom praksom. Konferencije doprinose širenju perspektiva i razvoju inovativnih pristupa u radu škola.

Oblast G – Programske teme

Programske teme obuhvataju dugoročnije, strukturirane programe stručnog usavršavanja. U okviru ove oblasti realiziraju se i stručna usavršavanja u skladu s Posebnim programom Vlade Kantona Sarajevo za deficitirana zanimanja u osnovnom i srednjem odgoju i obrazovanju za period 2024–2029. godine, čime se dodatno jača održivost i stabilnost obrazovnog sistema.

Sistem evaluacije i planiranja stručnih usavršavanja

Planiranje stručnih usavršavanja u Kantonu Sarajevo temelji se na kontinuiranom i sistematskom prikupljanju, analizi i interpretaciji povratnih informacija učesnika. Nakon svakog realiziranog stručnog usavršavanja, učesnicima se putem QR koda distribuira standardizirani anketni upitnik, čime se osigurava brza, dostupna i anonimna evaluacija programa.

Evaluacija obuhvata kvantitativne pokazatelje, uključujući relevantnost teme, kvalitet sadržaja i organizacije, kompetencije edukatora i primjenjivost stečenih znanja, kao i kvalitativne uvide kroz otvorena pitanja. Prikupljeni podaci se sistematski analiziraju i koriste kao osnova za unapređenje postojećih programa, redefiniranje tematskih oblasti i planiranje budućih stručnih usavršavanja.

Planiranje programa profesionalnog razvoja dodatno je utemeljeno na potrebama identificiranim kroz evaluacije provedenih stručnih usavršavanja tokom školske 2022/23. i 2023/24. i 2024/25. godine, kao i kroz Analizu stanja profesionalnog razvoja zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama u Kantonu Sarajevo, koju je izradio stručni tim JU Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja. Na taj način osigurava se da ponuda stručnih usavršavanja bude relevantna, ciljana i usklađena sa stvarnim potrebama nastavnika, stručnih saradnika i rukovodnog kadra.

Profesionalni razvoj je kontinuiran proces obrazovanja, obuke, učenja i aktivnosti podrške koji se odvija u vanjskom ili radnom okruženju i u kojem aktivno učestvuju nastavnici, direktori i drugi rukovodioci škola. Usmjeren je prvenstveno na razvoj njihovih profesionalnih znanja, vještina i vrijednosti, kako bi mogli donositi odluke i provoditi poželjne promjene u nastavnom i rukovodnom djelovanju, djelotvornije obrazovati učenike te uspostaviti ravnotežu između individualnih, školskih i nacionalnih potreba.

Ray Bolam,
„Professional Development and Professionalism“

Međunarodne konferencije – povezivanje nastavnika Kantona Sarajevo sa savremenim obrazovnim tokovima



Međunarodna konferencija u Sofiji, Bugarska:
Business Agility & Modern Leadership in IT and Across Industries

Međunarodne konferencije predstavljaju poseban segment stručnog usavršavanja kojim se odgojno-obrazovni sistem Kantona Sarajevo planski i sistemski povezuje sa savremenim međunarodnim odgojno-obrazovnim tokovima. Ovaj vid profesionalnog razvoja omogućava nastavnicima, odgajateljima i stručnim saradnicima neposredan uvid u savremene pedagoške prakse, istraživanja i inovacije, s jasnim ciljem da se stečena znanja i iskustva po povratku prenesu u učionice i škole Kantona Sarajevo.

Polazeći od potreba nastavnika i iskustava iz prakse, Ministarstvo u saradnji s Institutom, već treću godinu zaredom sistemski omogućava učešće prosvjetnih radnika na međunarodnim konferencijama putem javnog poziva. Program se realizira kao sastavni dio Kataloga stručnih usavršavanja i predstavlja integralni segment šire politike profesionalnog razvoja zaposlenih u odgojno-obrazovnom sistemu.

Cilj ovog programa je plansko prenošenje savremenih ideja, metoda i rješenja u učionice i škole Kantona Sarajevo, uz njihovu prilagodbu lokalnom kontekstu i stvarnim potrebama odgojno-obrazovnog sistema.

Obrazovni sistem mora pratiti svjetske standarde i učiti od najboljih. Upravo zato osigurali smo sistemsku i finansijsku podršku profesionalnom usavršavanju nastavnika na međunarodnom nivou. Učešće na međunarodnim konferencijama nije samo prilika za sticanje novih znanja, već ulaganje u kvalitet obrazovanja i razvoj ljudi koji će voditi promjene i donositi savremene prakse u učionice naših škola.

*Naida Hota-Muminović,
ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo*



Sastanak učesnika međunarodnih konferencija s ministricom Naidom Hota-Muminović

Nakon povratka nastavnika s međunarodnih konferencija vidljivi su konkretni iskoraci u primjeni inovacija, unapređenju kvaliteta nastave i razvoju savremenih, kreativnih pristupa u učionicama. Stečena znanja se dalje prenose unutar škola, čime se jača profesionalna praksa i ukupni kapacitet obrazovnog sistema.

*Senada Salihović
direktorica JU Institut za razvoj
preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo*

Obuhvat i kontinuitet programa (2024–2026)

Tokom 2024. godine na međunarodnim konferencijama učestvovala su 24 prosvjetna radnika iz javnih ustanova Kantona Sarajevo. Konferencije su realizirane u sedam država: Srbija, Hrvatska, Bugarska, Češka, Mađarska, Slovenija i Meksiko. Struktura učesnika pokazuje da su najveći udio činili nastavnici osnovnih škola (45%), zatim nastavnici srednjih škola (35%), dok su odgajatelji i stručni saradnici bili zastupljeni sa po 10%.

Program je nastavljen i u 2025. godini, kada je kroz novi javni poziv 14 nastavnika iz škola Kantona Sarajevo dobilo priliku za učešće na međunarodnim konferencijama u Firenci, Pragu, Zagrebu, Parizu i Budimpešti. Tematski fokus konferencija obuhvata inovacije u obrazovanju, digitalizaciju, primjenu novih tehnologija, savremene pedagoške pristupe i obrazovanje za održivi razvoj.

Na ovaj način, učešće na međunarodnim konferencijama potvrđuje se kao kontinuiran i planski oblik stručnog usavršavanja, a ne kao pojedinačna ili sporadična aktivnost.

Program se kontinuirano nastavlja i u 2026. godini, čime se potvrđuje opredjeljenje Ministarstva da prosvjetnim radnicima i dalje omogućava razmjenu iskustava i pristup savremenim međunarodnim obrazovnim praksama.

Glas nastavnika: znanje koje se vraća u učionice

Iskustva nastavnika koji su učestvovali na međunarodnim konferencijama potvrđuju da ovaj oblik stručnog usavršavanja ima direktan i mjerljiv utjecaj na nastavni proces. Posebno se ističe vrijednost razmjene iskustava, upoznavanja savremenih metoda rada i mogućnost njihove prilagodbe lokalnom kontekstu.

Učešće na međunarodnoj konferenciji u Pragu predstavlja izuzetno važnu priliku za profesionalni razvoj nastavnika, razmjenu savremenih obrazovnih praksi i unapređenje nastavničkih kompetencija u međunarodnom kontekstu. Ovakvi oblici stručnog usavršavanja omogućavaju direktan uvid u aktuelne obrazovne trendove, inovativne nastavne metode i primjere dobre prakse, koji doprinose unapređenju kvaliteta nastave. Ova prilika predstavlja snažan poticaj profesionalnom razvoju nastavnika i potvrdu sistemske podrške obrazovnih institucija unapređenju obrazovanja na međunarodnom nivou.

Amra Bajrić, JU OŠ Sokolje



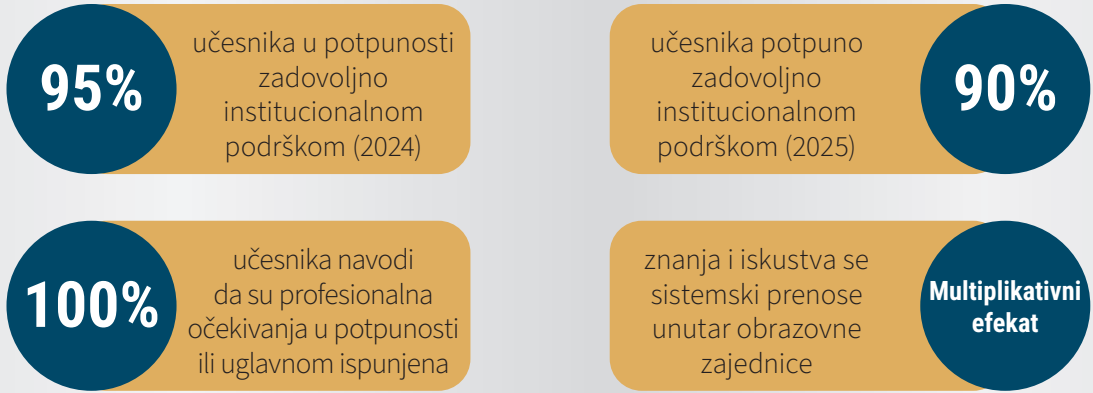
Međunarodna akademska konferencija IAC – Global Education, Teaching and Learning, koja je održana u Pragu, predstavlja vrijednu profesionalnu provjeru i izuzetno značajno iskustvo u mom nastavničkom radu. Razmjena iskustava s kolegama iz različitih obrazovnih sistema pokazala je da su dileme s kojima se nastavnici susreću univerzalne, ali i da su prakse koje primjenjujemo promišljene, savremene i usklađene s globalnim obrazovnim tokovima.

Za mene lično, ova prilika predstavlja snažan profesionalni podsticaj, potvrdu vrijednosti nastavničkog rada i dodatnu motivaciju za unapređenje nastavne prakse u obrazovnom sistemu iz kojeg dolazim.

Aisa Sadiković, JU Deseta osnovna škola, Ilidža

Efekti i evaluacija

Učešće nastavnika i stručnih saradnika na međunarodnim konferencijama prati se sistemskom evaluacijom, s ciljem praćenja kvaliteta, relevantnosti i efekata ovog oblika stručnog usavršavanja. Evaluacija za 2024. godinu i I polugodište školske 2025/2026. godine pokazuje visok stepen zadovoljstva učesnika institucionalnom i finansijskom podrškom, kao i ispunjenost profesionalnih očekivanja.



Rezultati potvrđuju da međunarodne konferencije značajno doprinose profesionalnom razvoju nastavnika, jačanju savremenih pedagoških kompetencija i međunarodnoj umreženosti. Posebna vrijednost programa ogleda se u njegovom multiplikativnom efektu – stečena znanja i iskustva po povratku se planski prenose kroz interne oblike stručnog usavršavanja, radionice i rad nastavničkih kolektiva, čime se efekti međunarodnih stručnih usavršavanja šire unutar obrazovnog sistema Kantona Sarajevo.

Istovremeno, evaluacija ukazuje i na potrebu za još selektivnijim odabirom konferencija i ranijim planiranjem učešća, kako bi se dodatno unaprijedila relevantnost sadržaja i organizacijska podrška u narednim ciklusima.

Projektno stručno usavršavanje – digitalne i pedagoške kompetencije nastavnika stranih jezika

Pored redovnih programa stručnog usavršavanja, Ministarstvo i Institut razvili su i model projektnog, sistemskog stručnog usavršavanja, kroz koji se profesionalni razvoj nastavnika povezuje s međunarodnim partnerstvima, digitalnom transformacijom i direktnom primjenom u učionici.

U okviru ovog pristupa realiziran je projekat „Digitalni kurs učenja jezika – Akelius“, u saradnji s UNICEF-om, s ciljem jačanja digitalnih i pedagoških kompetencija nastavnika engleskog i njemačkog jezika te razvoja hibridnih modela nastave.

Tokom 2023–2025. godine realizirane su strukturirane stručne obuke, mapiranje nastavnih planova i programa, izrada priručnika i monitoring nastave u školama. Programom je obuhvaćeno ukupno 227 nastavnika osnovnih škola Kantona Sarajevo.



Stručno usavršavanje nastavnika engleskog jezika

MINISTARSTVO ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE KANTONA SARAJEVO

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo



Upravljanje, odgovornost i vizija

Upravljanje odgojno-obrazovnim sistemom znači preuzimanje pune odgovornosti za njegovo funkcionisanje, razvoj i budućnost. To podrazumijeva jasnu viziju, stabilan normativni okvir, odgovorne budžetske odluke i dosljedno, zakonito vođenje složenog sistema u javnom interesu.

Od 2021. godine, kada je Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo formirano kao samostalan resor izdvojen iz ranijeg objedinjavanja obrazovanja, nauke i mladih, predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje dobili su jasno definisan institucionalni okvir i fokusirano upravljanje, čime su stvorene pretpostavke za sistemske i dugoročne reformske procese.

U periodu 2021–2026. godine, u okviru preuzetih nadležnosti i novog institucionalnog okvira, obrazovanje je vođeno kao jedinstven, institucionalno utemeljen sistem, u kojem se reformske odluke ne donose parcijalno niti ad hoc, već planski, na osnovu analiza, stručnih preporuka i jasno definiranih razvojnih ciljeva.

Upravljanje sistemom – od politike do PRAKSE

Ministarstvo upravlja odgojno-obrazovnim sistemom kroz jasno definirane nadležnosti, zakonodavni i podzakonski okvir te strateške dokumente koji obrazovanje postavljaju kao djelatnost od posebnog javnog interesa. Umjesto fragmentiranih i kratkoročnih mjera, upravljanje je usmjereno na izgradnju stabilnog sistema koji može izdržati reformske procese, odgovoriti na savremene društvene izazove i osigurati jednak pristup obrazovanju za svu djecu.

Obrazovne politike kreiraju se i provode unutar institucija, uz jasno razdvajanje uloga između strateškog odlučivanja, stručne podrške i realizacije u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ministarstvo u tom okviru preuzima odgovornost za strateško vođenje sistema, dok se provedba reformi oslanja na koordiniran i usklađen rad ustanova, stručnih tijela i partnera.

Na taj način Ministarstvo je afirmirano kao centralna institucija upravljanja obrazovnim sistemom, odgovorna za povezivanje politika, ljudi i institucija u jedinstvenu i funkcionalnu cjelinu.

Normativni okvir i zakonitost kao temelj povjerenja

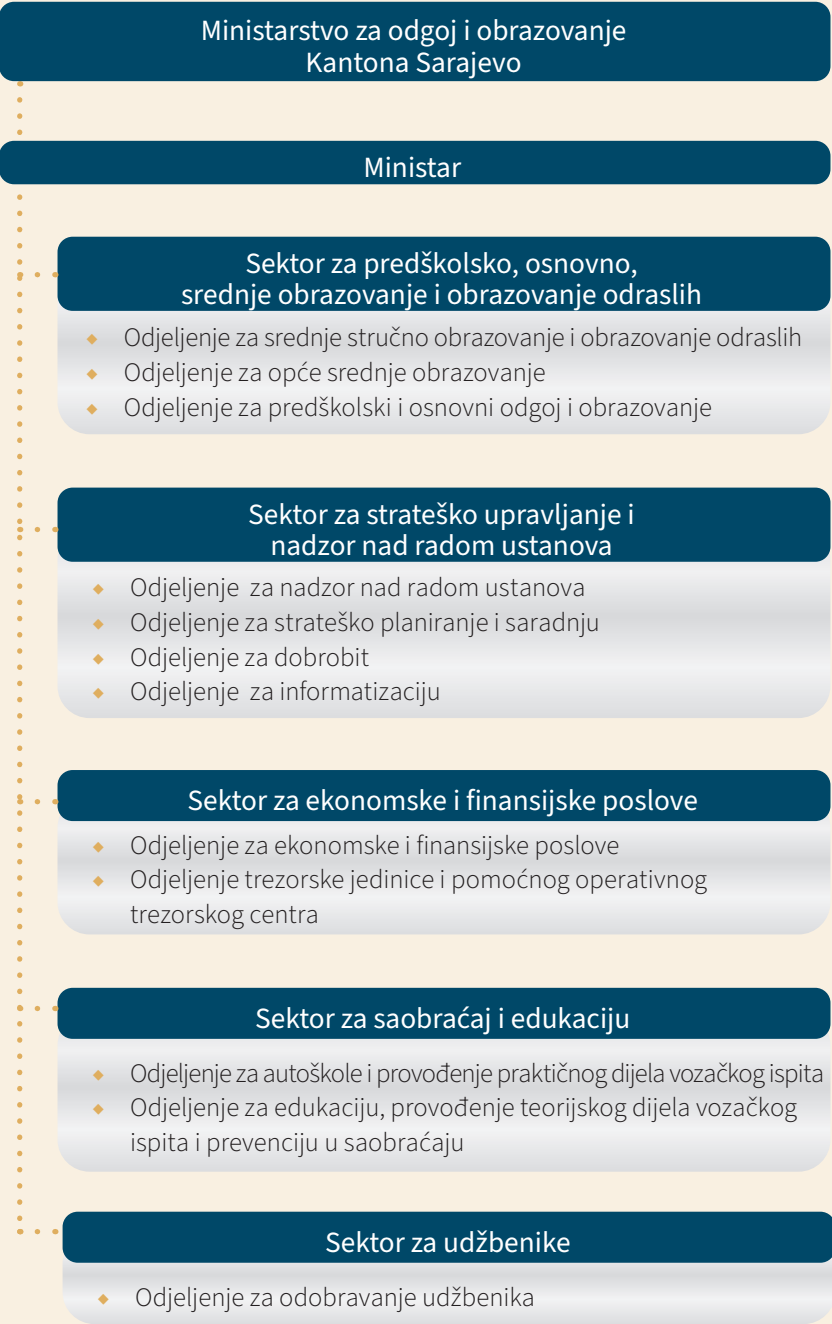
Dosljedno poštivanje ustava i zakona predstavlja osnovni princip upravljanja obrazovanjem. U periodu obuhvaćenom publikacijom poseban fokus stavljen je na jačanje normativnog okvira, unapređenje pravilnika i procedura te osiguranje zakonitosti u radu ustanova iz nadležnosti Ministarstva. Time je ojačana institucionalna odgovornost i jasno potvrđena uloga Ministarstva kao garanta jednakih pravila i ujednačene primjene propisa.

Zakonitost se ne posmatra kao formalna obaveza, već kao preduslov kvaliteta i stabilnosti sistema. Jasno definirana pravila omogućavaju zaštitu prava učenika i zaposlenih, kao i dosljednu primjenu reformskih mjera u svim školama Kantona Sarajevo.

Budžetske odluke kao izraz obrazovne politike

Upravljanje sistemom jasno je vidljivo i kroz budžetske odluke. Ministarstvo je u analiziranom periodu budžet koristilo kao strateški alat za ostvarivanje obrazovnih ciljeva, a ne isključivo kao finansijski okvir. Ulaganja u ljudske resurse, stručnu podršku školama, infrastrukturne projekte, digitalizaciju i učenički standard planirana su u funkciji jasno definiranih prioriteta obrazovne politike.

Budžetske odluke povezane su s mjerljivim ciljevima: jačanjem standarda prosvjetnih radnika, unapređenjem rada stručnih službi, dostupnošću obrazovanja i stvaranjem sigurnog i podsticajnog okruženja za učenje. Na taj način finansiranje obrazovanja postaje sastavni dio upravljanja kvalitetom sistema.



Koordinacija ljudi i institucija

Obrazovni sistem Kantona Sarajevo čine javne ustanove, hiljade zaposlenih te desetine hiljada djece i mladih. Upravljanje takvim sistemom zahtijeva snažnu koordinaciju i jasno uspostavljene komunikacijske kanale. Ministarstvo svoju ulogu ostvaruje kroz povezivanje škola, stručnih institucija, socijalnih i zdravstvenih službi, kao i kroz saradnju s drugim nivoima vlasti i međunarodnim partnerima.

Posebna pažnja posvećena je jačanju stručne podrške školama, praćenju rada ustanova i osiguravanju da se reformske mjere dosljedno provode u praksi. Time Ministarstvo ne djeluje kao administrativno izolovan organ, već kao aktivni nosilac sistema koji povezuje ljude, znanja i institucije.

Odgovornost prema javnosti

Upravljanje obrazovanjem podrazumijeva stalnu odgovornost prema javnosti. Ministarstvo obrazovanje posmatra kao javno dobro, a ne kao zatvoren sistem. Transparentnost procesa, dostupnost informacija i jednakost prava predstavljaju osnovu odnosa prema roditeljima, učenicima i zaposlenima u obrazovanju.

Digitalizacija procesa, jasno definirane procedure i javno dostupne informacije doprinijele su jačanju povjerenja u sistem i smanjenju rizika od nejednakog postupanja. Odgovornost se potvrđuje kroz dosljednu primjenu odluka, praćenje njihovih efekata i kontinuirano unapređenje procesa.

Vizija

Vizija Ministarstva zasniva se na razvoju savremenog, humanog i inkluzivnog obrazovnog sistema, usklađenog sa zahtjevima 21. stoljeća. Obrazovanje se posmatra kao prostor u kojem se, pored znanja, razvijaju kompetencije, socijalne vještine, kritičko mišljenje i odgovornost prema zajednici.

Upravljanje sistemom usmjereno je na dugoročne ciljeve: kvalitetnu nastavu, sigurnost i dobrobit učenika, profesionalni razvoj nastavnika i stabilnost institucija. Takva vizija počiva na kontinuitetu politika i snazi institucija koje te politike provode, čime se osigurava održiv razvoj obrazovnog sistema Kantona Sarajevo.

JU INSTITUT ZA RAZVOJ PREDUNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA KANTONA SARAJEVO



Sistem koji podržava razvoj obrazovanja

Institut je od osnivanja orijentiran ka kreiranju okruženja koje primarno potiče naše kolegice i kolege, radnike u sektoru odgoja i obrazovanja Kantona Sarajevo, a zatim i našu djecu i učenike, na kontinuirani rast i razvoj. Kroz implementaciju inovativnih projekata, sistematsko stručno usavršavanje, ciljane edukacije, pokretanje relevantnih inicijativa i ostvarivanje plodonosnih saradnji, nastojimo oblikovati odgovorne i korisne građane naše domovine, ali i perspektivne generacije novih lidera, vizionara i inovatora.

Osnovan je s ciljem sistemskog unapređenja kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa i pružanja stručne podrške školama, nastavnicima i obrazovnim institucijama. Od samog osnivanja, Institut je zamišljen kao stručni i razvojni centar koji povezuje obrazovnu praksu, naučna saznanja i savremene pedagoške pristupe, s fokusom na kontinuirano unapređenje nastavnog procesa.

Kako su se potrebe obrazovnog sistema razvijale, tako se razvijala i uloga Instituta. Danas Institut djeluje kao ključna stručna institucija u oblasti preduniverzitetskog obrazovanja, aktivno učestvujući u izradi kurikuluma, priručnika, smjernica i strateških dokumenata. Kroz brojne projekte, domaće i međunarodne saradnje, Institut

doprinosi razmjeni znanja i iskustava te primjeni savremenih obrazovnih trendova.

Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo predstavlja savjetodavno, edukativno i koordinaciono tijelo koje pokreće i usmjerava razvoj odgojno-obrazovnog sistema u Kantonu Sarajevo. Kao profesionalna, inovativna i kreativna institucija, Institut kontinuirano radi na unapređenju kvaliteta obrazovanja kroz stručnu podršku svim akterima odgojno-obrazovnog procesa.

Misija Instituta je izgradnja kvalitetnijeg obrazovnog sistema koji doprinosi općem društvenom i ekonomskom napretku zajednice. Način na koji odgajamo i obrazujemo djecu i mlade oblikuje budućnost društva, zbog čega Institut aktivno radi na unapređenju obrazovne prakse, primjeni savremenih pedagoških pristupa i razvoju profesionalnih kompetencija odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika. Poseban naglasak stavlja se na cjeloživotno učenje, inovacije i korištenje provjerenih dobrih praksi, s ciljem pripreme generacija za izazove budućnosti.

Vizija Instituta usmjerena je ka stvaranju obrazovnog sistema zasnovanog na visokim pedagoškim i naučnim standardima, koji omogućava jednak pristup kvalitetnom obrazovanju i razvoj potrebnih znanja i vještina za 21. stoljeće. Kroz jačanje svih segmenata obrazovanja, od predškolskog do univerzitetskog, Institut nastoji biti pokretač pozitivnih promjena i dugoročnog razvoja obrazovanja u Kantonu Sarajevo i šire.

Kvalitetna saradnja svih učesnika u obrazovnom procesu, njihova motiviranost te odgovoran i predan rad predstavljaju temelj uspjeha Instituta. Kroz kontinuiranu stručnu podršku i profesionalno usavršavanje obrazovnih kadrova, Institut doprinosi izgradnji obrazovanih, savjesnih i društveno odgovornih građana spremnih da aktivno učestvuju u razvoju zajednice.

Institut je organiziran kroz Kabinet direktora i šest tematskih sektora, koji zajedno čine funkcionalnu i koordiniranu mrežu za podršku razvoju odgojno-obrazovnog sistema u Kantonu Sarajevo. Svaka organizaciona jedinica ima jasno definiranu ulogu u ostvarivanju strateških ciljeva Instituta – unapređenju kvaliteta obrazovanja, profesionalnom razvoju kadrova i inovacijama u preduniverzitetskom obrazovanju.

Kabinet direktora predstavlja centralnu koordinacionu funkciju Instituta i odgovoran je za strateško upravljanje, planiranje, podršku direktoru te koordinaciju ključnih administrativnih i pravnih poslova. Kabinet osigurava pravnu usklađenost rada, podršku u IT i tehničkim pitanjima, te standardizaciju kvaliteta usluga prema korisnicima.

Sektor za nastavne planove i programe ključan je za izradu, praćenje i unapređivanje nastavnih planova i programa / predmetnih kurikula na svim nivoima preduniverzitetskog odgoja i obrazovanja. Sektor

koordinira razvoj kurikuluma, vrednovanje ishoda učenja i stručnu podršku nastavnica u implementaciji inovativnih nastavnih rješenja.

Sektor za vannastavne i posebne programe zadužen je za razvoj i koordinaciju vannastavnih i posebnih obrazovnih programa. To obuhvata podršku učenicima s teškoćama u razvoju, programe za iseljništvo i dijasporu, inicijative za dobrobit učenika, kao i aktivnosti usmjerene na izvrsnost i liderstvo.

Sektor za izdavaštvo, udžbenike i nastavne materijale radi na izdavanju, razvoju i promociji nastavnih materijala, udžbenika i drugih obrazovnih publikacija koji podržavaju rad odgojno-obrazovnih ustanova i unapređuju nastavni proces kroz dostupnost kvalitetnih resursa.

Jedan od važnih segmenata rada Instituta jeste kontinuirano stručno usavršavanje nastavnika i stručnih saradnika. Organizacijom seminara, radionica, konferencija i edukativnih programa, Institut pruža podršku profesionalnom razvoju odgojno-obrazovnih radnika, prepoznajući da kvalitet obrazovanja počiva na kompetentnim i motiviranim nastavnicima. Za

ovaj segment rada Instituta zadužen je Sektor za upravljanje ljudskim resursima, koji se fokusira na profesionalni razvoj odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika kroz planirana usavršavanja, mentorstva i edukacije. Također prati i podržava razvoj direktora i njihovih timova te vodi aktivnosti vezane za organizaciju kadrovskih resursa Instituta i šire.

Sektor za plan, analizu, pravna i opća pitanja bavi se izradom godišnjih planova i izvještaja o radu, normativnim i pravnim pitanjima, te podrškom u provođenju pedagoških standarda. Sektor osigurava pravnu, finansijsku i administrativnu podršku koja omogućava efikasan i zakonit rad svih struktura u Institutu.

Sektor za kvalitet i vrednovanje razvija i učestvuje u istraživanjima u oblasti odgojno-obrazovnog procesa i vrednovanja postignuća učenika. Potiče objektivnu procjenu, podržava inicijative za izradu kriterija za osiguranje kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa i doprinosi unapređenju odgojno-obrazovnog procesa. Naučno-istraživački rad podrazumijeva sekundarne analize relevantnih domaćih i međunarodnih istraživanja (PISA, TIMSS, ICILS i slično).

Danas Institut predstavlja savremenu, razvojno orijentiranu instituciju koja kontinuirano prati promjene u obrazovanju i odgovara na izazove savremenog društva. Kroz stručnost, saradnju i inovativnost, Institut ostaje posvećen svojoj osnovnoj misiji – unapređenju kvaliteta preduniverzitetskog obrazovanja i stvaranju boljih uvjeta za učenje i razvoj djece i mladih.

Riječ direktorice instituta

Kada je Ministarstvo za odgoj i obrazovanje donijelo odluku da osnuje Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, to nije bila samo nova organizaciona jedinica u sistemu, bio je to trenutak u kojem je obrazovanje dobilo snažnu poruku podrške i povjerenja – poruku da reforme više nisu ideja o kojoj se govori, već proces koji se mora graditi, voditi i čuvati kroz stručan, sistemski i kontinuiran rad.

Kada smo počeli, uslovi su bili skromni – jedna kancelarija i jedan računar. Međutim, u tom trenutku nismo imali osjećaj da počinjemo „malo“. Naprotiv, osjećaj odgovornosti bio je ogroman, jer smo znali da pred sobom imamo zadatak koji se tiče budućnosti djece, nastavnika i cijelog društva. U tim prvim danima, uz snažnu podršku Ministarstva, počeli smo graditi Institut kao instituciju koja će biti stručni oslonac školama, ali i aktivan partner u razvoju reformskih procesa.

Od samog početka Institut je usmjeren na reformu obrazovanja, na implementaciju kurikularnih promjena i razvoj prakse zasnovane na ishodima učenja. Naš cilj bio je da pratimo reformu, ali i da budemo dio njenog stvaranja – kroz izradu stručnih dokumenata, smjernica, analiza



i preporuka koje su školama davale jasniji okvir i sigurniji put u promjenama. Posebnu vrijednost dajemo dijalogu sa nastavnicima i školama, jer vjerujemo da reforma može biti uspješna samo onda kada nastaje u saradnji sa onima koji je svakodnevno provode.

Paralelno s reformskim aktivnostima, Institut je izgradio snažan segment stručnog usavršavanja. Posebno smo ponosni što smo uspjeli uspostaviti sistem edukacija i tematskih programa koji nastavnicima nude konkretne alate za rad. Kroz kataloge tema i organizovane obuke, razvijamo kapacitete nastavnika, stručnih saradnika i školskih timova, jer znamo da se kvalitet obrazovanja ne gradi dokumentima, nego ljudima – njihovim znanjem, sigurnošću u radu i profesionalnom snagom.

Jedan od segmenata rada kojem smo posvetili posebnu pažnju jeste inkluzivno obrazovanje. Škole se danas suočavaju sa sve kompleksnijim izazovima, a podrška učenicima s teškoćama mora biti sistemska, stručna i dosljedna. Institut je kroz radionice, terenski rad i stručne programe podržavao škole u izradi i implementaciji individualno prilagođenih programa (IPP), osnažujući timove koji svakodnevno rade s djecom i nose veliku odgovornost. Posebno smo ponosni što su edukacije realizovane u više općina, čime smo pokazali da Institut ne želi biti udaljen od škole, već da želi biti prisutan tamo gdje je najpotrebnije – u praksi.

U isto vrijeme, Institut je razvio i snažan segment vannastavnih i posebnih programa. Takmičenja, smotre, projekti i aktivnosti usmjereni na znanje, kreativnost i angažman učenika nisu samo „dodatak“ školskom životu – oni su često upravo ono što školu čini živom, prepoznatljivom i nezaboravnom. U tom prostoru obrazovanje postaje inspiracija, ponos i motivacija, a učenici dobijaju priliku da pokažu ono što ne stane uvijek u okvir časa i udžbenika.

Posebno mjesto u ovom segmentu zauzimaju studentske posjete za sve učenike prvog i drugog razreda srednje škole u Kantonu Sarajevo, koje se realizuju u organizaciji Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja i Ministarstva za odgoj i obrazovanje. Ove posjete postale su snažan i prepoznatljiv program u kojem učenici, obilazeći gradove, kulturno-historijske lokalitete, muzeje i institucije koje nose važne poruke, uče o identitetu, prošlosti i vrijednostima Bosne i Hercegovine. To nisu obična putovanja, nego iskustva kroz koja učenici uče o domovini na način koji se pamti – kroz susrete, priče, mjesta i atmosferu. Upravo tu se razvija osjećaj pripadnosti, odgovornosti i patriotizma, onog iskrenog i ljudskog, koji ne dolazi iz udžbenika, nego iz doživljaja. Kroz ove posjete učenici bolje razumiju gdje žive, šta znači zajedništvo i koliko je važno da mladi ljudi ostanu vezani za svoju zemlju, vjeruju u nju i grade je znanjem, radom i vrijednostima koje nose iz škole.

U svim tim programima prepoznajemo najljepšu sliku škole: učenike koji rastu, koji se trude, koji se raduju uspjehu, koji pokazuju talenat i vjeru

u sebe. Institut je radio na tome da ove aktivnosti budu organizovane, jasne i dostupne svim učenicima, jer škola nije samo mjesto nastave – škola je prostor u kojem se razvijaju karakter, vrijednosti i uspomene koje učenici nose cijeli život.

Kroz protekle četiri godine razvili smo i partnerstva s relevantnim institucijama i međunarodnim organizacijama, čime smo dodatno proširili mogućnosti za škole i obrazovni sistem. Takva saradnja omogućila je da se u sistem unesu savremene prakse, novi modeli rada i dodatni resursi, ali i da se naš obrazovni prostor prepozna kao mjesto ozbiljnih stručnih inicijativa i potencijala za razvoj.

Danas, kada pogledamo unazad, jasno vidimo put koji smo prošli. Od jedne kancelarije i jednog računara stigli smo do institucije koja ima jasnu ulogu, definisane procese i sve snažniju stručnu mrežu. Ali ono što je možda najvažnije – Institut je izgradio povjerenje. A povjerenje se u obrazovanju ne dobija brzo niti lako. Ono se gradi radom, dosljednošću i spremnošću da se odgovori na potrebe škola.

Posebno želim naglasiti da ovaj razvoj ne bi bio moguć bez strateške vizije i snažne podrške Ministarstva za odgoj i obrazovanje, koje je od osnivanja Instituta prepoznalo njegov značaj i omogućilo mu da raste, jača i preuzima sve ozbiljniju ulogu u reformskim procesima. Ministarstvo i Institut zajedno su pokazali da obrazovanje nije samo administrativni sistem, već živa struktura koju je moguće unaprijediti kroz planiranje, stručnost i zajednički rad.

Kao direktorica, osjećam ponos što smo u relativno kratkom vremenu uspjeli dokazati da Institut nije institucija na papiru, već stvarna podrška školama i važan partner Ministarstva u razvoju obrazovanja. Iza svake aktivnosti stoji tim ljudi koji je radio predano, često tiho i bez velike vidljivosti, ali s velikom odgovornošću i vjerom u ono što radimo. Upravo zato ono što smo postigli ima posebnu vrijednost.

Pred nama su nove faze reforme, novi izazovi i još veća očekivanja. Ali iza nas je iskustvo koje nam daje sigurnost da možemo nastaviti još odlučnije. Institut će i dalje biti mjesto gdje se obrazovanje ne posmatra samo kao obaveza, nego kao prostor stvaranja boljeg društva. Naša misija ostaje jasna: razvijati obrazovni sistem koji je kvalitetan, inkluzivan, savremen i usmjeren na kompetencije koje učenike pripremaju za život, rad i odgovorno građanstvo.

Zahvaljujem Ministarstvu, svim kolegicama i kolegama, školama, nastavnicima, stručnim saradnicima i partnerima koji su dio ovog puta. Ono što smo gradili od 2022. godine nije samo Institut – gradili smo povjerenje u promjene i dokaz da se obrazovanje može razvijati kada postoji vizija, podrška i zajednički cilj – i sretna sam što nastavljamo graditi prave vrijednosti!

Senada Salihović, direktorica



IV poglavlje

REKONSTRUKCIJA I OPREMANJE KABINETA HEMIJE, BIOLOGIJE I FIZIKE

Ambijent odgaja

Modernizacija kabineta prirodnih nauka jedan je od ključnih reformsko-investicijskih procesa u obrazovanju Kantona Sarajevo. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uz snažnu podršku Vlade Kantona Sarajevo, pokrenulo je najveći ciklus rekonstrukcije i opremanja kabineta biologije, hemije i fizike u posljednjih dvadeset godina. Ovaj proces predstavlja strateški iskorak: izjednačiti uslove u svim školama, ojačati istraživačku nastavu i osigurati da svaki učenik, bez obzira na mjesto stanovanja, uči u modernom, sigurnom i pedagoški funkcionalnom prostoru.

Cilj je jasan i sistemski postavljen: svaka škola mora imati uslove za izvođenje eksperimenta i istraživačke nastave, a svako dijete pristup učenju kroz rad, opažanje, praktične zadatke i razvoj kompetencija koje zahtijeva savremena nauka i kurikulum.

Ulaganje u kabinete prirodnih nauka ulaganje je i u ekonomski rast: zemlje s jačim STEM obrazovanjem imaju brži tehnološki razvoj, veću produktivnost i viši domaći bruto proizvod (BDP), jer upravo ove kompetencije pokreću inovacije, industriju i modernu ekonomiju.

Projekt je započeo 2022. godine i odvija se planski, fazno i ujednačeno. Obuhvatio je škole u svim dijelovima Kantona Sarajevo, od urbanih područja do rubnih zona u kojima je ovakav standard prvi put uspostavljen. Paralelno se moderniziraju kabineti informatike, kako bi prirodne nauke bile direktno povezane s digitalnim alatima, simulacijama, obradom podataka i razvojem STEM kompetencija.

Ulaganja po fazama i obuhvat škola

U periodu 2021-2024. godine uloženo je blizu 11 miliona KM u rekonstrukciju i opremanje kabineta prirodnih nauka u osnovnim školama Kantona Sarajevo, uz paralelnu modernizaciju kabineta informatike.

Od ukupnog iznosa, 2.700.000 KM izdvojeno je za rekonstrukciju prostora, dok je oko 8.000.000 KM uloženo u savremeno opremanje kabineta biologije, hemije i fizike u svim javnim osnovnim školama Kantona Sarajevo. Time su uspostavljeni ujednačeni uslovi za izvođenje eksperimentalne i istraživačke nastave. Po završetku ovih ulaganja, ukupno 65 javnih osnovnih škola imat će potpuno obnovljene i opremljene kabine te biologije, hemije i fizike, uz značajno unaprijeđene kabine informatike i digitalne mreže.

Ovim procesom Kanton Sarajevo gradi infrastrukturu koja prati STEM razvoj, podržava primjenu kurikuluma i osigurava jednake uslove za istraživačku nastavu u svim školama.

blizu
11 miliona

ulaganja u kabine
biologije, hemije i
fizike

65

javnih osnovnih
škola Kantona
Sarajevo

♦ **2.700.000 KM** – rekonstrukcija prostora ♦

♦ **8.000.000 KM** – savremeno opremanje kabineta prirodnih nauka ♦

Ovaj proces nije bio puko uređenje prostora, nego potpuna redefinicija uloge kabineta u školi. Nekada su kabinetska nastava i eksperimentalni rad bili ograničeni prostorom i nedostatkom opreme. U mnogim školama eksperimenti su se izvodili demonstrativno, bez pune uključenosti učenika.

Danas savremeni kabinet prirodnih nauka izgleda sasvim drugačije:

- ♦ prostor je siguran, ventiliran, pregledan i pedagoški organiziran
- ♦ radne jedinice omogućavaju grupni rad i paralelno izvođenje eksperimenata
- ♦ vodovodne i kanalizacijske instalacije omogućavaju rad s hemikalijama i rastvorima
- ♦ LED rasvjeta i novi podovi stvaraju ambijent koji prati standarde moderne laboratorije
- ♦ digitalna oprema omogućava simulacije, vizualizaciju i obradu rezultata u realnom vremenu

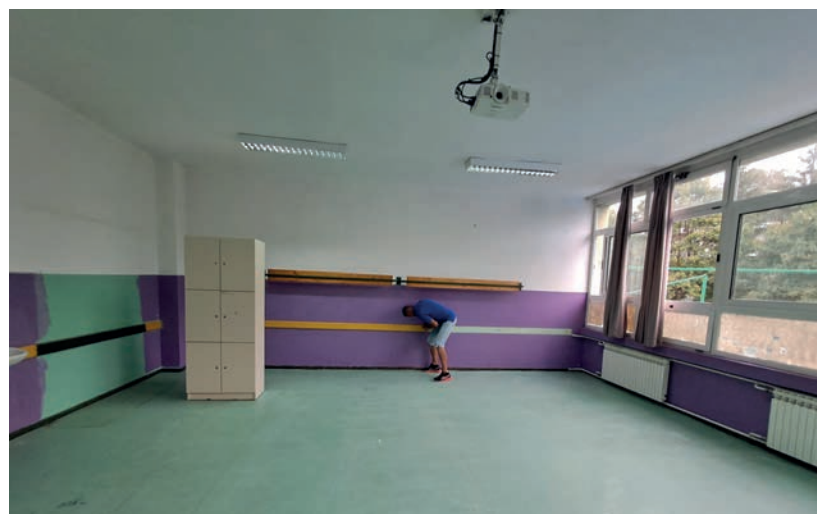
Škole su dobile opremu koju koriste visokoškolske institucije: mikroskope, hemijske setove, optičke komplete, digitalne vage, mjerne instrumente, multimedijalne uređaje i setove za eksperimentalnu fiziku. To učenicima omogućava da vide procese koje ranije nisu mogli ni zamisliti u školskim uslovima.

Savremena učionica tako postaje laboratorija u kojoj djeca istražuju, postavljaju hipoteze, provode mjerenja, porede rezultate i brane svoje zaključke.

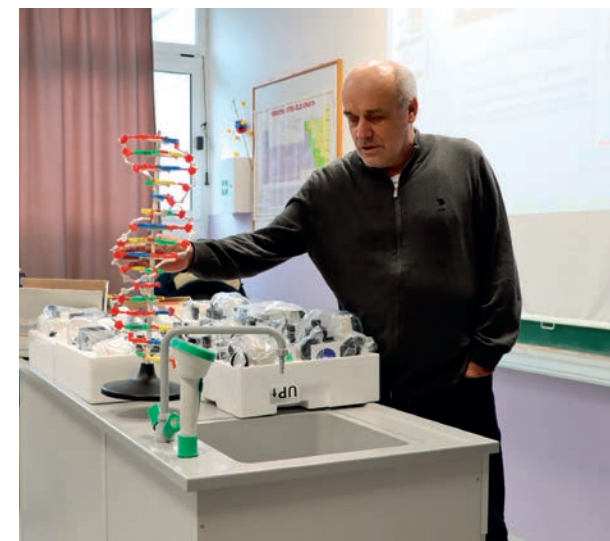
Ministarstvo i Vlada Kantona Sarajevo ovim projektom grade temelje za generacije koje će se moći ravnopravno takmičiti u STEM oblastima, razumjeti svijet koji se ubrzano mijenja i imati vještine potrebne za buduća zanimanja.



Faza rekonstrukcije kabineta



Kabineti nakon rekonstrukcije i opremanja



Nastava koja živi kroz istraživanje i kurikulum

Modernizacija kabineta prirodnih nauka stvorila je uslove za primjenu kurikuluma u njegovom punom kapacitetu: kroz istraživački rad, kritičko mišljenje i interdisciplinarno učenje. Kurikulum se više ne provodi samo kroz planove i dokumente, nego kroz stvarnu, iskustvenu nastavu.



U ovakvim kabinetima:

- ♦ učenje počinje pitanjem, nastavlja se kroz istraživanje i završava razumijevanjem zasnovanim na stvarnom iskustvu
- ♦ znanje se gradi kroz opažanje, mjerenje, tumačenje i povezivanje sadržaja
- ♦ biologija se povezuje s matematikom, fizika s informatikom, hemija s procesima iz svakodnevnog života
- ♦ interdisciplinarni zadaci i projektna nastava postaju prirodan dio časa

U kabinetima biologije učenici posmatraju preparate pod mikroskopom, istražuju ekosisteme i provode fiziološke eksperimente. U kabinetima fizike izvode mjerenja, proučavaju mehaniku, električne pojave, optiku i talase. U kabinetima hemije izvode reakcije, analiziraju rastvore i uče laboratorijske postupke u sigurnim uslovima. Savremena informatička oprema omogućava obradu podataka, simulacije, programiranje i multimedijalne projekte.

Zašto je opremljen kabinet ključ uspjeha?

Opremljen kabinet mijenja samu suštinu nastavnog procesa. Omogućava da učenici naučne pojave ne zamišljaju, nego ih vide; ne prepisuju, nego provjeravaju; ne pamte, nego razumiju. Nastavnici u takvom prostoru mogu planirati časove koji se oslanjaju na eksperiment i istraživanje, umjesto na reprodukciju informacija. Učenici rade u grupama, koriste opremu, postavljaju pitanja, provode mjerenja, bilježe rezultate i argumentiraju svoje zaključke, razvijaju radoznalost, logičko mišljenje, preciznost i samostalnost – kompetencije koje su srž savremenog kurikuluma.

Današnji kabinet nije samo prostor sa laboratorijskim stolovima, digestorom, mikroskopima ili setovima za fiziku i hemiju; on je potpuno funkcionalna, digitalno podržana učionica u kojoj stabilna mreža,

interaktivna tabla, računar, projektor i vizualizacije postaju prirodan nastavak eksperimentalnog rada. Sve što učenik vidi, mjeri i analizira može se odmah prikazati, uporediti, simulirati i produbiti kroz digitalne alate.

Kada škola ima ovako uređen i digitalno opremljen kabinet, nastava dobija smisao i dubinu. Teorija se povezuje s praksom, znanje postaje iskustvo, a učenici postaju stvarni učesnici u učenju. Zato je savremeni kabinet temelj svakog uspješnog primjera nastave prirodnih nauka.



Uloga Instituta – od opreme do metodološke podrške

JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo prati ulaganja u kabinete prirodnih nauka i informatike kroz sistemsku stručnu podršku školama i nastavnicima. Oprema i infrastruktura dobijaju puni smisao tek kada budu praćene promjenama u nastavi.

Institut izrađuje metodološke smjernice za izvođenje istraživačke i kabinetske nastave, organizira stručno usavršavanje nastavnika i direktora za rad u savremeno opremljenim kabinetima, razvija i prikuplja praktikume kao i ogledne časove i primjere dobre prakse. Također organizira konferencije i stručne skupove na kojima se razmjenjuju iskustva i standardiziraju pristupi nastavi prirodnih nauka. Na ovaj način ulaganja u opremu pretvaraju se u stvarnu transformaciju nastavnog procesa, svaki kabinet postaje prostor za aktivno učenje, istraživanje i razvoj STEM kompetencija.

Kako kabineti mijenjaju nastavu u školama Kantona Sarajevo

Uloga savremeno opremljenih kabineta najjasnije se vidi u školama u kojima su promjene već zaživjele u svakodnevnoj nastavi. Sljedeći primjeri pokazuju kako ulaganja Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Vlade Kantona Sarajevo mijenjaju način rada, kvalitet časa i iskustvo učenika.

Kurikulum koji živi u kabinetu biologije

U Osnovnoj školi *Musa Ćazim Ćatić* kabinet biologije pretvoren je u školski laboratorijski centar u kojem kurikulum živi kroz konkretne aktivnosti. Kontinuirana nabavka opreme, nastavnih učila, digitalnih alata i didaktičkih materijala omogućila je realizaciju oglednih i redovnih časova i istraživačkih vježbi koje povezuju različite nastavne oblasti.

Ogledni čas „Kako povezati građu i funkciju bubrega i matematiku sa zdravljem čovjeka?“ pokazao je kako se biologija i matematika mogu prirodno spojiti u jednoj nastavnoj situaciji. Učenici su pratili koliko krvi bubrezi filtriraju, kako se održava ravnoteža vode i soli u organizmu i na koji način male promjene u brojkama utiču na zdravlje. Matematički proračuni bili su alat da razumiju procese, a ne cilj sam za sebe.

„Kada učenici vide brojke iza procesa u tijelu, shvate da matematika nije apstraktna, nego dio života, a biologija postaje jasnija i smislenija“, objašnjava nastavnica Zumra Topuz-Agić.



Drugi primjer dobre prakse je čas o genetici i biotehnologiji, tokom kojeg su učenici izdvajali DNK iz voća, posmatrali reakcije i analizirali procese koristeći opremu koja je nekada bila rezervisana za univerzitetske laboratorije. U savremeno opremljenom kabinetu mogli su jasno vidjeti

vezu između teorije i stvarnog laboratorijskog postupka, od razgradnje ćelijske membrane do vidljive, istaložene DNK.

„Znanje je na ovom času izašlo iz knjige i postalo iskustvo. Učenici su vidjeli kako izgleda DNK, razumjeli zašto je svaki korak važan i shvatili da genetika oblikuje svijet u kojem žive“, istakla je nastavnica Edina Salihbegović

Ovi primjeri pokazuju da savremeno opremljen kabinet, uz dobro osmišljenu metodiku rada, omogućava punu primjenu Kurikuluma: učenici istražuju, povezuju različite naučne oblasti, razvijaju kritičko mišljenje i naučnu odgovornost, a nastava prirodnih nauka postaje iskustvo koje ostaje.



Osnovna škola *Ćamil Sijarić* – Fizika koja se uči kroz iskustvo

Savremeno opremljeni kabineti fizike u Osnovnoj školi *Ćamil Sijarić* donijeli su jasnu promjenu u načinu na koji učenici razumiju prirodne pojave. Nastava je prešla iz okvira teorijskog izlaganja u prostor u kojem se znanje gradi kroz pokus, mjerenje, diskusiju i timski rad. Kabinet je uređen, opremljen i organizovan tako da učenici odmah povezuju sadržaje iz udžbenika sa stvarnim procesima koje mogu vidjeti i provjeriti.

„Opremljeni modernom laboratorijskom i multimedijalnom opremom, kabineti omogućavaju izvođenje eksperimenata koji ilustriraju zakone



fizike i čine apstraktne pojmove razumljivijim i pristupačnijim. Digitalni alati i simulacije dopunjuju praktične vježbe i pomažu učenicima da vizualiziraju pojave koje je teško demonstrirati u učionici. Rezultat je bolja motivacija, jače analitičke sposobnosti i veća samostalnost učenika“, kaže nastavnica fizike Nataša Mastilo.

Učenici časove fizike danas doživljavaju kao prostor istraživanja. Rade mjerenja, porede rezultate, postavljaju hipoteze, izvode zaključke i diskutiraju o opažanjima. Učenici iz odjeljenja viših razreda ističu da im nova oprema olakšava razumijevanje zakona mehanike, elektriciteta i optike, jer svaki zadatak mogu provjeriti kroz konkretni pokus.

Nastavnik Husein Lisica, koji vodi praktične časove, ističe da savremeni kabinet otvara vrata projektnoj nastavi i dodatnom angažmanu učenika:

„Kada djeca imaju opremu u rukama, interes raste. Vide smisao onoga što uče, primjenjuju znanje na zadacima i lakše ulaze u pripreme za takmičenja. Kabinet nam je donio novu energiju.“

Časovi se realiziraju kroz aktivno učenje i saradnju, učenici rade u manjim grupama, koriste laboratorijske setove, optičke komplete, generatore, eksperimente iz struje i magnetizma, te radne stanice za precizna mjerenja. Interaktivna tabla dodatno podstiče vizualno učenje i argumentovanje rješenja pred cijelim razredom.

Nastavnici naglašavaju da se razlika jasno vidi: unaprijeđena sigurnost, bolja organizacija prostora i dostupnost opreme doprinijeli su većoj disciplini, efikasnosti i motivaciji kod učenika. Kabinet je postao mjesto u kojem se teorija povezuje s praksom, a fizika dobija dimenziju koja djeci budi radoznalost.

Zahvaljujući podršci Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i posvećenosti nastavnog kolektiva, ova škola danas ima prostor koji podupire savremenu, istraživačku nastavu i razvoj kompetencija koje učenicima trebaju u narednim obrazovnim koracima.



Kabineti koji mijenjaju nastavu: iskustveno učenje i formativno praćenje u OŠ Hasan Kikić

Potpuna rekonstrukcija kabineta fizike, hemije i biologije u JU OŠ *Hasan Kikić* pokazuje kako savremena oprema i dobro uređen prostor mijenjaju samu srž nastave. Kabineti su obnovljeni i opremljeni tako da učenici više ne uče iz statičnih prikaza, nego kroz aktivnosti koje razvijaju znanje, radoznalost i istraživački način razmišljanja. Na stolovima su modeli ljudskog tijela i strukture DNK, mikroskopi, eksperimentalni setovi i aparatura za fiziku, dok pametna tabla i digitalni alati čine nastavu jasnijom i pristupačnijom.

Promjena se osjeti u svakom času. Učenici sada rade oko radnih stanica, bilježe podatke, postavljaju hipoteze i provjeravaju ih kroz ogled. Nastavnici navode da priprema časa traje kraće, organizacija rada je jasnija, a praćenje individualnog napretka učenika jednostavnije.

Formativno praćenje u ovoj školi postaje prirodan dio nastavnog toka. Nastavnik posmatra kako učenici pristupaju mjerenju, šta zapisuju, kako tumače rezultate i u kojem trenutku im je potrebna podrška. Procjena se ne zasniva samo na reprodukciji sadržaja, nego na stvarnim aktivnostima učenika, njihovom zaključivanju, argumentaciji i načinu na koji rješavaju problem. Povratna informacija je brza, konkretna i utemeljena na onome što se upravo dešava u kabinetu.

Oprema se pokazala ključnom i u periodu online nastave. Nastavnici su mogli koristiti pametnu tablu, kameru i kabinetske materijale kako bi učenicima prikazali pokuse u realnom vremenu. Djeca su pratila korak po korak, vidjela reakcije, rezultate i postupke, što im je omogućilo da zadrže kontinuitet učenja čak i kada nisu bili u učionici.



Kada škola sama prepozna potrebu, nastaje kvalitet

Primjeri dobre prakse iz srednjih škola

Iako je projekt rekonstrukcije i opremanja kabineta biologije, hemije i fizike sistemski obuhvatio osnovne škole, srednje škole su paralelno prepoznavale vlastite potrebe i samostalno ulagale u unapređenje nastavnog prostora. Kroz školske razvojne planove, vlastiti budžet i usmjerena ulaganja, ove škole su modernizirale kabinete kako bi učenicima omogućile sigurno, funkcionalno i savremeno okruženje za učenje prirodnih nauka.

Ovi primjeri pokazuju da kvalitetna nastava ne zavisi samo od velikih projekata, nego i od škola koje jasno sagledaju šta im nedostaje, ispravno postave prioritete i planski ulažu u opremu koja direktno utiče na kvalitet rada učenika i nastavnika. *Druga* i *Treća* gimnazija potvrđuju da dobro planirano, čak i budžetski skromnije ulaganje, može donijeti stvarnu i dugoročnu promjenu u načinu na koji učenici uče i doživljavaju prirodne nauke.

Hemija koja se uči kroz iskustvo

U *Drugoj gimnaziji* nastava hemije više nije zasnovana na teorijskim objašnjenjima iz udžbenika. Savremeno opremljen kabinet hemije danas je laboratorija istraživanja, znatiželje i sigurnog eksperimentisanja, u kojoj učenici uče kroz opažanje, analizu i praktičan rad.

Kabinet je u potpunosti moderniziran: ugrađen je digestor, postavljena su dva centralna radna stola i ventilirani ormar za hemikalije, a novi sistem ventilacije omogućava izvođenje eksperimenata bez rizika po zdravlje učenika i nastavnika. Prostor je čist, organizovan i tehnički uređen tako da podrži sve faze nastave prirodnih nauka.

Kabinet hemije predstavlja osnovu za razvoj praktičnih vještina i istraživačkog razmišljanja kod učenika. Nakon što je opremljen novom opremom, stvoreni su uslovi koji zadovoljavaju sve sigurnosne i pedagoške standarde. Digestor omogućava izvođenje reakcija koje oslobađaju gasove, dok ventilirani ormar osigurava pravilno skladištenje hemikalija. Učenici sada postavljaju hipoteze, analiziraju rezultate i uče hemiju kao živi proces, ističe nastavnica Nudžejma Nezir.

Promjene se vide u disciplini, motivaciji i kvalitetu rada. Nastava hemije postala je praktična, iskustvena i povezana s realnim procesima baš onako kako kurikularna reforma predviđa.



Učenici aktivno učestvuju u eksperimentima, raspravljaju o opažanjima i lakše povezuju teoriju s praksom. Nastavnici naglašavaju da je unaprijeđena sigurnost i bolja organizacija prostora doprinijela većoj disciplini, motivaciji i efikasnosti rada u kabinetu.

U vrijeme kada je kabinet bio skromno opremljen, mogućnosti za istraživačku nastavu bile su ograničene. Danas škola ima funkcionalan i inspirativan prostor u kojem se znanje stiče kroz iskustvo, a hemija postaje predmet koji učenici vole, razumiju i doživljavaju, pojašnjava nastavnica Nezir.

Kada škola prepozna potrebu, a ulaganje donese stvarnu promjenu

U Trećoj gimnaziji najznačajnije promjene vidljive su u kabinetu hemije, prostoru u kojem se nastava godinama odvijala uz brojna ograničenja. Nastavnici su dugo ukazivali na potrebu za opremom koja bi omogućila izvođenje eksperimenata u sigurnim i pedagoški ispravnim uslovima. Kada je škola prepoznala ovaj prioritet i kandidirala ga u plan unapređenja rada, stvoreni su uslovi da kabinet dobije opremu kakvu nastava hemije zaista zahtijeva.

Nabavkom ventilacionog ormarića za hemikalije, novog sistema ventilacije i uređenjem radnog prostora, kabinet je prvi put dosegnuo standard koji omogućava izvođenje eksperimenata bez rizika. Učenici danas rade u okruženju koje je sigurno, jasno organizovano i funkcionalno što je prije samo nekoliko godina bilo teško zamislivo. Nastavnica hemije Edina Hodžić naglašava da ova oprema nije formalni dodatak, nego osnovni uslov kvalitetne nastave:

Pravilno skladištenje hemikalija sprečava isparavanja i trovanja, a ventilacioni sistem uklanja štetne pare koje nastaju pri radu. Odvojene police onemogućavaju neželjene reakcije između supstanci. Tek s ovom opremom nastava dobija punu dimenziju sigurnosti. Sada zaista možemo izvoditi sve eksperimente predviđene nastavnim planom, bez improvizacije. Učenici postavljaju hipoteze, mjere, tumače rezultate i razvijaju naučni način razmišljanja.



OPREMANJE KABINETA INFORMATIKE – DIGITALNE UČIONICE I MULTIMEDIJALNA OPREMA

Digitalna infrastruktura kao temelj savremene nastave

Savremeno obrazovanje podrazumijeva učionicu koja odgovara stvarnosti u kojoj učenici odrastaju – digitalnoj, umreženoj i interaktivnoj. Promjene u načinu učenja, ubrzan razvoj tehnologije, kao i iskustva stečena tokom pandemije koronavirusa, jasno su pokazali da kvalitet nastave više nije moguće unapređivati bez sistemskog ulaganja u digitalnu infrastrukturu škola. Na temelju ovih iskustava i uočenih potreba, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo je od 2021. godine započelo plansku i višegodišnju modernizaciju i digitalizaciju odgojno-obrazovnih ustanova.

Digitalna transformacija škola u Kantonu Sarajevo u periodu 2021-2026. godine vođena je jasnim ciljem: stvoriti tehničke i pedagoške uslove za savremeno, funkcionalno i dostupno obrazovanje u svim osnovnim i srednjim školama. Digitalne učionice danas nisu rezultat jednokratnih nabavki, već kontinuiteta ulaganja Ministarstva, u saradnji s Vladom Kantona Sarajevo i partnerskim institucijama.

Analiza stanja provedena 2021. godine ukazala je na izraženu neujednačenost informatičke opreme i mrežne infrastrukture u školama, kao i na činjenicu da je značajan dio računara u kabinetima informatike bio tehnički zastario. Prosječna starost računara u školama bila je čak 17 godina, a najveći broj računara nabavljen je još 2004. godine, što je ozbiljno ograničavalo korištenje savremenih obrazovnih softvera, digitalnih alata i funkcionalne nastave zasnovane na informaciono-komunikacijskim tehnologijama.

Kao odgovor na ove izazove, Ministarstvo je započelo sistemsko opremanje škola, usmjereno na modernizaciju kabineta informatike, nabavku novih računara, unapređenje mrežne infrastrukture i uvođenje multimedijalne opreme u učionice.



Računari i kabineti informatike – ujednačeni standardi za sve škole

Proces modernizacije kabineta informatike u školama Kantona Sarajevo proveden je planski, postepeno i kontinuirano, s jasnim ciljem uspostavljanja jednakih tehničkih uslova za izvođenje nastave informatike u svim osnovnim i srednjim školama. Ključni iskorak ostvaren je u periodu 2022-2023. godine, kada je realiziran do tada najveći ciklus ulaganja u računarsku opremu.



U okviru ovog procesa, tokom 2022. godine unaprijeđeno je 1.700 postojećih desktop i laptop računara ugradnjom SSD diskova, čime je značajnom broju uređaja produžen vijek korištenja za najmanje pet godina. Ovakav pristup omogućio je racionalno upravljanje budžetskim sredstvima, izbjegavanje hitnih nabavki nove opreme i ostvarenje značajnih implicitnih ušteda, uz istovremeno osiguravanje funkcionalnosti potrebne za savremenu nastavu.

Paralelno s unapređenjem postojeće opreme, u periodu septembar – oktobar 2022. godine nabavljeno je 900 novih desktop računara za kabinete informatike, dok je proces modernizacije nastavljen i u 2023.

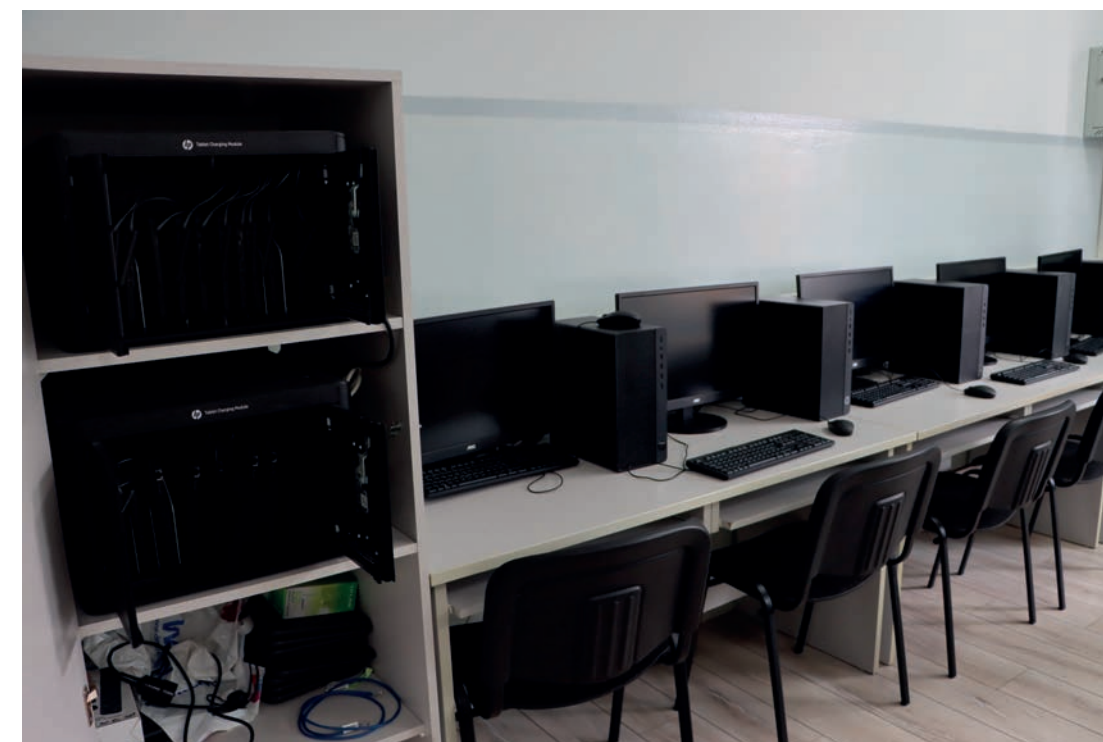
godini nabavkom dodatnih 1.150 računara za potrebe nastave informatike. Time je ukupno nabavljeno 2.050 novih računara, čime su kabinet-ski kapaciteti značajno unaprijeđeni u skladu sa stvarnim potrebama škola.

Po prvi put, opremanje kabineta informatike realizirano je prema jedinstvenim tehničkim standardima, čime su uspostavljeni ujednačeni uslovi za izvođenje nastave informatike u svim školama Kantona Sarajevo, bez obzira na njihovu veličinu, lokaciju ili ranije stanje opremljenosti. Na ovaj način, kabinet informatike postao je funkcionalan i pouzdan prostor za razvoj digitalnih kompetencija učenika i primjenu savremenih nastavnih metoda.

Mrežna infrastruktura – tehnički temelj digitalne nastave

Poseban segment digitalne transformacije predstavlja unapređenje mrežne infrastrukture. Paralelno s opremanjem kabineta, Ministarstvo provodi višegodišnji projekat izgradnje i modernizacije računarskih mreža u školama, koji se realizira od 2022. godine.

U okviru prve i druge faze projekta modernizirana je mrežna infrastruktura u ukupno 61 školi, a do kraja 2025. godine projekat je završen u 72 osnovne i srednje škole širom Kantona Sarajevo. Ukupna ulaganja



Ministarstva u mrežnu opremu iznose oko 1,4 miliona KM, čime su osigurani stabilni i sigurni tehnički uslovi za svakodnevnu upotrebu digitalnih platformi, multimedijalnih sadržaja i savremenih nastavnih metoda.

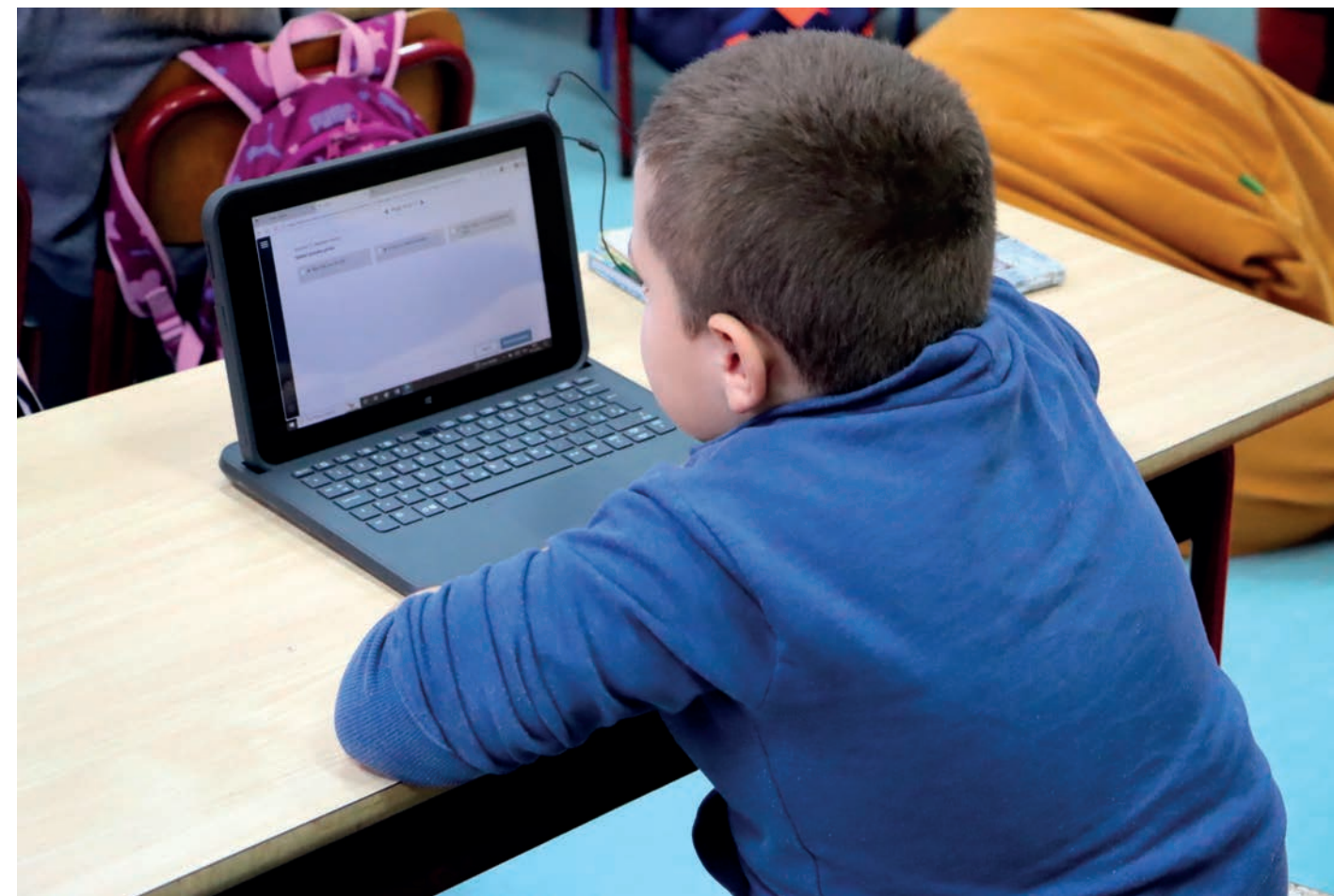
Ova ulaganja imaju direktan uticaj na kvalitet nastavnog procesa i svakodnevni rad u učionicama. Ministrica za odgoj i obrazovanje Naida Hota-Muminović naglašava da je modernizacija digitalne infrastrukture preduslov za savremenu i funkcionalnu nastavu:

Ovaj projekat stvara preduslove za kvalitetnu upotrebu digitalnih alata i omogućava nastavnicima i učenicima svakodnevno korištenje savremenih platformi i multimedijalnih sadržaja. Samo kontinuiranim ulaganjem u infrastrukturu i jačanjem kapaciteta nastavnika možemo odgovoriti potrebama savremenog doba.

Naida Hota-Muminović,
ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

Multimedijalna oprema i interaktivne table – učionica kao prostor aktivnog učenja

U završnoj fazi modernizacije, tokom 2025. godine, osnovne i srednje škole dodatno su opremljene interaktivnom multimedijalnom opremom. Isporučeno je 40 interaktivnih elektronskih tabli, uz organiziranu stručnu obuku nastavnika u saradnji s JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo. Fokus ovih ulaganja nije bio isključivo na nabavci opreme, već na njenoj punoj integraciji u nastavni proces kroz interaktivnu, vizualno podržanu i učeniku prilagođenu nastavu.



Digitalna transformacija nije se zaustavila na opremi. Poseban akcenat stavljen je na jačanje kompetencija nastavnika, jer savremena učionica ne počiva samo na tehnologiji, već na ljudima koji je koriste. Kroz stručna usavršavanja, razmjenu primjera dobre prakse i mentorsku podršku, nastavnici su osposobljavani za primjenu digitalnih alata u različitim nastavnim predmetima, uključujući informatiku, STEM oblasti i interdisciplinarnu nastavu.

U tom kontekstu razvijane su i STEM učionice, uključujući učionice koje su prošle proces verifikacije, čime su dodatne škole u Kantonu Sarajevo dobile savremeno opremljene prostore za nastavu informatike, robotike i tehničke kulture. Istovremeno, Ministarstvo je, u saradnji s partnerskim organizacijama, osiguralo i dodatnu opremu za nastavno osoblje, kao i donacije i nabavke laptopa za realizaciju online nastave i uvođenje elektronskog dnevnika u srednjim školama.



Škole kao aktivni partneri digitalne transformacije

Važan dio ovog procesa predstavlja i aktivna uloga samih škola. Prepoznajući značaj digitalnih alata za kvalitet nastave, brojne škole su, u skladu s vlastitim mogućnostima, dodatno ulagale u opremu, softvere i projekte, te kroz saradnju s partnerima i donatorima jačale digitalne kapacitete. Ovakav pristup pokazuje da digitalna transformacija nije isključivo infrastrukturni proces, već zajednički napor sistema i škola.

Od opreme do primjene

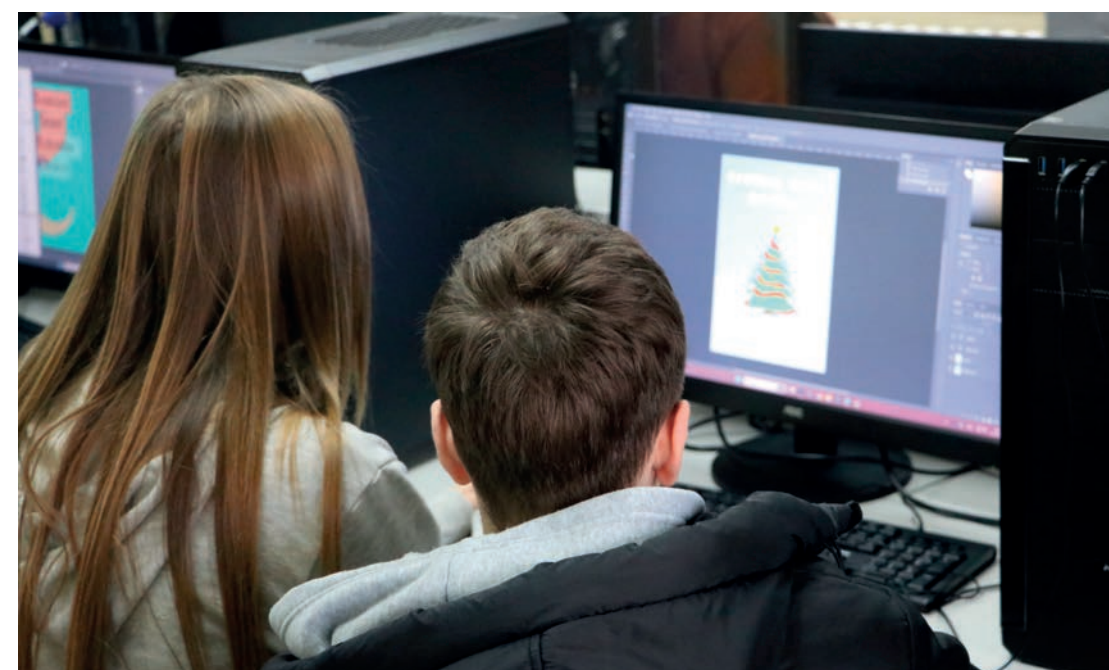
- ♦ opremljeni i standardizirani kabineti informatike
- ♦ stabilna mrežna infrastruktura
- ♦ obuka nastavnika za korištenje digitalne i multimedijalne opreme
- ♦ veća interakcija, vizualizacija nastavnih sadržaja i aktivno učešće učenika



Digitalizacija upravljanja obrazovanjem – sistemska poveznica

Digitalne učionice razvijaju se paralelno s procesom digitalizacije upravljanja obrazovnim sistemom. Razvoj i primjena Informacionog sistema za upravljanje u obrazovanju (EMIS), elektronskog dnevnika u osnovnim i srednjim školama, online upisa u predškolske ustanove i srednje škole, kao i digitalizacije procesa organizacije i eksterne mature, čine jedinstven sistem povezan s infrastrukturnim ulaganjima u škole.

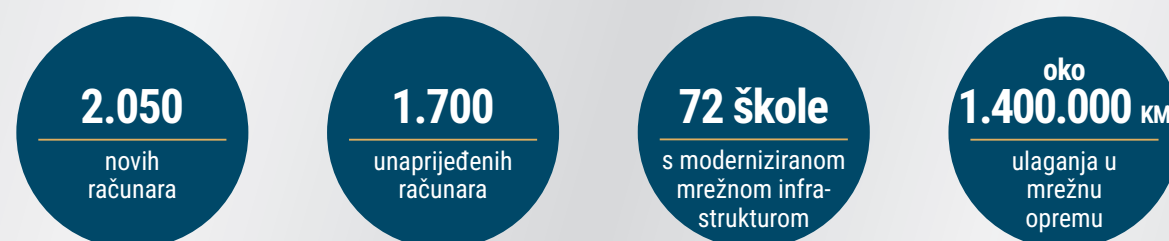
Završetkom investicijskog ciklusa 2021-2026. godine, digitalna učionica u Kantonu Sarajevo više nije pilot-projekat, već standard. Škole danas raspolažu tehničkim kapacitetima koji omogućavaju interaktivno učenje, razvoj digitalnih kompetencija učenika i nastavnika te primjenu savremenih nastavnih metoda, s jasnim fokusom na kvalitet nastave, dobrobit učenika i jačanje kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova.



Ulaganja u digitalne učionice i multimedijalnu opremu dio su šireg investicijskog ciklusa Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, usmjerenog na kvalitet, dostupnost i održiv razvoj obrazovnog sistema, s jasnim fokusom na budućnost obrazovanja u Kantonu Sarajevo.

Digitalna infrastruktura u brojkama (2021–2025)

Sistemska ulaganja u digitalne učionice i škole Kantona Sarajevo



IT kabinet kao pokretač digitalnog i STEM obrazovanja

Četvrta gimnazija Ilidža prepoznata je kao škola koja promjene ne čeka, već ih promišljeno pokreće. Kao prva gimnazija koja je uvela IT smjer, škola je napravila strateški iskorak ka savremenom obrazovanju usmjerenom na digitalne kompetencije, programiranje i razvoj logičkog mišljenja. Ova odluka nije bila programska novina sama po sebi, već jasan razvojni pravac usklađen s potrebama učenika i savremenog društva.

Digitalne učionice i savremena IT oprema u Četvrtoj gimnaziji osmišljene su kao podrška realizaciji nastavnog plana i programa i postizanju jasno definisanih ishoda učenja. IT kabinet funkcionise kao prostor za praktičnu, projektnu i problemsku nastavu, u kojem učenici znanja iz informatike i matematike ne usvajaju teorijski, već ih neposredno primjenjuju kroz programiranje, modelovanje i rad na konkretnim projektima.

Nastavnik Seid Hasanović ističe da IT kabinet mijenja samu suštinu učenja, jer učenici više nisu pasivni primaoci znanja, već aktivni kreatori rješenja:

U IT kabinetu učenici znanje iz informatike i matematike primjenjuju na realne probleme. Ne uče samo teoriju, već razvijaju funkcionalna rješenja kroz praktične projekte.

Seid Hasanović, profesor u JU Četvrta gimnazija

Kao ilustraciju tog pristupa, Hasanović navodi projekte poput heksapoda, u kojem učenici rade s algoritmima kretanja i inverznom kinematikom, te 2D crtača, koji povezuje geometriju, G-code i upravljanje motorima.

Kurikularno utemeljena digitalna nastava posebno dolazi do izražaja na časovima programiranja iz oblasti struktura grananja. Korištenjem *if, if-else* i ugniježdenih struktura, učenici rješavaju logičke i matematičke probleme, povezujući apstraktne programske koncepte s kretanjem u prirodi i svakodnevnim situacijama. Time se ostvaruju ishodi učenja koji podrazumijevaju razumijevanje logičkih procesa, samostalno rješavanje problema i primjenu znanja u novim kontekstima.

Savremena oprema omogućava i kombinaciju individualnog i timskog rada. Učenici rade u timovima s jasno podijeljenim ulogama, ali i samostalno, u zavisnosti od zahtjeva projekta. Kao primjer, projekat „Čupkica“ realiziran je kroz paralelan rad na aplikaciji, programiranju i senzorima, dok je projekat heksapoda razvijan kao individualni rad uz mentorsku podršku.

Profesor Nedžad Kadić dodatno naglašava značaj ovakvog pristupa za razvoj STEM kompetencija:

Učenici stižu algoritamsko razmišljanje, projektni pristup i iskustvo rada sa savremenim tehnologijama, poput mikrokontrolera, senzora i 3D printa. Projekti poput biometrijske brave i gimbala učenike uvode u oblasti ugrađenih sistema, elektronike i stabilizacije, čime se znanje iz učionice direktno prenosi u realne tehničke primjene.

Nedžad Kadić, profesor u JU Četvrta gimnazija

Poseban akcenat na ishode učenja i pripremu za dalje obrazovanje ističe profesorica Medina Hasanović:

Učenici kroz rad u IT kabinetu razvijaju logičko i kritičko mišljenje, sposobnost rješavanja problema i naviku povezivanja teorije s praktičnom primjenom. Takav pristup ih osposobljava za samostalno učenje i lakše savladavanje zahtjevnijih sadržaja na višim nivoima obrazovanja, posebno u STEM oblastima.

Medina Hasanović, profesorica JU Četvrta gimnazija

Efekti ovakvog pristupa vidljivi su i kroz konkretna postignuća učenika. Projekat „Pametna džamija“ učenika Bakira Poljičića uvršten je među deset najboljih inovacija u školskoj 2023/2024. godini, dok većina učenika IT smjera i sekcija nastavlja školovanje na tehničkim i informatičkim fakultetima u Bosni i Hercegovini i inostranstvu.

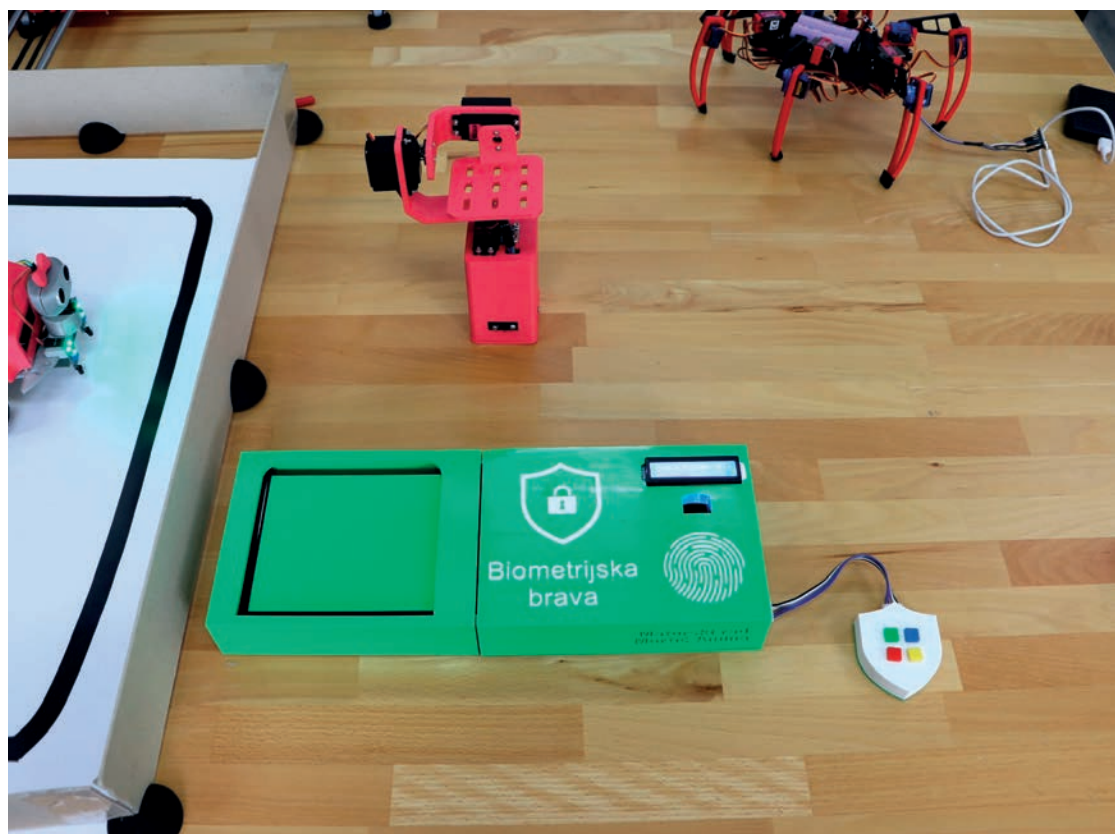
Robotika u praksi – kada znanje postaje funkcionalno rješenje

Rad Robotičke i IT sekcije Četvrte gimnazije Ilidža pokazuje kako digitalne učionice i savremena oprema, uz stručno mentorstvo nastavnika, omogućavaju učenicima da znanja iz informatike, matematike i tehničkih nauka pretvore u konkretna, funkcionalna rješenja.

Učenici projekte realizuju uz stručnu podršku nastavnika Seida Hasanovića i Nedžada Kadića, kroz kombinaciju redovne nastave, sekcijskog rada i projektnog učenja.

Biometrijska brava

Učenici Tarik Muhić i Eldar Ragipović razvili su sistem zasnovan na ESP32 mikrokontroleru i senzoru otiska prsta. Projekat povezuje programiranje, elektroniku i sigurnosne sisteme, uz jasan praktični kontekst primjene.



Gimbal za GoPro kameru

Učenici Adi Hodžić i Berna Žigović izradili su stabilizator sa 3D printanim dijelovima, senzorima i servo motorima. Projekat demonstrira integraciju znanja iz elektronike, mehanike i upravljanja pokretom.

2D crtač

Učenici Kanita Ledinić i Nidal Milišić realizirali su uređaj koji koristi Arduino, stepper motore i G-code za precizno iscrtavanje. Projekat povezuje informatiku, matematiku i tehničko crtanje kroz digitalnu proizvodnju.

Digitalna učionica u praksi: projektna nastava, multimedija i profesionalno usmjerenje učenika

U Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije digitalna učionica predstavlja funkcionalan nastavni prostor u kojem se digitalna infrastruktura, savremeni softveri i multimedijalna oprema koriste kao sastavni dio nastavnog procesa. Oprema i alati integrisani su u nastavu s ciljem razvoja praktičnih znanja, kreativnih vještina i profesionalnih kompetencija učenika.



Kroz nastavni predmet Medijske tehnologije, učenici rade u digitalnom okruženju koje podstiče projektni pristup, timski rad i javnu prezentaciju rezultata. Nastavni zadaci osmišljeni su tako da učenici koriste digitalne alate za rješavanje konkretnih problema, razvijajući tehničke,



organizacijske i komunikacijske vještine koje su primjenjive u daljnjem obrazovanju i profesionalnom okruženju.

U odjeljenju III-2 realiziran je niz projekata kroz koje su učenici imali priliku da prepoznaju vlastita interesovanja i profesionalne sklonosti. Jedan od projekata bio je dizajn kalendara, u okviru kojeg su učenici radili na vizuelnom identitetu, strukturi sadržaja, izboru boja i fotografija, koristeći profesionalne digitalne alate.

Tarik Terzić, učenik III-2 odjeljenja, navodi da mu je upravo taj projekat pomogao u profesionalnom usmjeravanju.

Taj projekat mi je pokazao da uživam u radu s dizajnom, fotografijama i vizuelnim sadržajem. Spoj kreativnosti i praktične svrhe pomogao mi je da shvatim čime bih se volio baviti u budućnosti.

Tarik Terzić, učenik III-2

Značajan dio nastave realizira se kroz timski rad u digitalnom okruženju, koji podrazumijeva planiranje, raspodjelu zadataka i zajedničku prezentaciju rezultata.

Kroz timski projekat naučio sam kako organizovati rad, slušati druge i voditi tim. Taj način rada mi je pomogao da prepoznam interes za menadžment i vođenje kolektiva.

Dino Ahmić, učenik III-2 odjeljenja

Projektna nastava u digitalnoj učionici omogućava učenicima i razvoj analitičkih i istraživačkih vještina. Kroz interdisciplinarne zadatke oni uče prikupljati podatke, analizirati informacije i donositi zaključke.

Rad na analizi slučaja, prikupljanju podataka i donošenju zaključaka pokazao mi je da me zanima istraživački rad i logičko povezivanje činjenica. Taj projekat me usmjerio ka odluci da upišem fakultet kriminalistike.

Mustafa Redžić, učenik III-2

Prema riječima mr. Semre Zaimović, profesorice medijskih tehnologija i grafičkog dizajna, digitalna učionica u ovoj školi razvija se planski i kontinuirano.

Učenici se već od prvog razreda postepeno uvode u digitalnu pismenost, vizuelnu komunikaciju i rad u grafičkim programima. Kroz projektni i timski rad razvijaju digitalne, komunikacijske i organizacijske vještine koje su direktno primjenjive u daljnjem obrazovanju i profesionalnom okruženju.

*mr. Semra Zaimović,
profesorica medijskih tehnologija i grafičkog dizajna*

Primjer Srednje tehničke škole grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije pokazuje kako se ulaganja u digitalne učionice i multimedijalnu opremu pretaču u konkretne obrazovne ishode, razvoj kompetencija učenika i njihovu pripremu za daljnje obrazovanje i tržište rada.

Digitalna učionica u praksi: oprema koja se koristi, znanje koje se gradi

U JU OŠ *Vrhbosna* digitalna učionica nije izdvojeni prostor niti povremena aktivnost, već sastavni dio svakodnevne nastave. Digitalni alati i savremena oprema integrisani su u nastavni proces tako da učenici tehnologiju koriste kao sredstvo za učenje, istraživanje i stvaranje.

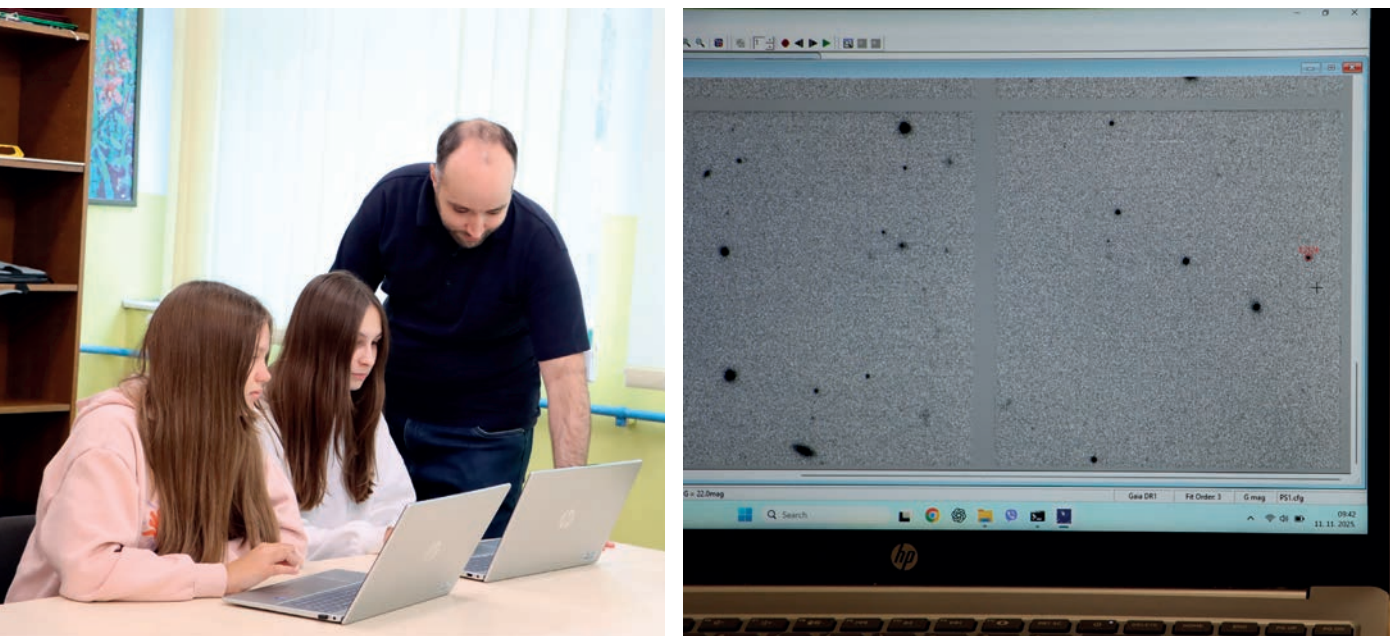
Kabinet informatike funkcioniše kao aktivno radno okruženje u kojem svaki učenik ima mogućnost samostalnog rada, a nastava je usmjerena na razvoj digitalne pismenosti, logičkog mišljenja i rješavanja problema. Interaktivna tabla, zahvaljujući mobilnosti i fleksibilnoj primjeni, koristi se u razrednoj i predmetnoj nastavi, gdje doprinosi vizualizaciji sadržaja, grupnom radu i aktivnom učešću učenika.

Digitalna praksa u školi dodatno je osnažena kroz STEM aktivnosti i primjenu savremenih digitalnih alata, čime se nastava povezuje s realnim istraživačkim zadacima i svakodnevnim praćenjem učenja. Upravo u toj kombinaciji – infrastrukturne opremljenosti i pedagoške primjene – digitalna učionica u OŠ *Vrhbosna* dobija svoj puni smisao.

Digitalne kompetencije kroz stvarnu nauku – opservacije asteroida (IASC)

Digitalna učionica dobija puni smisao onda kada tehnologija postane ulaz u autentično učenje. Još jedan primjer dolazi iz JU OŠ Vrhbosna, gdje učenici već treću godinu zaredom učestvuju u međunarodnom naučnom programu The International Astronomical Search Collaboration (IASC).

Zahvaljujući savremeno opremljenom kabinetu informatike, stabilnoj digitalnoj infrastrukturi i softverskim alatima nabavljenim kroz sistem-ska ulaganja, učenici imaju priliku da rade sa stvarnim astronomskim podacima i učestvuju u opservacijama nebeskih tijela. Digitalna oprema u ovom slučaju nije puko tehničko sredstvo, već alat koji otvara vrata stvarnoj nauci. Učenici koriste profesionalne astronomske baze podataka, digitalne alate za obradu slika i istraživačke metode kakve primjenjuju astronomi širom svijeta.



U takvom okruženju, uz mentorsku podršku nastavnika informatike Anesa Kreče, učenice osmog razreda Asal Ćurt i Adna Šegić ostvarile su preliminarna otkrića četiri nova asteroida, rezultat koji daleko nadilazi standardna očekivanja osnovnoškolskog nivoa i jasno pokazuje kako ulaganja u digitalnu infrastrukturu i STEM resurse proizvode konkretne obrazovne ishode.

Kako pojašnjava nastavnik Anes Krečo, ovakvi primjeri potvrđuju suštinu reformskih procesa u obrazovanju Kantona Sarajevo.

Reformski procesi u obrazovanju Kantona Sarajevo usmjereni su na savremene pristupe edukaciji, te snažniju integraciju STEM-a i digitalnih kompetencija, čime učionica postaje istraživačka zajednica u kojoj učenici rješavaju autentične probleme. Jedan od načina kako se ovi procesi uspješno ostvaruju je kroz učešće u međunarodnoj inicijativi The International Astronomical Search Collaboration, koja povezuje stvarne naučne podatke, digitalne alate i istraživački pristup učenju.

Anes Krečo, nastavnik u JU OŠ Vrhbosna

Iskustvo rada na ovom projektu snažno je uticalo i na same učenice. Asal Ćurt ističe da joj je istraživanje asteroida donijelo vještine koje se ne mogu steći klasičnom nastavom.

Koristile smo kabinet informatike za ovu aktivnost. Istraživanje asteroida mi je donijelo mnogo dobrih stvari, kao što su poboljšan fokus i strpljenje. Istraživala sam male dijelove slike i naučila da žurba nije potrebna – važno je da se zadatak završi kvalitetno i na vrijeme, a ne 'što prije'.

Asal Ćurt, učenica VIII razreda JU OŠ Vrhbosna

Za Adnu Šegić, učešće u IASC programu bilo je prvo iskustvo susreta sa stvarnom naukom.

Sretna sam što u školi možemo upoznati pravu nauku. IASC je vannastavna aktivnost koja nam otvara vrata svijeta nauke. Na početku mi nije bilo posebno zanimljivo, ali nisam odustala. Set po set, došle smo do četiri preliminarne otkrića asteroida. Mislim da svako treba ovo iskustvo, jer je poseban osjećaj znati da si već u osnovnoj školi dio naučnog svijeta.

Adna Šegić, učenica VIII razreda JU OŠ Vrhbosna

Ovaj primjer iz JU OŠ Vrhbosna pokazuje kako digitalne učionice, kada su povezane s kvalitetnom infrastrukturom i stručno vođenom nastavom, mogu prerasti u prostor stvarnog istraživanja.

Digitalni alati u službi svakodnevnog učenja: formativno praćenje (Plickers)

Dok učešće u međunarodnom programu IASC pokazuje kako digitalna oprema otvara vrata stvarnoj nauci i istraživačkom radu, svakodnevna nastava u JU OŠ Vrhbosna potvrđuje da digitalna transformacija ima smisla i u „malim“, ali ključnim učioničkim procesima. Jedan od njih je formativno praćenje – način na koji se učenje prati, razumije i usmjerava iz časa u čas.



U ovoj školi formativno praćenje nije izdvojena metoda niti dodatna obaveza, već sastavni dio svakodnevne nastave. Nastavnici kontinuirano prate razumijevanje sadržaja kroz kratka pitanja, diskusiju i ciljane povratne informacije, prilagođavajući tok časa potrebama učenika i jačajući njihovu odgovornost za vlastito učenje.

U tom procesu posebno se koristi digitalni alat Plickers, koji omogućava brzu i jasnu provjeru razumijevanja nastavnih sadržaja bez narušavanja dinamike časa. Učenici odgovaraju pomoću personaliziranih kartica, a nastavnik jednostavnim skeniranjem u realnom vremenu dobija pregled odgovora svih učenika.

Ovakav način rada omogućava da se nastava odmah usmjeri tamo gdje je potrebno. Ako se pokaže da učenici određeni sadržaj nisu dovoljno razumjeli, slijedi dodatno objašnjenje ili drugačiji pristup. Ako su odgovori sigurni, nastava ide dalje. Povratna informacija dolazi u trenutku kada učenicima najviše znači – dok učenje još traje.

Za učenike, Plickers znači aktivno učešće svih, bez straha od greške i bez pasivnog čekanja. Svaki učenik ima priliku da se uključi, prati vlastiti napredak i postane svjestan šta zna, a šta treba dodatno uvježbati. Na taj način razvija se samorefleksija, sigurnost i motivacija za učenje.

Ovaj primjer pokazuje da digitalna učionica u OŠ *Vrhbosna* ne živi samo u velikim projektima poput opservacije asteroida, već i u svakodnevnim nastavnim situacijama. Upravo ta kombinacija – vrhunski istraživački rad i kvalitetna svakodnevna praksa – potvrđuje da su ulaganja u digitalnu opremu i stručno osposobljavanje nastavnika pretvorena u stvarne pedagoške promjene u učionici.

Interaktivni *smart* ekran – digitalni alati u službi razumijevanja i kvaliteta nastave

U srednjem stručnom obrazovanju interaktivni *smart* ekrani dobijaju dodatnu pedagošku vrijednost, posebno u predmetima koji zahtijevaju razvijenu prostornu percepciju i preciznu vizualizaciju. U JU *Srednja građevinsko-geodetska škola* njihova primjena značajno je unaprijedila nastavu u stručno-teorijskim predmetima, poput Historije arhitekture i Nacrtna geometrije.

Interaktivni ekran omogućava istovremeni rad na tehničkim crtežima, skicama, fotografijama, video-materijalima i radnim zadacima. Složeni prostorni odnosi, proporcije i konstrukcijski elementi postaju jasniji i pristupačniji, a nastava dinamičnija i sadržajnija. Učenici lakše prate tok časa, razumiju prikazane procese i aktivno učestvuju u radu.

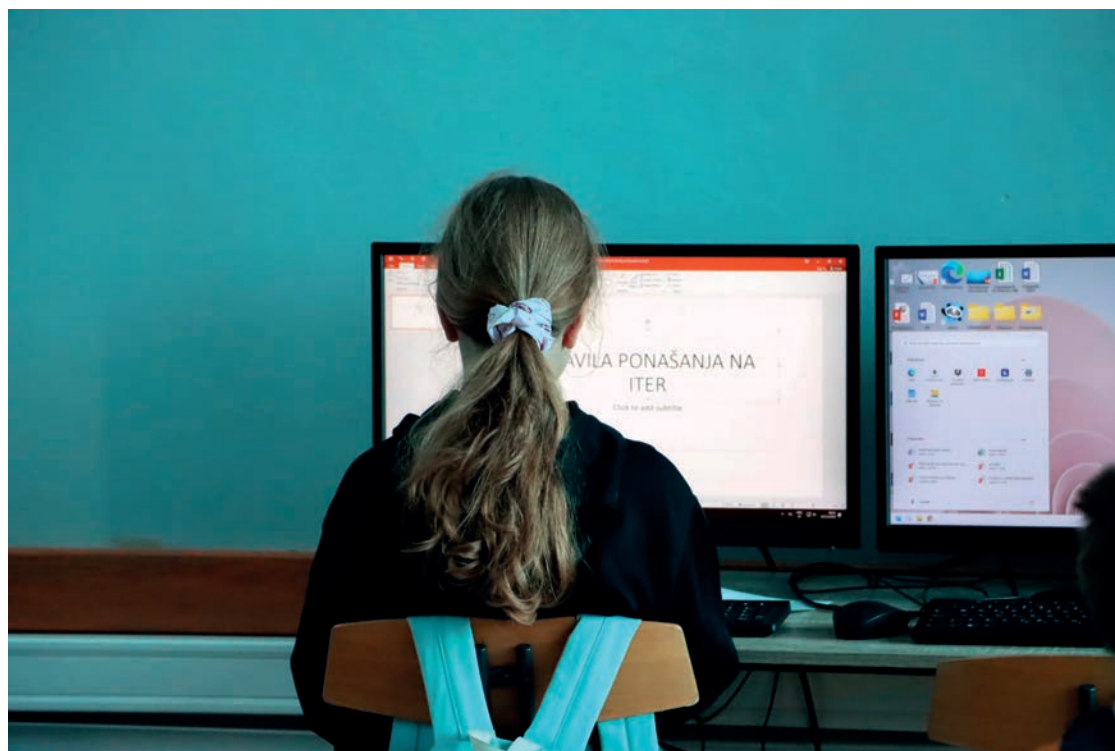
Iskustva iz prakse potvrđuju stvarni doprinos ovih alata kvalitetu nastave. Nastavnica stručno-teorijske nastave Jasmina Pljakić-Bahtijarević ističe:

Želim uputiti iskrenu zahvalnost Ministarstvu za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo na nabavci interaktivne table. Ovaj savremeni nastavni alat uveliko je unaprijedio kvalitet izvođenja moje nastave, posebno u predmetima Historija arhitekture i Nacrtna geometrija. Zahvaljujući interaktivnoj tabli, učenicima su složeni sadržaji postali jasniji, vizualno pristupačniji i zanimljiviji, a nastava modernija i efikasnija. Brzo prebacivanje između tehničkih skica, fotografija, video-materijala i radnih zadataka čini nastavu dinamičnijom i efikasnijom. Dodatna mogućnost je ta da učenici mogu jednostavnije prezentovati svoje radove pred cijelim razredom. Još jednom hvala na podršci i razumijevanju potreba naše škole.

Primjena interaktivnih *smart* ekrana u ovoj školi doprinosi razvoju digitalnih kompetencija učenika, jača prezentacijske i komunikacijske vještine te povezuje savremenu tehnologiju s konkretnim stručnim znanjima. Ovaj primjer potvrđuje da digitalna oprema, kada se koristi svrhovito, direktno utiče na kvalitet nastave i razumijevanje nastavnih sadržaja.

Kako je digitalna modernizacija promijenila nivo informatičke pismenosti učenika

Primjer JU OŠ *Alija Nametak* jasno pokazuje da digitalna pismenost ne zavisi samo od nastavnog plana i programa, već prije svega od uslova u kojima se nastava odvija. Kao jedna od prvih osnovnih škola u Kantonu Sarajevo u kojoj je uspostavljena stabilna mrežna infrastruktura, škola je dobila tehničke preduslove za suštinsku promjenu u realizaciji nastave informatike. Struka u ovom slučaju prepoznaje jasnu razliku između ranijeg i sadašnjeg stanja, te vidljiv napredak u načinu realizacije nastave i postignutim ishodima učenja.



Prije modernizacije, nastava se odvijala na zastarjeloj i tehnički nepouzdanoj opremi, bez pristupa internetu. Takvo okruženje ograničavalo je mogućnost primjene savremenih nastavnih sadržaja i nije omogućavalo razvoj osnovnih digitalnih vještina u punom kapacitetu. Učenici su teško sticali samostalnost u radu, a digitalna pismenost ostajala je na formalnom nivou.

Jasmina Skopljak, nastavnica informatike

Nakon provedenih ulaganja i modernizacije omogućeno je da se nastava informatike pomjeri sa pukog savladavanja osnovnih operacija ka razvoju stvarnih digitalnih kompetencija, pojašnjava nastavnica. Učenici danas rade u online alatima, istražuju, analiziraju informacije, kreiraju

vlastite digitalne sadržaje i rješavaju problemske zadatke koristeći IKT tehnologije.

Kako ističe nastavnica informatike, ključna razlika nastala je upravo zahvaljujući poboljšanim tehničkim uslovima:

Tek kada su učenici dobili pouzdanu opremu i stabilan internet, mogli smo informatiku učiti na način koji ima smisla. Promjena je vidljiva i u ponašanju učenika u digitalnom okruženju. Razvijaju se vještine digitalne sigurnosti, odgovornog i kritičkog korištenja interneta, kao i samostalnost u radu. Nastava postaje dinamičnija, učenici su motiviraniji, a njihova koncentracija i aktivno učešće znatno izraženiji.

Jasmina Skopljak, nastavnica informatike

Pametna tabla kao ključni alat savremene nastave

Uvođenje pametnih tabli u nastavu pokazuje koliki je značaj digitalnih nastavnih alata kada su direktno povezani s ciljevima učenja. Pametna tabla nije dodatna oprema, već centralni alat koji mijenja način objašnjavanja, tempo časa i ulogu učenika u nastavnom procesu.

Za razliku od ranijeg modela rada, koji se oslanjao na statične karte, udžbenike i projekcije ograničenih mogućnosti, pametna tabla omogućava objedinjavanje karata, tekstova, animacija, fotografija i video-materijala na jednom mjestu. Time se nastavni sadržaji ne prenose samo verbalno, nego se *pokazuju, analiziraju i povezuju* u realnom vremenu.



Geografija – učenje kroz vizualizaciju procesa

U nastavi geografije pametna tabla omogućava prikaz prirodnih i društvenih procesa koji su ranije učenicima bili apstraktni. Digitalne karte, satelitski snimci i animacije pomažu učenicima da razumiju prostorne odnose, klimatske pojave i reljefne procese, uz aktivno učešće kroz označavanje, poređenje i analizu podataka. Pametna tabla nam je omogućila da učenicima pokažemo procese koji su ranije zahtijevali dugo objašnjavanje. Kada vide kretanje, promjene i odnose u prostoru, razumijevanje je brže i trajnije.

Amil Mehić, nastavnik geografije JU OŠ Alija Nametak



Historija – jasno povezivanje događaja, prostora i vremena

U nastavi historije pametna tabla omogućava povezivanje historijskih događaja sa stvarnim prostorima i vremenskim tokovima. Kroz mape, vremenske linije i digitalne izvore, učenici prate uzročno-posljedične veze, analiziraju dokumente i aktivno učestvuju u interpretaciji historijskih procesa. Pametna tabla pomaže da historiju ne učimo napamet, nego da je razumijemo. Događaji su jasno smješteni u prostor i vrijeme, a učenici lakše povezuju činjenice i procese.

Nerma Hasanović, nastavnica historije u JU OŠ Alija Nametak

Od digitalne pismenosti do aktivnog stvaralaštva

Fotografska sekcija JU OŠ Čamil Sijarić predstavlja primjer kako se digitalne i medijske kompetencije mogu razvijati kroz smislen, odgovoran i stvaralački rad s učenicima. Rad sekcije ne svodi se na tehničko savladavanje digitalne fotografije, već obuhvata cjelovit razvoj učenika – kreativni, socijalni, emocionalni i kritički.

Kroz kontinuirani rad učenici razvijaju osjećaj za vizuelni izraz, kompoziciju i poruku fotografije, ali i svijest o etičkom i odgovornom korištenju multimedijalnih sadržaja. Uče analizirati vizuelni materijal, argumentirano birati sadržaje za objavu i razumjeti poruke koje fotografija prenosi u javnom prostoru.

Posebna vrijednost rada Fotografske sekcije ogleda se u njenoj aktivnoj ulozi u dokumentovanju školskog života. Učenici bilježe nastavne, kulturne i javne aktivnosti, a njihovi radovi koriste se na web stranici škole, društvenim mrežama, u školskom časopisu i ljetopisu. Na taj način direktno učestvuju u izgradnji digitalnog identiteta škole i razvijaju osjećaj odgovornosti za javnu prezentaciju obrazovne ustanove.

Rad pojedinih učenika, poput Davuda Račića, pokazuje kako se kroz mentorski vođen rad i dostupne digitalne alate može razviti visok nivo vizuelne pismenosti, osjećaj za kadar i sposobnost da se školski život prikaže jasno i komunikativno.

Sekcija dodatno afirmira učenički rad kroz izložbe fotografija u prostorima škole, kao i kroz učešće u projektima poput međunarodnog projekta EUDAMUS, gdje su učenici bili zaduženi za snimanje, montažu i tehničku podršku, te projekta „Slikom mi kaži“, u okviru kojeg su fotografijom reinterpetirali djela likovnih umjetnika.

Ovaj primjer pokazuje da digitalizacija u školama ima puni smisao onda kada učenici postaju aktivni stvaraoci sadržaja, a digitalni alati sredstvo izražavanja, učenja i odgovornog djelovanja u zajednici.



BIBLIOTEKE I PROSTORI KULTURE, MEDIJSKE I INFORMACIJSKE PISMENOSTI

Srce škole u kojem se čita, misli i raste



U školi se promjene ne dešavaju samo u učionici, nego u prostorima u kojima djeca ostaju i kada ne moraju. Školska biblioteka upravo je takvo mjesto. Nekada tiha i zatvorena prostorija za posudbu knjiga, danas sve češće postaje otvoreni prostor susreta, razgovora, učenja i stvaranja. U savremenom obrazovanju biblioteka više nije samo mjesto gdje se čuvaju knjige, nego ambijent u kojem se razvijaju čitalačke navike, kritičko mišljenje i osjećaj pripadnosti školi.

Polazeći od takvog razumijevanja uloge biblioteke, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u proteklom periodu sistemski usmjerava ulaganja u obnovu i razvoj školskih biblioteka. Rekonstrukcija bibliotečkih prostora, njihovo opremanje savremenim namještajem, digitalnim alatima i kvalitetnom knjižnom građom dio su šireg opredjeljenja da škole budu poticajna, funkcionalna i sigurna mjesta za djecu prostori u kojima se učenje prirodno nastavlja i izvan učionice.

Ulaganja i partnerstva – biblioteka kao zajednički projekat

Posebno značajan iskorak ostvaren je kroz projekat „Rekonstrukcija i opremanje školskih biblioteka“, realiziran u partnerstvu Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Općine Centar. Ukupna vrijednost projekta iznosi 229.038,57 KM, a obuhvatio je osnovne i srednje škole širom Kantona Sarajevo. Biblioteke su rekonstruisane, opremljene i digitalno unaprijeđene, uključujući ugradnju bibliotečkog softvera u više škola.

Cilj ovih ulaganja nije bio samo unaprijediti fizički prostor, već omogućiti da biblioteka postane funkcionalno i dostupno mjesto za svakodnevni rad učenika i nastavnika. Ovakvi projekti potvrđuju važnost partnerstva između obrazovnih ustanova, lokalne zajednice i resornog Ministarstva u stvaranju savremenog školskog ambijenta.

Paralelno s ovim projektima, Ministarstvo u posljednje dvije godine izdvaja dodatna sredstva i za škole koje same prepoznaju značaj biblioteka i strateški odlučuju ulagati u njihov razvoj. Time se jasno poručuje da biblioteka nije sporedni prostor škole, nego jedno od njenih ključnih mjesta.



Školske biblioteke prije i nakon rekonstrukcije – vidljivi efekti ulaganja u unapređenje obrazovnog prostora.

Savremene biblioteke – multifunkcionalni prostori škole



Današnje školske biblioteke osmišljene su kao prostori koji odgovaraju različitim potrebama škole. Otvorene police i čitaonice podstiču samostalno biranje knjiga i razvijaju čitalačke navike. Multifunkcionalni prostori omogućavaju radionice, rad sekcija, prezentacije, književne susrete i školske događaje. Biblioteka postaje mjesto gdje se uči, ali i mjesto gdje se razgovara, stvara i sarađuje.

Knjiga kao sadržajni temelj

Paralelno s infrastrukturnim ulaganjima, poseban akcenat stavljen je na nabavku kvalitetne i sadržajno vrijedne knjižne građe. Školske biblioteke obogaćene su izdanjima snažne obrazovne i kulturne vrijednosti, među kojima se izdvajaju „Izabrana djela Alije Isakovića“, kao i zbirka „Sevdalinka“ autora Muhameda Žere, koja sadrži 505 pjesama s notnim zapisima i distribuirana je svim osnovnim i srednjim školama u Kantonu Sarajevo.

Ova i slična izdanja doprinose razvoju čitalačke kulture, boljem razumijevanju kulturne baštine te jačanju identiteta, pozicionirajući školsku biblioteku kao prostor učenja, pamćenja i prenošenja vrijednosti.

Važno je naglasiti da se razvoj biblioteka ne zaustavlja na centralnim ulaganjima. Škole aktivno koriste raspoloživa sredstva kako bi kontinuirano obogaćivale i diversificirale knjižni fond, u skladu s interesima i potrebama učenika različitog uzrasta. Fondovi se dopunjuju savremenom dječijom i omladinskom književnošću, stručnim i referentnim



izdanjima, kao i literaturom koja podstiče istraživanje, kreativnost i samostalno učenje. Upravo ta raznolikost čini biblioteke sadržajno živim i prilagodljivim prostorima koji rastu zajedno sa školom.

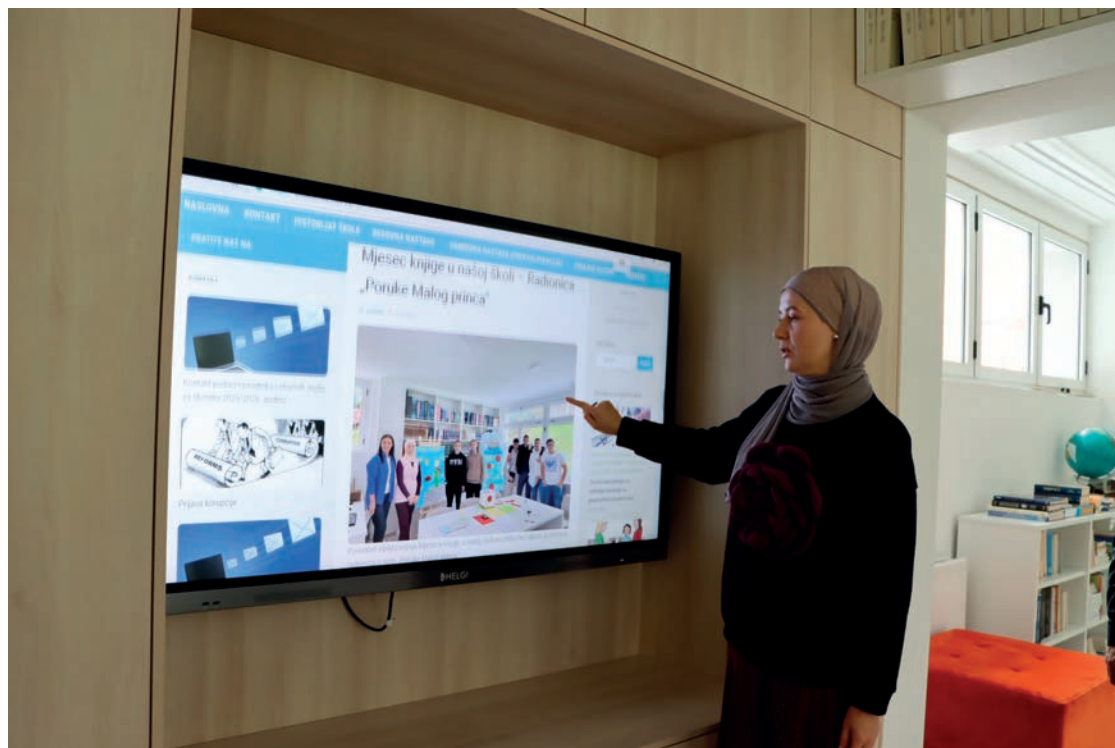
Biblioteka i informacijska pismenost

U vremenu brzih informacija, digitalnih sadržaja i površnog čitanja, školska biblioteka dobija novu, važniju ulogu nego ikada ranije. Ona postaje prostor u kojem se djeca uče da razlikuju informaciju od znanja, činjenicu od mišljenja i sadržaj od manipulacije.

Ovakav pristup direktno je povezan sa Strategijom medijske i informacijske pismenosti, kroz koju se biblioteke pozicioniraju kao ključni



prostori za razvoj čitalačkih navika, kritičkog mišljenja i sposobnosti razumijevanja savremenih medijskih sadržaja. U biblioteci se uči kako čitati s razumijevanjem, kako analizirati izvore, povezivati informacije i oblikovati vlastite stavove.



Savremene biblioteke sve češće integrišu i digitalne alate: pametne table, digitalne kataloge, multimedijalne sadržaje i bibliotečki softver. Time se stvara balans između knjige i tehnologije, štampanog i digitalnog, tradicionalnog i savremenog. Biblioteka postaje prostor u kojem se istovremeno razvijaju čitalačke i digitalne kompetencije, u sigurnom i poticajnom okruženju.

Ulaganja u biblioteke i prostore kulture nisu ulaganja samo u namještaj, police ili knjige. To su ulaganja u navike čitanja, kritičko mišljenje, dijalog i kulturni identitet. Kada biblioteka postane živo mjesto škole, knjiga prestaje biti obaveza i postaje izbor. Upravo tu počinje trajna veza djeteta sa znanjem.

Kako danas izgledaju školske biblioteke kroz primjere iz prakse?

Primjeri iz škola pokazuju da, kada je biblioteka osmišljena kao živi prostor, ona vrlo brzo postaje jedno od najaktivnijih mjesta u školi. Tu nastaju učenički projekti, igrokazi, prezentacije i razgovori koji nadilaze granice nastavnog plana i programa. Biblioteka se tada ne doživljava kao obaveza, nego kao dio svakodnevnog školskog života.



Biblioteka kao živo središte škole

Biblioteka JU OŠ Šip primjer je kako savremeno uređen prostor, uz jasnu ideju i dobru organizaciju, može u kratkom vremenu postati jedno od najživljih mjesta školskog života. Od samog početka rada škole, biblioteka je razvijana kao otvoren i siguran prostor u kojem učenici ne dolaze samo po lektiru, već i da čitaju, razgovaraju, istražuju, sarađuju i stvaraju.



Biblioteka funkcionira kao multifunkcionalan prostor: učionica, radionica i mjesto zajedništva. Koristi se za rad sekcija, radionice, probe, prezentacije i susrete, dok otvorene police i ugodna čitaonica podstiču učenike da samostalno biraju sadržaje i razvijaju prirodan, nenametnut odnos prema knjizi i znanju. Posebnu vrijednost dobila je kroz učeničke projekte, poput igrokaza „Ma, biće sve dobro“, u kojem je biblioteka privremeno postala mali školski teatar, prostor kreativnosti, zajedništva i izražavanja.

Biblioteka nije samo prostor, nego živo mjesto škole, mjesto gdje se djeca okupljaju, stvaraju i uče da knjiga nije obaveza, nego dio svakodnevnog života, ističe Kemal Bašić, bibliotekar JU OŠ Šip.

Ovakav pristup jača komunikacijske vještine, samopouzdanje, empatiju i timski rad, potvrđujući da biblioteka može biti aktivan i kreativan dio odgojno-obrazovnog procesa.

Na ovaj način OŠ Šip pokazuje kako savremeno uređen i promišljeno vođen bibliotečki prostor može postati kulturno i pedagoško središte škole.

Biblioteka kao prostor znanja i informacijske pismenosti



Biblioteka JU OŠ Hasan Kikić danas predstavlja centralno mjesto nastavnog i istraživačkog života škole. Nakon obnove, razvijena je kao savremen prostor koji spaja bogat knjižni fond sa digitalnim alatima i savremenim metodama rada.

Sa više od 6.000 bibliotečkih jedinica, uređenom čitaonicom, računarima i unaprijeđenim bibliotečkim softverom, biblioteka podržava projektni rad, timsko učenje i razvoj istraživačkih vještina. Učenici ovdje uče kako pronaći relevantne izvore, razlikovati bitno od nebitnog i kritički pristupati tekstu, kompetencije koje su temelj savremenog obrazovanja.

Biblioteka se koristi i kao siguran prostor nakon nastave, gdje učenici završavaju zadatke, pripremaju prezentacije i razvijaju naviku samostalnog učenja. Ovaj primjer pokazuje kako ulaganje u bibliotečki prostor direktno jača kvalitet nastave i razvoj ključnih kompetencija.

Obnovljena biblioteka u funkciji učenja i školskog života



Školska biblioteka JU OŠ Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak prošla je potpunu transformaciju. Od male, zatvorene prostorije do svijetlog, otvorenog i poticajnog prostora u kojem se danas susreću čitanje, razgovor i istraživanje. Rekonstrukcija i opremanje biblioteke, u vrijednosti od 235.000 KM, omogućili su da biblioteka postane jedno od centralnih mjesta školskog života.

„Renoviranjem biblioteke dobili smo savremen, funkcionalan i inspirativan prostor koji potiče čitanje, učenje i saradnju. Biblioteka je postala središte školskog života – mjesto susreta učenika, nastavnika i ideja. Mnogi učenici su upravo ovdje po prvi put otkrili radost boravka u biblioteci.”

Savremeno uređen prostor danas se koristi za individualno čitanje, zajednički rad, radionice i školske aktivnosti, a bogat i raznovrstan fond potiče učenike da biblioteku doživljavaju kao mjesto u kojem rado borave.

*Renata Dlouhi-Kastelic,
bibliotekarka u JU OŠ Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak*



Digitalizacija u službi učenja



Uvođenjem bibliotečkog softvera Facit Biblioteka 2.0, biblioteka JU OŠ *Isak Samokovlija* transformisana je u savremeno upravljani informacijski prostor, snažno povezan s nastavnim procesom. Digitalna evidencija fonda, brza pretraga i jednostavno zaduživanje knjiga unaprijedili su dostupnost građe učenicima i nastavnicima te olakšali svakodnevni rad biblioteke.

Softver omogućava praćenje čitalačkih navika, plansko korištenje fonda u nastavi i bolju saradnju bibliotekara i nastavnika. Biblioteka je time postala aktivan dio savremenog kurikulumu i prostor u kojem se razvijaju informacijska pismenost, samostalno učenje i odgovoran odnos prema izvorima znanja.

Facit Biblioteka 2.0 u potpunosti je promijenio način rada. Omogućio je automatsku katalogizaciju, brzu pretragu i digitalno vođenje evidencije, čime je biblioteka napravila veliki iskorak ka profesionalnom i efikasnom upravljanju fondom, ističe bibliotekarka Zana Bitić.



Biblioteka s učeničkim kutkom – prostor jednakih šansi



Biblioteka JU *Srednje škole za saobraćaj i komunikacije* u posljednje dvije godine u potpunosti je obnovljena i opremljena savremenim namještajem, čitaničkim stolovima i posebnim kutkom za učenike. Fond biblioteke obogaćen je savremenim izdanjima, uključujući kolekciju „Izabrana djela Alije Isakovića“ i publikaciju „Sevdalinka“, distribuiranu svim školama u Kantonu Sarajevo.

Računari i pametna tabla omogućavaju interaktivno učenje, digitalno istraživanje i savremene oblike rada, što je posebno važno za učenike koji kod kuće nemaju pristup potrebnoj tehnologiji. Biblioteka se danas koristi za učenje, izradu projekata, radionice i zajednički rad, te predstavlja siguran i poticajan prostor za razvoj digitalnih i čitalačkih vještina.

Bibliotečki fond kao podrška učenicima i nastavnicima



Obnova bibliotečkog fonda JU OŠ *Vrhbosna* usmjerena je na osiguravanje kvalitetne literature za učenike i stručnih izvora za nastavnike, u skladu s kurikularnom reformom. Iz budžetskih sredstava u 2022. i 2025. godini obezbijeđena je kompletna udžbenička podrška za sve razrede osnovne škole, čime je roditeljima značajno smanjen finansijski teret.

Bibliotečki fond obogaćen je obaveznom i proširenom lektinom, savremenom dječijom književnošću i stručnom literaturom za nastavnike koja podržava problemsko učenje, projektnu nastavu, ishode učenja i formativno praćenje. Biblioteka s čitaonicom danas je miran, funkcionalan i inspirativan prostor u kojem učenici rado borave, a nastavnici imaju snažnu podršku za kvalitetno planiranje i realizaciju nastave.

Kad biblioteka postane dio školskog života

Rekonstrukcija školske biblioteke JU OŠ *Nafija Sarajlić* donijela je potpunu promjenu u načinu na koji učenici koriste ovaj prostor. Nekada prolazna prostorija, danas je savremena čitaonička i istraživačka cjelina u kojoj učenici rado borave.

Prostor je prilagođen bibliotečkim standardima, s preglednim policama, funkcionalnim namještajem i ugodnim ambijentom. Biblioteka se



koristi za čitanje, timski rad, istraživačke zadatke i pripremu prezentacija, a učenici uče kako tumačiti informacije i razvijati kritički odnos prema sadržajima.

Djeca kažu da im je ovdje lijepo i mirno. To je najbolji pokazatelj da je biblioteka postala dio njihovog školskog života, a ne samo mjesto posudbe knjiga, ističe bibliotekarka Azra Kumro, JU OŠ *Nafija Sarajlić*.

Čuvanje kulturne baštine za nove generacije

Biblioteka JU *Srednje mašinske tehničke škole* Sarajevo predstavlja primjer kako se savremeni pedagoški standardi mogu spojiti s brigom o kulturnoj baštini. Obnova biblioteke, uređenje čitaonice i uspostavljanje posebnog prostora za zaštitu raritetne spomeničke građe pokazali su odgovoran i promišljen pristup razvoju bibliotečkog prostora.

Najvrednija građa čuva se u posebno opremljenom prostoru, čime je stvoren osnov za njenu buduću digitalizaciju i dugoročno očuvanje. Biblioteka i čitaonica istovremeno služe kao funkcionalan prostor za učenje, istraživanje i boravak učenika.

Ovaj primjer potvrđuje da biblioteka u stručnoj školi nije samo mjesto knjiga, nego prostor identiteta, znanja i odgovornog odnosa prema naslijeđu.



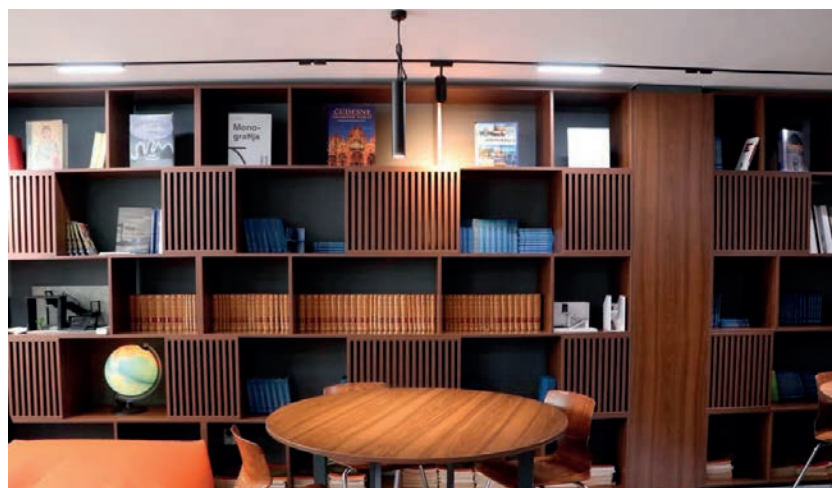
Od učeničke ideje do mjesta susreta i učenja



Otvorena čitaonica i biblioteka JU *Srednje građevinsko-geodetske škole* Sarajevo nastale su iz inicijative učenika. U okviru redovne nastave, učenici arhitektonskog smjera osmislili su i projektovale prostor koji danas služi za učenje, samostalan rad i stručna predavanja.

Posebna vrijednost ovog primjera je u tome što su učenici pratili i realizaciju radova, povezujući teoriju i praksu. Prostor koji je nekada bio običan hodnik danas je funkcionalna čitaonica, mjesto susreta, učenja i razmjene ideja.

Ovaj primjer pokazuje kako biblioteka može postati i pedagoški alat, i rezultat aktivnog učešća učenika u oblikovanju školskog prostora.



Školska biblioteka kao most znanja u lokalnoj zajednici bez javne biblioteke

U sredini u kojoj je najbliža gradska biblioteka udaljena 25 kilometara, školska biblioteka u Osnovnoj školi „Srednje“ Ilijaš, prestaje biti dodatni sadržaj i postaje jedan od ključnih oslonaca obrazovanja i svakodnevnog života učenika. Upravo iz te potrebe razvijen je primjer dobre prakse rekonstrukcije biblioteke, osmišljene kao odgovor na ograničen pristup knjigama, informacijama i savremenim obrazovnim resursima.

Za veliki broj učenika, škola predstavlja prvi susret s bibliotekom, ali i prostor u kojem postepeno razvijaju čitalačke navike, jezične i komunikacijske vještine te interes za učenje i istraživanje. Rekonstruisani prostor prilagođen je savremenim potrebama nastave, pa biblioteka danas funkcioniše kao multifunkcionalno okruženje za individualni i grupni rad, projektno i istraživačko učenje, radionice i kulturne aktivnosti.

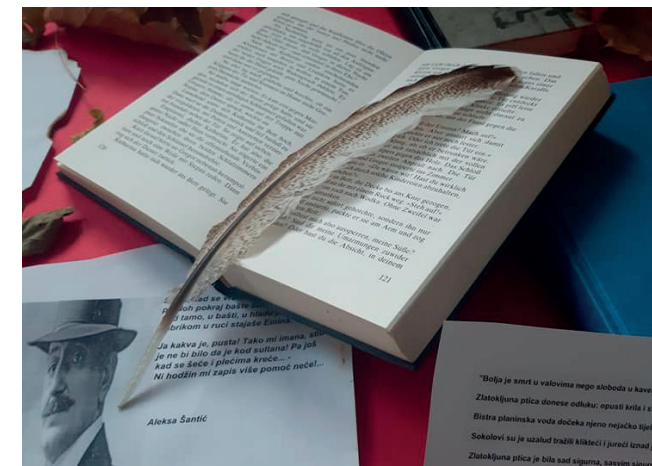
Posebna vrijednost ovog primjera ogleda se u činjenici da biblioteka nije shvaćena isključivo kao mjesto posudbe knjiga, već kao aktivni dio nastavnog procesa. Učenici u biblioteci koriste digitalne alate, obrazovne aplikacije i savremene nastavne materijale, dok nastavnici prostor koriste kao podršku u realizaciji nastavnih planova i projekata.

Rekonstrukcija biblioteke realizirana je uz podršku Ambasade Republike Bugarske, čime je ostvaren vrijedan primjer partnerske saradnje koja je rezultirala trajnim i održivim efektima. Ulaganja nisu bila usmjerena samo na fizičko uređenje prostora, već na stvaranje ambijenta koji potiče znanje, dijalog i cjeloživotno učenje.

Danas biblioteka ima ulogu središta znanja i susreta u školi – mjesta gdje se uči, razgovara, istražuje i razvija odnos prema knjizi kao trajnoj vrijednosti.

Za mnoge učenike ovo je prvo mjesto gdje se susreću s bibliotekom i gdje uče kako čitati s razumijevanjem. Rekonstruisana biblioteka nije samo ljepši prostor, već okruženje koje motivira učenike na učenje, istraživanje i razgovor. Ona je postala važan dio nastavnog procesa i mjesto u kojem se gradi ljubav prema knjizi i znanju.

Maša Hodžić, bibliotekarka u JU OŠ “Srednje” Ilijaš



KUHINGE I TRPEZARIJE – PROSTORI ZDRAVIH NAVIKA

Zdrava škola

Zdrava ishrana i sigurni obroci danas su sastavni dio savremenog odgojno-obrazovnog standarda. U školama Kantona Sarajevo razvija se model zdrave škole - prostora u kojem se briga o zdravlju, ishrani i zajedništvu njeguje kao dio svakodnevnog školskog života, jednako važno kao i učenje nastavnih sadržaja. U tom okviru, kuhinje, trpezarije i kantine imaju jasnu i prepoznatu ulogu: one su mjesta u kojima se svakodnevno grade navike, odgovornost i kultura zajedničkog života, a ne samo prostori za pripremu i konzumaciju obroka.



Ulaganja koja provodi Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uz podršku Vlade Kantona Sarajevo, u rekonstrukciju i opremanje školskih kuhinja i trpezarija predstavljaju jedan od najsistematičnijih procesa u oblasti školskog standarda. Riječ je o procesu koji povezuje infrastrukturna ulaganja, zaštitu zdravlja djece i jasne odgojno-obrazovne ciljeve, uz jasno opredjeljenje da se standardi školske ishrane u Kantonu Sarajevo usklade s najboljom evropskom praksom.

Analiza kao polazna tačka

Prvi korak u ovom procesu bile su sveobuhvatne analize stanja i opremljenosti školskih kuhinja i kantina u osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo. Analize su obuhvatile higijenske uslove, tehničku opremljenost, organizaciju pripreme i distribucije hrane, kao i nutritivnu vrijednost školskih obroka. Dobijeni nalazi ukazali su na neujednačene uslove među školama i potrebu da se pitanje školske ishrane prestane rješavati parcijalno, kroz pojedinačne intervencije, te da se uspostavi jedinstven i održiv sistem.

Analitički nalazi dodatno su sagledani u širem kontekstu savremenih evropskih praksi u oblasti održivih školskih kuhinja, s fokusom na sigurnost hrane, kulturu ishrane i dugoročno unapređenje školskog standarda.



Na osnovu provedenih analiza, Ministarstvo je 2023. godine pokrenulo projekat „Nova školska užina“, kao jasan odgovor na stvarne potrebe škola i učenika. Cilj projekta bio je uspostaviti jednake uslove za pripremu i konzumaciju zdravstveno ispravnih i nutritivno uravnoteženih obroka u svim osnovnim školama Kantona Sarajevo.

Rekonstrukcija i uspostava sistema

U periodu 2023-2024. godine, za realizaciju projekta „Nova školska užina“, osigurana su sredstva u iznosu većem od dva miliona KM. Tokom ovog perioda provedena je adaptacija, rekonstrukcija i opremanje školskih kuhinja u 54 osnovne škole Kantona Sarajevo. Radovi su obuhvatili temeljno uređenje kuhinjskih prostora, nabavku profesionalne inoks opreme, ugradnju savremenih kuhinjskih aparata te prilagođavanje prostora važećim zdravstvenim i higijenskim standardima.

Istovremeno, projekat je od početka građen kao sistem, a ne isključivo kao infrastrukturna intervencija. U svakoj školi formirani su i educirani školski HACCP timovi, koji su prošli stručno osmišljene obuke iz oblasti sigurnosti hrane. Školsko osoblje je osposobljeno za praćenje svih faza pripreme hrane, vođenje propisane dokumentacije i kontinuiranu kontrolu higijenskih uslova. Time je u školama uspostavljen trajan mehanizam kontrole kvaliteta i sigurnosti, integrisan u svakodnevni rad ustanove.

Paralelno s tim, provedena je revizija školskih jelovnika, kako bi obroci bili prilagođeni uzrastu djece i savremenim nutricionističkim preporukama, uz kontinuirane edukacije nastavnika, roditelja i učenika. Kroz projekat „Nova školska užina“, u školama Kantona Sarajevo uspostavljen je funkcionalan sistem školske ishrane koji garantuje zdravstvenu ispravnost hrane, jasne higijenske standarde i stalno praćenje kvaliteta obroka.

Od zatečenog stanja do savremenog standarda

Rekonstrukcija i opremanje školskih kuhinja, trpezarija i kantina u Kantonu Sarajevo provodi se kao dio sistemskog unapređenja standarda školske ishrane. Fokus je na sigurnosti hrane, funkcionalnosti prostora i stvaranju uslova za zdrav i dostojanstven boravak učenika u školi. Fotografije u nastavku prikazuju promjenu školskih prostora kroz različite faze – od zatečenog stanja, preko izvođenja radova, do savremenih i standardiziranih rješenja koja su danas u upotrebi.

PRIJE

Zatečeno stanje školskih kuhinja i trpezarija prije rekonstrukcije – prostori ograničene funkcionalnosti, nedovoljno prilagođeni savremenim higijenskim, zdravstvenim i pedagoškim standardima.



U TOKU

Radovi u toku – adaptacija i rekonstrukcija prostora, unapređenje instalacija te ugradnja profesionalne kuhinjske opreme u skladu s važećim propisima i standardima sigurnosti hrane.



DANAS

Savremene školske kuhinje, trpezarije i kantine – funkcionalni, sigurni i pedagoški promišljeni prostori koji omogućavaju pripremu i konzumaciju obroka u kontrolisanim uslovima, uz podršku zdravim prehrabnim navikama i kulturi zajedničkog boravka.



Školske kantine i restorani – dostupnost toplog obroka i kontrola kvaliteta

Uspostavljanje standarda školske ishrane u Kantonu Sarajevo nije se zaustavilo na rekonstrukciji kuhinja. Poseban fokus stavljen je na školske kantine i razvoj koncepta školskih restorana, kao ključnih tačaka dostupnosti obroka učenicima tokom školskog dana.

Kantine su prepoznate kao prostori u kojima se standardi ishrane neposredno provode u praksi. Zbog toga je Ministarstvo, uz podršku Vlade Kantona Sarajevo, pokrenulo proces adaptacije i opremanja školskih kantina, s ciljem da se poveća broj škola koje mogu sigurno zaprimati gotove obroke, osigurati kontrolisane uslove distribucije hrane i primjenjivati jedinstvene higijenske i nutritivne standarde.



U okviru ovog procesa, kantine se ne posmatraju kao komercijalni punktovi, već kao dio obrazovnog i zdravstvenog standarda škole. Prostor, oprema, način posluživanja i izbor hrane podliježu jasnim pravilima, a škole su obavezne provoditi HACCP sistem, formirati školske HACCP timove i kontinuirano educirati uposlenike.

Paralelno s unapređenjem kantina, razvijen je i koncept školskih restorana kao prostora u kojima se učenicima osigurava topli obrok u kontrolisanim uslovima, posebno u školama s produženim boravkom ili velikim brojem učenika.

Razvoj kantina i školskih restorana praćen je kontinuiranom kontrolom primjene Pravilnika o ishrani učenika, kao i unapređenjem ponude u skladu s nutricionističkim preporukama. Poseban akcenat stavljen je na povećanje ponude voća, raznovrsnijih i nutritivno kvalitetnijih obroka, te uklanjanje sadržaja koji nisu u skladu s definisanim standardima.

Na ovaj način, kantine i školski restorani postaju funkcionalna veza između infrastrukture, pravilnika i svakodnevnog školskog života. One omogućavaju da standardi zdrave i sigurne ishrane budu dostupni svim učenicima, a ne samo formalno propisani.

Od projekta do pravila/zakonskih propisa

Iskustva stečena tokom implementacije projekta bila su osnova za daljnju standardizaciju ove oblasti. Kao rezultat tog procesa donesen je Pravilnik o ishrani učenika u osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo, kojim su prvi put sistemski definisani standardi ishrane, obaveze škola i prava učenika.

Pravilnik je izrađen kroz rad multidisciplinarne radne grupe u kojoj su učestvovali HACCP ekspert, predstavnici Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, sanitarne, zdravstvene i inspekcije za hranu, UNICEF-a, nutricionistica sa Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, stručnjaci iz oblasti javnih nabavki, predstavnici Vijeća roditelja i škola, te stručnjaci sa Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Takav sastav osigurao je da Pravilnik bude primjenjiv dokument, zasnovan na struci, praksi i realnim uslovima u školama.

Primjena Pravilnika potvrđena je i u praksi kroz pilot-projekte u školama, poput *Prve osnovne škole* Ilidža, gdje su prostori za ishranu unaprijeđeni u skladu s novim standardima. Iskustva iz škola pokazuju da se unapređenje ishrane odražava ne samo na kvalitet obroka, već i na zdravlje učenika, njihovu energiju i odnos prema boravku u školi.

Vertikala standarda – Smjernice za predškolski uzrast

Paralelno s tim, Ministarstvo je, u saradnji s Institutom za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, izradilo i Smjernice za pravilnu ishranu djece ranog i predškolskog uzrasta u predškolskim ustanovama Kantona Sarajevo. Ovim dokumentom Kanton Sarajevo je



postao prvi u Federaciji Bosne i Hercegovine koji je uspostavio jedinstvene standarde ishrane za djecu od šest mjeseci do polaska u školu. Smjernice su izrađene u saradnji s nutricionistima i univerzitetskim stručnjacima i primjenjuju se u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama, uz obaveznu primjenu HACCP sistema.

Na taj način uspostavljena je jasna i povezana vertikalna standarda ishrane – od predškolskog, preko osnovnog, do srednjoškolskog nivoa.



Unapređenje školske ishrane u Kantonu Sarajevo dodatno je osnaženo kroz projekt „Bolje škole“, koji školske objekte posmatra kao funkcionalne, zdrave i pedagoški promišljene cjeline. U okviru ovog projekta, prostori za ishranu učenika prepoznati su kao važan segment školskog života, ne samo u zdravstvenom, već i u odgojno-obrazovnom smislu.

U partnerstvu Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, posebna pažnja posvećena je kantinama i trpezarijama kao prostorima boravka, susreta i socijalizacije učenika. Projekat je realiziran kroz terenski rad u 65 škola, razgovore s direktorima i nastavnicima te radionice s učenicima, s ciljem da se realne potrebe škola ugrade u savremena rješenja školskog prostora. Analize su pokazale da su brojni prostorni standardi u školama zastarjeli i da potiču iz ranijih decenija, zbog čega je projekat poslužio i kao osnova za izradu novih prostornih normativa, posebno u dijelu koji se odnosi na prostore za socijalizaciju i školsku ishranu.

Profesorica Senaida Terzić Halilović s Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu naglasila je da su ideje razvijene tokom jednogodišnjeg rada tri institucije prvi put sistemski implementirane u praksi, s jasnim fokusom na prostore koji podržavaju savremeno učenje i kulturu škole.

Jedan od ključnih zaključaka bio je da je neophodno unaprijediti prostore za socijalizaciju i školsku ishranu. Do sada je 11 škola dobilo priliku da razvije takve prostore za formalno i neformalno učenje, istakla je Terzić Halilović.

Principi projekta „Bolje škole“ jasno su primijenjeni i u *Prvoj osnovnoj školi Ilidža*. Direktorica škole Adisa Šuvalija ističe da je u okviru projekta jedan zapušten i nefunkcionalan prostor u potpunosti obnovljen i stavljen u službu učenika i škole u cjelini.

Transformacija je bila stopostotna. Dobiven je multifunkcionalni prostor koji se koristi za nastavu, kino-projekcije, manifestacije, takmičenja, okrugle stolove i druge aktivnosti. Istovremeno je uspostavljena i moderna školska kantina sa zdravim obrocima, u skladu s Pravilnikom o ishrani u školama Kantona Sarajevo, navela je Šuvalija.

Iskustvo učenika potvrđuje značaj ovakvog pristupa.

Sada u školi imam sve što mi treba. Prostor gdje mogu jesti zdrav obrok, učionice koje nisu uvijek iste, ormariće za svoje stvari i nastavu koja je zanimljiva i prilagođena nama. Sve ove promjene čine da volim dolaziti u školu i da mi je učenje lakše i zanimljivije.

A. M., učenik Prve osnovne škole Ilidža

Ovaj primjer pokazuje kako promišljeno uređen i funkcionalan prostor za ishranu, uvezan s pedagoškim ciljevima i infrastrukturnim ulaganjima, direktno doprinosi kvalitetu boravka učenika u školi, jača osjećaj pripadnosti i pozitivno utiče na njihov odnos prema učenju.

Kuhinja koja obrazuje kroz kulturu življenja

Topao obrok, zajednički stol i zdrave navike sastavni su dio pedagoške slike Osnovne škole *Hamdija Kreševljaković*. Školska kuhinja u ovoj ustanovi ne posmatra se samo kao prostor za pripremu hrane, već kao aktivni dio nastavnog i odgojnog procesa u kojem učenici, kroz praktičan rad, razvijaju životne vještine, samostalnost i kulturu zajedničkog življenja.

Kuhinja je organizirana kao funkcionalan i pedagoški promišljen prostor koji omogućava rad u manjim grupama i povezivanje nastavnih sadržaja različitih predmeta. Njena uloga usmjerena je na učenje kroz iskustvo, uz poštivanje higijenskih i tehničkih standarda.

Naš cilj nije bio samo obnoviti prostor, nego kroz kuhinju učiti djecu zdravim navikama, samostalnosti i zajedništvu. Učenici uče kako da pripreme svjež i zdrav obrok, ruše predrasude da kuhanje nije za dječake i razvijaju

kulinarske vještine. Kuhinja ima tri funkcionalne jedinice koje se svakodnevno koriste kroz časove Kulture življenja, kao i korelacije s predmetima Moja okolina, Matematika i Strani jezici. Kuhinju koriste i veliki i mali.

Emina Nalić-Zahiragić, direktorica JU OŠ Hamdija Kreševljaković

U nastavnom procesu kuhinja funkcioniše kao stvarni učionički prostor. Kroz različite predmete učenici uče o porijeklu namirnica, pravilnoj ishrani, mjeranju i proporcijama, te kulturi hrane. Posebno mjesto ima predmet Kultura življenja, koji povezuje higijenu, urednost, bonton i značaj zajedničkog obroka. U produženom boravku, kuhinja i trpezarija imaju izraženu socijalnu ulogu. To su prostori u kojima djeca zajednički objeduju i razvijaju osjećaj pripadnosti, brige i međusobnog poštovanja. Na taj način, kuhinja u ovoj školi postaje učionica svakodnevnog života.

Kuhinja i trpezarija kao dio pedagoškog prostora škole

U Osnovnoj školi *Ćamil Sijarić* kuhinja i trpezarija zauzimaju važno mjesto u organizaciji školskog života i realizaciji odgojno-obrazovnih ciljeva. Ovi prostori su funkcionalno povezani s nastavnim i vannastavnim aktivnostima te čine sastavni dio brige o zdravlju, dobrobiti i svakodnevnom ritmu učenika. Školska ishrana u ovoj ustanovi organizirana je tako da prati potrebe učenika tokom cijelog školskog dana, posebno učenika uključenih u produženi boravak. Redovni obroci i jasno





definisana pravila ponašanja, doprinose razvoju radnih navika i kulture zajedničkog boravka.

Produženi boravak oslanja se na stabilnu organizaciju kuhinje i trpezarije, koje omogućavaju redovnu i uravnoteženu ishranu učenika. Vrijeme obroka koristi se i kao odgojna situacija u kojoj se uče osnovna pravila zajedničkog života, međusobno poštovanje i briga o drugima, uz stalnu podršku nastavnog i stručnog osoblja.

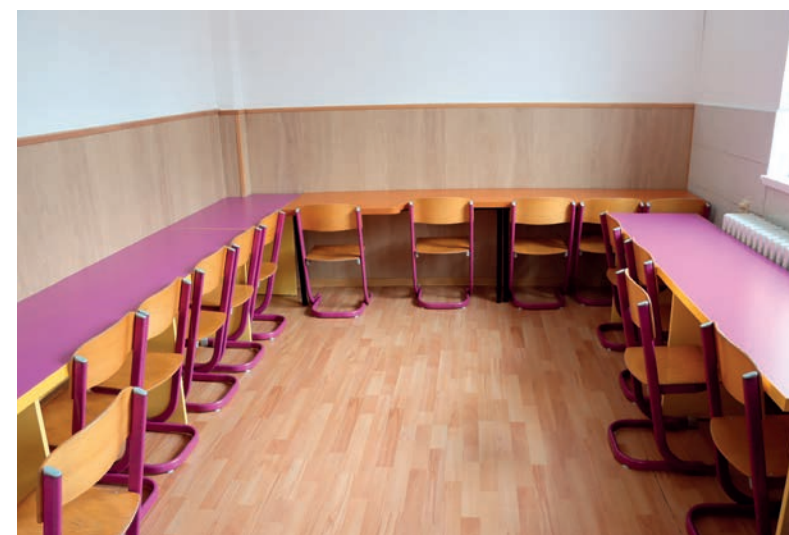
Pedagoški potencijal ovih prostora dodatno je razvijen kroz rad vanna-stavne sekcije „Bosanska sofa“, koja učenicima trećeg razreda omogućava učenje kroz praktične aktivnosti. Kroz rad sekcije, učenici se upoznaju s osnovama pravilne ishrane, porijeklom namirnica i vrijednostima tradicionalne bosanske kuhinje, uz poseban naglasak na kulturu zajedničkog obroka.

Aktivnosti sekcije obuhvataju pripremu jednostavnih jela, pisanje recepta, izradu edukativnih materijala o zdravoj ishrani i učenje o bosanskoj sofri kao simbolu zajedništva, gostoprimstva i poštovanja prema hrani. Na ovaj način ostvaruje se povezanost praktičnog rada, kulturnog naslijeđa i ishoda učenja kroz razvoj funkcionalnih znanja i životnih vještina.

Školska kuhinja kao dio sistema brige i inkluzije

U JU OŠ *Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković* unapređenje školske kuhinje direktno je povezano s organizacijom produženog boravka i primjenom Pravilnika o ishrani učenika, čime je ishrana postavljena kao sastavni dio svakodnevne brige o učenicima, a ne kao tehnička usluga.

Školska kuhinja, koju koriste učenici produženog boravka, opremljena je i organizirana prema HACCP standardima. Paralelno s infrastrukturnim unapređenjem, uposlenici škole prošli su edukaciju o sigurnosti



hrane, higijenskim procedurama i pravilnom rukovanju namirnicama. Na taj način osigurano je da se obroci pripremaju i distribuiraju u kontrolisanim, sigurnim i zdravstveno ispravnim uslovima.

Ono što ovu praksu čini posebno vrijednom jeste povezanost i prilagođavanje školskog okruženja stvarnim potrebama učenika. U okviru istog pristupa unaprijeđena je i pristupačnost prostora, uključujući uređenje toaleta za učenike s teškoćama, čime škola potvrđuje da briga o ishrani, higijeni i dostojanstvu učenika mora biti cjelovita.

Kuhinja u ovoj školi nije izdvojen prostor, već funkcionalni dio školskog ritma. Kroz redovne obroke u produženom boravku učenici razvijaju navike pravilne ishrane, reda i odgovornosti, dok škola istovremeno osigurava jednake uslove za svu djecu, uključujući učenike iz osjetljivih kategorija.

Ovaj primjer pokazuje kako se infrastrukturna ulaganja, edukacija zaposlenih i primjena pravilnika mogu spojiti u konkretan, održiv i pedagoški smislen sistem, u kojem je zdrava ishrana dio šire kulture brige, sigurnosti i inkluzije u školi.

Briga o ishrani učenika kroz različite nivoe obrazovanja

Primjer *Prve bošnjačke gimnazije* pokazuje kako se zdrava i planski organizirana ishrana može uspješno provoditi i u srednjoj školi koja radi u dvije smjene, u skladu s organizacijom rada srednjoškolskog obrazovanja.

U ovoj školi uspostavljena je savremena školska kuhinja i trpezarija u kojoj se svakodnevno pripremaju kuhani, nutritivno uravnoteženi obroci, prilagođeni potrebama srednjoškolaca. Posebna pažnja posvećena je kvalitetu namirnica, načinu pripreme i organizaciji obroka u skladu s dinamikom nastavnog dana.

Prostor za ishranu organiziran je tako da, pored osnovne funkcije obroka, učenicima omogući kratki odmor, socijalizaciju i predah između nastavnih aktivnosti. Na taj način školska ishrana postaje dio šire brige o zdravlju, radnim navikama i ukupnoj kulturi škole.

Ovaj primjer potvrđuje da se standardi kvalitetne školske ishrane i brige o prostoru mogu dosljedno primjenjivati i u srednjim školama, uz uvažavanje njihovih organizacijskih specifičnosti i potreba učenika adolescentne dobi.



Praktična nastava za zanimanje kuhar

U *JU Srednjoškolskom centru Hadžići* praktična nastava za zanimanje kuhar realizira se u savremeno opremljenoj nastavnoj radionici, koja je organizirana kao funkcionalna školska kuhinja. Ovaj prostor predstavlja centralno mjesto stručnog obrazovanja učenika, u kojem se teorijska znanja sistematski povezuju s praktičnim radom.

Radionica je opremljena profesionalnim kuhinjskim aparatima, radnim površinama i pratećom opremom koja omogućava izvođenje kompletnih nastavnih cjelina iz oblasti kulinarstva. Učenici u kontrolisanim školskim uslovima prolaze sve faze pripreme jela – od obrade namirnica, preko termičke obrade, do finalnog serviranja – u skladu s važećim nastavnim planom i programom.

Praktična nastava organizirana je tako da učenici razvijaju ključne stručne kompetencije potrebne za rad u ugostiteljstvu: pravilnu organizaciju rada u kuhinji, timski rad, poštivanje higijensko-sigurnosnih procedura, odgovornost i profesionalnu disciplinu. Poseban akcenat stavljen je na učenje kroz rad, uz stalno mentorstvo nastavnika stručnih predmeta.

Ovakav pristup omogućava učenicima da se tokom školovanja konkretno osposobe za obavljanje poslova kuhara, steknu sigurnost u radu i



jasnu sliku o zahtjevima struke. Nastavna radionica u *Srednjoškolskom centru Hadžići* pokazuje kako stručno obrazovanje, uz adekvatnu opremu i organizaciju, može biti kvalitetna priprema za tržište rada i dalji profesionalni razvoj učenika.

SPORTSKE PLOHE I IGRALIŠTA

Zdrava školska zajednica

U periodu intenzivnih infrastrukturnih ulaganja, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo paralelno s modernizacijom školskih objekata i opreme, planski je ulagalo i u razvoj sportske infrastrukture, polazeći od shvatanja škole kao cjelovitog prostora učenja, razvoja i svakodnevnog života djece i mladih.



Sportski prostori sastavni su dio odgojno-obrazovnog procesa. Doprinosе fizičkom i mentalnom zdravlju učenika, jačanju pozitivne školske klime i predstavljaju jednu od konkretnih mjera prevencije nasilja i rizičnih ponašanja. U tim prostorima učenici razvijaju motoričke vještine, timski duh, disciplinu, odgovornost i kulturu međusobnog poštovanja.

Ministarstvo i općine u periodu 2021-2025. godine uložili su ukupno 7.604.881,81 KM u sportsku infrastrukturu škola.

Sportske plohe, igrališta i školska dvorišta – prostor kretanja i okupljanja

U navedenom periodu u igrališta i školska dvorišta uloženo je gotovo milion konvertibilnih maraka, čime su unaprijeđeni prostori koji imaju ključnu ulogu u svakodnevnom životu škole.

Ova ulaganja osigurala su sigurnije i funkcionalnije uslove za nastavu Tjelesnog i zdravstvenog odgoja, ali i kvalitetnije provođenje slobodnog vremena učenika. U mnogim sredinama vanjski sportski prostori preraštaju granice same škole i postaju mjesta okupljanja djece i mladih iz lokalne zajednice. Na taj način škola dobija dodatnu društvenu ulogu: otvoren, uređen i siguran prostor susreta, kretanja i zajedništva.



Ulaganja u sportske plohe, igrališta i školska dvorišta (2021–2025)

Ukupna vrijednost ulaganja: **975.913,81 KM**

Sredstva Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS: **577.200,00 KM**

Sredstva općina: **398.713,81 KM**

Projekti su realizirani kroz kombinovani model, direktno putem škola i u partnerstvu s općinama, što je omogućilo bržu realizaciju i veći obuhvat zahvata u različitim sredinama Kantona Sarajevo.

Sale za Tjelesni i zdravstveni odgoj/Sport – kontinuitet, sigurnost i kvalitet nastave

Jednako važan segment investicijskog ciklusa odnosi se na sale za Tjelesni i zdravstveni odgoj. Njihova sanacija, rekonstrukcija, opremanje i izgradnja omogućili su kontinuitet nastave tokom cijele godine, sigurnije izvođenje nastavnih sadržaja i širi obuhvat sportskih aktivnosti.

Dobro opremljena školska sala danas nije samo prostor za nastavu, već i mjesto školskih sekcija, turnira i zajedničkih aktivnosti koje jačaju osjećaj pripadnosti i pozitivnu školsku klimu. Sanacije krovova, podnih obloga i svlačionica, opremanje sportskim rekvizitima, kao i izgradnja i dogradnja novih sala, direktno su unaprijedili kvalitet nastave i uslove rada nastavnika i učenika.



Ulaganja u sale za Tjelesni i zdravstveni odgoj/Sport (2021-2025)

Ukupna vrijednost ulaganja: **6.628.975,00 KM**

Sredstva Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS: **3.024.416,00 KM**

Sredstva općina: **3.604.559,00 KM**

Ulaganja su realizirana kroz blisku saradnju Ministarstva, škola i lokalnih zajednica, obuhvatajući izgradnju novih sala, rekonstrukcije postojećih objekata, sanacije i opremanje.

Kontinuitet ulaganja i ravnomjeran razvoj

Posebna vrijednost ovog segmenta ogleda se u činjenici da je značajan broj zahvata realiziran kroz model „malih efektivnih projekata“, kao kontinuirana, ciljano usmjerena ulaganja u saradnji sa školama i općinama. Takav pristup omogućio je ravnomjerniji razvoj sportske infrastrukture i dostupnost kvalitetnih uslova učenicima u svim dijelovima Kantona Sarajevo.



Sportska sala danas pruža sigurnije i kvalitetnije okruženje za izvođenje nastave Tjelesnog i zdravstvenog odgoja, školske sportske aktivnosti i takmičenja. Novi parket značajno doprinosi kvalitetnijem izvođenju nastavnih sadržaja i razvoju sportskih vještina učenika. Naša škola kontinuirano radi na unapređenju uslova za rad i razvoj učenika, a obnova sportske sale predstavlja važan korak u tom procesu. Dodatno, u školskom dvorištu u toku je izgradnja atletske staze dužine 15 metara i jame dimenzija 6 x 2 metra za skok u dalj, što će nastavnicima olakšati organizaciju nastave i omogućiti kvalitetniju pripremu učenika za atletska takmičenja na nivou Bosne i Hercegovine.

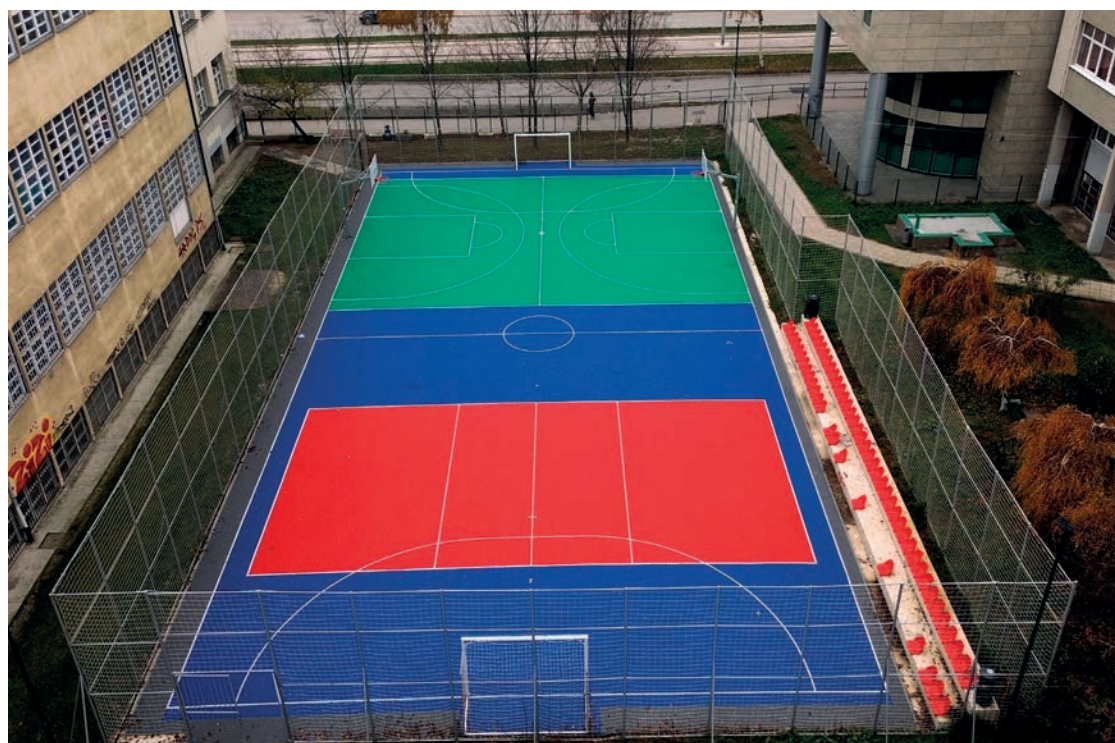
Adin Leka, nastavnik Tjelesnog i zdravstvenog odgoja/sporta u JU OŠ “Čamil Sijarić”

Nabavkom trake za trčanje, stolova za stoni tenis, lopti i opreme za boks obogaćen je fond rekvizita u sali za sport, čime su stvoreni uslovi za kvalitetniju i raznovrsniju nastavu sporta. Traka za trčanje omogućava razvoj izdržljivosti, stolovi za stoni tenis podstiču koordinaciju i preciznost, dok lopte i bokerska oprema doprinose razvoju snage, spretnosti i timskog duha. Ova oprema motiviše učenike, omogućava prilagođavanje aktivnosti različitim interesovanjima i sposobnostima, te doprinosi stvaranju pozitivnih stavova prema fizičkom vježbanju.

Adem Bajrić, nastavnik Sporta u JU Treća gimnazija Sarajevo

Rekonstrukcija sportskog igrališta

Zajednički prostor za tri škole i učenje kroz praksu



Rekonstrukcija sportskog igrališta u dvorištu tri srednje tehničke škole u Sarajevu predstavlja primjer ulaganja koje istovremeno unapređuje školski prostor, jača institucionalnu saradnju i povezuje nastavu sa stvarnim životnim kontekstom. Riječ je o multifunkcionalnom sportskom igralištu koje zajednički koriste učenici *Srednje građevinsko-geodetske škole*, *Srednje mašinske tehničke škole* i *Srednje škole metalnih zanimanja*.



Posebna obrazovna vrijednost projekta ogleda se u aktivnom učešću učenika *Građevinsko-geodetske škole* u izradi nacrtu igrališta. Već u fazi planiranja učenici su analizirali prostorne, tehničke i funkcionalne zahtjeve objekta, primjenjujući znanja stečena u nastavi. Tokom izvođenja radova pratili su sve faze realizacije od idejnog rješenja do završetka i stavljanja prostora u upotrebu.

Na ovaj način rekonstrukcija igrališta postala je i dio nastavnog procesa. Učenici su učili kroz praksu, razvijali profesionalne vještine i svijest o značaju kvalitetnog planiranja prostora koji služi široj zajednici.

Projekt je realiziran uz podršku Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Općine Centar Sarajevo. Radovi su obuhvatili postavljanje multifunkcionalne sportske podloge, uređenje terena za fudbal, košarku i odbojku, izgradnju tribina, postavljanje mobilijara, zaštitne ograde i rasvjete.

Zdrava školska zajednica

U sredinama u kojima ne postoji dovoljan broj uređenih javnih prostora za igru i rekreaciju, škola često postaje jedino mjesto okupljanja djece i mladih. U tom kontekstu, ulaganja u školske sportske plohe imaju značaj koji prevazilazi nastavu i školski dan.



Novoizgrađena sportska ploha u Osnovnoj školi *Srednje Ilijaš* namijenjena je nastavi Tjelesnog i zdravstvenog odgoja, ali se koristi i izvan nastavnog vremena kao siguran i dostupan prostor za igru i boravak djece iz lokalne zajednice.

Projekt je realiziran kroz saradnju federalnog, kantonalnog i općinskog nivoa, predstavljajući primjer uspješne koordinacije institucija. Ovakav model omogućava konkretne i dugoročne efekte: škola dobija funkcionalan prostor za nastavu i aktivnosti, a zajednica sigurno mjesto koje podstiče zdrave navike i aktivan stil života.

Sportsko igralište kao mjesto okupljanja i zajedničkog sportskog identiteta

Rekonstrukcijom sportskog igrališta u *Srednjoj školi za saobraćaj i komunikacije* stvoren je prostor koji je brzo prerastao svoju osnovnu funkciju. Pored unapređenja nastave Tjelesnog i zdravstvenog odgoja i svakodnevnih sportskih aktivnosti učenika, igralište je postalo važno mjesto okupljanja mladih u ovom dijelu grada.

Društvena i odgojna uloga ovog prostora došla je do izražaja kroz Tehnicijadu – sportsko takmičenje srednjih tehničkih i stručnih škola Kantona Sarajevo, pokrenuto u školskoj 2023/2024. godini. Škola je bila domaćin prvog i drugog izdanja ove manifestacije, a nogometne i košarkaške utakmice, kao centralni dio programa, realizirane su upravo na ovom igralištu.

Manifestacija okuplja više od 2.400 učenika i učenica, uz podršku oko 30 nastavnika sporta iz 21 tehničke i stručne škole i tri školska centra. Kroz šest sportskih disciplina, takmičenje povezuje učenike različitih sredina, jača međusobne veze i doprinosi izgradnji zajedničkog sportskog identiteta srednjoškolaca Kantona Sarajevo.

Na taj način igralište postaje aktivan prostor školskog i društvenog života, sa dugoročnim efektima na zdravlje, odgoj i socijalni razvoj mladih.



Gimnazijada

Sportski duh, zajedništvo i osjećaj pripadnosti posebno dolaze do izražaja kroz Gimnazijadu, tradicionalno sportsko takmičenje učenika sarajevskih gimnazija koje Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo kontinuirano podržava.

Gimnazijada se organizira od 1952. godine i već više od sedam decenija okuplja učenike svih sarajevskih gimnazija kroz takmičenja u različitim sportskim disciplinama. Njena vrijednost ne mjeri se samo sportskim rezultatima, već prostorom koji stvara za susrete mladih, međusobno upoznavanje, timski rad i fer-plej.

Prva gimnazija Sarajevo, kao jedan od nosilaca organizacije, primjer je škole koja sport povezuje s tradicijom i savremenim odgojno-obrazovnim pristupom. Uz podršku Ministarstva unaprijeđeni su uslovi za realizaciju nastave Tjelesnog i zdravstvenog odgoja kroz obnovu i opremanje sportske sale, čime su stvoreni kvalitetni prostorni i tehnički preduslovi za redovnu nastavu i pripreme učenika za ovakva takmičenja.



NOVI OBJEKTI I DOGRADNJE

Izgradnja i dogradnja škola i vrtića u Kantonu Sarajevo



Rast broja djece, razvoj novih naselja i višedecenijsko opterećenje postojećih kapaciteta jasno su ukazali na potrebu sistemskog širenja mreže škola i predškolskih ustanova u Kantonu Sarajevo.

U periodu 2021-2025. godine, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo pristupilo je ovom pitanju planski, kroz izgradnju novih objekata, dogradnju postojećih škola i obnovu vrtića u sredinama gdje su potrebe bile najizraženije.

Umjesto privremenih rješenja, fokus je stavljen na stvaranje trajnih kapaciteta škola i vrtića koji prate demografske promjene, rasterećuju nastavni proces i osiguravaju dostupno, sigurno i kvalitetno obrazovanje



za svako dijete. Ovi projekti realiziraju se u saradnji s općinama i školama, uz jasno definirane uloge i zajedničko finansiranje, čime je izgradnja obrazovne infrastrukture postavljena kao odgovornost cijelog sistema.

UKUPNA ULAGANJA U NOVE KAPACITETE (2021–2025) Izgradnja i dogradnja škola i vrtića u Kantonu Sarajevo

Ukupna vrijednost ulaganja: **74.022.223 KM**

Ulaganje u školske objekte - Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i općine: **63.971.233 KM**

Ulaganje u predškolske ustanove - Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i općine: **10.051.000 KM**

Savremena škola izgrađena prema potrebama djece i zajednice

JU Osnovna škola Šip jedna je od najmlađih osnovnih škola u Kantonu Sarajevo i primjer planskog razvoja školskog prostora u sredini koja bilježi kontinuiran rast broja stanovnika. Škola je počela s radom krajem 2021. godine, čime je ovom dijelu grada osiguran moderan i funkcionalan prostor za osnovno obrazovanje.



Objekt je projektovan s jasnim fokusom na sigurnost, funkcionalnost i savremene pedagoške principe. Škola raspolaže sa 18 učionica, specijaliziranim kabinetima za prirodne i umjetničke oblasti, bibliotekom s čitaonicom i velikom sportskom salom. Posebna vrijednost ogleda se u konceptu vanjskih učionica – terasa direktno povezanih s učionicama, koje se koriste kao aktivan dio nastavnog procesa.

Ukupna vrijednost ulaganja u Osnovnu školu Šip u periodu 2020–2025. godine iznosi 13.558.147 KM. Najveći dio sredstava odnosi se na izgradnju nove školske zgrade, finansirane kroz zajedničko ulaganje Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Općine Centar Sarajevo. Nakon završetka izgradnje, Ministarstvo je osiguralo dodatnih 1.200.000 KM za potpuno opremanje škole.

Dogradnja kao odgovor na rast škole i zajednice

Osnovna škola *Zahid Baručija* u Vogošći, osnovana pedesetih godina prošlog stoljeća, jedna je od škola s dugom tradicijom i snažnom ulogom u lokalnoj zajednici. Tokom decenija rada povećavao se broj učenika, dok su prostorni kapaciteti ostajali ograničeni.



Dogradnja školskog objekta realizirana je kao odgovor na rast broja učenika i potrebu za savremenijim uslovima rada i učenja. Završetkom projekta škola je dobila nove, funkcionalne i savremeno opremljene prostore, čime su značajno unaprijeđeni pedagoški i prostorni uslovi.

Ukupna vrijednost projekta dogradnje i opremanja iznosi 3.540.000 KM. Najveći dio sredstava uložen je u dogradnju objekta, u iznosu od 2.890.000 KM, dok je za opremanje novih prostora izdvojeno više od 400.000 KM.

Nakon šest decenija čekanja naselje Stup konačno dobiva osnovnu školu

Nakon višedecenijskog čekanja, u sarajevskom naselju Stup započela je izgradnja nove osnovne škole, čime se po prvi put stvaraju trajni kapaciteti za osnovno obrazovanje u ovom dijelu grada. Riječ je o projektu koji odgovara na kontinuirani demografski i urbanistički rast naselja.

Izgradnju škole realizira Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u saradnji s Općinom Ilidža. Ukupna vrijednost ulaganja iznosi blizu 23 miliona KM od čega je Ministarstvo izdvojilo 21.576.236 KM.

Jedanaesta osnovna škola Stup projektovana je kao savremen obrazovni kompleks, u skladu sa standardima obrazovanja 21. stoljeća. Obuhvatać će učionice razredne nastave, specijalizirane kabinete za prirodne nauke, laboratorije za informatiku, produženi boravak, biblioteku



s čitaonicom, školsku kuhinju i restoran, a njen kapacitet predviđen je za oko 600 učenika.

U okviru kompleksa planirana je i sportska dvorana sa 500 sjedećih mjesta, kao i dodatni prostori namijenjeni društvenim i javnim sadržajima, čime škola prerasta u važno obrazovno i društveno središte naselja Stup.

Idejni projekat izradio je Arhitektonski fakultet Univerziteta u Sarajevu, a objekat će se prostirati na 8.225 m².

Sporazum kao temelj izgradnje nove školske infrastrukture

U kontinuitetu širenja mreže osnovnih škola, krajem 2025. godine potpisan je Sporazum o poslovnoj saradnji kojim su stvoreni uslovi za izgradnju nove zgrade Osnovne škole *Pofalići*. Projekat ukupne vrijednosti 24 miliona KM realizira se u saradnji Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Općine Novo Sarajevo, uz stručnu podršku Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo.



Potreba za novom školom postoji dugi niz godina, s obzirom na to da se nastava odvija u objektu izgrađenom šezdesetih godina prošlog stoljeća, koji je bio zamišljen kao privremeno rješenje. Nova školska zgrada bit će projektovana kao savremen, siguran i funkcionalan obrazovni prostor, prilagođen potrebama učenika i nastavnika.

RAZVOJ MREŽE PREDŠKOLSKIH USTANOVA

Obnova vrtića i širenje kapaciteta za najmlađe

Paralelno s izgradnjom i dogradnjom školskih objekata, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo realizira i projekte obnove vrtića JU "Djeca Sarajeva", s ciljem povećanja dostupnosti predškolskog odgoja u lokalnim zajednicama. Fokus je stavljen na objekte koji su decenijama bili zapušteni ili nedovoljno iskorišteni, kao i na općine u kojima postoji izražen pritisak na upisne kapacitete.

Ponovno otvaranje nakon višedecenijskog zastoja

Nakon gotovo tri decenije bez značajnijih ulaganja, vrtić *Agan Bostandžić* na Širokači u potpunosti je rekonstruisan i otvorio je svoja vrata za najmlađe. Projekat je realiziran kroz zajedničko finansiranje Ministarstva, Grada Sarajeva i Općine Stari Grad, čime je djeci osiguran savremen, siguran i funkcionalan prostor za boravak i odgojno-obrazovni rad.



Obnovljeni vrtić organiziran je u tri odgojne grupe, s ukupnim kapacitetom za 77 djece, čime je vraćen u punu funkciju i ponovo postaje važan dio mreže predškolskih ustanova u ovom dijelu Sarajeva.

Vrtić Agan Bostandžić prije i poslije rekonstrukcije

Najveći predškolski kapacitet u Kantonu Sarajevo

Projekat rekonstrukcije i opremanja vrtića *Lužani* predstavlja značajan iskorak u širenju mreže predškolskih ustanova u općini Ilidža i Kantonu Sarajevo. Projektom se odgovara na rastuće potrebe za predškolskim mjestima u ovom dijelu Kantona, gdje je posljednjih godina zabilježen izražen demografski rast.



Vrtić Lužani
prije i poslije rekonstrukcije

Obnovom i proširenjem objekta stvaraju se uslovi za rad 11 odgojnih grupa i boravak oko 200 djece, čime će vrtić *Lužani* postati najveća predškolska ustanova u Kantonu Sarajevo. Projekat doprinosi unapređenju prostornih i pedagoških standarda te jačanju dostupnosti predškolskog odgoja u lokalnoj zajednici.

Povratak u funkciju i proširenje predškolskih kapaciteta

Vrtić *Kolibri*, jedan od većih objekata predškolskog odgoja u Kantonu Sarajevo, vraća se u sistem kroz sveobuhvatnu rekonstrukciju nakon višegodišnjeg nefunkcionisanja. Obnovom objekta površine oko 1.200



Vrtić Kolibri
prije i za vrijeme rekonstrukcije

m² stvaraju se uslovi za rad sedam odgojnih grupa i boravak za oko 210 djece, čime se značajno proširuju kapaciteti predškolskog odgoja u ovom dijelu Sarajeva.

Projekat se realizira zajedničkim ulaganjem Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, Grada Sarajeva i Općine Novo Sarajevo. Njegovom realizacijom jača se mreža JU „Djeca Sarajeva“ i osigurava dugoročno dostupniji i kvalitetniji predškolski odgoj za djecu i roditelje u lokalnoj zajednici.

Ulaganja u nove objekte i dogradnju vrtića (2021–2025)

Finansijska struktura projekata obnove i proširenja predškolskih kapaciteta

VRTIĆ	UKUPNA VRIJEDNOST (KM)	MINISTARSTVO ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE KS (KM)	OPĆINA (KM)	GRAD SARAJEVO (KM)
Kolibri	3.500.000	900.000	150.000	2.450.000
Agan Bostandžić	1.900.000	600.000	100.000	1.200.000
Lužani	4.651.000	3.851.000	800.000	–
UKUPNO	10.051.000	5.351.000	1.050.000	3.650.000

PROJEKAT ENERGETSKE EFIKASNOSTI/UTOPLJAVANJE ŠKOLA I VRTIĆA

Investicije koje mijenjaju škole i vrtiće



Energetska efikasnost postala je važan dio reforme obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Ulaganja u toplije, zdravije i sigurnije školske prostore prate kurikularne promjene i reforme u odgojno-obrazovnom procesu, jer kvalitet nastave i dobrobit djece počinju uslovima u kojima učenici i nastavnici provode najveći dio dana.



U okviru projekta „Energetska efikasnost u javnim objektima Kantona Sarajevo“, koji implementira Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, predviđeno je provođenje mjera energetske efikasnosti na 40 objekata. Vlada Kantona Sarajevo donijela je odluku na osnovu Studije energetske efikasnosti javnih objekata u Kantonu Sarajevo, koju je izradio UNDP 2017. godine.

Ukupna vrijednost ove faze projekta (do 40 objekata) iznosi 10.000.000 eura, od čega je 8.000.000 eura kredit EBRD-a i 2.000.000 eura grant, odnosno nepovratna sredstva.

U okviru ovog projekta, mjere energetske efikasnosti do sada su izvršene na 26 odgojno-obrazovnih objekata iz nadležnosti Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uključujući osnovne i srednje škole te predškolske ustanove. U narednom periodu planirana je realizacija mjera energetske efikasnosti na još tri odgojno-obrazovna objekta, čime se nastavlja kontinuirana modernizacija obrazovne infrastrukture.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo imalo je ključnu ulogu u planiranju i izboru objekata iz sektora odgoja i obrazovanja, koordinaciji sa školama i predškolskim ustanovama, usklađivanju izvođenja radova s nastavnim procesom, te praćenju efekata ulaganja na uslove rada i boravka učenika, nastavnika i odgajatelja.

Ukupna vrijednost ulaganja u odgojno-obrazovne objekte u okviru ovog projekta iznosi 10.342.316 KM, što predstavlja najveće sistemsko ulaganje u energetska efikasnost škola i vrtića u Kantonu Sarajevo u posljednjih deset godina. Cilj projekta bio je jasan: toplije učionice, niži troškovi energije i dugoročno bolji uslovi za učenje i rad.

Mjere energetske efikasnosti – šta je urađeno

U okviru projekta u školama i vrtićima provedene su opsežne mjere energetske efikasnosti:

- ♦ zamjena fasada i fasadne stolarije
- ♦ izolacija krovova
- ♦ modernizacija sistema grijanja i kotlovnica
- ♦ ugradnja novih grijnih tijela
- ♦ ugradnja LED rasvjete i termostatskih ventila



JU OŠ Osman Nakaš



JU Prva osnovna škola Ilidža



Vrtić Kekec



JU OŠ Ćamil Sijarić



Vrtić Labudovi



Vrtić Ribica



JU OŠ Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak



Vrtić Mašnica

Obnova je obuhvatila vrtiće i škole u gotovo svim općinama Kantona Sarajevo – od centralnih gradskih područja do područnih škola. U mnogim objektima ovo je bila prva sveobuhvatna rekonstrukcija nakon više decenija.

Nekada hladne učionice danas su tople i ravnomjerno zagrijane, hodnici su svjetliji, a zgrade obnovljene prema savremenim standardima održivosti. Zahvaljujući ovim ulaganjima, odgojno-obrazovne ustanove postale su ugodniji, sigurniji i energetske stabilniji prostori, u kojima učenici i nastavnici rade u zdravijem i funkcionalnijem okruženju.

ŠKOLE OBUHVAĆENE PROJEKTOM	–	NAZIV I IZNOS
JU OŠ „Zajko Delić“	–	390.950,00 KM
JU OŠ „Stari Ilijaš“ PŠ Malešići	–	104.610,00 KM
JU OŠ „Vrhbosna“	–	290.000,00 KM
JU OŠ „Grbavica I“	–	781.950,00 KM
JU OŠ „Ćamil Sijarić“	–	370.140,00 KM
JU OŠ „Hilmi ef. Šarić“ PŠ Korča	–	166.320,00 KM
JU OŠ „Hilmi ef. Šarić“ PŠ Raštelica	–	217.500,00 KM
JU OŠ „Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković“	–	579.000,00 KM
JU OŠ „Osman Nakaš“	–	537.200,00 KM
JU OŠ “9. maj”, PŠ “Lokve”	–	217.000,00 KM
JU OŠ „Podlugovi“ PŠ Ljubnići	–	130.530,00 KM
JU OŠ „Podlugovi“ PŠ Lješevo	–	260.500,00 KM
JU OŠ „Hadžići“ PŠ Binježevo	–	144.270,00 KM
JU OŠ „Skender Kulenović“	–	243.800,00 KM
JU “Prva osnovna škola” Ilidža	–	827.000,00 KM
JU OŠ „Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak“	–	685.900,00 KM
JU SŠC „Nedžad Ibrišimović“ Ilijaš	–	620.650,00 KM
JU “Druga gimnazija”	–	844.600,00 KM
JU “Treća osnovna škola” Ilidža	–	635.280,00 KM
JU “Srednja škola za saobraćaj i komunikacije”	–	692.000,00 KM
JU “Treća gimnazija”	–	905.000,00 KM

U 21 školi Kantona Sarajevo izvedene su mjere energetske efikasnosti kroz investicije vrijedne više od 9 miliona KM.

Vrtići obuhvaćeni projektom

JU „Djeca Sarajeva“	◆	5 objekata
Vrtić „Labudovi“	◆	136.900,00 KM
Vrtić „Kekec“	◆	207.780,00 KM
Vrtić „Ribica“	◆	121.730,00 KM
Vrtić „Mašnica“	◆	316.900,00 KM
Vrtić „Dunje“	◆	491.920,00 KM

„Ulaganja u vrtiće JU ‘Djeca Sarajeva’ donijela su toplije i sigurnije prostore za mališane predškolskog uzrasta, kroz mjere energetske efikasnosti u vrijednosti većoj od 1,2 miliona KM.“

Dugoročna korist i evropski standard

Projekt energetske efikasnosti u javnim objektima Kantona Sarajevo usklađen je sa Zakonom o energijskoj efikasnosti Federacije BiH i Kantonalnim ekološkim akcionim planom, te predstavlja važan korak ka ispunjavanju evropskih standarda održivog razvoja i obaveza preuzetih kroz Zelenu agendu za Zapadni Balkan. Ovaj okvir obavezuje zemlje regiona da smanjuju emisije, unapređuju energetske efikasnost i investiraju u održivu infrastrukturu.

Ulaganja su dugoročno isplativa jer donose:

- ◆ smanjenje potrošnje energije,
- ◆ niže troškove grijanja za škole i vrtiće,
- ◆ veći komfor za učenike, nastavnike i odgajatelje,
- ◆ sigurnije i stabilnije uslove boravka.

“Ovaj projekt je jasan dokaz da međunarodna saradnja i strateško planiranje donose konkretne koristi građanima. Poboljšavamo uslove u školama, vrtićima, fakultetima i zdravstvenim ustanovama, uz smanjenje potrošnje energije i emisije štetnih gasova. Zbog postignutih rezultata, saradnja s partnerima bit će nastavljena.”

Nihad Uk, premijer Kantona Sarajevo



Prije obnove: dotrajala fasada i veliki gubici toplote.
Nakon obnove: energetski efikasan omotač, stabilna temperatura i svjetliji prostori.

Ekološki značaj i doprinos boljem zraku

Pored ekonomskih i infrastrukturnih efekata, projekat ima i izrazitu ekološku vrijednost. Zamjenom dotrajalih fasada, prozora i sistema grijanja, škole i vrtići sada troše znatno manje energije, što direktno doprinosi smanjenju sagorijevanja energenata, zagađenja zraka i ugljičnog otiska. Zimi to znači manje dima i čađi, a više svježeg zraka u okolini škola, čišće dvorište za igru i zdraviji prostor za učenje.

Očekivani efekti su višestruki: smanjenje potrošnje energije i emisija CO₂ i do 50 posto, dugoročne budžetske uštede te značajno bolji uslovi boravka za hiljade korisnika.



Uštedena sredstva vraćaju se u obrazovni sistem kroz opremanje kabineta, modernizaciju nastave i unapređenje uslova rada, čime se investicije u objekte direktno povezuju s kvalitetom nastave i svakodnevnom životom škole.

Energetska efikasnost u praksi

Energetska obnova u Kantonu Sarajevo najbolje se vidi kroz promjene u stvarnim školama. *Mjere energetske efikasnosti provedene na školama* pokazuju kako ulaganja u novu fasadu, stolariju, krov, grijanje i energetski omotač direktno mijenjaju svakodnevicu hiljada učenika.

Rezultati se ne mjere samo u kilovatima uštede, nego u stvarnom iskustvu djece i nastavnika. Učionice se brže zagrijavaju i duže zadržavaju toplinu, nestale su temperaturne razlike između spratova, a hladni zidovi i prozori više ne stvaraju propuh. Stabilniji rad kotlovnica uklonio je prekide u grijanju, čime je nastava postala mirnija i kontinuirana. LED rasvjeta i novi sistemi ventilacije donijeli su svjetlije, zdravije i tiše radne uslove. Učenici danas provode dane u prostoru gdje se mogu fokusirati

na učenje, a ne na to da li im je hladno ili zagušljivo što je ključni standard moderne škole.

Zamjenom kotlovnice i grijnog sistema stvorili smo stabilne uslove za rad. Učionice su tople i tihe, a troškovi grijanja su smanjeni. Ovo je ulaganje koje ima smisla jer se direktno osjeća u svakodnevnom životu škole: mirniji časovi, bolja koncentracija i više energije za učenje.

Dženisa Buljugić, direktorica JU Druga gimnazija

Zamjenom školskog kotla i rekonstrukcijom kotlovnice napravili smo važan iskorak ka stvaranju sigurnijeg, toplijeg i energetski efikasnijeg okruženja za naše učenike i uposlenike. Kvalitetni uslovi rada temelj su svakog uspješnog obrazovanja, a ulaganja u infrastrukturu su ulaganja u budućnost djece.

Adin Begić, direktor JU OŠ Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak

Kako se principi energetske efikasnosti pretvaraju u živi školski laboratorij?

Održivo obrazovanje u Kantonu Sarajevo dobilo je svoj najprepoznatljiviji primjer upravo na krovu OŠ *Hasan Kikić*. Nekada zapušten i neiskorišten prostor pretvoren je u zelenu učionicu. Dječija želja postala je živi laboratorij u kojem učenici svakodnevno uče šta znači briga o okolišu, energiji i zajednici. Projekt je nastao u okviru inicijative „Zeleni krovovi Sarajeva“, uz podršku koju škola ostvaruje i kroz kantonalne programe ekološkog i održivog obrazovanja.



Iako projekat nije dio klasičnih građevinskih mjera energetske efikasnosti, on nosi iste principe: bolju mikroklimu, prirodnu izolaciju, manje pregrijavanja i jačanje ekološke svijesti. Djeca kroz stvarni prostor uče šta znači čuvati energiju, kako se gubi toplota i kako biljke poboljšavaju kvalitet zraka.

Zapušteni krov pretvoren je u vrt s gredicama, aromatičnim biljem, kćicama za insekte i meteorološkom stanicom. Nastava biologije, STEM aktivnosti i ekološke radionice preselile su se pod otvoreno nebo. Učenici mjere temperaturu tla i zraka, prate rast biljaka, bilježe mikroklimu i vide kako zeleni krov utiče na prostorije ispod njega.

Pedagoška vrijednost

Zelena učionica nije dekoracija. To je metod učenja koji mijenja kako djeca razumiju prirodu, održivost i energiju. Nauče da se promjene ne dešavaju naglo, nego postepeno, kroz odgovornost, kontinuitet i znatiželju.

Eko-škola kao identitet

JU Osnovna škola *Hasan Kaimija* jedan je od najdugotrajnijih i najprepoznatljivijih primjera ekološkog odgoja u Kantonu Sarajevo. Kao prva eko-škola Općine Centar, koja je još 2010. godine stekla certifikat COOR-a, a 2022. godine i status eko-škole na državnom nivou, ova škola pokazuje da održivost nije povremeni projekat, već dio svakodnevnog školskog života.



U OŠ *Hasan Kaimija* ekologija se ne uči samo kroz nastavu. Ona se živi. U eko-aktivnosti su uključeni učenici, nastavnici, stručni saradnici, tehničko osoblje i roditelji, a briga o okolišu vidljiva je u uređenom školskom dvorištu, sadnji drveća, reciklaži i učenju na otvorenom. Ekološki odgoj ovdje ima kontinuitet i jasnu odgojnu poruku.

Posebno se izdvaja projekat „Urbana poljoprivreda“, realiziran 2023. godine u saradnji s Poljoprivredno-prehrambenim fakultetom i uz podršku Općine Centar. U školskom dvorištu uređen je platenik koji je postao učionica na otvorenom. Učenici su kroz praktičan rad učili kako se uzgaja hrana, kako se čuva energija i zašto su održive navike važne za zdravlje i kvalitet života u urbanim sredinama.

Primjer JU OŠ *Hasan Kaimija* pokazuje da energetska efikasnost i briga o okolišu imaju puni smisao kada postanu dio odgojnog procesa. Ovdje se održivost ne mjeri samo u uštedama energije, već u znanju, navikama i odgovornosti koje učenici nose sa sobom iz škole u zajednicu.

Energetska efikasnost na objektima kulturne baštine

Odgojno-obrazovne ustanove koje čuvaju prošlost, a grade budućnost

Energetska efikasnost u Kantonu Sarajevo utemeljena je na uvjerenju da kvalitetno obrazovanje počinje u kvalitetnom prostoru. Posebno mjesto u tom procesu zauzimaju škole koje su same po sebi kulturno-historijski spomenici.

To su objekti koji čuvaju arhitekturu jednog vremena, identitet grada i priče generacija. Njihova obnova zahtijeva sporiji, precizniji i stručniji pristup: izradu detaljne projektne dokumentacije, konzervatorske uslove, saglasnosti Zavoda za zaštitu spomenika i izvođenje radova pod punim stručnim nadzorom.

U proteklom periodu Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uz podršku Vlade KS i partnera iz lokalne zajednice, realizovalo je tri velika projekta energetske efikasnosti na objektima s obilježjem nacionalnog spomenika. Rezultat je spoj tradicije i savremenosti, škole koje zadržavaju svoj historijski izraz, ali dobijaju novu toplinu, sigurnost, energetska stabilnost i funkcionalnost za generacije koje dolaze.

Poveznica s reformom jasna je: održivo obrazovanje znači stvarati održive škole, škole koje čuvaju baštinu, racionalno koriste energiju i djeci nude prostor dostojan njihovog učenja i razvoja.

Baština koja dobija novi energetske život

Prva gimnazija Sarajevo, osnovana 1879. godine, smještena u objekt iz 1889., najstarija je državna škola u Bosni i Hercegovini i jedan od naj-reprezentativnijih primjera austrougarske arhitekture u Sarajevu. Kao nacionalni spomenik, ova zgrada ne predstavlja samo prostor u kojem se odvija nastava, već i mjesto koje generacijama čuva kontinuitet obrazovanja, znanja i identiteta. Upravo zato svaki zahvat na ovom objektu podrazumijeva najviši stepen stručnosti, odgovornosti i poštovanja prema naslijeđu.

U proteklom periodu Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo uložilo je više od 1,5 miliona KM u ovu školu kroz projekte zamjene vanjske stolarije, rekonstrukcije kotlovnice, modernizacije sistema grijanja i LED rasvjete, kao i unapređenja unutrašnjih prostora. Ova ulaganja dio su sistemskog pristupa unapređenju energetske efikasnosti i kvaliteta školskih objekata u Kantonu Sarajevo.

U 2025. godini izvršena je historijska rekonstrukcija – prva zamjena vanjske stolarije nakon 136 godina. Projekt, vrijedan gotovo 900.000 KM, financiran je sredstvima Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Vlade Kantona Sarajevo, a radovi su izvedeni na osnovu projektne dokumentacije firme „Urbing“ i uz saglasnost Zavoda za zaštitu spomenika.

Istovremeno je realizirana rekonstrukcija kotlovnice, vrijedna 121.200 KM, čime su osigurani stabilniji i efikasniji uslovi grijanja, dok je modernizacijom rasvjete dodatno unaprijeđena energetska efikasnost objekta.

Zamjena prozora bila je više od potrebe – bila je dužnost prema našim učenicima i profesorima koji su decenijama radili u prostorijama koje su izgubile svoju funkcionalnost. Ovaj projekat je višestruko značajan: obnavljamo sigurnost, čuvamo arhitektonski identitet i stvaramo dostojanstven prostor za buduće generacije. Posebno je važno istaći da već bilježimo mjesečne uštede od oko 10.000 KM, što jasno pokazuje koliko ovakva ulaganja imaju dugoročan efekat.

Velida Tinjak, direktorica JU Prva gimnazija Sarajevo

Prva gimnazija je dio naše obrazovne i kulturne baštine – naš dragulj. Zadovoljstvo mi je što smo tako značajno unaprijedili ambijent u kojem se odvija nastava, spajajući očuvanje naslijeđa sa stvaranjem savremenih uslova za rad i učenje. Hvala direktorici i svim uposlenicima što našoj djeci stvaraju prostor u kojem mogu graditi znanje i najljepše uspomene.

Naida Hota-Muminović, ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo



Historijska rekonstrukcija: prva zamjena vanjske stolarije nakon 136 godina, uz očuvanje izvornog arhitektonskog izraza.

Učionice su danas toplije, ambijent stabilniji, a potrošnja energije niža, uz potpuno očuvanje originalnog arhitektonskog izraza škole koja je obilježila obrazovnu historiju Sarajeva. Ovaj projekat potvrđuje da je moguće odgovorno upravljati naslijeđem, istovremeno stvarajući kvalitetnije i sigurnije uslove za generacije koje dolaze.

Obnova jedne od najstarijih stručnih škola u BiH

Objekat škole na Drveniji, izgrađen 1898. godine i upisan na listu nacionalnih spomenika BiH, doživio je najveću rekonstrukciju u posljednjih nekoliko decenija. Obnova fasade i zamjena vanjske stolarije, ukupne vrijednosti 1.900.000 KM, realizovana je kroz partnerstvo:

- ♦ Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo – 1.200.000 KM
- ♦ Grad Sarajevo – 700.000 KM
- ♦ Općina Stari Grad – tehnička i institucionalna podrška

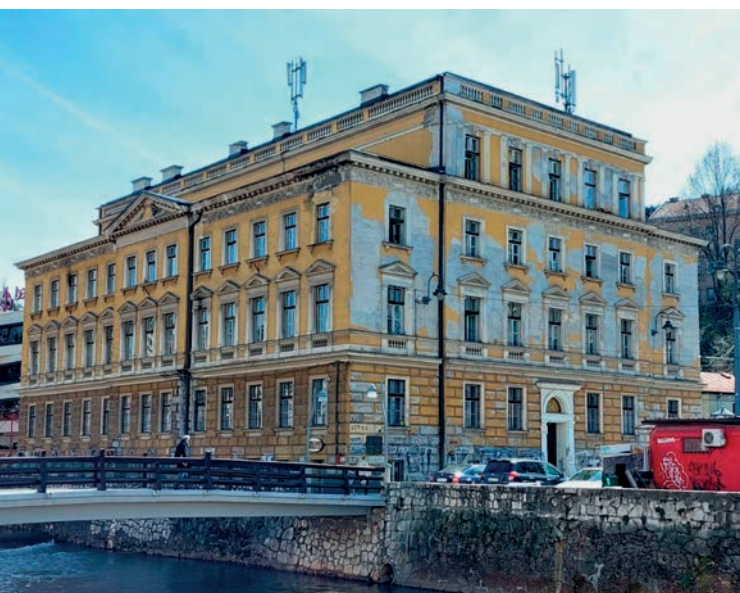
Ovaj zahvat smanjio je gubitke energije, vratio arhitektonsko dostojanstvo zgrade i značajno poboljšao uslove boravka učenika i nastavnika.

Ovo je najbolji primjer dobre saradnje sva tri nivoa vlasti i dokaz da su sistemska ulaganja u škole ulaganja koja mijenjaju zajednicu.

Nihad Uk, premijer Kantona Sarajevo,

Ovo nije samo investicija u zgradu. Ovo je ulaganje u ljepotu i identitet Sarajeva.

Samir Avdić, gradonačelnik Sarajeva



Potpuno obnovljena fasada i nova stolarija – obnovljeno arhitektonsko dostojanstvo škole iz 1898. godine.

Osim estetskog značaja, obnova je osigurala energetska efikasnost i bolje uslove rada. Ovo je primjer da različiti nivoi vlasti mogu i trebaju sarađivati na projektima koji direktno poboljšavaju kvalitet života u zajednici.

Irfan Čengiđ, načelnik Općine Stari Grad

Škola je dobila novi izgled, veću sigurnost i energetska stabilnost, a istovremeno sačuvala svoju tradiciju i identitet jednog od najstarijih stručnih obrazovnih centara u BiH.

Za nas je škola mnogo više od mjesta gdje učimo. To je mjesto gdje odrastamo. Danas imamo školu koja izgleda lijepo, moderno, toplo i sigurno. To nas motiviše da budemo bolji.

Nađa Dizdarević, učenica škole



Najveća rekonstrukcija u posljednjim decenijama: energetska obnova zgrade na Drveniji vrijedna 1,9 miliona KM.

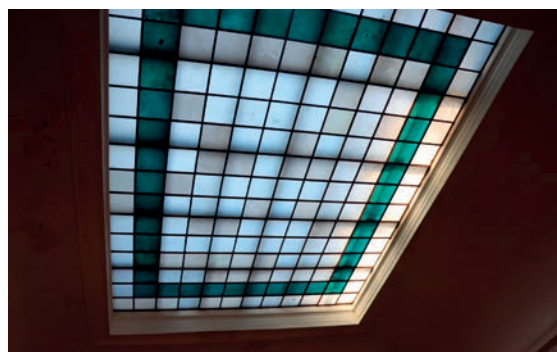
Naslijeđe Starog Grada u sigurnijem i toplijem okruženju



OŠ *Edhem Mulabdić*, sa područnim objektima na Bistriku i Širokači, jedan je od rijetkih školskih kompleksa u Sarajevu koji u cijelosti čine dio nacionalnog spomenika BiH. Zbog tog statusa, svaki zahvat u posljednjem periodu provoden je uz stroge konzervatorske uslove i nadzor Zavoda za zaštitu spomenika.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Vlada Kantona Sarajevo finansirali su kompletnu rekonstrukciju fasade, zamjenu vanjske stolarije, sanaciju staklene kupole i uređenje potpornih zidova, ulaganja u vrijednosti većoj od pola miliona KM, uz podršku Općine Stari Grad.

OŠ *Edhem Mulabdić* danas se, kao i *Prva gimnazija* i *Srednja škola poljoprivrede prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti*, ubraja među objekte na kojima je spojena energetska efikasnost i zaštita kulturne baštine, model održivog obrazovanja koji postaje standard u Kantonu Sarajevo.



Obnovljena fasada, nova stolarija i sanirana kupola – sigurna i energetska škola u srcu Starog Grada.“

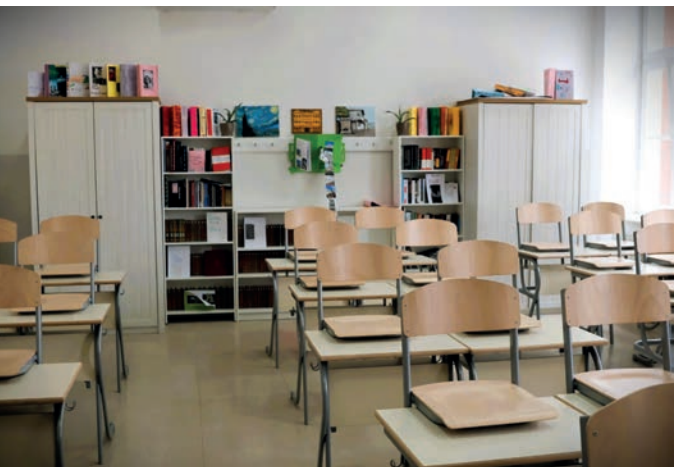
OPREMANJE UČIONICA NAMJEŠTAJEM

Dvije savremeno opremljene učionice u svakoj školi

Uz kontinuirana ulaganja u modernizaciju školskog prostora, uključujući rekonstrukciju objekata, opremanje specijaliziranih kabineta, unapređenje digitalne infrastrukture, obnovu školskih kuhinja i sportskih prostora, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo nastavilo je unapređivati odgojno-obrazovni sistem realizacijom projekta sistemskog opremanja učionica školskim namještajem. Ovim projektom poseban fokus stavljen je na unapređenje kvaliteta osnovnog učioničkog prostora, u kojem se odvija najveći dio nastavnog procesa i koji neposredno utiče na uslove učenja i rada u školama.



Ministarstvo je s domaćom kompanijom R&S potpisalo ugovor o nabavci školskog namještaja u vrijednosti od gotovo četiri miliona KM, čime je započela realizacija jednog od najvećih projekata sistemskog opremanja učionica u Kantonu Sarajevo. Projekat je u međuvremenu uspješno realiziran, a planskim i centraliziranim pristupom sve osnovne i srednje škole opremljene su novim školskim namještajem.



U okviru projekta svaka škola dobila je po dvije potpuno opremljene učionice sa novim školskim namještajem, uključujući klupe i stolice, katedre, table, ormare i zidne vješalice, prilagođene savremenim pedagoškim zahtjevima i sigurnom školskom okruženju. Time su unaprijeđeni svakodnevni uslovi rada učenika i nastavnika, a istovremeno su smanjene dugogodišnje razlike u opremljenosti učioničkih prostora među školama, čime je uspostavljen jedinstven standard opremljenosti na nivou cijelog odgojno-obrazovnog sistema.

Posebnu vrijednost realiziranog projekta predstavlja činjenica da je sav školski namještaj proizveden u Bosni i Hercegovini. Ulaganja u obrazovanje na ovaj način istovremeno su doprinijela unapređenju obrazovne infrastrukture i jačanju domaće proizvodnje, uz poštivanje visokih standarda kvaliteta, sigurnosti i dugotrajnosti školske opreme.



MALI EFEKTIVNI PROJEKTI

Rješenja za konkretne potrebe škola

Dugogodišnja i planska ulaganja u obrazovnu infrastrukturu pokazala su da, uz velike projekte rekonstrukcije i izgradnje, školama često nedostaje fleksibilan mehanizam za rješavanje manjih, ali svakodnevno važnih potreba koje direktno utiču na boravak učenika i rad nastavnika. Upravo iz te potrebe razvijen je koncept malih efektivnih projekata, kao model brzih i ciljano usmjerenih intervencija u školskom prostoru.

Od 2023. godine Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo po prvi put uvodi sistemska sredstva za male efektivne projekte, uspostavljajući fleksibilan model ulaganja u unapređenje uslova rada i boravka u školama. Školama su u prosjeku osigurana sredstva do oko 30.000 KM, koja se planiraju i realizuju direktno na nivou ustanova, u skladu sa stvarnim i prepoznatim potrebama.

Sredstva su raspoređivana uz uvažavanje broja učenika, veličine i starosti školskih objekata, a dostupnost sredstava direktno školama omogućila je brzu reakciju i efikasnu realizaciju konkretnih zahvata.

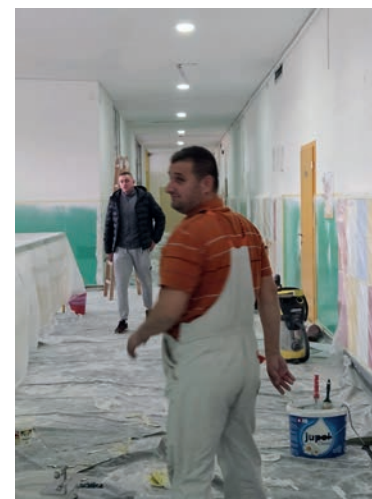
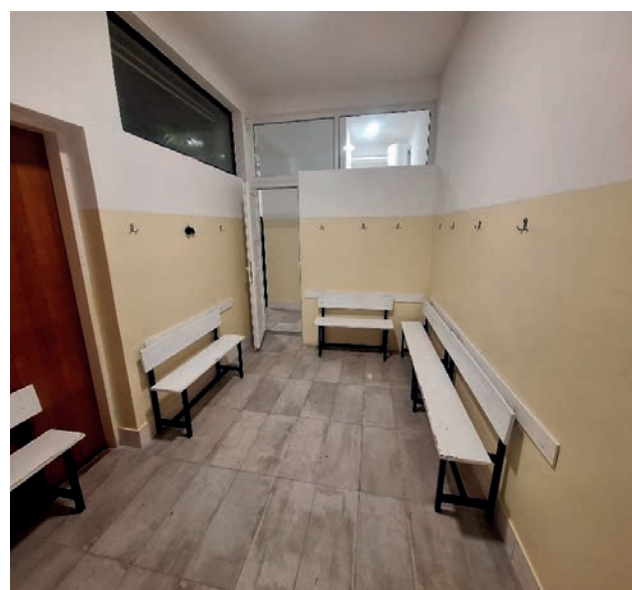
Model malih efektivnih projekata zasniva se na principima decentralizacije i povjerenja u škole, polazeći od činjenice da upravo škole najbolje poznaju izazove s kojima se susreću u svakodnevnom radu. Škole samostalno definišu prioritete i realizuju projekte, dok Ministarstvo za odgoj i obrazovanje i Vlada Kantona Sarajevo osiguravaju stabilan finansijski okvir, jasna pravila i kontinuitet podrške. Time je omogućena brža reakcija na konkretne potrebe, veća odgovornost škola u upravljanju resursima i vidljiviji efekti ulaganja u kratkom roku.



Prva godina implementacije bila je usmjerena na rješavanje najhitnijih potreba i uspostavljanje funkcionalnog sistema. Tokom 2024. godine model je dodatno osnažen, kroz povećanje izdvajanja i širenje obuhvata sredstava po budžetskim pozicijama, uključujući rekonstrukciju i investiciono održavanje, opremanje škola, te nabavku materijala i sitnog inventara, uz nastavak obezbjeđivanja sredstava za male efektivne projekte direktno u budžetima škola.



Kroz ovaj model, u školama širom Kantona Sarajevo unaprijeđeni su učionice, hodnici i zajednički prostori, sanirani sanitarni čvorovi, zamijenjeni podovi i rasvjeta, postavljena savremena nastavna i tehnička oprema, uređena školska dvorišta, te estetski i funkcionalno unaprijeđeni brojni školski objekti.



Iako pojedinačno manjeg obima, mali efektivni projekti ostvaruju snažan ukupni učinak jer omogućavaju brze i ciljane intervencije koje direktno poboljšavaju uslove učenja i rada u školama širom Kantona Sarajevo. U periodu od 2023. do 2025. godine, za ovu namjenu ukupno je izdvojeno 16.740.690 KM.



Zbog postignutih rezultata i potvrđene dobre prakse, kontinuitet ove mjere osiguran je i u narednom periodu, čime Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo nastavlja razvijati model koji školama daje veću fleksibilnost, odgovornost i mogućnost da pravovremeno odgovore na potrebe svojih učenika i zaposlenih.

Mali efektivni projekti u školama Kantona Sarajevo obuhvataju:

- ♦ sanaciju i rekonstrukciju školskih toaleta i sanitarnih čvorova
- ♦ zamjenu i popravku podnih obloga u učionicama, hodnicima i zajedničkim prostorima
- ♦ uređenje i obnovu školskih hodnika i stepeništa
- ♦ zamjenu dotrajale stolarije (prozori i vrata)
- ♦ unapređenje i popravku sistema grijanja
- ♦ poboljšanje rasvjete i zamjenu rasvjetnih tijela
- ♦ opremanje učionica i kabineta nastavnim i tehničkim sredstvima
- ♦ nabavku i ugradnju pametnih tabli i druge digitalne opreme
- ♦ nabavku klima-uređaja
- ♦ uređenje i opremanje školskih kabineta (informatika, prirodne nauke i dr.)
- ♦ adaptaciju i opremanje prostora za produženi boravak
- ♦ uređenje i unapređenje školskih dvorišta i vanjskih prostora
- ♦ sanaciju krova i manjih građevinskih oštećenja
- ♦ estetsko osvježavanje prostora (krečenje, popravke zidova, zaštitne obloge)
- ♦ prilagođavanje prostora za pristup učenicima s teškoćama u kretanju (rampe, manji zahvati)

Sredstva koja se u Kantonu Sarajevo izdvajaju za škole u protekle dvije godine zaista su značajna, a naša škola je to jasno osjetila. Prepoznali smo potrebe škole i ulagali u unapređenje uslova rada. Nabavili smo savremena tehnička i didaktička sredstva, a naše potrebe su prepoznate na vrijeme. Danas se oko 70 posto nastave realizira uz upotrebu računara, što pokazuje koliko je digitalizacija postala sastavni dio nastavnog procesa.

Amra Škapur,
direktorica JU Srednja mašinska tehnička škola

Zamjenom školskog kotla i rekonstrukcijom kotlovnice napravili smo važan iskorak ka stvaranju sigurnijeg, toplijeg i energetski efikasnijeg okruženja za naše učenike i uposlenike. Ovim projektom ne samo da unapređujemo komfor i sigurnost boravka u školi, već pokazujemo odgovoran odnos prema energiji, okolišu i razvoju moderne škole koja brine o svakom detalju u službi učenika. Ulaganjima, kao i sredstvima koja se za škole izdvajaju iz Budžeta, dodatno unaprijeđujemo školski ambijent i

proces rada učenika i nastavnika. Kvalitetni uslovi rada temelj su svakog uspješnog obrazovanja, a ulaganja u infrastrukturu su ulaganja u budućnost djece.

Adin Begić, direktor JU Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak

Opremanjem novih učionica i pružanjem sredstava za razvoj školskih sekcija, našim učenicima je omogućeno kvalitetnije i kreativnije okruženje za učenje, koje potiče njihov razvoj, radoznalost i aktivno učešće u nastavnom procesu. Ova podrška predstavlja značajan doprinos unapređenju moderne nastave i afirmaciji inovativnih pristupa u obrazovanju. Iskreno zahvaljujemo Ministarstvu za odgoj i obrazovanje na kontinuiranoj podršci i razumijevanju važnosti savremenog obrazovanja.

dr.sc. Enisa Kulašin, direktorica JU OŠ Čamil Sijarić



U svojoj novijoj historiji Osnovna škola Edhem Mulabdić ne pamti ovako snažan i kontinuiran angažman Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, uz značajnu podršku Općine Stari Grad. Školski objekti, njih ukupno tri, zbog svoje starosti i dugogodišnjeg nedovoljnog ulaganja zahtijevali su obimne intervencije kako bi se zaustavilo daljnje propadanje i osigurali sigurni i funkcionalni uslovi za učenike i nastavnike. Zahvaljujući sistemskoj podršci i realiziranim ulaganjima, najstarija škola u Starom Gradu danas više nije na margini, već postaje primjer odgovornog odnosa prema obrazovnom prostoru i kulturno-historijskom naslijeđu. Ulaganja su donijela novu sigurnost, funkcionalnost i estetsku vrijednost školskim objektima, ali i dodatnu pedagošku energiju u svakodnevni rad.

V poglavlje

DIGITALIZACIJA I TRANSPARENTNOST

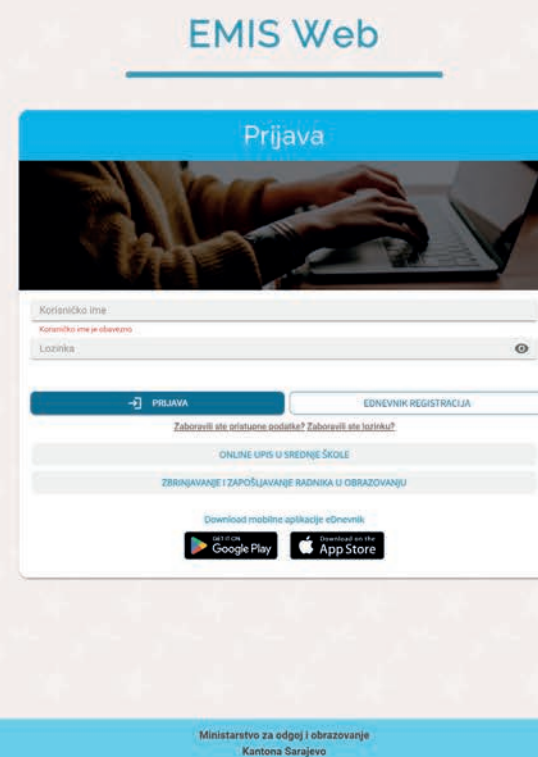
Digitalizacija – unapređenje procesa i jačanje povjerenja

Digitalizacija obrazovnog sistema u Kantonu Sarajevo razvijala se kao dio šire vizije unapređenja kvaliteta, dostupnosti i upravljanja obrazovanjem. Riječ je o procesu koji je građen postepeno, kroz jačanje postojećih rješenja, njihovo povezivanje i prilagođavanje stvarnim potrebama odgojno-obrazovnih ustanova, zaposlenih i korisnika sistema.

U reformskom periodu obuhvaćenom ovom publikacijom, poseban akcenat stavljen je na unapređenje digitalnih procesa, jačanje transparentnosti i uvođenje jasnih, ujednačenih procedura u oblastima od posebnog značaja za povjerenje javnosti. Digitalizacija je u tom smislu posmatrana kao alat za unapređenje rada institucija i jačanje integriteta sistema, a ne kao samostalna tehnička reforma.

Kroz sistemsko unapređivanje informacionog sistema EMIS (Education Management Information System - sistem za prikupljanje, obradu i generisanje podataka i statističkih izvještaja na nivou osnovnog i srednjeg obrazovanja), Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo fokusiralo se na povezivanje podataka, smanjenje administrativnog opterećenja i jačanje upravljanja na osnovu tačnih i provjerljivih informacija. Razvoj EMIS-a pratio je reformske procese u obrazovanju i rastao zajedno s potrebama sistema, od evidencija i pedagoške dokumentacije, do digitalnih upisa, konkursnih procedura i izvještavanja.

Fokus ovog razvojnog ciklusa bio je na oblastima koje imaju direktan uticaj na jednakost pristupa, transparentnost i odgovornost u radu institucija, uz uvažavanje preporuka o dobrom upravljanju i prevenciji



korupcije. Digitalizacija je korištena kao sredstvo za uvođenje reda, jasno definisanih pravila i predvidivih procedura, čime je dodatno ojačano povjerenje u odgojno-obrazovni sistem.

EMIS kao oslonac digitalne administracije i upravljanja sistemom

U tom kontekstu, EMIS je razvijan i unapređivan kao centralna digitalna platforma koja danas povezuje javne i privatne predškolske ustanove, osnovne i srednje škole u Kantonu Sarajevo. Sistem objedinjuje podatke o učenicima i odjeljenjima, zaposlenima, pedagoškoj dokumentaciji i e-Dnevniku, kao i procese upisa, zapošljavanja i izvještavanja prema Ministarstvu uvažavajući principe zaštite ličnih podataka.

Na ovaj način, digitalna administracija postala je važan oslonac svakodnevnog rada škola i strateškog planiranja. Podaci se unose jedinstveno, koriste višestruko i omogućavaju Ministarstvu donošenje odluka zasnovanih na stvarnim pokazateljima, a ne na parcijalnim procjenama.

Digitalni upisi u predškolske ustanove – jednak pristup od najranijeg uzrasta

U okviru unapređenja digitalnih procesa, poseban iskorak ostvaren je u oblasti predškolskog odgoja, uvođenjem elektronskog sistema upisa djece u javne i privatne predškolske ustanove putem EMIS-a. Ovaj model započet je u školskoj 2022/2023. godini kao dio šireg nastojanja da se predškolski odgoj sistemski poveže s ostatkom obrazovnog sistema i učini dostupnijim, transparentnijim i administrativno jednostavnijim za roditelje i ustanove.

Uvođenjem digitalnog upisa, proces prijave djece u cjeloviti razvojni program predškolskog odgoja standardiziran je i ujednačen na nivou Kantona Sarajevo. Roditeljima je omogućeno da cjelokupan postupak registracije, dostavljanja dokumentacije, izbora predškolskih ustanova i praćenja statusa prijave realiziraju putem EMIS sistema, bez potrebe za višestrukim dolascima u ustanove.

Proces upisa organiziran je kroz jasno definisane faze, koje obuhvataju registraciju djece, unos i verifikaciju dokumentacije, izbor i eventualni reizbor predškolskih ustanova, objavu rang-listi, mogućnost podnošenja prigovora te konačan upis djece. Svaka faza ima unaprijed utvrđene uloge roditelja, ustanova i Ministarstva, čime je osigurana transparentnost i pravna sigurnost za sve učesnike u postupku.

Posebna vrijednost ovog modela ogleda se u potpunoj vidljivosti procesa. Roditelji u svakom trenutku imaju uvid u status prijave i rang-poziciju djeteta, dok Ministarstvo raspolaže tačnim i ažurnim podacima o interesu, kapacitetima i potrebama predškolskih ustanova. Time su smanjene mogućnosti grešaka, neujednačenih praksi i administrativnih opterećenja, a proces upisa postao je predvidiv i provjerljiv.

Digitalni upisi u predškolske ustanove doprinijeli su jačanju jednakosti pristupa predškolskom odgoju, posebno u kontekstu velikog interesa roditelja i ograničenih kapaciteta. Istovremeno, predškolske ustanove rasterećene su obimne administracije, a planiranje upisne politike i kapaciteta postalo je zasnovano na stvarnim podacima.

Kao dio EMIS sistema, digitalni upis u predškolske ustanove predstavlja važan korak ka cjelovitom, povezanom obrazovnom sistemu, u kojem se dijete prati od najranijeg uzrasta, uz jasne procedure, dostupne informacije i institucionalnu podršku.

Transparentnost zapošljavanja – institucionalni okvir i digitalna zaštita procesa

Zapošljavanje u odgojno-obrazovnim ustanovama prepoznato je kao jedno od najosjetljivijih pitanja u funkcionisanju obrazovnog sistema, jer direktno utiče na kvalitet nastave i povjerenje javnosti u zakonitost i pravednost procedura. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo zato je pristupilo sistemskom uređenju procesa zapošljavanja s ciljem da se uspostave jasna, ujednačena i provjerljiva pravila za sve škole i sve kandidate.

Reforma je vođena međuinstitucionalno, na temelju analize rizika, preporuka nadležnih tijela i digitalne zaštite procesa. U tom okviru uspostavljena je saradnja Ministarstva s Uredom za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom Kantona Sarajevo i Kantonalnom upravom za inspeksijske poslove, uz jasno definisanu ulogu nadzora i jačanje integriteta postupaka.

Normativni temelj reforme postavljen je donošenjem Pravilnika za prijem radnika u radni odnos u osnovnim i srednjim školama kao javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo, kojim su precizno definisani kriteriji, faze postupka i obaveze svih učesnika. Time je uspostavljen jedinstven pravni okvir, uklonjene su razlike u praksi među školama i stvoreni su preduslovi za digitalizaciju zapošljavanja kroz EMIS sistem, uz smanjenje prostora za proizvoljno odlučivanje.

ZBRINJAVANJE I ZAPOSŁJAVANJE RADNIKA U OBRAZOVANJU

Opis procesa i aktivnosti u Modulu EMIS sistema

- | | | | |
|----------|---|-----------|--|
| 1 | Saglasnost
Ministarstvo za odgoj i obrazovanje daje saglasnost školama za raspisivanje javnog konkursa | 10 | Izbor radnog mjesta
Prvorangirani kandidat, u roku od 24 sata, bira radno mjesto ili više radnih mjesta (maksimalno 40 sati sedmično) |
| 2 | Objava konkursa
Objavlivanje javnog konkursa istovremeno za sve škole na službenoj internet stranici Ministarstva | 11 | Ažuriranje konačnih listi
Modul kontinuirano ažurira konačne liste nakon svakog izbora koji je uradio prvorangirani kandidat i o tome putem e-maila obavještava novog prvorangiranog kandidata na ažuriranoj listi kad počinje njegova obaveza u roku od 24 sata bira radno mjesto |
| 3 | Registracija
Kandidati vrše registraciju u Modul EMIS sistema „Zbrinjavanje i zapošljavanje radnika“ i dodaju obavezu i dodatnu dokumentaciju, vodeći računa o rokovima utvrđenim u konkursu | 12 | Registracija
Kandidat dostavlja originalnu dokumentaciju ili ovjerene kopije dokumentacije u školu koju je izabrao |
| 4 | Verifikacija dokumenata
Školska komisija verifikuje dokumentaciju kandidata i unesenih podataka | 13 | Postupak verifikacije
Škola upoređuje dostavljenu dokumentaciju sa dokumentacijom u Modulu i provodi postupak verifikacije i potvrđivanja da je dostavljena dokumentacija istovjetna dokumentaciji u Modulu |
| 5 | Informisanje kandidata
Kandidat dobija informaciju putem e-maila o statusu verifikacije dokumentacije | 14 | Odluka o izboru kandidata
Direktor škole, nakon uspješnog verifikacijskog postupka, donosi odluku o izboru kandidata |
| 6 | Bodovne liste
Modul automatski generiše bodovne liste za svaku školu/ poziciju i obavještava kandidata putem e-maila da su bodovne liste generisane | 15 | Mogućnost žalbe
Ostali kandidati imaju mogućnost izjavljivanja žalbe na odluku direktora o izboru kandidata |
| 7 | Prigovor i inspeksijski nadzor
Kandidat ima pravo prigovora na bodovne liste koji podnosi školskoj komisiji, a poslije očitovanja školske komisije ima mogućnost podnošenja i zahtjeva za inspeksijski nadzor | 16 | Odluka o žalbi
Školski odbor donosi odluku o žalbi kandidata |
| 8 | Konačna lista
Modul generiše konačnu listu kandidata za svaku školu/poziciju | 17 | Ugovor o radu
Direktor škole zaključuje ugovor o radu sa izabranim kandidatom nakon konačnosti odluke o izboru |
| 9 | Obavješćavanje prvorangiranog kandidata
Modul šalje e-mail kojim se prvorangirani kandidat obavještava o početku vremenskog perioda od kada može vršiti izbor radnih mjesta | | |

- ♦ neujednačena praksa među školama,
- ♦ nedovoljna provjera kvalifikacija i iskustva kandidata,
- ♦ rizik od nepotizma i favoriziranja,
- ♦ izostanak centralizovanog praćenja procesa zapošljavanja,
- ♦ neadekvatno obavješćavanje kandidata o kriterijima i rezultatima.

Ovi nalazi nisu tretirani kao kritika pojedinačnih ustanova, već kao stručna osnova za sistemsku reformu. Na temelju preporuka Ureda, uz saradnju Ministarstva i Kantonalne uprave za inspeksijske poslove, definisan je okvir za digitalizaciju zapošljavanja, uz razgraničene nadležnosti i institucionalni nadzor. U tom kontekstu, na temelju sporazuma o saradnji između Ministarstva, Ureda i Kantonalne uprave za inspeksijske poslove uspostavljen je jedinstven digitalni model zapošljavanja putem EMIS sistema.

Digitalna podrška i uloga UTIC-a u razvoju EMIS modula

Razvoj EMIS modula za zapošljavanje realiziran je u saradnji s Univerzitetskim tele-informatičkim centrom (UTIC), kao javnom institucijom zaduženom za razvoj, održavanje i sigurnost informacionih sistema u javnom sektoru. Ovakav model saradnje osigurao je da sistem zapošljavanja bude razvijen unutar javnih institucija, uz poštivanje standarda informacione sigurnosti, zaštite podataka i institucionalne odgovornosti.

UTIC je osigurao tehničku i sigurnosnu infrastrukturu EMIS sistema, kao i kontinuiranu podršku njegovom unapređenju, čime je omogućena potpuna sljedivost procesa, pouzdano čuvanje podataka i stabilno funkcionisanje sistema u svim fazama konkursnih procedura. Time je zapošljavanje postavljeno u okvir centralizovanog, digitalno zaštićenog i institucionalno nadziranog procesa, u kojem svaka odluka ostavlja jasan trag i podložna je provjeri.

Raspoređivanje radnika – stabilizacija sistema i zaštita prava zaposlenih

Paralelno s uspostavom digitalnog modela, Ministarstvo je provelo proces raspoređivanja radnika za čijim je radom potpuno ili djelimično prestala potreba, kao i radnika zaposlenih na neodređeno vrijeme s nepunom nastavnom normom ili radnim vremenom. Proces je proveden uz saglasnost Vlade Kantona Sarajevo, na prijedlog Ministarstva.

Analitički okvir i uloga Ureda za borbu protiv korupcije

Analitički osvrt Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom Kantona Sarajevo na procese zapošljavanja u osnovnim i srednjim školama identificirao je osam ključnih rizika u dotadašnjoj praksi:

- ♦ nedostatak jasnih i mjerljivih kriterija u odlukama o zapošljavanju,
- ♦ mogućnost subjektivnog odlučivanja pri izboru kandidata,
- ♦ nepotpuna dokumentacija i netransparentno vođenje evidencija,

Odobreno je raspoređivanje na ukupno 111 pozicija na neodređeno vrijeme u školskoj 2025/2026. godini, što odgovara približno 47,27 punih radnih mjesta, u skladu s važećim pravilnikom i iskazanim potrebama škola. Raspoređivanje je obuhvatilo osnovne i srednje škole, razrednu nastavu, kao i radna mjesta nenastavnog osoblja, uključujući bibliote-kare, asistente u odjeljenjima, socijalne radnike te tehničko i admini-strativno osoblje.

Proces je proveden na osnovu mjerljivih i unaprijed definisanih kriterija, uz uvažavanje potreba škola, broja časova koji nedostaju radniku, mje-sta stanovanja i udaljenosti od ustanove, s ciljem racionalizacije troško-va i jačanja stabilnosti radnog angažmana. Posebna pažnja posvećena je tome da se radnici, gdje god je to moguće, raspoređuju u jednu školu, čime se jača kontinuitet rada i kvalitet nastavnog procesa.

EMIS konkurs – jedinstvena pravila i potpuna sljedivost

Kao rezultat višegodišnjeg rada, iskustava iz inspekcijskih nadzora i preporuka nadležnih institucija, razvijen je EMIS modul za zapošljavanje koji se od školske 2025/2026. godine primjenjuje za prijem novih

radnika na upražnjena radna mjesta koja nisu popunjena raspoređivanjem. Konkursne procedure po prvi put se provode istovremeno, u digitalnom okruženju i prema jedinstvenim pravilima za sve škole, uz automatizaciju ključnih koraka, transparentno rangiranje i potpunu sljedivost postupka.

Ovim pristupom osigurani su jedinstveni kriteriji, transparentnost bodovanja i rangiranja, centralizovano praćenje svih faza postupka i jasno definisana uloga nadzornih institucija. Kandidati imaju jednak pristup informacijama i uvid u rezultate, dok institucije raspolažu tačnim i provjerljivim podacima dostupnim za nadzor u realnom vremenu.

Transparentnost kao standard, ne izuzetak

Digitalizacija zapošljavanja u obrazovanju u Kantonu Sarajevo nije uvedena kao tehničko rješenje, već kao dio šire politike jačanja integriteta, odgovornosti i povjerenja u javne institucije. Uspostavljanjem jasnih procedura, mjerljivih kriterija i centralizovanog sistema, proces zapošljavanja postavljen je u okvir koji štiti i ustanove i kandidate, te doprinosi dugoročnoj stabilnosti i profesionalizaciji obrazovnog sistema.

Digitalizacijom konkursnih procedura uvedena su jedinstvena pravila, transparentno bodovanje i potpuna sljedivost procesa zapošljavanja



HODOGRAM

Opis procesa i aktivnosti u modulu EMIS sistema - zbrinjavanje i zapošljavanje radnika od izdavanja saglasnosti do zaključivanja ugovora o radu



MEĐUNARODNI PROGRAMI U KANTONU SARAJEVO

Otvaranje obrazovanja prema svijetu, uz očuvanje domaćih standarda

Uvođenjem i razvojem međunarodnih obrazovnih programa u školama Kantona Sarajevo, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo napravilo je važan iskorak ka internacionalizaciji srednjeg obrazovanja i jačanju konkurentnosti znanja koje učenici stječu u javnom i privatnom obrazovnom sistemu. Međunarodni programi omogućavaju učenicima da, uz praćenje nastavnih planova i programa Kantona Sarajevo, stječu dodatne kvalifikacije priznate na međunarodnom nivou, razvijaju napredne jezičke i akademske kompetencije te se pripremaju za nastavak školovanja na univerzitetima širom Evrope i svijeta.



Ovi programi se u Kantonu Sarajevo realiziraju isključivo uz saglasnost Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, u skladu sa Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi Kantona Sarajevo. Time je osigurano da se međunarodni kurikulumi provode uz

poštivanje domaćih pedagoških standarda, kadrovskih uslova i obrazovnih ishoda, te da budu u funkciji ciljeva domaćeg obrazovnog sistema.

Zakonski okvir Kantona Sarajevo osigurava da su diplome, svjedodžbe i druge isprave stečene po međunarodnim programima u potpunosti izjednačene s ispravama koje se stječu po nastavnim planovima i programima škola u Kantonu Sarajevo. Time se učenicima garantuje da međunarodne kvalifikacije koje steknu u okviru domaćih škola imaju jednaku vrijednost i pravni učinak kao i svaka druga srednjoškolska diploma u Kantonu.

Radi očuvanja kvaliteta i jedinstvenih obrazovnih standarda, Ministarstvo sa svakom školom koja realizira međunarodni program uspostavlja jasan institucionalni okvir saradnje. Kroz posebne sporazume uređuju se ključna pitanja organizacije nastave, pedagoških standarda, kvalifikacija nastavnog kadra, načina vrednovanja učenika i usklađenosti međunarodnog kurikuluma s domaćim obrazovnim propisima.

Na taj način međunarodni programi u Kantonu Sarajevo nisu zasebni ili izdvojeni obrazovni tokovi, već prirodno ugrađeni u postojeći sistem srednjeg obrazovanja. Oni funkcionišu kao njegova nadogradnja i proširenje, u službi istog cilja: da učenici steknu znanja i kvalifikacije koje su istovremeno priznate u Kantonu Sarajevo i konkurentne u međunarodnom obrazovnom prostoru.

Međunarodni programi u javnim i privatnim školama

U Kantonu Sarajevo danas se realiziraju sljedeći međunarodni obrazovni programi, uz institucionalnu saglasnost i nadzor Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS.



◀ Cambridge International School. ▶

„Natječite se u dobru“ – životni je diktat ove škole i on podrazumijeva angažman u promišljanju života, ali, mnogo bitnije, i aktivno predvodništvo izraženo inovativnim, (samo)kritičkim i konstruktivnim djelovanjem.

Javne škole

- ♦ Prva bošnjačka gimnazija – Cambridge International Programme
- ♦ Druga gimnazija Sarajevo – International Baccalaureate (IB/MYP)

Privatne škole

- ♦ Međunarodna srednja škola „Maarif“ – Cambridge International Programme

Ovi programi omogućavaju učenicima:

- ♦ praćenje međunarodno priznatih kurikuluma,
- ♦ polaganje međunarodnih ispita,
- ♦ sticanje certifikata i diploma koje su priznate u velikom broju zemalja,
- ♦ lakši pristup univerzitetima u inostranstvu i međunarodnim studijskim programima,
- ♦ razvoj jezičkih, akademskih i interkulturalnih kompetencija u okviru domaćeg obrazovnog sistema.

Prva bošnjačka gimnazija Sarajevo – pionirski model internacionalizacije javnog obrazovanja

Cambridge međunarodni program u *Prvoj bošnjačkoj gimnaziji* danas predstavlja referentni model kako se međunarodni kurikulum može dugoročno, stabilno i kvalitetno integrirati u javnu školu u Kantonu Sarajevo. Kontinuitet realizacije od 2005. godine, status Cambridge međunarodne škole od 2012. godine i redovne eksterne evaluacije potvrđuju da ovaj program nije pilot-projekt, već trajna razvojna komponenta srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo.

IB/MYP – Druga gimnazija Sarajevo – međunarodni kurikulum u okviru javnog obrazovanja

Uvođenjem IB Middle Years Programa u *Drugu gimnaziju* Sarajevo, Kanton Sarajevo je postao dio globalne mreže javnih škola koje provode International Baccalaureate kurikulum. Time je učenicima omogućeno da u okviru domaćeg javnog obrazovanja pohađaju savremeni međunarodni program, bez gubitka prava koja proizlaze iz domaćeg nastavnog plana i programa.

DSD program – njemačka jezička diploma u javnim gimnazijama Kantona Sarajevo

Posebno mjesto u oblasti internacionalizacije obrazovanja u Kantonu Sarajevo zauzima DSD program (Deutsches Sprachdiplom), međunarodno priznati program sticanja njemačke jezičke diplome, koji se realizira u saradnji sa institucijama Savezne Republike Njemačke i Centralnim uredom za školstvo u inostranstvu (ZfA).



DSD program omogućava učenicima da tokom redovne nastave njemačkog jezika polažu ispite i steknu zvanične međunarodno priznate diplome o poznavanju njemačkog jezika (DSD I i DSD II), koje predstavljaju jedan od ključnih uslova za upis na univerzitete i visokoškolske ustanove u Njemačkoj i drugim zemljama njemačkog govornog područja, bez dodatnog polaganja jezičkih testova.

Program se realizira kao sastavni dio nastavnog procesa, uz stručnu podršku i mentorstvo profesora njemačkog jezika. Učenici se sistematski pripremaju za DSD ispite kroz redovnu nastavu, dodatne časove, vježbe i simulacije testova, pri čemu razvijaju sve jezičke kompetencije: slušanje, čitanje, pisanje i govor uz poseban naglasak na praktičnu upotrebu jezika i međukulturno razumijevanje.

DSD program se danas provodi u sljedećim javnim gimnazijama Kantona Sarajevo:

- ♦ Prva gimnazija Sarajevo
- ♦ Druga gimnazija Sarajevo
- ♦ Treća gimnazija Sarajevo
- ♦ Četvrta gimnazija Ilidža
- ♦ Peta gimnazija Sarajevo
- ♦ Gimnazija Obala Sarajevo
- ♦ Prva bošnjačka gimnazija

Uvođenjem i širenjem DSD programa u javnim gimnazijama, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo:

- ♦ jača kvalitet nastave stranih jezika,
- ♦ podiže jezičke kompetencije učenika na međunarodno mjerljiv nivo,
- ♦ otvara dodatne obrazovne i profesionalne mogućnosti mladima u Kantonu Sarajevo,
- ♦ razvija dugoročna partnerstva sa međunarodnim obrazovnim institucijama.



Na ovaj način DSD program predstavlja funkcionalan i održiv model internacionalizacije javnog obrazovanja, koji učenicima omogućava da u okviru domaćeg školskog sistema steknu međunarodno priznate jezičke kvalifikacije.

UČENIČKI STANDARD

Jednaki uslovi za učenje i dobrobit učenika



Unapređenje udžbeničkog i učeničkog standarda predstavlja jednu od ključnih sistemskih oblasti obrazovne politike Kantona Sarajevo. Ova oblast povezuje zakonodavni okvir, pedagoške standarde i normativne pretpostavke, te konkretne mjere podrške učenicima, s ciljem osiguranja jednakih, sigurnih i podsticajnih uslova za učenje u svim osnovnim i srednjim školama.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo ovu oblast razvija u skladu s važećim propisima, pedagoškim standardima i normativima, te strateškim opredjeljenjem da dijete bude u centru obrazovnog sistema.

U skladu s važećim Zakonom o udžbenicima Kantona Sarajevo i pedagoškim standardima i normativima, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje

Kantona Sarajevo postavlja temelje za razvoj cjelovitog pristupa unapređenju učeničkog standarda. Ovaj pristup podrazumijevat će izradu i primjenu mjera koje će objediniti kvalitet i dostupnost udžbenika, organizaciju nastave u pedagoški prihvatljivim uslovima, stručnu podršku učenicima, te zaštitu njihovog zdravlja i dobrobiti.

Udžbenički standard – zakonitost, kvalitet i odgovornost

Važeći Zakon o udžbenicima Kantona Sarajevo, koji je u primjeni od školske 2025/2026. godine, uspostavlja jasan okvir za izbor, odobranje i korištenje udžbenika u javnim osnovnim školama. Zakonom je definirana uloga Ministarstva u osiguravanju usklađenosti udžbenika s nastavnim planovima i programima, kao i odgovornost autora i izdavača za stručnu utemeljenost, tačnost i primjerenost nastavnih sadržaja.

Udžbenički standard u ovom kontekstu podrazumijeva skup obaveznih kriterija koji osiguravaju da udžbenici budu pouzdani, didaktički prilagođeni uzrastu učenika i primjenjivi u realnim uslovima rada u učionici. Poseban značaj ima zaštita učenika i nastavnika od neujednačenih i neprovjerenih sadržaja, kao i jačanje povjerenja javnosti u odgojno-obrazovni sistem.

Pedagoški standardi i normativi predstavljaju operativni okvir u kojem se udžbenici koriste. Oni jasno definišu organizaciju nastave, broj učenika u odjeljenjima i grupama, rad u manjim grupama, praktičnu i laboratorijsku nastavu, kao i specifičnosti rada s učenicima s teškoćama u razvoju. U skladu s tim, udžbenici moraju biti prilagođeni heterogenim odjeljenjima, različitim oblicima rada i principima inkluzivnog obrazovanja.

U primjeni udžbenika vodi se računa da nastavni materijali budu u skladu s važećim predmetnim kurikulumima i pedagoškim standardima i normativima, uključujući i preporuke koje se odnose na rastećenje učenika. Posebna pažnja posvećuje se težini školske torbe, rasporedu nastavnih sadržaja i organizaciji rada u školi, kako bi se smanjilo nepotrebno fizičko opterećenje učenika, naročito u nižim razredima osnovne škole. Ovaj pristup podrazumijeva usklađenost izbora i korištenja udžbenika s brojem časova, planiranjem domaćih zadataka, te korištenjem školskih ormarića i nastavnih sredstava u školi, u cilju zaštite zdravlja i dobrobiti djece.

Učenički standard – dijete u centru sistema

Učenički standard obuhvata skup uslova koji omogućavaju kvalitetno učenje, razvoj i dobrobit učenika. Pedagoški standardi i normativi jasno propisuju minimalne, optimalne i maksimalne brojeve učenika u odjeljenjima i grupama, čime se štiti kvalitet nastavnog procesa i omogućava individualniji pristup učeniku.



Standardi organizacije nastave u manjim grupama, produženog boravka, praktične nastave i laboratorijskih vježbi osiguravaju aktivnije učenje, veću sigurnost i kvalitetniju interakciju između učenika i nastavnika. Produženi boravak se posmatra kao dio odgojno-obrazovnog procesa, s jasno propisanim brojem djece u grupama i standardima rada.

Posebna pažnja posvećena je učenicima s teškoćama u razvoju, za koje su pedagoškim standardima propisani manji brojevi učenika u odjeljenjima i dodatni oblici stručne podrške, čime se osigurava pravedan i inkluzivan pristup obrazovanju.

Učenički standard uključuje i sistemsku dostupnost stručnih saradnika u školama: pedagoga, psihologa, socijalnih radnika i bibliotekara koji imaju ključnu ulogu u preventivnom radu, podršci mentalnom zdravlju i cjelovitom razvoju učenika.

Besplatni udžbenici – mjera jednakosti i sigurnosti

Jedna od značajnijih mjera unapređenja učeničkog standarda je program besplatnih udžbenika za učenike javnih osnovnih škola u Kantonu Sarajevo. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo ovu mjeru provodi od 2022. godine, kada su besplatni udžbenici prvi put osigurani za učenike od V do IX razreda, nakon čega je program proširen i na učenike od I do IV razreda.



Od školske 2024/2025. godine besplatni udžbenici osigurani su za sve učenike javnih osnovnih škola u Kantonu Sarajevo. Ministarstvo za ovu namjenu godišnje izdvaja oko 4 miliona KM, dok je u periodu od 2022. do 2025. godine u program besplatnih udžbenika uloženo blizu 10 miliona KM. Udžbenici se nabavljaju i distribuiraju školama prije početka školske godine, čime se osigurava pravovremena priprema za nastavni proces.

Besplatni udžbenici predstavljaju više od finansijske olakšice za roditelje. Oni su sastavni dio politike jednakih prilika, očuvanja dostojanstva učeničkog standarda i stvaranja stabilnog okruženja za učenje.

U kombinaciji s važećim Zakonom o udžbenicima i pedagoškim standardima i normativima, ova mjera osigurava da udžbenici budu istovremeno dostupni, kvalitetni i zakonito odabrani.



Standardi koji se nadopunjuju

Udžbenički i učenički standard u Kantonu Sarajevo razvijaju se kao međusobno povezani elementi istog sistema. Udžbenički standard osigurava kvalitet, tačnost i zakonitost nastavnih sadržaja, dok učenički standard garantuje uslove u kojima ti sadržaji imaju stvarni učinak na učenje, razvoj i dobrobit djece.

Ova oblast potvrđuje opredijeljenost Ministarstva, Vlade i Skupštine Kantona Sarajevo da obrazovanje bude javno dobro, zasnovano na jednakosti, odgovornosti i dugoročnim, mjerljivim ulaganjima u djecu i škole.



VI poglavlje

OBRAZOVANJE ODRASLIH

Cjeloživotno učenje kao odgovor na potrebe društva i tržišta rada

Ubrzane društvene, ekonomske i tehnološke promjene, posebno razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija te sve izraženije potrebe tržišta rada za novim znanjima, kompetencijama i vještinama, značajno su promijenile način na koji se obrazovanje planira i provodi. Savremeni obrazovni sistemi sve se manje oslanjaju isključivo na formalno obrazovanje stečeno u mladosti, a sve više na koncept cjeloživotnog učenja, koji omogućava kontinuirano prilagođavanje promjenama i dugoročni profesionalni razvoj.

U tom kontekstu, obrazovanje odraslih dobija sve važniju ulogu kao most između obrazovnog sistema, svijeta rada i stvarnih potreba građana. Ono omogućava sticanje novih kvalifikacija, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju, ali i kontinuirano unapređenje znanja i vještina tokom cijelog radnog vijeka, čime se jačaju zapošljivost, socijalna uključenost i lična sigurnost pojedinca.

U Kantonu Sarajevo obrazovanje odraslih je u periodu 2021-2025. godine razvijano kao sastavni dio politike cjeloživotnog učenja i važan mehanizam za jačanje zapošljivosti, socijalne uključenosti i ekonomskog razvoja. Razvoj ove oblasti zasnivao se na jasno definisanim standardima i procedurama, uspostavljenim kroz Registar organizatora obrazovanja odraslih i sistem akreditacije programa.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo obrazovanje odraslih posmatra kao javni interes i inkluzivan obrazovni pristup, namijenjen građanima koji žele steći prvu kvalifikaciju, izvršiti dokvalifikaciju

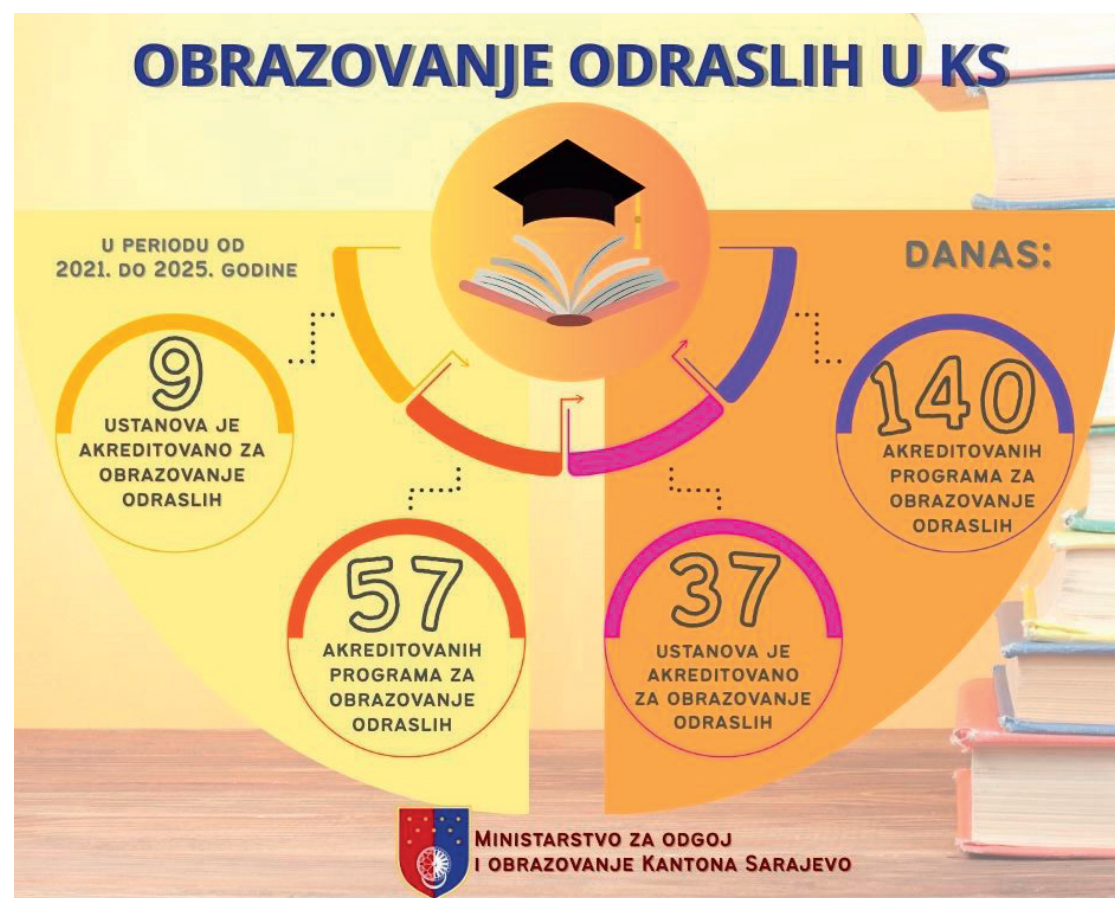
ili prekvalifikaciju, unaprijediti postojeća znanja i vještine ili se prilagoditi novim profesionalnim zahtjevima.

Zadaci i ciljevi obrazovanja odraslih usmjereni su na:

- ♦ sticanje i unapređenje ključnih kompetencija,
- ♦ povećanje zapošljivosti i mobilnosti radne snage,
- ♦ smanjenje nezaposlenosti i socijalne isključenosti,
- ♦ omogućavanje pristupa obrazovanju osobama koje nisu završile formalno obrazovanje,
- ♦ jačanje aktivnog građanstva i cjeloživotnog profesionalnog razvoja.

Organizatori i registar obrazovanja odraslih

Kako bi se osigurali dostupnost i kvalitet obrazovanja odraslih, u Kantonu Sarajevo uspostavljena je mreža organizatora obrazovanja odraslih. Trenutno djeluje 37 akreditovanih organizatora, od čega je 13 javnih ustanova – srednjih stručnih škola koje su proširile svoju djelatnost na oblast obrazovanja odraslih.



U skladu s važećim zakonskim rješenjima, obrazovanje odraslih predstavlja ključni kanal za sticanje prve kvalifikacije za lica koja nisu stekla srednju stručnu spremu. U periodu 2021-2025. godine Registar organizatora obrazovanja odraslih kontinuirano je ažuriran i unapređivan, uz jasno definisane kriterije za akreditaciju i realizaciju programa.

Programi obrazovanja odraslih

Razvoj mreže organizatora obrazovanja odraslih pratio je i kontinuiran rast broja akreditovanih programa obrazovanja odraslih. U periodu 2021-2025. godine akreditirano je više od 79 novih programa, čime je sistem obrazovanja odraslih značajno proširen i ojačan. Danas je u Kantonu Sarajevo akreditovano ukupno 140 programa obrazovanja odraslih, koji obuhvataju:

- ♦ formalno obrazovanje (dokvalifikacije i prekvalifikacije),
- ♦ neformalno obrazovanje i programe osposobljavanja,
- ♦ programe usmjerene na deficitarna i savremena zanimanja.

Programi su osmišljeni u skladu s potrebama tržišta rada i obuhvataju širok spektar oblasti, uključujući industriju, građevinarstvo, ugostiteljstvo, zdravstvo, informacione tehnologije, poljoprivredu, uslužne djelatnosti i sport. Poseban naglasak stavljen je na praktična znanja i vještine te na mogućnost bržeg uključivanja polaznika u svijet rada. Među akreditovanim programima nalaze se, između ostalog, osposobljavanja za zanimanja kao što su operater na CNC mašinama, zavarivač, elektroinstalater, bravar, kuhar, konobar i poslastičar, zatim njegovatelj starijih i nemoćnih osoba, frizer i kozmetičar, kao i programi formalnog obrazovanja za grafičkog tehničara – web dizajnera, laboratorijskog i zubotehničkog tehničara. Razvijeni su i programi iz oblasti informacionih tehnologija i drugih savremenih sektora, usklađeni s novim potrebama tržišta rada.

Zakonski i strateški okvir

Razvoj obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo u periodu 2021-2025. godine pratio je kontinuiran rad na uspostavi i unapređenju zakonodavnog i strateškog okvira. Ministarstvo je sistemski uređivalo ovu oblast kroz donošenje ključnih podzakonskih akata i planskih dokumenata, s ciljem osiguranja kvaliteta, transparentnosti i ujednačenih standarda u realizaciji programa obrazovanja odraslih. U navedenom periodu doneseno je više propisa kojima se uređuju javne isprave, andragoška

dokumentacija, standardi i normativi za realizaciju programa, kao i finansijski aspekti postupaka osnivanja i odobravanja programa obrazovanja odraslih. Poseban iskorak predstavlja donošenje Plana obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo za period 2024-2026, kojim su jasno definisani prioriteti, ciljevi i aktivnosti za daljnje unapređenje ove oblasti.

Ovim normativnim i planskim dokumentima stvoren je stabilan okvir koji omogućava dosljednu primjenu propisa, jačanje kvaliteta programa, zaštitu prava polaznika i jasno definisane obaveze organizatora obrazovanja odraslih.

Saradnja i unapređenje sistema

Unapređenje sistema obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo zasni-va se na partnerskom pristupu i saradnji s relevantnim institucijama i akterima iz različitih sektora. Pored organizatora obrazovanja odraslih, u realizaciju aktivnosti uključene su institucije zapošljavanja, privredni sektor i poslodavci, obrazovne i razvojne ustanove, kao i domaći i međunarodni partneri.

Planom obrazovanja odraslih za period 2024-2026. predviđen je aktivan angažman partnerskih institucija, među kojima su JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, Privredna komora Kantona Sarajevo, Udruženje poslodavaca Kantona Sarajevo i Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine. Saradnja s partnerima usmjerena je na razvoj programa za sticanje digitalnih i poduzetničkih kompetencija, analizu potreba tržišta rada, osposobljavanje nezaposlenih lica za poznatog poslodavca, programe dokvalifikacije i prekvalifikacije, profesionalnu orijentaciju i stručno usavršavanje zaposlenih u javnom i privatnom sektoru, kao i razvoj programa u oblasti turizma.

Strateški dokumenti i vrednovanje neformalnog učenja

Ministarstvo je aktivno uključeno u procese na državnom nivou, posebno kroz učešće u radu Radne grupe za reviziju Strateške platforme za razvoj obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini. Ovaj dokument predstavlja ključni okvir za usklađen i održiv razvoj cjeloživotnog učenja i jačanje međuresorne saradnje.

Poseban fokus stavljen je na razvoj sistema vrednovanja neformalnog

obrazovanja i informalnog učenja, s ciljem povećanja zapošljivosti, društvene uključenosti i priznavanja znanja stečenih izvan formalnog sistema.

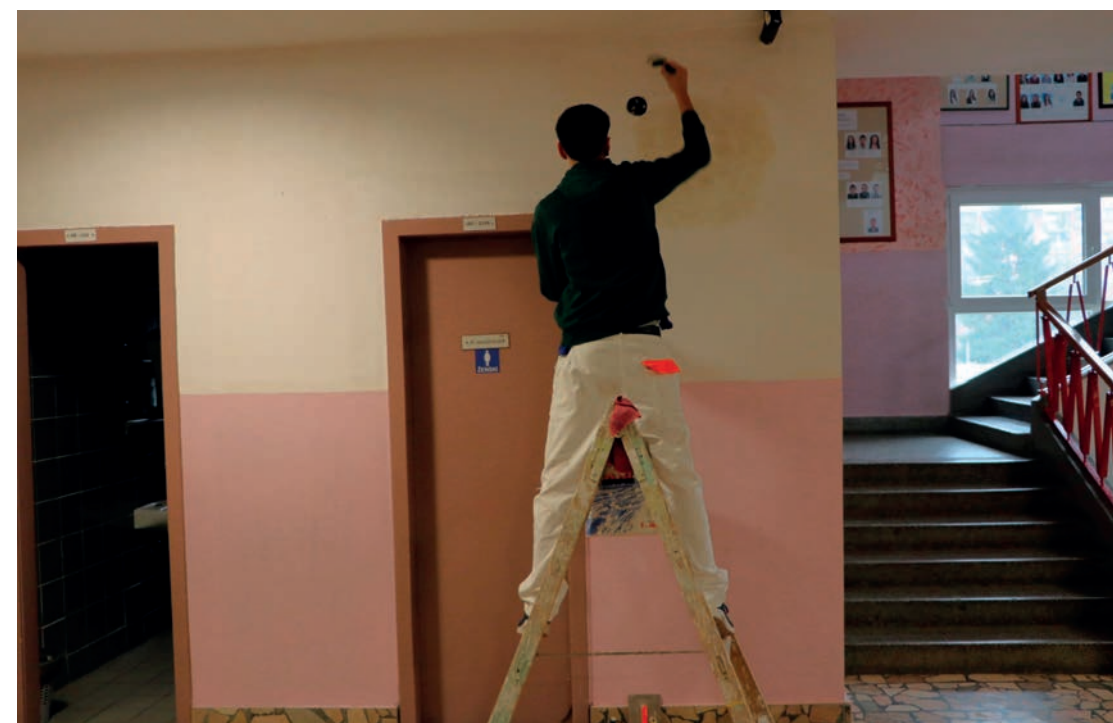
U okviru IPA projekta „Tehnička pomoć za stručno obrazovanje i obuku u BiH“, u Kantonu Sarajevo je 30 nastavnika iz 15 srednjih stručnih škola prošlo obuku za savjetnike i procjenitelje, čime su dodatno ojačani kapaciteti sistema za validaciju prethodno stečenih znanja i vještina.

Ministarstvo obrazovanje odraslih posmatra u širem kontekstu cjeloživotnog učenja, u kojem priznavanje i vrednovanje neformalnog i informalnog učenja predstavlja važan alat za lakši pristup tržištu rada, nastavak obrazovanja i uspješniju društvenu integraciju.

Stručno obrazovanje odraslih u funkciji zapošljivosti

JU Srednja građevinsko-geodetska škola Sarajevo razvila je funkcionalan i stabilan sistem obrazovanja odraslih, usmjeren na brzo i kvalitetno sticanje znanja i vještina koje su direktno primjenjive na tržištu rada. Kao akreditovani organizator obrazovanja odraslih, škola realizuje programe prekvalifikacije, dokvalifikacije i stručnog osposobljavanja u skladu s realnim potrebama građevinske i geodetske struke.

Škola je akreditovana za više programa stručnog osposobljavanja, među kojima su keramičar – podopolagač, moler – farbar, zidar, tesar



– krovopokrivač, armirač – betonirac, radnik na izvođenju konstruktivnih radova u građevinarstvu, geodetski operator, kao i tehnički crtač u AutoCAD-u. Programi su vremenski prilagođeni odraslim polaznicima, sa jasno definisanim fondom sati i snažnim fokusom na praktičnu nastavu i primjenjiva znanja.

Posebno se izdvaja uspješno realizirana obuka za tehničkog crtača u AutoCAD-u, koju je u periodu mart–maj 2024. godine završilo 12 polaznika, čime je dodatno potvrđena uloga škole u razvoju digitalnih i tehničkih kompetencija odraslih. Kao odgovor na potrebe tržišta rada, škola je razvila i novi program osposobljavanja za radnika na postavljanju skela – skelara u građevinarstvu.

Značajan doprinos kvalitetu i razvoju obrazovanja odraslih ostvaren je kroz međunarodnu saradnju s organizacijom DVV-International, u okviru koje su realizirani stručni skupovi, radionice, konferencije i edukacije usmjerene na unapređenje andragoških kompetencija nastavnika, modernizaciju programa i razvoj savremenih pristupa obrazovanju odraslih. Ova saradnja imala je višestruke efekte: dio polaznika je nakon završenih obuka pronašao zaposlenje, unaprijeđeni su tehnički i prostorni kapaciteti škole, a nastavnici su stekli dodatna znanja i iskustva kroz učešće u regionalnim projektima i razvoju kurikuluma.

Neformalni programi obrazovanja odraslih kao odgovor na potrebe tržišta rada

Pored redovnog srednjoškolskog obrazovanja, *Srednjoškolski centar Hadžići* aktivno doprinosi razvoju cjeloživotnog učenja kroz realizaciju neformalnih programa obrazovanja odraslih, čime jača svoju ulogu savremenog i otvorenog obrazovnog centra usklađenog s potrebama tržišta rada.

Škola trenutno realizuje obuke za zanimanja konobar za katering, CNC operater, bravar/zavarivač, pomoćni pekar/poslastičar, kao i tehnički crtač u AutoCAD-u. Programi su osmišljeni tako da polaznicima omoguće sticanje konkretnih i primjenjivih znanja u relativno kratkom vremenu, uz snažan naglasak na praktičan rad i neposrednu primjenu stečenih vještina. Kroz ove programe škola direktno odgovara na potrebe tržišta rada, posebno u segmentu deficitarnih zanimanja, te omogućava odraslim osobama brže uključivanje u svijet rada ili unapređenje postojećih profesionalnih kompetencija.

Obuke se realizuju u okviru projekta „Vihor“, koji ima za cilj jačanje zapošljivosti, razvoj praktičnih vještina i unapređenje saradnje između



obrazovnih institucija i tržišta rada. Korištenjem školskih kapaciteta, savremeno opremljenih radionica i stručnog nastavnog kadra, polaznicima je osigurano kvalitetno i relevantno obrazovanje prilagođeno savremenim zahtjevima privrede.

Osnovno obrazovanje odraslih

Osnovno obrazovanje odraslih predstavlja temelj cjeloživotnog učenja i prvi korak ka nastavku obrazovanja, zapošljivosti i društvenoj uključenosti osoba koje iz različitih životnih okolnosti nisu završile osnovnu školu. U Kantonu Sarajevo, program osnovnog obrazovanja odraslih provodi JU OŠ *Džemaludin Čaušević*, kao jedina osnovna škola koja ima dugogodišnje iskustvo u radu s odraslim polaznicima. Program je namijenjen osobama koje su prekinule osnovno obrazovanje ili ga nisu završile, često zbog socijalnih, porodičnih ili ekonomskih razloga. Iskustvo pokazuje da su među polaznicima najčešće mlađe odrasle osobe, uključujući i pripadnike društveno osjetljivih skupina, kojima je završetak osnovnog obrazovanja preduslov za nastavak školovanja i uključivanje na tržište rada. Ovaj segment obrazovanja odraslih potvrđuje opredjeljenost Kantona Sarajevo da cjeloživotno učenje obuhvati sve nivoe obrazovanja i da obrazovanje ostane dostupno i otvoreno za svakog pojedinca.

SAOBRAĆAJNA EDUKACIJA – SAOBRAĆAJNA PATROLA

Sigurnost djece i saobraćajna kultura kao javni interes

Sektor za saobraćaj i edukaciju u okviru Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo ima dvostruku, javno vidljivu ulogu: osigurava standarde i zakonitost u procesu sticanja vozačke dozvole, te istovremeno provodi preventivne programe u školama s fokusom na sigurnost djece. Posebna pažnja usmjerena je na djecu i mlade kao najosjetljiviju grupu učesnika u saobraćaju kroz Školske saobraćajne patrole, edukacije i koordinirane aktivnosti u zoni škola, uz partnersku saradnju s Ministarstvom unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo i stručnom podrškom akademske zajednice.

Školske saobraćajne patrole: preventivna sigurnost u zoni škole

Sigurnost djece u saobraćaju počinje upravo tamo gdje je njihovo kretanje najintenzivnije, u neposrednoj blizini škole. U tom prostoru, gdje se susreću pješaci, vozila i svakodnevne navike zajednice, Sektor za saobraćaj i edukaciju realizira program Školskih saobraćajnih patrola kao mjeru preventivnog regulisanja saobraćaja, u saradnji s Ministarstvom unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo i uz prisustvo ovlaštenih policijskih službenika.

Program Školskih saobraćajnih patrola osmišljen je kao spoj edukacije i praktične primjene znanja. Učenici osnovnih škola kroz teorijsku i praktičnu obuku stiču znanja o saobraćajnim pravilima, znakovima i sigurnom ponašanju u saobraćaju, a potom ta znanja primjenjuju u realnom školskom okruženju. Time škola postaje prostor učenja životnih vještina, a djeca aktivni učesnici u unapređenju sigurnosti kako za sebe tako i za druge.

Kako se program Školskih saobraćajnih patrola razvija i postaje sve prepoznatljiviji u školama Kantona Sarajevo, raste i interes učenika i nastavnika za aktivno učešće u njenoj realizaciji. Program se iz godine u godinu širi, a njegovi efekti postaju vidljiviji u školskom okruženju i neposrednoj blizini škola.

Taj rast jasno se ogleda i u statističkim podacima: u školskoj 2023/2024.

godini obuka je realizirana u 44 osnovne škole, a 196 učenika pristupilo je provjeri znanja i sticanju statusa člana školske saobraćajne patrole. Već u školskoj 2024/2025. godini program je obuhvatio 58 osnovnih škola, uz 267 učenika koji su završili obuku i položili ispit, čime je ostvarena stopostotna prolaznost.

Ovi podaci potvrđuju da se preventivne mjere najefikasnije razvijaju kada su sistemski podržane i jasno organizirane.

Školske saobraćajne patrole – ključni pokazatelji



Program školskih saobraćajnih patrola ima i snažnu edukativnu komponentu unutar škole. Članovi patrola, u saradnji s nastavnicima, jednom godišnje organiziraju predavanja i razgovore s učenicima, roditeljima i nastavnicima o sigurnosti saobraćaja i iskustvima iz prakse. Time se saobraćajna kultura ne zadržava na pojedincima, već postaje dio šire školske i porodične zajednice.

Kroz kontinuiranu komunikaciju sa školama i jasno definisane obaveze, Sektor za saobraćaj i edukaciju unapređuje organizaciju i obuhvat programa iz godine u godinu, s ciljem da što veći broj škola aktivno učestvuje u ovom preventivnom modelu te da sigurnost u zoni škole bude standard, a ne izuzetak.



Učenici JU OŠ Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković tokom edukativno-preventivne aktivnosti iz oblasti saobraćajne sigurnosti, realizirane u saradnji s policijskim službenicima.



Učenici tokom praktične edukativno-preventivne aktivnosti iz oblasti saobraćajne sigurnosti s ciljem razvijanja odgovornog ponašanja i razumijevanja pravila u realnim saobraćajnim situacijama.



Razvijanje odgovornog odnosa prema saobraćaju od ranog uzrasta



Nastavna aktivnost usmjerena na razvoj sigurnog i odgovornog ponašanja



Pismena provjera znanja učenika u okviru ispita za članove Školske saobraćajne patrola



Provjera znanja i vještina učenika kroz praktični dio ispita za članove Školske saobraćajne patrola



Praktična saobraćajna edukacija učenika u školskom okruženju



Učenje saobraćajnih pravila kroz iskustvenu nastavu



Primjena saobraćajnih pravila u stvarnim uslovima

Inkluzija i pristupačnost – sigurnost za svako dijete

U saradnji s Ministarstvom unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, djeci s teškoćama u razvoju iz Zavoda za specijalno obrazovanje i odgoj djece *Mjedenica* i *Centra za slušnu i govornu rehabilitaciju* – osnovna škola, omogućeno je učešće u aktivnostima iz oblasti sigurnosti saobraćaja na prilagođen način. Kroz radionice, šetnje i druge edukativne aktivnosti, djeca su uključena u program u skladu sa svojim mogućnostima i potrebama.

S obzirom na specifične teškoće s kojima se susreću, ova djeca nisu mogla učestvovati u propisanoj zakonskoj obuci i standardiziranom postupku provjere znanja. Umjesto isključivanja, program je prilagođen kako bi im se omogućilo aktivno učešće i sticanje osnovnih znanja o sigurnom ponašanju u saobraćaju, bez diskriminacije i uz puno uvažavanje individualnih potreba.

Ovakav pristup potvrđuje opredijeljenost sistema da saobraćajna sigurnost bude dostupna svakom djetetu, kroz modele koji su istovremeno odgovorni, humani i prilagođeni stvarnim mogućnostima djece.

Naše putovanje kroz javni prevoz

Put od kuće do škole temeljno je iskustvo svakog djeteta, a razumijevanje pravila na tom putu postavlja osnove za cjeloživotno odgovorno ponašanje. Upravo zato je uloga odgojno-obrazovnog sistema, a samim tim i Ministarstva za odgoj i obrazovanje, ključna u formiranju



odgovornih i osviještenih učesnika u saobraćaju, počevši od najmlađeg uzrasta.

Primjer oglednog časa u JU OŠ *Ćamil Sijarić* za učenike II razreda demonstrira kako se kroz kreativne i praktične metode djeca uče konkretnim pravilima: pravilnom korištenju prijevoza, pristojnom ponašanju, pomaganju drugima, ali i sigurnosnim pravilima u saobraćaju. Improvizacija autobusa i gluma različitih uloga direktno je pretvorila pasivno učenje u aktivno usvajanje građanske kulture. Ovakav pristup, koji je omogućio učenicima da praktično uvježbaju pravila, garantuje da znanje neće ostati samo teorija u sveskama. Iako je objekat nastavnog rada na času učionica, vještina prosvjetnog radnika je upravo u tome da premosti granice tog objekta i donese stvarni svijet u učionicu. Ovaj čas direktno odgovara na potrebu za edukacijom najmlađih učesnika u saobraćaju, koja je u skladu sa aktivnostima Sektora za saobraćaj i edukaciju, čija je nadležnost provođenje saobraćajno-preventivne akcije i stručnih istraživanja za djecu školskog i predškolskog uzrasta, s ciljem poboljšanja sigurnosti saobraćaja.

Kroz kontinuiranu saradnju između Ministarstva za odgoj i obrazovanje i obrazovnih institucija, u obavezi smo osigurati da svaki učenik, počevši od najranije dobi, usvoji ne samo teorijska znanja o saobraćaju već i praktične vještine za sigurno i odgovorno ponašanje. Investicija u saobraćajnu edukaciju djece je investicija u sigurnu budućnost cijelog društva.

Amila Zvizdić, učiteljica II-5 odjeljenja, JU OŠ Ćamil Sijarić

Primjer dobre prakse JU OŠ *Hadžići*

Školska saobraćajna patrola u Osnovnoj školi *Hadžići* pokazuje kako se saobraćajna edukacija najefikasnije razvija kroz praktično iskustvo i aktivno učešće učenika. Svojim prisustvom u zoni škole, učenici Patrole doprinose sigurnijem dolasku i odlasku svojih vršnjaka, ali i stvaranju osjećaja reda, sigurnosti i međusobnog povjerenja ispred škole.

Kroz obuku i praktičan rad, učenici usvajaju osnovna saobraćajna pravila, razvijaju odgovornost, samopouzdanje i svijest o važnosti brige za druge. Upravo vidljivi efekti njihovog angažmana doprinijeli su povećanom interesu učenika za uključivanje u rad Patrole.

U okviru redovnih aktivnosti, 11 učenika uspješno je položilo ispit i steklo pravo aktivnog učešća u radu Školske saobraćajne patrole, dok se broj novih članova konstantno povećava.



Rad u Saobraćajnoj patroli razvija osjećaj odgovornosti, timskog rada i brige za druge. Učenici kroz praktičan rad stiču vrijedna znanja i vještine. Školska saobraćajna patrola predstavlja primjer pozitivnog angažmana mladih.

Lejla Đuderija, nastavnica informatike i tehničke kulture u JU OŠ Hadžići

Saobraćajna sigurnost kao obrazovna i javna odgovornost

Sektor za saobraćaj i edukaciju djeluje na mjestu gdje se obrazovni sistem i svakodnevni život građana direktno dodiruju. Njegov rad ne završava tehničkom organizacijom ispita i primjenom propisa, već se proteže na pitanja javne sigurnosti, prevencije i odgovornog uključivanja mladih u saobraćajni sistem Kantona Sarajevo.

Proces sticanja vozačke dozvole predstavlja jednu od prvih ključnih tačaka prelaska mladih iz strukturiranog i nadziranog obrazovnog okruženja u prostor samostalnog odlučivanja i lične odgovornosti. U tom periodu, kada mladi završavaju srednjoškolsko obrazovanje, započinju studij ili ulaze na tržište rada, aktivno se uključuju u saobraćaj kao vozači, a ne više samo kao putnici ili pješaci. Upravo tada odluke koje donose: način vožnje, poštivanje saobraćajnih pravila i procjena rizika, imaju neposredan utjecaj ne samo na njihovu ličnu sigurnost, već i na sigurnost drugih učesnika u saobraćaju.

Zbog toga se poslovi Sektora za saobraćaj i edukaciju ne mogu posmatrati odvojeno od obrazovne politike. Podaci o polaganju vozačkih

ispita jasno pokazuju da je riječ o sistemu u kojem mladi čine dominantnu grupu kandidata, te da kvalitet obuke, standardi provjere znanja i preventivne mjere predstavljaju dugoročnu investiciju u javnu sigurnost i odgovorno ponašanje novih generacija vozača.

Podaci za period 2021-2025. godine pokazuju stabilan obim izlazaka na praktični ispit, uz uočljive razlike u prolaznosti po godinama, što ukazuje na potrebu stalnog unapređenja kvaliteta obuke i ujednačavanja kriterija ocjenjivanja. Istovremeno, struktura ispita po kategorijama jasno potvrđuje da se najveći dio procesa odnosi na B kategoriju, koja čini dominantan udio svih izlazaka, te predstavlja ključni fokus nadzora, standardizacije i preventivnog djelovanja Sektora.

Mladi kao dominantna grupa u sistemu polaganja vozačkih ispita

Petogodišnji statistički presjek (2021-2025) potvrđuje kontinuiranu i stabilnu zastupljenost mladih kandidata u procesu polaganja praktičnog ispita za upravljanje motornim vozilom. U svim posmatranim godinama najzastupljenija dob je od 18 do 22 godine, što jasno ukazuje da se najveći dio ovog procesa odvija upravo u periodu neposredno nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja.

Ovaj trend posebno dolazi do izražaja u 2024. i 2025. godini, kada dvije najmlađe kategorije kandidata čine više od 45% svih izlazaka na praktični ispit. U 2025. godini, godišta 2006. i 2007. učestvuju sa gotovo polovinom ukupnog broja izlazaka - **53,85 %**, čime mladi postaju apsolutno dominantna grupa u sistemu.

Upravo iz tog razloga preventivni programi, saradnja sa školama i kontinuirana edukacija stručnih kadrova predstavljaju logičan i nužan

odgovor sistema. Saobraćajna sigurnost mladih ne može se graditi isključivo kroz ispitni proces, već kroz povezivanje obrazovanja, prevencije i jasnih standarda rada u svim segmentima sistema.

Veliki procenat učešća mladih potvrđuje da se proces sticanja vozačke dozvole u najvećoj mjeri odvija u periodu neposredno nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, čime saobraćajna sigurnost mladih postaje pitanje obrazovne i javne politike.

Kontinuirana edukacija licenciranih predavača, ispitivača i instruktora

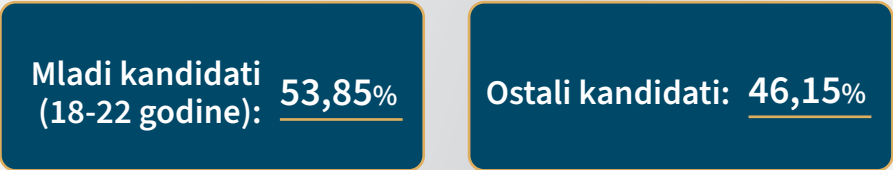
U periodu 2021- 2025 realizirana je kontinuirana edukacija licenciranih ispitivača, predavača i instruktora vožnje. Stručna usavršavanja organizuju se dva puta godišnje, u mjesecima maju i oktobru, te je u posmatranom periodu održano ukupno 8 edukacijskih stručnih usavršavanja.

Teme su obuhvatale aktuelna pitanja sigurnosti saobraćaja, teorijske i praktične obuke budućih vozača, metodiku vožnje, te pedagoške i psihološke aspekte rada s kandidatima u procesu obuke i polaganja ispita. Zabilježen je i širi interes, uz učešće stručnjaka i polaznika ne samo iz Kantona Sarajevo, već i iz drugih dijelova Bosne i Hercegovine.



Učešće mladih i ostalih kandidata u polaganju vozačkog ispita (2025. godina)

Udio kandidata u dobi od 18 do 22 godine u odnosu na ostale kandidate



VII poglavlje

DRUGI O NAMA

Partneri i multiresorna saradnja

Razvoj savremenog odgojno-obrazovnog sistema zahtijeva saradnju koja nadilazi granice jednog resora. Kvalitet nastave, dobrobit učenika i nastavnika, inkluzija, sigurnost i razvoj ključnih kompetencija zahtijevaju usklađen rad više sektora i institucija. Upravo zato je Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u periodu 2021-2025. godine multiresornu saradnju gradilo kao planiran i odgovoran model upravljanja obrazovanjem.

Partnerstva su razvijana kroz sporazume i zajedničke aktivnosti, radne grupe, istraživanja, edukacije i projekte koji povezuju obrazovne politike s praksom u učionicama. Posebno su bila značajna u procesima kurikularne reforme i modernizacije nastave, jačanju sistema preventivnog djelovanja i dobrobiti, unapređenju inkluzivnih praksi, povezivanju obrazovanja i zdravstva u redovnim i kriznim okolnostima, te u otvaranju škole prema kulturi, zajednici i tržištu rada.

U nastavku poglavlja predstavljeni su osvrti partnera Ministarstva i institucija iz različitih sektora, koji iz vlastite perspektive govore o zajedničkom radu i postignutim pomacima, zasnovanim na povjerenju, stručnosti i koordinaciji. Ovi osvrti potvrđuju da obrazovanje, kao javni interes, daje najbolje i najodrživije rezultate onda kada institucije djeluju zajedno, odgovorno i dugoročno.

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini (OSCE)



Obrazovanje predstavlja izuzetno moćno sredstvo za razvijanje potencijala, smanjenje nejednakosti i pripremu novih generacija za svijet koji se ubrzano mijenja. U periodu od 2021. do 2025. godine, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini (Misija) je s ponosom bila uz Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo (Ministarstvo) i Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, kao strateški partner u okviru sveobuhvatne kurikularne reforme.

Naša saradnja seže dalje od tehničkih prilagodbi i ogleda se u radu na suštinskom prelasku s tradicionalnog načina učenja i pukog pamćenja činjenica na kurikulume zasnovane na ishodima učenja, čime se učeničke kompetencije postavljaju u središte obrazovnog procesa. Naši zajednički naponi ojačali su ljudske i institucionalne kapacitete za vođenje održivih i na podacima zasnovanih reformi.

Ovakvim strateškim pristupom i novim kurikulumima koji su u primjeni sada već četvrtu godinu, razvija se obrazovni sistem kojim se podstiču kritičko mišljenje, empatija i građanska odgovornost. Takvim pristupom također se doprinosi i inkluzivnosti i podstiče učešće nastavnica i nastavnika, učenica i učenika, kao i roditelja, čime se značajno uvećava njegova društvena vrijednost, utjecaj i održivost.

Želim se zahvaliti Ministarstvu i na spremnosti da ove prakse i uspjehe podijeli s drugim kantonima. Pored afirmisanja kvalitetnog obrazovanja, ovakva saradnja je od ključne važnosti za ujednačeno unapređenje obrazovanja širom Bosne i Hercegovine.

ambasador Rick Holtzapple,
šef Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini

UNICEF Bosna i Hercegovina



Iz perspektive UNICEF-a, partnerstvo sa Ministarstvom za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo predstavlja strateški važan korak u unapređenju kvaliteta, relevantnosti i sigurnosti obrazovnog sistema. Ova saradnja omogućava sistemsku integraciju inovacija u obrazovni proces kroz tri ključne oblasti savremenog obrazovanja: kompetencije za okolišnu održivost, digitalne vještine i obrazovanje o dječijim pravima. Kroz zajedničke aktivnosti jačaju se kapaciteti nastavnog osoblja putem konkretnih alata, savremenih nastavnih sadržaja i kontinuiranog stručnog usavršavanja, uz primjenu evropskih okvira kompetencija poput GreenComp i DigiComp, čime se osigurava usklađenost sa evropskim standardima i dobrim praksama.

Realizirane aktivnosti direktno doprinose unapređenju kvaliteta učenja, sigurnosti školskog okruženja i stvaranju inkluzivnog obrazovnog prostora koji prepoznaje potrebe djece i mladih u 21. stoljeću. Poseban doprinos ove saradnje ogleda se u povezivanju prakse i politika, stvarajući model koji može poslužiti kao primjer dobre prakse i inspiracija drugim obrazovnim institucijama i administrativnim jedinicama u Bosni i Hercegovini.

Sanja Kabil,
voditeljica Programa za obrazovanje i razvoj vještina u
UNICEF-u Bosne i Hercegovine

Univerzitet u Sarajevu (UNSA)

Saradnja Univerziteta u Sarajevu i Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo je duboko prožeta zajedničkim ciljem: kvalitetno obrazovanje na svim nivoima.

U periodu 2021-2025. naša saradnja rezultirala je značajnim strateškim aktivnostima, a koje uključuju istraživanja u svrhu razvoja odgoja i obrazovanja, poticanje interesa za nastavničku profesiju i poboljšanje kvaliteta obrazovanja budućih nastavnika. Zajedno smo, 2021. godine, započeli provođenje istraživanja o psihofizičkom zdravlju djece/učenika, prosvjetnih radnika i roditelja/staratelja čiji se rezultati objavljuju godišnje i koje će se nastaviti i u narednim godinama. Petogodišnji kontinuitet istraživanja omogućio je praćenje trendova i kreiranje mjera i jačanje stručnih službi u školama. Kroz naučno-stručne skupove i multisektorsku saradnju, rezultate prevodimo u preporuke i preventivne programe za škole. Jedna od najznačajnijih aktivnosti je bila i izrada plana stipendiranja studenata deficitarnih zanimanja, posebno nastavničkih studijskih programa kako bismo odgovorili na potrebe obrazovnog sektora, odnosno planski odgovorili na manjak nastavnog kadra i motivisali buduće studente da biraju nastavničku profesiju za svoju karijeru. U tom nastojanju, potpisali smo i novi sporazum o nastavničkoj praksi koji je uspostavio okvir za studentsku praksu studenata nastavničkih fakulteta Univerziteta u Sarajevu u javnim odgojno-obrazovnim ustanovama. Univerzitet u Sarajevu ostaje posvećen strateškom partnerstvu sa Ministarstvom za odgoj i obrazovanje i nadamo se da ćemo u budućnosti vidjeti kako upravo saradnja unutar sistema jeste glavna poluga razvoja obrazovanja kao stuba razvoja čitavog društva.

Prof. dr. Dženana Husremović,
prorektorica za nastavu i studentska pitanja
Univerziteta u Sarajevu





Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo / Univerzitet u Sarajevu

Saradnja stručnjaka iz oblasti javnog zdravstva i Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo je ključna je za očuvanje i unapređenje zdravlja djece i mladih, te za stvaranje zdravog školskog okruženja. Ukratko, to je spoj prevencije i obrazovanja.

Posebno bih istakla aktivnosti koje su bile vrlo intenzivne u toku COVID-19 pandemije, kada je saradnja Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo bila presudna za kontinuirano funkcionisanje obrazovnog sistema uz zaštitu zdravlja učenika i zaposlenika. Zajedničkim naporima su definisane, dogovarane i provođene epidemiološke mjere u osnovnim i srednjim školama. Odluke za organizaciju nastave - uživo, hibridni model ili nastava na daljinu, su donošene zajednički, ovisno o aktuelnoj epidemiološkoj situaciji. Posebno treba istaknuti kriznu komunikaciju koja se sastojala od redovitih uputa, preporuka i prilagodbi epidemioloških mjera.

Pandemija COVID-19 pokazala je koliko je saradnja zdravstva i obrazovanja nužna, posebno u kriznim situacijama, ne samo radi fizičkog zdravlja, nego i očuvanja mentalnog zdravlja i kontinuiteta obrazovanja.

Ono što je Ministarstvo započelo 2021. godine je istraživanje o psihofizičkom zdravlju djece/učenika, prosvjetnih radnika i roditelja/staratelja i aktivnosti traju i do 2025. godine. Rezultati istraživanja su finalizirani konkretnim prijedlozima i preporukama za unapređenja zdravlja djece, promociju i prevenciju zdravlja, a uz podršku svih aktera u obrazovnom i zdravstvenom sistemu. Sretna sam što sam kao stručnjak iz oblasti javnoga zdravstva bila dio istraživačkoga tima, te svojim znanjem i iskustvom dala doprinos unapređenju zdravlja djece u ovim izazovnim vremenima.

Multidisciplinarni tim stručnjaka je provodio istraživanje, dao preporuke i smjernice. Glavni zaključak je imperativna potreba za sistematskim jačanjem međusektorske komunikacije i protokoli saradnje, što su ključni elementi za očuvanje i unapređenje dobrobiti djece kao i jačanje otpornosti cijele zajednice u uslovima ubrzanih društvenih promjena kroz koje prolazi cijeli svijet.

Prof. dr. med. sci. Aida Pilav, prim.
Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo
/ Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Saradnja s Ministarstvom za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo pružila mi je priliku da svojim profesionalnim angažmanom doprinosim unapređenju odgojno-obrazovnog procesa i profesionalnog razvoja obrazovnog kadra. Fokus edukativnih aktivnosti bio je usmjeren na teme od posebnog značaja za savremeni obrazovni kontekst, uključujući promociju mentalnog zdravlja učenika i nastavnika, razvoj socio-emocionalnih kompetencija te senzibilizaciju odgajatelja, nastavnika i direktora škola za rad s učenicima različitih potreba i razvojnih potencijala. Ove teme predstavljaju strateški imperativ za kvalitetan obrazovni sistem, jer osnažuju profesionalce da stvaraju sigurno, podržavajuće i inkluzivno okruženje, doprinoseći holističkoj dobrobiti svih učesnika obrazovnog procesa. Posebno cijenim što je Ministarstvo u posljednjem periodu strateški valoriziralo psihološku podršku u obrazovnim institucijama, unapređujući kapacitete škola za sistematsko i kvalitetno odgovaranje na potrebe učenika i zaposlenih. Istakla bih i uspješnu saradnju s Institutom za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, koji inicira i realizuje edukacije prilagođene aktuelnim potrebama učenika i obrazovnog kadra, povezujući teorijska znanja s planiranim i strukturiranim profesionalnim razvojem. Kontinuirani profesionalni razvoj kreatora i realizatora obrazovnih aktivnosti od presudnog je značaja za sistemsko unapređenje kvaliteta obrazovanja, jer omogućava nastavnom kadru da prepoznaje potrebe učenika, primjenjuje preventivne strategije te doprinosi stvaranju sigurnog, podržavajućeg i inkluzivnog školskog okruženja koje podstiče učenje, razvoj i dobrobit svih aktera u obrazovnom kontekstu.

Dr. sc. Amela Dautbegović,
vanredna profesorica na Odsjeku za psihologiju
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu



JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo

Saradnja između JU *Kantonalni centar za socijalni rad* i Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo temelji se na stvarnom partnerstvu, profesionalnom povjerenju i zajedničkoj odgovornosti za zaštitu prava i dobrobiti djece i mladih. Kroz kontinuiranu i sadržajnu multiresornu saradnju razvijamo usklađen sistem djelovanja u kojem škole i službe socijalne zaštite funkcionišu kao povezani i komplementarni segmenti podrške, usmjereni ka zajedničkom cilju, a to je osiguravanje sigurnog, stabilnog i poticajnog okruženja za svako dijete.



Uloga socijalnog radnika u školi u tom procesu je suštinska i nezamjenjiva. Njegovo svakodnevno prisustvo omogućava ranu identifikaciju rizika, neposredan rad s učenicima i roditeljima te stalnu komunikaciju sa školskim timovima. Takav model rada značajno unapređuje i olakšava postupanje Centra za socijalni rad, jer osigurava pravovremene i relevantne informacije, kvalitetniju stručnu procjenu te efikasno planiranje i provođenje mjera zaštite u skladu s najboljim interesom djeteta.

Postupanje Centra po inicijativama škola podrazumijeva stručnu procjenu, terenski rad s porodicama, pružanje savjetodavne i druge stručne pomoći, koordinaciju s nadležnim institucijama, kao i poduzimanje mjera iz nadležnosti organa starateljstva kada je to potrebno. Na taj način uspostavljamo jasnu i funkcionalnu mrežu zaštite koja djeci i mladima pruža sigurnost i kontinuitet podrške.

Zajedničke edukativne aktivnosti realizirane s Ministarstvom i Institutom za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo dodatno doprinose jačanju stručnih kapaciteta i unapređenju prakse.

Opredijeljeni smo da ovu saradnju nastavimo razvijati i unapređivati, dosljedno i odgovorno, u najboljem interesu svakog djeteta.

Draženka Osmanspahić, direktorica
JU Kantonalni centar za socijalni rad

Stručni centar za prevenciju ovisnosti

Saradnja *Stručnog centra za prevenciju ovisnosti* (nekadašnje Udruženje NARKO-NE) i Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u periodu 2021-2025. predstavlja primjer strateškog i odgovornog partnerstva usmjerenog na jačanje dobrobiti djece i mladih. Zajedničkim aktivnostima, posebno u oblasti univerzalne prevencije i promocije zdravih životnih navika, kreirali smo prostor za kvalitetniju podršku učenicima, s ciljem jačanja zaštitnih faktora, te unaprijedili kapacitete škola i stručnih službi za sistematičan rad na prevenciji rizičnih ponašanja. Posebnu vrijednost ove saradnje vidimo u otvorenosti Ministarstva za sistemska rješenja koja prepoznaju prevenciju kao kontinuiran dio odgojno-obrazovnog procesa, a ne kao jednokratnu aktivnost.

Pozitivan primjer predstavlja podrška naučno utemeljenom programu prevencije kockanja i klađenja „Ko zapravo pobjeđuje?“ koji je dio Kataloga registriranih programa u Kantonu Sarajevo. Ovaj program je u periodu 2023-2025. obuhvatio više od 4.000 srednjoškolaca, te dao značajan doprinos u smanjenju kognitivnih distorzija o kockanju, ali i dokazao da ima preventivni učinak na učestalost kockanja i povezane negativne posljedice. Sa naučno utemeljenim preventivnim programom

„Odrastimo zajedno“ obuhvatili smo više od 1.000 djece od 1. do 4. razreda osnovnih škola, a rezultati evaluacije pokazuju da program značajno doprinosi razvoju socijalno-emocionalnih vještina kod djece, jačanju samopouzdanja i odgovornosti, prevenciji rizičnih ponašanja te unapređenju razredne klime i motivacije za učenje. Ulaganja u dokazano učinkovite preventivne programe omogućila su da preventivne prakse postanu stručnije i dugoročno održivije, a sami ishodi programa vidljiviji i djelotvorniji.

Zahvaljujemo Ministarstvu na povjerenju i kontinuiranoj podršci, te ostajemo posvećeni zajedničkom cilju – stvaranju sigurnijeg i zdravijeg okruženja za djecu i mlade u Kantonu Sarajevo.

Amir Hasanović, izvršni direktor
Stručni centar za prevenciju ovisnosti

KJU Porodično savjetovalište

Sarajevo prepoznaje saradnju s Ministarstvom za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo kao izuzetno važan i vrijedan primjer sistemskog, odgovornog i partnerskog pristupa u razvoju cjelovitog odgojno-obrazovnog sistema, s ciljem što adekvatnijeg zajedničkog odgovora na kompleksne potrebe djeteta.

Kroz višegodišnju saradnju realizirane su brojne aktivnosti usmjerene na podršku mentalnom zdravlju djece i mladih, jačanje roditeljskih kompetencija, prevenciju rizičnih ponašanja, te unapređenje savjetodavnog i preventivnog rada u školama u razumijevanju porodičnog konteksta učenika. Posebno značajnim smatramo to što su ove aktivnosti bile utemeljene na stvarnim potrebama školske zajednice, te realizirane u bliskoj saradnji s nastavnicima, stručnim saradnicima i roditeljima.

Ministarstvo je kroz partnerski odnos s našom ustanovom pokazalo jasno razumijevanje da kvalitet obrazovanja ne podrazumijeva isključivo akademska postignuća, već i dobrobit učenika, sigurnu i podržavajuću školsku sredinu te osnažene porodice. Ovakav pristup predstavlja važan iskorak ka cjelovitom, preventivno orijentiranom i održivom obrazovnom sistemu. Kroz zajedničke aktivnosti, programe i inicijative, gradimo sistem koji djeluje pravovremeno – prije nego što se teškoće razviju u ozbiljne probleme. Zahvalni smo na ukazanom povjerenju i prilici da, kroz zajednički rad, doprinesemo razvoju djece, porodica i školske zajednice u Kantonu Sarajevo.

Osman Šaljo,
direktor KJU Porodično savjetovalište



Udruženje Život sa Down sindromom Federacije Bosne i Hercegovine



Udruženje Život sa Down sindromom Federacije Bosne i Hercegovine (ŽDSFBiH) od svog osnivanja strateški djeluje kao nosilac stručnog znanja i iskustva u oblasti inkluzivnog obrazovanja, s fokusom na ostvarivanje prava djece s invaliditetom u skladu sa članom 24. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Na toj osnovi, ŽDSFBiH je uspostavilo dugoročnu saradnju sa Ministarstvom za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, u okviru koje djeluje kao partner u kreiranju i unapređenju obrazovnih politika i praksi.

Tokom višegodišnjeg procesa, Udruženje je, u skladu s potrebama obrazovnog sistema, razvijalo i nudilo stručne programe, modele i alate usmjerene na unapređenje inkluzivne prakse. Saradnja se vremenom razvijala od direktne podrške u nastavi ka sistemskom djelovanju, uključujući unapređenje standarda kvaliteta i mehanizama za inkluzivno obrazovanje. Posebna pažnja, u saradnji sa Ministarstvom i Institutom, posvećena je oblasti razumne prilagodbe kroz razvoj programskih rješenja, smjernica i inovativnih pristupa koji su doprinijeli jačanju kapaciteta škola i nadležnih institucija. Kroz zajednički rad sa Ministarstvom i drugim relevantnim akterima, ŽDSFBiH je imalo aktivnu ulogu u procesima koji osnažuju škole, stručni kadar, učenike i roditelje, te u procesima koje doprinose primjeni principa jednakosti u obrazovnom sistemu. Inkluzivno obrazovanje je tokom cijelog perioda ostalo centralna vrijednost saradnje, posmatrano kao pitanje ljudskih prava i važan dio reformskih procesa usmjerenih ka modernizaciji obrazovanja u Kantonu Sarajevo.

Dugogodišnja saradnja između ŽDSFBiH i Ministarstva predstavlja primjer partnerstva u kojem organizacija civilnog društva djeluje kao nosilac ekspertize i pouzdan partner institucijama u ostvarivanju sistemskih promjena, s jasnim doprinosom unapređenju inkluzivnog obrazovanja i dobrobiti djece s invaliditetom, te samim tim i sve djece.

Sevdija Kujović,
Predsjednica Udruženja Život sa Down sindromom
Federacije Bosne i Hercegovine

Udruženje matematičara Kantona Sarajevo (UM KS)

U proteklom četverogodišnjem periodu Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo pokazalo je jasnu strateški opredijeljenost za ulaganje u znanje, izvrsnost i međunarodnu afirmaciju obrazovanja. Kao Udruženje matematičara Kantona Sarajevo, cijenimo partnerstvo koje je omogućilo da se ideje pretvore u konkretne i mjerljive rezultate, od podrške naučno-popularnim i stručnim aktivnostima koje jačaju motivaciju učenika i unapređuju kvalitet nastave matematike, do snažnog oslonca projektima usmjerenim na rad s nadarenim učenicima.

Značajnim doprinosom smatramo kontinuirano finansijsko učešće Ministarstva u omogućavanju odlazaka učenika iz Kantona Sarajevo na međunarodna matematička takmičenja, čime se učenicima pruža prilika da svoje znanje i kompetencije potvrde i dalje razvijaju u najzahtjevnijem međunarodnom okruženju.

Kontinuitet takve podrške potvrđen je i kroz organizaciju velikih međunarodnih događaja u Sarajevu, među kojima se posebno ističe 42. Balkanska matematička olimpijada (BMO 2025) – prvi put održana u Bosni i Hercegovini, kao i prethodno realizirana 26. Juniorska balkanska matematička olimpijada, obje uz snažnu institucionalnu i finansijsku podršku Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo. Ovakva saradnja predstavlja primjer odgovornog, sistemskog i dugoročnog ulaganja u kvalitet odgojno-obrazovnog sistema.

Prof. dr. Esmir Pilav
predsjednik Udruženja matematičara Kantona Sarajevo



Udruženje poslodavaca Kantona Sarajevo

Udruženje poslodavaca Kantona Sarajevo prepoznaje saradnju s Ministarstvom za odgoj i obrazovanje kao jedan od ključnih koraka ka stvaranju kvalitetnijeg i funkcionalnijeg sistema stručnog obrazovanja. U proteklom periodu zajedničkim aktivnostima napravljen je značajan iskorak u povezivanju škola s realnim sektorom, čime je učenicima omogućeno da kroz praktičnu nastavu steknu konkretna znanja i vještine potrebne tržištu rada.

Posebno je važno istaći da su kompanije, članice Udruženja, otvorile svoja vrata učenicima i aktivno učestvovala u procesu njihove obuke, čime se doprinosi boljem razumijevanju radnih procesa, razvoju radnih navika i lakšem prelasku iz obrazovanja u svijet rada. Ovakav model saradnje doprinosi i poslodavcima, jer im omogućava da na vrijeme prepoznaju i usmjeravaju buduće kadrove.



Smatramo da su realizirane aktivnosti pokazale da partnerski odnos institucija i privrede daje konkretne i mjerljive rezultate. Jačanje praktične nastave, kontinuiran dijalog i zajedničko planiranje obrazovnih programa predstavljaju temelj za povećanje zapošljivosti mladih i dugoročno jačanje konkurentnosti privrede u Kantonu Sarajevo. Udruženje poslodavaca ostaje opredijeljeno da i u narednom periodu aktivno doprinosi razvoju sistema koji povezuje obrazovanje i potrebe tržišta rada.

Suad Ećo,
Predsjednik Udruženja poslodavaca Kantona Sarajevo

Privredna komora Kantona Sarajevo



Vjerujemo da su nedavne promjene u sistemu obrazovanja, kao što je pokretanje sistemskih reformi i unapređenje legislative iz ove oblasti, koje je provodilo Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo uz punu koordinaciju sa Privrednom komorom Kantona Sarajevo i drugim učesnicima u kreiranju politike obrazovnog sistema, doprinijele uspostavljanju efikasnijeg sistema obrazovanja baziranog na praćenju potreba privrede za određenim profilima kadra, kao i donošenju nastavnih programa i planova za nova zanimanja.

Komori pripada značajna uloga u kreiranju što povoljnijeg poslovnog okruženja, ali ima i zapaženu ulogu u segmentu obrazovanja odraslih, naročito kroz aktivnosti Centra za edukaciju i nedavno formirani Savjet za obrazovanje odraslih. U proteklom periodu u saradnji sa resornim ministarstvom i ostalim partnerima, među kojima se posebno ističe saradnja sa GIZ-om, realizirali smo niz projektnih aktivnosti u pravcu pružanja podrške uspostavljanju dualnog sistema obrazovanja u Kantonu Sarajevo i vjerujemo da će se usvajanjem Zakona o dualnom obrazovanju u Kantonu Sarajevo značajnije urediti oblast provođenja učenja na radu kod privrednih subjekata. Komora je ispunila i uvjete za realizaciju Programa usavršavanja za mentora kod poslovnog subjekta i ovaj program neformalnog obrazovanja odraslih zvanično je upisan u Registar Programa obrazovanja odraslih kojeg vodi Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo.

Zadovoljni smo dosadašnjom saradnjom sa Ministarstvom za odgoj i obrazovanje KS i naše su intencije da se u narednom periodu uspostavi još tješnja saradnja poslovnog i obrazovnog sektora u pravcu rješavanja problema na tržištu rada koji se odnose na deficitarna zanimanja i nedostatak radne snage.

Muamer Mahmutović,
predsjednik Privredne komore Kantona Sarajevo

Historijski muzej BiH

Saradnja Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine i Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, ostvarena u okviru programa “Mjesec muzeja” i edukativnog programa “Bajka o muzejskom kraljevstvu”, ukazuje na značaj muzejske edukacije kao sastavnog dijela savremenog obrazovnog procesa. Prepoznavši vrijednost i značaj programa kojeg je muzej pažljivo razvijao, Ministarstvo je preporučilo njegovo uključivanje u aktivnosti predškolskog odgoja, čime je predškolicima Kantona Sarajevo omogućena organizirana posjeta muzeju u novembru, mjesecu obilježavanja rođendana muzeja.

Program Bajka o muzejskom kraljevstvu oslanja se na narativni pristup u kojem se, kroz personificirane muzejske eksponate i uz dosljedno poštivanje arhitekture zgrade, djeci približava uloga muzeja u društvu i značaj očuvanja kulturno-historijskog naslijeđa. Muzej se pritom ne posmatra kao izdvojen prostor, već kao produžena ruka obrazovnog sistema – mjesto susreta, iskustvenog učenja i razvoja radoznalosti.

Kroz ovaj program do danas su prošle hiljade djece, što jasno ukazuje na potrebu za kontinuiranim i sistemskim povezivanjem obrazovnih i kulturnih institucija. Ovakva saradnja doprinosi ranom oblikovanju odnosa djece prema znanju, historiji i zajedničkoj baštini te potvrđuje potencijal muzeja kao aktivnog i relevantnog obrazovnog okruženja.

Elma Hodžić,
Historijski muzej BiH



JU Muzej Sarajeva

Muzej Sarajeva u proteklm godinama bilježi izuzetno dobar i kontinuiran odziv školskih posjeta, koje predstavljaju jednu od najvažnijih komponenti njegove obrazovne misije. U svakom muzejskom objektu angažirani su muzejski pedagozi, stručno osposobljeni za rad s djecom i mladima, sa položenim stručnim ispitom. Sve školske grupe koje posjećuju Muzej imaju osigurano stručno vodstvo, prilagođeno uzrastu i nastavnom programu. Školske posjete se najčešće realiziraju na incijativu samih obrazovnih ustanova. Škole se obraćaju Muzeju sa prijedlogom termina posjete, nakon čega se organizira dolazak i stručno vođenje kroz odabrani muzejski objekat. Muzej godišnje posjećuju djeca svih uzrasta, od predškolskih ustanova, preko osnovnih do srednjih škola. Prema dostupnim podacima, gotovo sve škole na području Kantona Sarajevo realizirale su barem jednu posjetu Muzeju Sarajeva. U većini slučajeva incijativa dolazi od nastavnika i profesora, koji školske posjete koriste kao način



povezivanja nastavnog gradiva sa stvarnim, autentičnim primjerima kulturno-historijske baštine. Tako, primjerice, prilikom obrade nastavnih jedinica o narodnoj nošnji i zanatima, škole posjećuju Brusa bezistan, dok se teme kultura stanovanja najčešće obrađuju kroz posjete Despića i Svrzinoj kući. Izbor muzejske lokacije i sadržaja je u potpunosti u domeni škole, koja se potom obraća Muzeju radi organizacije posjete.

Institucionalna inicijativa Muzeja Sarajeva najčešće se realizira kroz muzejske radionice. Radionice su u pravilu besplatne, a njihov broj i obim su posebno intenzivirani u posljednje vrijeme. Muzej samostalno osmišljava sadržaj radionica, definira ciljni uzrast, te se obraća školama sa pozivom za učešće. U tom kontekstu, tokom 2025. godine pokrenut je projekat “Trk u muzej” u okviru kojeg su kreirane i realizirane po dvije radionice mjesečno. U organizaciju muzejskih radionica bili su uključeni svi muzejski depandansi, kroz obradu različitih tematskih cjelina, poput sevdalinke kroz historiju, razvoja pozorišne scene u Despića kući, edukativne potrage za blagom u Brusa bezistanu, hortikulturnih radionica u Svrzinoj kući i Muzeju Jevreja BiH, kao i radionice izrade nakita kroz historiju. Projekat je imao veoma dobar odziv i pokazao interes učenika i nastavnika. Posebno uspješna saradnja ostvarena je sa Srednjom školom primijenjenih umjetnosti Sarajevo, sa kojom je prošle godine u mjesecu decembru kreirana i uspješno realizirana izložba “Ispričaj Sarajevo: fotkom, zvukom, stripom.” Učenici su kroz vlastite likovne, pisane i multimedijalne radove intepretirali muzejske priče i teme, što je predstavljalo primjer kvalitetne integracije muzejske građe u savremeni obrazovni proces.

Muzej Sarajeva ima potpisane ugovore o saradnji sa nekoliko obrazovnih ustanova, čime se dodatno učvršćuje dugoročna saradnja sa školama.

Kada je riječ o saradnji sa Ministarstvom za odgoj i obrazovanje KS, tokom 2025. godine iniciran je sastanak od strane Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, na temu muzejskih radionica. Na sastanku je istaknuto da će Institut biti u mogućnosti pružiti konkretnu podršku u tekućoj 2026. godini. Iako je komunikacija sa nadležnim institucijama u određenim segmentima bila nedovoljno prohodna, ističemo da je proteklih godina pojačana i poboljšana komunikacija školskih ustanova s Muzejem Sarajeva, i da smo evidentirali veći interes odgojno-obrazovnih institucija za učenje “in situ” o važnosti kulturno-historijskog naslijeđa i njegove uloge u odrastanju, razvoju i obrazovanju mladih generacija. Muzej Sarajeva kao i Ministarstvo odgoja i obrazovanja posljednjih godina aktivno reformiraju obrazovne programe, potvrđujući svoju aktivnu ulogu u povezivanju kulturne baštine i obrazovanja.

Kao zaštitnici, čuvari, istraživači i promotori nematerijalnog i materijalnog kulturno-historijskog naslijeđa, kao oni kojima je misija obrazovati

nove generacije u duhu i ruhu naše baštine, koja je temeljni izdanak našeg postojanja i korijen identiteta, ističemo da čvrsto partnerstvo sa Ministarstvom odgoja i obrazovanja i svim školskim ustanovama, kreira jake i stabilne kulturno-obrazovne institucije, mlade osvještene naraštaje ponosne na svoju kulturu i tradiciju, te samim tim, i odgovorno, jako i stabilno društvo.

Indira Kučuk-Sorguč
direktorica JU Muzej Sarajeva

Općina Travnik

Bosna i Hercegovina svoju stabilnost i budući razvoj može graditi jedino kroz obrazovanje mladih generacija zasnovano na istini, historijskom pamćenju i međusobnom upoznavanju svih njenih krajeva. U tom smislu, projekat studijskih posjeta učenika koji su realizovali Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, ima poseban društveni, obrazovni i državotvorni značaj. Ovakve inicijative omogućavaju mladima da Bosnu i Hercegovinu dožive kao jedinstven prostor zajedničke historije, vrijednosti i odgovornosti. Kao načelnik općine Travnik, posebno cijenim činjenicu da je naš grad bio dio ovog značajnog projekta i da smo imali priliku ugostiti učenike iz Sarajeva. Tokom boravka u Travniku, učenici su posjetili Memorijalni park Galica, mjesto trajnog sjećanja na borbe i šehide odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-1995, gdje su na dostojanstven i edukativan način upoznati sa borbom za slobodu, mir i očuvanje države Bosne i Hercegovine.

Posebnu vrijednost imala je i posjeta farmerima i poljoprivrednim proizvođačima u selu Mudrike, kroz koju su učenici stekli uvid u značaj domaće proizvodnje, rada, odgovornosti i povezanosti čovjeka sa vlastitom zemljom. Obilazak grada Travnika i Starog grada Travnika – tvrđave dodatno je upotpunio ovu posjetu, predstavljajući bogato kulturno-historijsko naslijeđe koje Travnik čini jednim od najvažnijih simbola srednje Bosne. Općina Travnik ostaje trajno opredijeljena da podržava projekte koji jačaju znanje, kulturu sjećanja, patriotizam i povezuju mlade iz svih dijelova Bosne i Hercegovine, jer su upravo oni temelj njene sigurne i stabilne budućnosti.

Vjerujem da će iskustva stečena kroz ovakve projekte ostati trajno urezana u svijest mladih ljudi i biti snažan podsticaj da Bosnu i Hercegovinu doživljavaju, čuvaju i grade kao svoju zajedničku domovinu.

dr. sc. Kenan Dautović,
načelnik općine Travnik



Memorijalni centar Sarajevo



Memorijalna kultura je utemeljena na tome kako društvo pamti i sjeća se, te prenosi povijesne događaje, ideje i stvarnosti budućim pokoljenjima. U tom pogledu, memorijalna kultura zapravo predstavlja osnovu poimanja sadašnjosti i izgradnje društva budućnosti. Razumijevanje teksta i konteksta, činjenično baziranih informacija i nadasve kritičko propitivanje temeljno je za izgradnju budućnosti jednog društva.

Svojevremeno je Winston Churchill izrekao tvrdnju da *narod koji zaboravlja svoju prošlost nema budućnosti*. Ova tvrdnja zapravo aludira na značaj i važnost povijesti kao takve u formiranju pogleda na budućnost i prevazilaženju izazova koje budućnost, kao takva, donosi. S tim u vezi, možemo slobodno ustvrditi da razvoj svakog društva počiva na odgoju i obrazovanju, a odgoj i obrazovanje počiva na saznanjima, činjenicama i otkrićima. U kulturološkom smislu obrazovanje i uzdizanje određenog društva predstavlja proces integracije i razumijevanja događaja iz prošlosti, njihovo rasvjetljavanje i činjenično bazirano integriranje unutar obrazovnog sistema zarad izgradnje kolektivne memorije i sistema pamćenja. Zato insititucionalna memorijalizacija u konačnici predstavlja i označava pregnuća i stepen razvoja svijesti o sebi, prošlosti jednog društva pružajući mu time okvirni pravac djelovanja. U tom pogledu, zasigurno saradnja Memorijalnog centra Sarajevo i Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo predstavlja jedan od najznačajnijih primjera kako se institucionalna odgovornost prema memorijalnoj kulturi može pretvoriti u sistemsko i dugoročno obrazovno djelovanje.

Kroz zajedničke programe, posjete memorijalnim lokalitetima, stručno osmišljene edukativne sadržaje, manifestacije, obilježavanja i integraciju historijskih činjenica u odgojno-obrazovni proces, ova saradnja je omogućila da djeca i mladi u Kantonu Sarajevo ne uče samo o prošlosti, nego i iz prošlosti. Memorijalni centar Sarajevo time nije samo mjesto sjećanja, već aktivan obrazovni resurs, dok Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo pokazuje jasnu svijest o tome da obrazovanje ne smije biti lišeno etičke, historijske i društvene dimenzije.

Značajnu ulogu u jačanju i kontinuitetu ove saradnje ima ministrica Naida Hota-Muminović, čija je posvećenost principima odgovornog, savremenog i vrijednosno utemeljenog obrazovanja bila ključna za institucionalno povezivanje obrazovnog sistema s memorijalnim i istraživačkim institucijama. Podrška programima koji se bave memorijalnom kulturom, njegovanjem istine i kritičkim razumijevanjem prošlosti jasno pokazuje da obrazovna politika može i mora biti saveznik društvenog pamćenja.

Zahvaljujući upravo ovakvom pristupu, učenici i nastavnici ne ostaju pasivni posmatrači historije, već postaju aktivni učesnici u procesu razumijevanja vrijednosti slobode, mira i ljudskog dostojanstva. To je posebno važno u društvu koje nosi teret ratnog iskustva i iskustva agresije, te u kojem je borba protiv zaborava istovremeno i borba za budućnost.

Pored historijskih časova, terenske nastave, radionica, izložbi te obilježavanja značajnih datuma iz perioda odbrane Bosne i Hercegovine, posebno je važno istaći obrazovni modul o opsadi Sarajeva i odbrani Bosne i Hercegovine koji se od otvorenja našeg Edukativnog centra provodi kao obavezan vannastavni sadržaj za učenike devetih razreda osnovnih škola Kantona Sarajevo. Do kraja 2025. godine program je realiziran za ukupno 5.176 učenika i 294 nastavnika iz 94 osnovne škole. Na ovaj način uspostavljen je prvi sistemski model integracije kulture sjećanja u formalni odgojno-obrazovni sistem Bosne i Hercegovine. Dodatno, u cilju jednostavnijeg pamćenja činjenica iz naše savremene historije, u svim osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo postavljene su infografike posvećene dobitnicima ordena „Heroj oslobođilačkog rata“ kao i pripadnicama Armije RBiH dobitnicama priznanja „Zlatni ljiljan“.

Na temelju gore navedenog zasigurno mogu istaći da Memorijalni centar Sarajevo i Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS zajednički grade model saradnje koji pokazuje kako institucije mogu djelovati odgovorno, sinhronizirano i s jasnim ciljem: odgojiti generacije koje poznaju istinu, poštuju žrtvu, pamte istinske heroje i razumiju svoju ulogu u izgradnji pravednijeg bosanskohercegovačkog društva.

doc. dr. Ahmed Kulanić,
direktor JU Memorijalni centar Sarajevo

Marš mira Srebrenica – Potočari

Uključivanje učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola Kantona Sarajevo u Marš mira započelo je kao ideja koja se već na prvom sastanku pokazala mnogo ozbiljnijom i zahtjevnijom nego što se u početku činilo. Od samog početka bilo je jasno da se radi o promišljenom i odgovornom procesu, iza kojeg stoje jasna namjera, dobra priprema i snažna institucionalna podrška.

Predstavnici Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, zajedno s JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, u ovaj proces ušli su s jasnom vizijom, a to je da se mladim ljudima omogućiti dostojanstveno i sigurno učešće u Maršu mira, ne kao formalna aktivnost, već kao snažno obrazovno i ljudsko iskustvo. Fokus nije bio na





logistici, već na povjerenju, pažnji i odgovornosti prema učenicima, od kojih su mnogi bili maloljetni, uz saglasnost roditelja.

Kroz nekoliko sastanaka dogovoreni su svi detalji, s posebnom pažnjom posvećenom sigurnosti djece. Obraćanje ministrice za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u Nezuku, 7. jula, dodatno je potvrdilo institucionalni pristup i jasno poslalo poruku da se kultura sjećanja gradi kroz obrazovanje i lično iskustvo mladih.

Učenici srednjih škola Kantona Sarajevo učestvovali su u Maršu mira zajedno s djecom boraca Srebrenice, djecom Podrinja i drugim mladima. Tokom trodnevnog pješaćenja pokazali su izuzetnu disciplinu, odgovornost i dostojanstvo te se bez poteškoća vratili svojim porodicama.

U 2025. godini aktivnosti su nastavljene u znatno većem obimu. U Marš mira uključeno je oko 240 učenika, uz podršku približno 40 odgovornih osoba zaduženih za njihovu sigurnost i organizaciju. Upravo zato dodatnu težinu nosi činjenica da su, na 30. godišnjicu genocida u Srebrenici, zajedno sa djecom boraca Srebrenice, sinovima Podrinja i drugim mladim učenicima činili najmlađu grupu učesnika Marša mira do sada. Uprkos kiši, hladnoći, blatu i zahtjevnoj trasi dugoj oko 100 kilometara, pokazali su snagu, zrelost i dubok pijetet prema žrtvama.

Saradnja s Ministarstvom i Institutom nastavljena je i nakon Marša mira, kroz susrete, prezentacije i razgovore s učenicima, potvrđujući da Marš mira nije samo događaj, već dugoročan obrazovni proces u kojem se znanje, sjećanje i odgovornost prenose na nove generacije.

Suljo Čakanović,
predsjednik Pododbora Marš mira Nezuk-Potočari 2025

Franjevački samostan u Fojnici

Franjevački samostan u Fojnici, uz samostan u Kraljevoj Sutjesci i Kreševu, spada među najstarije institucije u Bosni i Hercegovini. Čuvar je bosanskohercegovačke povijesti, kulture i obrazovanja. Njegova važnost za Bosnu i Hercegovinu i proučavanje njezine povijesti je nemjerljiva, ako netko želi vidjeti što je BiH izvan svakodnevnih političke retorike onda je ovo zasigurno pravo mjesto.

Jedan od važnih projekata u kojem je naš Samostan sudjelovao je projekt s Ministarstvom za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo. Kroz protekle četiri godine Ministarstvo je organiziralo posjetu za učenike srednjih škola mnogim institucijama, muzejima, među kojima je i naš Samostan. Iz toga je vidljiv ozbiljan pristup obrazovanju mladih ljudi

kao budućnosti naše domovine. Učeći mlade o bogatstvu njihove države pripremamo ih za odgovoran odnos prema njihovoj domovini, narodima s kojima žive i muzejskim bogatstvima koja se kriju u malim i važnim muzejima.

Ovaj projekt može biti primjer i drugim institucijama kako na pravilan način odnositi se prema svojoj prošlosti. Posebno je važno mladim ljudima osvijestiti da Bosna i Hercegovina nije samo zemlja čija je prošlost satkana od ratova nego je u njenoj povijesti puno lijepih stvari. Ovi projekti imaju zadatak pokrenuti mlade da iz svoga obrazovanja i života ponude ono najbolje.

Fra Mario Katušić, gvardijan

Vijeće roditelja Kantona Sarajevo

Saradnja između Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Vijeća roditelja Kantona Sarajevo, pokazala je da se ideja o kvalitetnom obrazovanju temelji na dijalogu i zajedničkoj odgovornosti. Sretni smo što smo u obrazovnom procesu prepoznati kao partneri, a ne samo kao posmatrači obrazovnog procesa.

Kroz naše učešće u radnim tijelima, komisijama, kroz slanje inicijativa za unapređenje školskog okruženja i otvorenoj komunikaciji s upravama škola i resornim institucijama, Vijeće roditelja je doprinosilo da se glas roditelja čuje tamo gdje se donose važne odluke. Taj proces nije uvijek jednostavan, ali je nužan ako želimo škole koje su sigurne, moderne i škole koje odgovaraju savremenim potrebama djece.

Posebno je važno što se saradnja nije zadržala na formalnom nivou, već je prerasla u kontinuiran rad na konkretnim pitanjima, od kvaliteta nastave, dobrobiti, zdravlja i sigurnosti učenika i učenica, pa sve do praćenja i uvođenja modernih tehnoloških trendova.

Ovakav pristup gradi povjerenje i definitivno predstavlja temelje za dugoročne, održive reforme u obrazovnom sistemu. Na kraju, ističemo da partnerstvo roditelja i institucija ostaje jedan od ključnih uslova za stvaranje okruženja u kojem smo svi usmjereni ka jedinstvenom cilju, a to je, interes djeteta.

Dalibor Tanić,
predsjednik Udruženja roditelja Kantona Sarajevo





DVV International – Ured za Bosnu i Hercegovinu

Već godinama DVV International – Ured za Bosnu i Hercegovinu i Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo dijele viziju obrazovanja odraslih kao ključnog instrumenta društvenog razvoja, a u razdoblju 2021-2025, ta vizija je pretočena u konkretne sistemske promjene i inovacije. Ministarstvo je u tom procesu pokazalo otvorenost i posvećenost, aktivno učestvujući u razvoju programa usklađenih s potrebama tržišta rada i evropskih praksi.

Naša saradnja se odvijala kroz radne grupe, studijske posjete, konferencije i kontinuirani dijalog, čime smo evropska iskustva pretočili u kantonalni kontekst. Početkom 2025. godine Ministarstvo je preuzelo autorska prava na Informacioni sistem za kontrolu i monitoring obrazovanja odraslih (ISKOOM), čime je osigurana digitalizacija, transparentnost i kvalitetnije upravljanje sektorom obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo.

Rezultati ovog partnerstva vidljivi su u povećanom broju akreditovanih organizatora i aktivnih programa, kao i u jačanju obrazovanja odraslih kao instrumenta zapošljivosti, uključivanja ranjivih grupa i ukupnog društvenog razvoja, uz oslonac na unaprijeđeni Zakon o obrazovanju odraslih u Kantonu Sarajevo i prateće podzakonske akte. Obrazovanje odraslih je danas prepoznato i u strateškim dokumentima Kantona Sarajevo i lokalnih zajednica, što potvrđuje da strateško partnerstvo javnog sektora i međunarodnih organizacija može donijeti sistemske i dugoročne promjene od trajne vrijednosti.

Dženita Džano,
direktorica DVV International – Ured za BiH

VIII Poglavlje – dodaci

KLJUČNE MEĐUNARODNE POSJETE I NJIHOV ZNAČAJ

Obrazovanje Kantona Sarajevo u dijalogu sa Evropom i svijetom

U periodu intenzivnih reformi odgojno-obrazovnog sistema Kantona Sarajevo, međunarodna saradnja korištena je kao svjestan i planski alat unapređenja kvaliteta obrazovanja. Provjeravanje pravaca promjena u odnosu na evropske i globalne obrazovne prakse bilo je posebno važno u oblastima kvaliteta sistema, inkluzije, profesionalnog razvoja nastavnika, dobrobiti učenika i upravljanja obrazovanjem.

U tom kontekstu, ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo Naida Hota-Muminović učestvovala je na međunarodnim forumima, samitima te boravila u radnim i studijskim posjetama mnogim zemljama realiziranim na pozive vlada, međunarodnih organizacija i partnerskih institucija. Nastupala je kao učesnica i govornica, predstavljajući reformske procese Kantona Sarajevo i istovremeno preuzimajući iskustva koja su služila kao oslonac za dalje oblikovanje reformskih mjera u lokalnom kontekstu.

Radna posjeta Zavodu za školstvo Republike Slovenije

Upravljanje kvalitetom i inkluzija

Radna posjeta Zavodu za školstvo Republike Slovenije realizirana je na poziv ove institucije, u trenutku kada se u Kantonu Sarajevo paralelno jačaju reformske politike usmjerene na kvalitet i inkluziju. Ministrica je, zajedno s uposlenicima Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo razgovarala s rukovodstvom Zavoda i predstavnicima Ministarstva obrazovanja Slovenije o modelima vrednovanja i samovrednovanja škola i vrtića, pedagoškim standardima i normativima, licenciranju direktora te sistemima stručne i inkluzivne podrške školama. Posjete vrtiću i školama omogućile su uvid u primjenu ovih politika u svakodnevnoj praksi.



Višednevna posjeta Beču

Dobrobit djece, zdrava škola i profesionalni položaj nastavnika

Višednevna posjeta ministrice Naide Hota-Muminović Beču objedinjavala je dvije reformske oblasti koje su danas jasno prepoznatljive u školama Kantona Sarajevo. U okviru evropskog projekta SchoolFood4Change, ministrica je učestvovala u radnim sastancima posvećenim zdravoj školskoj ishrani, transformaciji školskih kantina u školske restorane, uspostavljanju higijenskih standarda i razvoju školskih prostora koji doprinose dobrobiti djece. Ova iskustva direktno su

povezana s modernizacijom kuhinja i drugačijim pristupom školskoj ishrani u Kantonu Sarajevo.

Paralelno, ministrica je u Beču učestvovala i na konferenciji Svjetske banke „Nastavnici u centru transformacije obrazovanja“, gdje je govorila o profesionalnom razvoju nastavnika, unapređenju uslova rada i društvenoj ulozi nastavničke profesije, čime su dobrobit djece i položaj nastavnika sagledani kao nerazdvojivi elementi kvalitetnog obrazovanja.

Posjete Istanbulu

Međunarodna saradnja u obrazovanju Bosne i Hercegovine i Turske

Na poziv organizatora i u saradnji s Maarif fondacijom, ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo Naida Hota-Muminović učestvovala je kao govornica na Trećem istanbulskom samitu o obrazovanju „Leading the Change in Education“. Na samitu, koji okuplja ministre i obrazovne lidere iz više država, otvorena su pitanja vođenja promjena u obrazovanju, uloge nastavnika, razvoja kritičkog mišljenja, kreativnosti i prilagodljivosti učenika, uz poseban naglasak na značaj stručnog usavršavanja nastavnika u savremenim reformama.

Na ovu tematsku raspravu nadovezala se i studijska posjeta Republici Turskoj, realizirana na poziv ministra nacionalnog obrazovanja Republike Turske, prof. dr. Yusuf Tekin. Povod posjete bio je program „Obrazovna saradnja između Turske i Bosne i Hercegovine“, kroz koji je obrazovanje sagledano kao prostor međukulturnog dijaloga, razmjene



učenika, učenja jezika i saradnje obrazovnih institucija. Tokom boravka u Istanbulu, razgovarano je s predstavnicima ministarstva, univerziteta, obrazovnih i kulturnih institucija o konkretnim oblicima saradnje koji povezuju znanje, vrijednosti i inkluzivne prakse.

Posjeta Londonu

Svjetski obrazovni forum u Londonu

Na poziv britanske državne sekretarke za obrazovanje, ministrica Naida Hota-Muminović učestvovala je na Svjetskom obrazovnom forumu u Londonu, najvećem svjetskom okupljanju ministara obrazovanja. Tom prilikom nastupala je kao panelistica i učesnica bilateralnih razgovora, s fokusom na globalne izazove obrazovanja, uključujući vještačku inteligenciju, održivost te razvoj budućih kompetencija učenika i nastavnika.

Učešće na ovom forumu omogućilo je sagledavanje reformi u Kantonu Sarajevo iz šireg, globalnog konteksta. Razmjena iskustava o odnosu nauke i umjetnosti, tehnološkim promjenama i otpornosti obrazovnih sistema poslužila je kao strateška orijentacija i potvrda da se reformski pravci u Kantonu Sarajevo razvijaju u skladu sa savremenim međunarodnim obrazovnim politikama.



Posjeta Francuskoj

Profesionalni razvoj i digitalizacija

Službena, višednevna posjeta Francuskoj realizirana je na poziv Ambassade Francuske i France Éducation International za BiH, Crnu Goru i Albaniju, a u okviru programa posvećenog obrazovanju budućnosti. Tokom boravka, ministrica je učestvovala u stručnim sesijama i radnim sastancima s predstavnicima ključnih francuskih obrazovnih institucija, s fokusom na profesionalni razvoj nastavnika, digitalizaciju nastave i inovativne pristupe učenju.

Razmjena iskustava obuhvatila je i jačanje institucionalnih veza između obrazovnih sistema Bosne i Hercegovine i Francuske, uz poseban naglasak na osnaživanje nastavničke profesije i unapređenje kvaliteta nastave kao temeljne pretpostavke savremenog, inkluzivnog i digitalno osnaženog obrazovnog sistema.

Posjeta Bledu

Evropske vrijednosti i saradnja škola

Posjeta Bledu realizirana je na poziv načelnika Općine Bled, u okviru višegodišnje učeničke razmjene između škola iz Sarajeva i Slovenije. Ministrica je sa saradnicima prisustvovala aktivnostima koje promoviraju saradnju škola, međusobno razumijevanje i evropske vrijednosti, naglašavajući značaj direktne razmjene učenika i nastavnika u izgradnji inkluzivnih i otvorenih školskih zajednica.



IX Poglavlje

PREGLED PODZAKONSKIH AKATA

Zakoni i propisi – normativni temelj reforme (2021–2025)

Novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi Kantona Sarajevo otvorio je najintenzivniji ciklus normativnih promjena u posljednjoj deceniji. U periodu 2024-2025. donesen je set od 19 podzakonskih akata koji operacionaliziraju reformske ciljeve Zakona: unapređenje kvaliteta, digitalizaciju, zaštitu prava učenika, profesionalizaciju kadrova i jačanje upravljačkih procesa u školama.

Ovim aktima uspostavljena je jasnija struktura školskog sistema, definisani su standardi prostora, opreme i pedagoškog rada, uvedene savremene procedure zaštite učenika, digitalizirani ključni procesi poput upisa i zapošljavanja, a škole su dobile preciznije instrumente za upravljanje, samovrednovanje i osiguranje kvaliteta.

U nastavku slijedi pregled donesenih propisa, grupisan po tematskim oblastima.

A) KVALITET, STANDARDI I DIGITALIZACIJA SISTEMA

1. Odluka o pedagoškim standardima i normativima za odgoj i obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi

Uređuje standarde prostora, opreme, broja učenika i uslove rada u osnovnim i srednjim školama.

2. Pravilnik o primjeni informacionog sistema EMIS u osnovnim i srednjim školama u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 35/25 i 46/25

Definiše obaveze škola u EMIS-u, digitalne procedure, izvještavanje i upravljanje podacima.

3. Pravilnik o sadržaju i načinu provođenja nadzora nad zakonitošću rada i stručnom nadzoru („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 43/24)

Uspostavlja jasne procedure nadzora, izvještavanja i obaveze škola.

4. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra škola na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 14/25);

Propisuje jedinstveni registar škola Kantona Sarajevo i način vođenja evidencija.

B) ZAŠTITA UČENIKA, UKLJUČENOST I ŠKOLSKA KLIMA

5. Pravilnik o inkluzivnom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 37/25)

Uređuje principe, prava i obaveze u inkluzivnom obrazovanju, uloge škola i stručnih timova.

6. Pravilnik o prepoznavanju, prevenciji i zaštiti od diskriminacije u osnovnim školama („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 8/25);

Definiše postupke prevencije, prijave, zaštite i postupanja u slučaju diskriminacije.

7. Pravilnik o vođenju evidencije o neprihvatljivim oblicima ponašanja i/ili drugim faktorima koji mogu ugroziti najbolji interes učenika i zaštiti učenika („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 33/24 i 3/25);

Uspostavlja evidencijske obrasce, obaveze škole i mehanizme zaštite.

8. Pravilnik o provođenju mjera odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana učenika („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 33/24);

Propisuje mjere dodatne podrške učenicima, rad stručnih službi i multidisciplinarnog pristupa.

9. Pravilnik o izricanju odgojno-disciplinskih mjera u osnovnim i srednjim školama („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 33/24 i 51/24, 15/25);

Uređuje vrste mjera, postupke, rokove i obavezu dokumentovanja.

10. Instrukcija o postupanju u slučaju izricanja odgojno-disciplinske mjere “Isključenje iz srednje škole” („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 2/25)

Precizira postupak, rokove, dokumentaciju i obaveze škole.

C) UPRAVLJANJE, KADROVI I ZAPOŠLJAVANJE

11. Pravilnik za prijem radnika u radni odnos u osnovnim i srednjim školama kao javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 8/25 i 37/25);

Definiše digitalizirani konkursni postupak, EMIS procedure i transparentne kriterije izbora.

12. Odluka o profilu i stručnoj spremi nastavnika u osnovnim i srednjim školama („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 9/25, 14/25 i 48/25);

Utvrđuje potrebne kvalifikacije i stručne profile nastavnog i stručnog kadra.

13. Pravilnik o izboru, razrješenju, nadležnostima i načinu rada školskog odbora osnovne škole, srednje škole, srednjoškolskog i školskog centra na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 46/24 i 3/25);

Uređuje nadležnosti, izbor članova, mandate i rad školskih odbora.

14. Odluka o standardima i kriterijima za imenovanje na pozicije predsjednika i članova školskog odbora osnovne škole, srednje škole, srednjoškolskog i školskog centra kao javne ustanove na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 39/24)

Definiše uslove, kriterije i postupke za imenovanje organa upravljanja.

15. Program o angažmanu lica koji nemaju propisane kvalifikacije, propisan profil i stručnu spremu

Uređuje privremeni angažman nastavnika u deficitarnim oblastima uz jasnu kontrolu i rokove.

D) STATUS UČENIKA, UPIS, DOKUMENTI

16. Pravilnik o uvjetima za upis učenika u prvi razred osnovne škole („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 19/25)

Uređuje kriterije, postupke upisa i obaveze škola i roditelja.

17. Odluka o kriterijima za prijem učenika u prvi razred srednjih škola Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 11/25 i 37/25)

Propisuje bodovanje, kriterije i digitalne procedure upisa.

18. Pravilnik o nostrifikaciji i ekvivalenciji inostranih svjedodžbi/obrazovnih isprava u osnovnoj i srednjoj školi („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 10/25)

Definiše postupke, rokove i nadležnosti u priznavanju inostranih svjedodžbi.

19. Pravilnik o realizaciji škole u prirodi, izleta, studijskih posjeta, ekskurzija, kampovanja/logorovanja, društveno-korisnog učenja i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj i srednjoj školi („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 34/24 i 10/25, 45/25)

Uređuje sve oblike terenske nastave uz jasne pedagoške, sigurnosne i organizacione standarde.

Ovim propisima novi Zakon je dobio svoju punu primjenu u praksi. Škole u Kantonu Sarajevo danas rade u uređenijem, digitaliziranom i profesionalno standardiziranom sistemu u kojem su jasno definisana prava učenika, odgovornosti zaposlenih, procedure zapošljavanja i standardi kvaliteta.

Završna riječ

Kada se zatvore posljednje stranice ove publikacije, iza brojeva, izvještaja, fotografija i opisa aktivnosti, ostaje jedno jednostavno pitanje: šta je istinska mjera uspjeha jednog obrazovnog sistema?

Istinska mjera uspjeha jednog obrazovnog sistema nisu samo done-seni zakoni, usvojeni kurikulumi, izrađeni priručnici, realizirani projek-ti, obnovljene škole niti hiljade održanih stručnih usavršavanja. Sve su to važni koraci, ali oni sami po sebi nisu cilj, nego su važan put kojim obrazovanje dolazi do onih zbog kojih postoji – do djece, mladih ljudi, nastavnika, odgajatelja i svih koji svakoga dana ulaze u škole vjerujući da obrazovanje može mijenjati živote.

Iako stranice ove publikacije svjedoče o radu, reformama i postignući-ma, najvažniji rezultat ne nalazi se samo na papiru, nego u svakom času na kojem učenici nisu samo usvajali činjenice nego su učili razmišlja-ti, postavljati pitanja, povezivati znanja, sarađivati i stvarati, u svakom času na kojem su ishodi učenja prestali biti administrativna formulacija i postali stvarno iskustvo učenja – trenutak u kojem je dijete razumjelo, otkrilo ili prvi put povjerovalo da može više nego što je mislilo.

Rezultati se vide i u svakom nastavniku koji se nakon stručnog usavr-šavanja vratio u svoju učionicu s novom idejom, drugačijim pristupom ili obnovljenom vjerom da se kvalitet nastave gradi svakim susretom s učenicima, u svakom stručnom saradniku koji je pružio podršku djetetu kada mu je bila najpotrebnija, u svakom direktoru škole koji je znao da uspješna škola nije zgrada nego zajednica ljudi koji zajedno uče, rastu i preuzimaju odgovornost.

Najveća vrijednost nalazi se u svakom djetetu koje je prvi put osjetilo da pripada, u svakom učeniku kojem su inkluzivne prakse omogućile da bude ravnopravan član razreda, osmijehu predškolca koji je kroz igru učio prave životne vrijednosti, osnovcu koji je otkrivao ljepotu knji-ževnosti, nauke ili umjetnosti i u svakom srednjoškolcu koji je dobio priliku razvijati vlastite talente, kritičko mišljenje i odgovornost prema zajednici.

Jednako dragocjena ostaju iskustva koja učenici stižu izvan školskih učionica – na studijskim posjetama, u muzejima, bibliotekama, labora-torijama, pozorištima, univerzitetskim amfiteatrima, nacionalnim par-kovima i mjestima koja su učionice pretvorila u stvarni život, jer neka od najvažnijih znanja ne nastaju između četiri zida, nego u susretu s lju-dima, prirodom, kulturom i vlastitom prošlošću.

Neizbrisiv trag ostavili su i srednjoškolci koji su koračali stazama Marša mira – kroz trenutke tišine, poglede uprte prema bijelim nišanima i suze koje nisu bile znak slabosti, nego razumijevanja, suosjećanja i odgovornosti da se čuva mir.

O vrijednostima svjedoči i svako dijete koje je, sadeći drvo, uređujući školsko dvorište ili učeći o održivom razvoju, shvatilo da odgovornost prema Planeti počinje malim svakodnevnim izborima, u svakom mladom čovjeku koji je razumio da znanje nosi i odgovornost – prema sebi, prema drugima i prema svijetu koji ostavljamo budućim generacijama.

Vrijednost se nalazi i u svakom međunarodnom partnerstvu koje je otvorilo prostor za razmjenu iskustava i donijelo nova znanja u naše škole, istraživanju koje je pomoglo da obrazovne politike počivaju na dokazima, a ne na pretpostavkama, u zajedničkom projektu koji je pokazao da obrazovanje napreduje onda kada institucije, škole, univerziteti, međunarodne organizacije i lokalna zajednica rade zajedno.

Možda upravo zato najveći uspjesi obrazovanja nikada ne mogu biti potpuno prikazani tabelama, grafikonima ili fotografijama, najveći uspjesi obrazovanja ostaju zapisani u ljudima - u njihovom znanju, vrijednostima, karakteru, empatiji, hrabrosti da postavljaju pitanja, spremnosti da sarađuju i odgovornosti da mijenjaju društvo nabolje.

Ova publikacija svjedoči o jednom intenzivnom periodu razvoja obrazovanja u Kantonu Sarajevo, o vremenu u kojem su pokretane reforme, otvarane nove mogućnosti, uspostavljana partnerstva i stvarani temelji za obrazovni sistem koji odgovara potrebama savremenog društva. Međutim, ova publikacija ne predstavlja kraj jednog procesa. Naprotiv, ona podsjeća da obrazovanje nikada nije završena priča. Svaka generacija donosi nova pitanja, nove izazove i nove prilike, a svaki ostvareni cilj postaje polazište za naredni, jer obrazovanje nije ulaganje u jednu školsku godinu, jedan projekat ili jedan mandat, obrazovanje je ulaganje u budućnost koja tek dolazi.

Ako će se ovaj period po nečemu pamtiti, neka to ne bude samo po aktivnostima koje su predstavljene u ovoj publikaciji, nego po djeci kojoj su otvorena nova vrata, nastavnicima kojima je pružena podrška da budu još uspješniji, školama koje su postale sigurnija, otvorenija i podsticajnija mjesta za učenje i po zajedničkom uvjerenju da obrazovanje nije trošak, nego najvažnija investicija u budućnost.

Naida Hota-Muminović,
ministrica za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo
od 5. januara 2021. godine

Zahvala

Rezultati predstavljeni u ovoj publikaciji nastali su zahvaljujući zajedničkom radu i predanosti svih koji vjeruju da je obrazovanje temelj razvoja svakog društva. Iskrenu zahvalnost upućujemo učenicima i njihovim roditeljima, odgajateljima, nastavnicima, profesorima, stručnim saradnicima, direktorima odgojno-obrazovnih ustanova, zaposlenicima Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo, Univerziteta u Sarajevu, članovima stručnih tijela, domaćim i međunarodnim partnerima te svim institucijama i organizacijama koje su svojim znanjem, iskustvom, povjerenjem i saradnjom doprinijele razvoju kvalitetnijeg, inkluzivnijeg i savremenijeg obrazovanja. Također, zahvalnost upućujemo i Press službi Vlade Kantona Sarajevo, koja je kroz kontinuirano praćenje, dokumentovanje i predstavljanje aktivnosti, projekata i rezultata Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo dala vrijedan doprinos njihovoj vidljivosti u javnost. Ostvareni rezultati pripadaju svima koji su svojim radom pokazali da se trajne promjene grade zajedničkom vizijom, odgovornošću i uvjerenjem da je ulaganje u obrazovanje ulaganje u budućnost.

